

ΙΔΕΟΘΕΑΤΡΟΝ

Τριμηνιαίο περιοδικό

ΕΤΟΥΡΝΑΡΗ 57 104.32 ΑΘΗΝΑΙ

ΘΕΡΙΝΟΝ ΗΛΙΟΣΤΑΣΙΟΝ

Μυθολογία - Φιλοσοφία

60^ο ΤΕΥΧΟΣ ΙΟΥΛΙΟΥ ΔΡΧ. 1200

ΘΕΡΙΝΟΝ ΗΛΙΟΣΤΑΣΙΟΝ

ΠΕΡΙΚΛΗ ΓΙΑΜΜΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΧΡΩΜΑ

ΕΝΑΣ ΑΓΝΩΣΤΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΝΟΜΑΤΟΘΕΣΙΑ

ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΤΟ ΡΟΛΟΪ ΤΟΥ ΑΡΧΙΜΗΔΟΥΣ

ΠΩΣ ΣΚΕΠΤΕΤΑΙ Ο ΕΓΚΕΦΑΛΟΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΣΟΥΚΑΝΤΑ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

ΕΤΗΝ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ ΙΟΥΛΙΑΝΟΥ

ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ 'Η ΚΡΟΝΙΑ

Σ. ΝΑΓΟΥ

ΠΕΡΙ ΦΥΣΙΚΩΝ ΕΟΡΤΩΝ

ΠΕΡΙ ΜΝΗΜΟΣΕΥΝΩΝ

Ε. ΣΤΑΜΑΤΗ

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ

ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ

Ίδεο-Θέατρον

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ - ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

Έτος Β΄ Άρ. Φύλλου 6 - Ιούνιος 1999
Τριμηνιαία Έκδοσις * Στουρνάρη 57 104.32 Αθήναι
Τηλ.: 52.37.543, Φάξ: 52.26.694

ΦΕΡΙΝΟΝ ΗΛΙΟΣΤΑΣΙΟΝ " 99

Έκδοσις - Διεύθυνσις: Ραδάμανθυς Άντ. Άναστασάκης
Έπεξεργασία: Θέμος Μαρτίνης - Στοιχειοθεσία: Δήμη. Μουστάκη
Διορθώσεις: Δήμητρα Άθανασοπούλου
Έκτύποις: Γ. Ι. Χ. Ζαχαρόπουλος - Δ. Σπαράς Λευκάδος 9 Μοσχάτο

Τα κείμενα, όπως και η γλώσσα κάθε δημοσιεύματος
ἀπνέχουν τίς ἀπόψεις τοῦ ἑκάστοτε γράφοντος.

ΕΑΝ ΘΕΛΕΤΕ ΝΑ ΓΙΝΕΤΕ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΕΣ

ἀποστείλατε γιὰ ἑτησίαν συνδρομὴν ταχ. ἐπιταγὴν 5.000 δρχ.
στὸ ὄνομα: Ίδεο-θέατρον Ρ. Ά. Άναστασάκη,
Στουρνάρη 57 104.32 Αθήναι ἢ τηλεφωνήσατε στὸ 52.37.543
Συνδρομὴς ἑξωτερικοῦ: 10.000 δρχ.

**Δωρίσατε
μία συνδρομὴ στοὺς φίλους σας!**

Παρακαλεῖσθε
ὅσοι δὲν ἔχετε
ἀνανεώσῃ τὴν
συνδρομὴν σας ὅπως
ἀποστείλετε ταχ.
ἐπιταγὴν 5.000 δρχ.
στὴν διεύθυνση
τοῦ Ίδεο-θεάτρου
μέ τὴν ἐνδειξὴν
"ἀνανέωση
συνδρομῆς"

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΣΟΥΚΑΝΤΑ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ ΣΤΗΝ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ	3
ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΝΟΜΑΤΟΘΕΣΙΑ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ	10
W.H. CALVIN ΠΩΣ ΕΚΕΠΤΕΤΑΙ Ο ΕΓΚΕΦΑΛΟΣ	12
ΙΩΑΝΝΗ ΣΑΡΚΑ ΤΟ ΡΟΛΟΪ ΤΟΥ ΑΡΧΙΜΗΔΟΥΣ	14
ΦΕΡΙΝΟΝ ΗΛΙΟΣΤΑΣΙΟΝ	16
ΚΩΣΤΑ ΜΕΡΔΕΜΙΔΑΝΟΥ ΕΝΔΕ ΔΓ'ΝΩΣΤΟΣ ΚΟΣΜΟΣ	18
ΠΑΝΑΓΗ ΛΕΚΑΤΕΑ Η ΨΥΧΗ	20
ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ ΙΟΥΛΙΑΝΟΥ ΕΥΜΠΟΙΕΙΟΝ Ή ΚΡΟΝΙΑ	24
ΕΠΥΡΙΔΑΜΟΣ ΝΑΓΟΥ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΜΝΗΜΟΣΥΝΩΝ	31
ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΕΤΑΜΑΤΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ	37
Κ. ΓΕΩΡΓΟΥΛΗ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ	45
ΔΑΜΑΣΚΗ - ΦΕΡΟΔΟΣΙΟΥ ΟΙ ΕΟΡΤΕΣ ΤΩΝ ΗΛΙΟΣΤΑΣΙΩΝ	50
Π. ΠΑΜΜΟΠΟΥΛΟΥ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΧΡΩΜΑ	51
ΕΠΥΡΙΔΑΜΟΣ ΝΑΓΟΥ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ ΕΟΡΤΩΝ	54

ΑΓΩΓΗ ΛΟΓΟΥ

ΜΑΘΗΜΑΤΑ

ΡΗΤΟΡΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Η ΑΡΧΑΙΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΕΧΝΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ
ΠΡΟΞΑΡΜΟΣΜΕΝΗ ΣΤΗΝ ΕΥΧΗΡΟΝ ΖΩΗ

Η ΑΝΑΓΚΗ ΤΗΣ ΕΚΦΡΑΣΕΩΣ ΔΙΑ ΜΕΣΟΥ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

Διδάσκονται:

ΑΝΔΡΕΑΣ - ΟΡΘΟΦΩΜΙΑ ΥΠΟΚΡΙΤΙΚΗ - ΚΑΛΛΙΕΡΓΙΑ ΜΝΗΜΗΣ

κείμενα έργασίας

Ρητορικοί Λόγοι

(ἀρχαιοελληνικῆς γραμματείας)

Όρφικοί Όymνοι - Τραγωδίες

Όμηρικά Όymνα

Τέλος πιά σιό βράχνιασμα!
Προστατέψτε τίς φωνητικές σας χορδές!
Όλευθερώστε τὴν σκέψη σας!
Όρθρώστε τέλεια
τὴν Όλληνικὴ γλῶσσα,
ἐκφράστε τὰ συναισθήματά σας
καὶ ἐπικοινωνήστε!

Τὰ Μαθήματα εἶναι κατάλληλα γιὰ δμῖλητες,
νῆπιαγωγούς, δασκάλους, καθηγητές, στελέχη
ἐπιχειρήσεων, καλλιτέχνες, δημοσιογράφους,
ἀλλὰ καὶ γιὰ δσους θέλουν νὰ βελτιώσουν τὸν
λόγο τους.

ΜΕ ΤΟΝ ΡΑΔΑΜΑΝΘΥ ΑΝΑΣΤΑΣΑΚΗ

(Όθηνοποιός - σκηνοθέτης - Διεύθυνς Όδεο-θεάτρου)

Πληροφορίες: Όδεο-θέατρον Τηλ.: 52.37.543

ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ ΣΤΗΝ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α. ΤΣΟΥΚΑΝΤΑ

ΕΡΓΑ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΑΔΙΑΨΕΥΣΤΑ ΤΕΚΜΗΡΙΑ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ ΕΠΙΤΕΥΓΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ

Μεταξύ τῶν σπουδαιότερων ἐπιτευγμάτων τῆς ἐποχῆς
μᾶς τὴν πρώτη θέσι κατέχουν ἡ θεωρία τοῦ Όιστίν,
ἡ θεωρία τοῦ Φρόντ, ἡ διάσπασις τοῦ ἀτόμου καὶ ἡ ἐφεύ-
ρσις τῶν ἀντιβιοτικῶν.

Ό ἐφαρμογὴ τῶν στὴν πρᾶξι ἐπέφερε μεταλλαγὴ στὸν
κοινωνικὸ βίον τοῦ ἀνθρώπου καὶ στὴν πορεία τῶν πεπρω-
μένων του.

Τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸ πνεῦμα ἤδη εἶχε συλλάβει καὶ περι-
γράφει θεωρητικῶς τὴν ἔννοια πολλῶν ἐκ τῶν συγχρόνων
ἐπιστημονικῶν ἐφευρέσεων, ὡς τοῦτο διεπίστωσαν ξένοι
καὶ Όλληνες ἐρευνηταί, μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ τινες ἱατροὶ
τοῦ Ι.Κ.Α., οἱ ὁποῖοι στηρίχθηκαν στὴν προσεκτικὴ μελέτη
τῶν ἀρχαίων κειμένων καὶ ἀναλόγως τῆς ἐπιδόσεως καὶ
τοῦ ἐρευνητικοῦ αἰσθητηρίου ἐκάστου ἐξ αὐτῶν ἀπεκαλύ-
φθη, ὅτι ὠρισμένοι σύγχρονοι ἐφευρέσεις ἦσαν κτῆμα τῶν
ἀρχαίων προγόνων μᾶς.

Εἶναι καὶ τοῦτο μιὰ προσφορὰ ὄχι μόνον στὴν ἱστορία

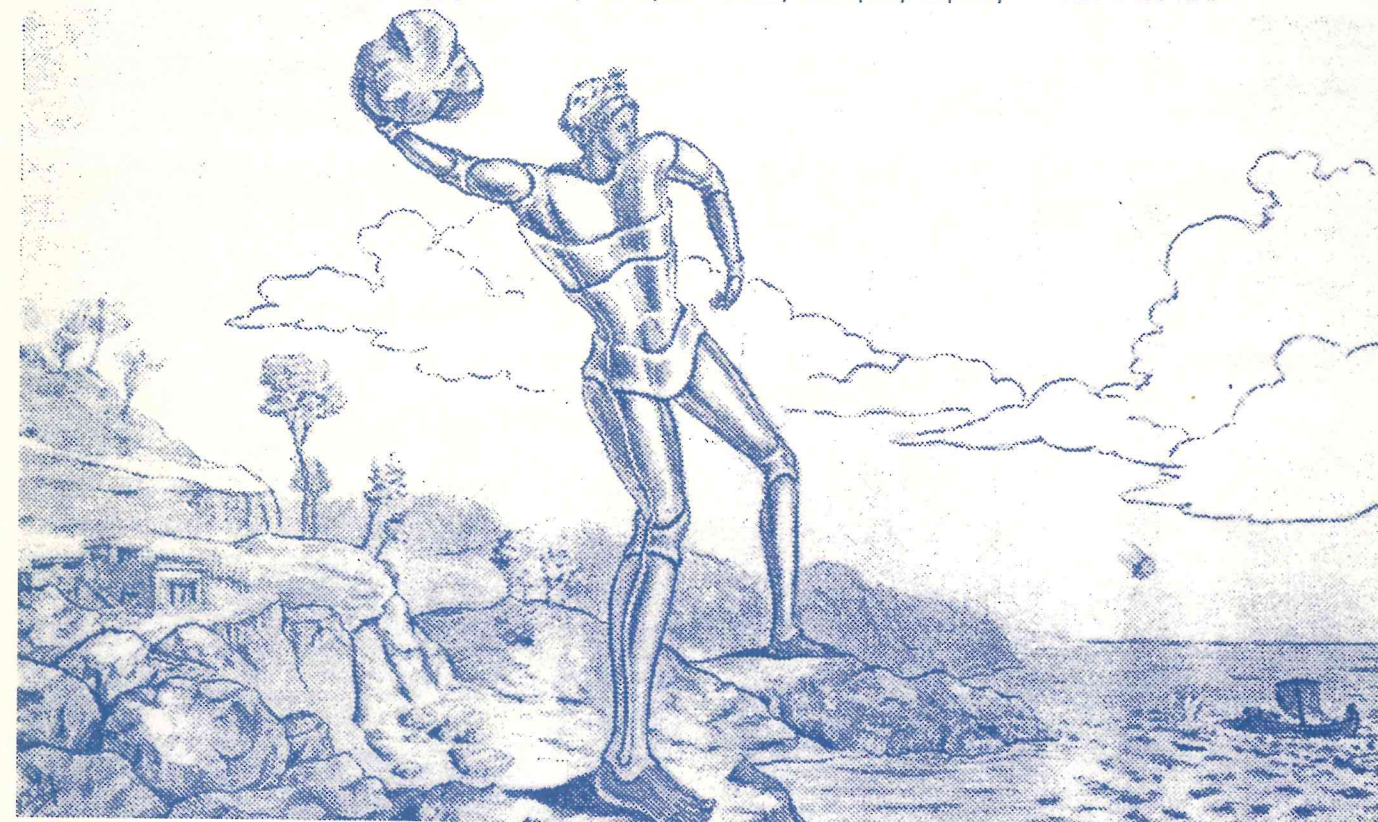
τῆς ἀνελιξεως τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ἀλλὰ καὶ στὴν
γνώσι τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης.

Ό μελετητὴς ὁμῶς εἶναι ὑποχρεωμένος πρὸς συμπλή-
ρωσιν τῶν συμπερασμάτων του, ἐκτὸς τῶν κειμένων, νὰ
καταφύγῃ καὶ στὰ ἔργα τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν.

Τὰ ἔργα τέχνης, ποὺ διεσώθησαν διὰ μέσου τῶν αἰώ-
νων, προσφέρουν πολλὰκις σημαντικὰ ἀποδεικτικὰ ἐπιχει-
ρήματα, διὰ νὰ ἀξιολογήσουν μιὰν θεωρίαν ἢ νὰ ἐπικυρώ-
σουν μιὰν περιγραφὴν ἐνὸς ἀρχαίου κειμένου.

Καὶ σ' αὐτὸ τὸ σημεῖον θέλω νὰ ἐπιστήσω τὴν προσοχὴν
ἐκείνων ἐκ τῶν συγχρόνων ἐρευνητῶν, ποὺ ἀσχολοῦνται
μὲ ἀνάλογα θέματα.

Γι' αὐτὸ στὴν παροῦσα μελέτη παρουσιάζω εἰκόνες ἀπὸ
ἔργα Όλλήνων καλλιτεχνῶν τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνος πάνω στὰ
ὁποῖα στήριξα τίς ἐργασίες μου, ἐκτὸς βέβαια ἀπὸ τὰ κεί-
μενα, γιὰ νὰ ἀποδείξω ὅτι ἡ ψυχανάλυσις ἦταν γνωστὴ
στοὺς Όλληνες ἱατροὺς ἀπὸ τοῦ 1400 π.Χ.

Εἰκὼν 12 Ό «Όλως» ἐπιτίθεται ἐναντίον τῆς «Όργως» μὲ ὀγκῶδεις λίθους. Σχεδιασμὸς τοῦ ποιητῆ Ν. Σημηρῶτη μὲ βάσι τὸ γραμματόσημο. Ό Όλως ἦταν ἓνα αὐτόματο χάλκινο μηχανήμα, ρομπότ, στὸ ὁποῖο ὁ Μίνως (ὅς εἶχε βέβαια πολλὰ) ἐβάσιζε τὴν ἀπὸ ἑρᾶς ἀμύνη τῆς Κρήτης. Γιατὶ ὡς γνωστὸν ἡ Κρήτη ἦταν ἡ μόνη χώρα τῆς ἀρχαίας Ελλάδος ποὺ δὲν εἶχε τεῖχη λόγῳ τοῦ τεραστίου καὶ ἰσχυροῦ στόλου τῆς. Ό Όλως ἦταν ἐφωδιασμένος μὲ ἓνα εἶδος ραντάρ ὥστε νὰ ἐπισημαίνει ἀπὸ μακριὰ τοὺς ἐπιδρομείς καὶ ὅταν ἐπληροῖζαν τοὺς χτυποῦσε πρὶν φθάσουν στὸν στόχο τους μὲ τεράστιους λίθους, δι' ἐνὸς συστήματος καταπέλτου. Άν τύχαινε, ὁμῶς, αἱ κουρσάροι νὰ ἀπαβασθοῦν σὲ κάποιαν ἀκτὴν, ἔτρεχε ὁ «Όλως», τοὺς συνέλαμβανε καὶ τοὺς ἐκαίγε. Τὴν εἰκονίαν του ὠφελε σὲ μιὰ ὑδραυλικὴ ἐγκατάστασις ποὺ εἶχε ἀπὸ κεφαλῆς μὲχρις ὀνύχων. (Όπολ.δ. 1, 9, 26 - Όπολλωνίος ὁ Ρόδιος Δ' 1638, Όρφ. Άργ. 1348 - Πλάτ. Μένους σελ. 200).

Πρέπει δὲ νὰ τονίσω, ὅτι ἡ ἔννοια τῆς ἐπιστήμης τοῦ βάθους δὲν περιωρίσθη τότε μόνον στὴν θεωρία, ὅπως τοῦτο ἀργότερα συνέβη στὸν Δημόκριτο, λόγῳ ἐλλείψεως τεχνικῶν μέσων, ἀλλὰ προχώρησε καὶ στὴν ἐφαρμογὴν «ἐν τῇ πράξει». Δηλαδή, κατὰ τὸν 14ον π.Χ. αἰῶνα, ἐθεραπεύοντο νοσήματα ψυχογενοῦς αἰτιολογίας².

Δὲν πρόκειται ὅμως στὴν παρούσα μελέτη νὰ ἀναπτύξω τὴν θεωρία μου οὔτε τὸν τρόπο τῆς θεραπείας. Θὰ παρουσιάσω μόνον τὰ διασωθέντα σχετικά ἀριστουργήματα τέχνης, ποὺ ἐφιλοτέχνησαν λίαν ἐπιδέξιοι καλλιτέχναι τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνος, στηριζόμενοι στὶς παραδόσεις καὶ στὰ κείμενα τῆς ἐποχῆς των, ποὺ πολλὰ ἐξ αὐτῶν δὲν ὑπάρχουν πλέον καὶ ἔρμηνεύσω τὸ περιεχόμενον τῶν εἰκόνων³.

Πρὸς πληρεστέραν, ὅμως, κατανόησιν τοῦ περιεχομένου τῶν ἔργων τέχνης θὰ ἀναφέρωμεν ἐν περιλήψει ὀλίγα περὶ τοῦ μύθου Προϊτίδων καὶ Μελάμποδος, τοῦ πρώτου Ἑλληνος ἱατροῦ (Εἰκ. 1).

Ὁ βασιλεὺς τῆς Τίρυνθος Προῖτος εἶχε 3 θυγατέρες τὴν Ἰφινόη, τὴν Λυσίππη καὶ τὴν Ἰφιάνασσα. Ἦσαν ὡραιότατες ἀλλὰ πολὺ περιωρισμένες λόγῳ τῶν αὐστηρῶν ἡθῶν τοῦ πατέρα τους Προῖτου, ὁ ὁποῖος καὶ διὰ νὰ κολυμβήσουν ἀκόμα τοὺς εἶχε κτίσει εἰς περίφρακτον καὶ ἀθέατον ἀκτὴν ἰδιαιτέρους κολυμβητικούς θαλάμους. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην

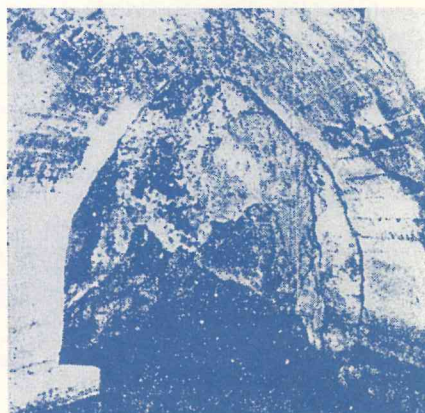

Εἰκὼν 1: Ἡ μορφή τοῦ Μελάμποδος ὅπως τὸν ἀπεικονίζει ὁ καλλιτέχνης τοῦ «Ἀμφορέως» τῆς Νεαπόλεως⁴ (βλέπε εἰκ. 5). Ἐδῶ ἐπικρατεῖ ἡ ἰδιότης τοῦ Μύστου.

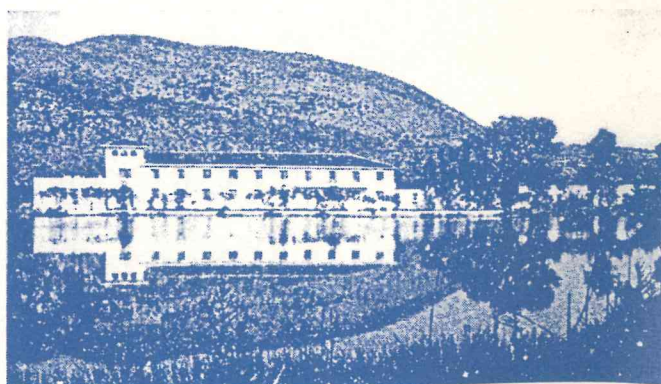
Εἰκὼν 11: Ἀπεικονίζεται ὁ «Τάλας» με φτερά γιὰ νὰ δείξῃ τὴν μεγάλη ταχύτητα μὲ τὴν ὁποία ἔτρεχε στὶς ἀκτὲς τῆς Κρήτης. Ἡ εἰκὼν ἐλήφθη ἀπὸ γραμματόσημον ποὺ ἐξετύπωσε ἡ Ἀρμυστία τῆς Κρήτης τὸ 1902 ἔχουσα ὡς πρότυπον μινωικὸ νόμισμα ἢ σφραγίδα.

καὶ ἡ σπαράσσουσα τὰ βρέφη των. Ὁ Προῖτος τότε μετεκάλεσεν ἐκ νέου τὸν Μελάμποδα καὶ ἐδέχθη νὰ θεραπεύσῃ τὸ κακὸ ὑπὸ βαρυτέρους ὅρους, δηλαδή παρεχόμενους εἰς τὸν ἱατρομάντι τὰ 2/3 τοῦ βασιλείου του.

Εἰκὼν 2: Τὸ ἄντρον (σπήλαιον) τῶν Ἀνιγρίδων νυμφῶν (Καϊάφα) ὅπου ὁ Μελάμποδος ἔλυσεν τὴν Προϊτίδα. Ἐντὸς τοῦ σπηλαίου σὲ πολλὰν μέτρων βάθος ἀναβρῦζον οἱ θερμοπηγές. Τὸ σπήλαιο εἰς τὸ μέσον τῆς ἀποστάσεώς του συγκοινωνεῖ μὲ ἄλλο μεγαλύτερον. Τὰ νερά χύνονται στὸν Ἀνιγρο ποταμὸ ποὺ ἐκβάλλει στὴν θάλασσα τοῦ Ἰονίου πελάγους. Σήμερα λούονται οἱ θεραπευόμενοι καὶ ἐντὸς τῶν σπηλαίων.

Ἔτσι ὁ Μελάμποδος ἐπεστράτευσεν τοὺς ὡραιότερους καὶ δυνατοτέρους νεανίες τοῦ Ἄργους καὶ ἐξώρμησε ἐναντίον τῶν ὁμαδικῶς μανειῶν γυναικῶν. Ὅταν τὶς συνήντησεν εἰς τὰ ὄρη ἐπετέθη ἐναντίον των δι' ἀλαλαγμῶν, δι' ἐνθουσιαστικῶν χορῶν καὶ δι' ἄλλων διονυσιακῶν ἐκδηλώσεων. Ἔτσι ἀνάγκασε τὶς Προϊτίδες νὰ κατέλθουν στὴν Σικυῶνα.

Εἰκὼν 3: Ἡ λίμνη Καϊάφα καὶ ἐπὶ τῆς νησίδος ξενοδοχειακὰ συγκροτήματα. Ἀπέναντι αὐτῶν εὐρίσκονται τὰ σπήλαια τῶν Ἀνιγρίδων νυμφῶν καὶ τὰ λουτροθεραπευτικὰ οἰκήματα. Ἡ λίμνη ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μελάμποδος δὲν ὑπῆρχε. Εἰς τοὺς μετέπειτα αἰῶνες ἐσχηματίσθη λόγῳ καθίζσεως τοῦ ἐδάφους.

ὁ Μελάμποδος εἶχε μεταφέρει εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν λατρεῖα τοῦ Διονύσου. Οἱ Προϊτίδες μόλις ἐνηλικιώθησαν ἐμάνησαν καὶ ἐπλανῶντο ἀκόσμως, ὡς ἄλλαι Βάκχαι, ἀνὰ τὰ ὄρη τῆς Ἀργολίδος. Διαφόρους αἰτίας τῆς τρέλλας τῶν Προϊτίδων ἀναφέρουν οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς, ἐπικρατεστέρα τῶν ὁποίων εἶναι ἐκείνη ποὺ λέγει, ὅτι ἐμάνησαν διότι δὲν ἐδέχθησαν τὴν λατρεῖα τοῦ Διονύσου. Διὰ τὴν θεραπείαν των ἐκλήθη ὁ Μελάμποδος ἐκ τῆς Ἡλίδος ἀλλὰ ἐπειδὴ ἐζήτησεν ὡς ἀμοιβὴν τὸ τρίτον τοῦ βασιλείου, ὁ Προῖτος δὲν ἐδέχθη. Τὸ κακὸ ὅμως ἐμεγάλωσε, ἐμάνησαν οἱ Προϊτίδες περισσότερο καὶ παρέσυραν ὁμαδικῶς πλῆθος Ἀργείων γυναικῶν ποὺ ἐτράπησαν πρὸς τὰ ὄρη τῆς Ἀργολίδος, τῆς Ἀρκαδίας καὶ ἄλλης τῆς Πελοποννήσου σχίζουσαι τὰς ἰδίας των σάρ-

Εἰκὼν 4: Ὁ ἐρυθρόμορφος αὐτὸς ἀμφορέως ὅπως ἐνδὸς περίπου μέτρου, εὐρίσκεται στὸ Μουσεῖο τῆς Νεαπόλεως. Παριστάνει τὴν μύση τῶν Προϊτίδων ἀπὸ τὸν Μελάμποδα στὴν λατρεῖα τοῦ Διονύσου καθὼς καὶ τὴν θεραπεία τῆς μανίας ἐξ ἧς ἐπάσχον. Ἡ θεραπεία αὐτὴ ἐγένετο στὸ ἱερὸ τῆς Ἀρτέμιδος στοὺς Λουσούς μέσα σ' ἓνα σπήλαιον. Τοῦ ναοῦ αὐτοῦ ὑπάρχουν ἑρεῖπια. Εὐρέθη ἐπίσης τὸ σπήλαιον στὴν περιοχὴ Ἀροανίων - Χελμού.

Ἐκεῖ ἡ Ἰφινόη ἢ «πρεσβυτέρα» ἀπέθανεν ἐκ τῶν ταλαιπωριῶν ἐνῶ οἱ δύο ἄλλες διὰ τῶν ψυχοθεραπευτικῶν μεθόδων τοῦ Μελάμποδος ἰάθησαν⁵. Ἀλλῇ ἐκδοχῇ ὡς τόπον θεραπείας ἀναφέρει ἓνα σπήλαιον στοὺς Λουσούς τῆς περιοχῆς τῶν Κλειτορίων τῆς Ἀρκαδίας, πλησίον τῆς Στυγός. Ἐκεῖ τὶς συνέλαβε καὶ τὶς κατέβασε σὲ ἓνα ἱερὸ τῆς Ἀρτέμιδος ὅπου μὲ «ἀπορρήτους θυσίας καὶ καθαρμούς» τὶς ἐθεράπευσε.

Οἱ κάτοικοι, λόγῳ τοῦ γεγονότος, ἐκεῖ ἐλάτρευον μέχρι τῶν ἱστορικῶν χρόνων τὴν «Ἡμερῶσιαν Ἀρτέμιδα». Ἀναφέρεται, ὅτι ὁ Μελάμποδος ἐχορήγησε στὶς Προϊτίδες καὶ ἐλλέβορον.

Ὁ Μελάμποδος, ἐπίσης, πρῶτος μετεχειρίσθη καὶ τὸν σίδηρον, τὸν χαλκόν, τὴν σκίλλα, τὸ θαλάσσιον ὕδωρ καὶ ἄλλα πρὸς θεραπείαν τῶν πασχόντων. Τρίτη παράδοσις ὡς τελικὸν τόπον ἰάσεως τῶν Προϊτίδων ἀναφέρει τὸ ἄντρον τῶν Ἀνιγρίδων νυμφῶν (λουτρὰ Καϊάφα σήμερα) ὅπου ὁ Μελάμποδος ἔριψε τὰ ἀπορρίμματα τῆς καθάρσεως στὸν Ἀνιγρο ποταμὸ, τὰ νερά τοῦ ὁποίου ἀπὸ τότε ἐγίναν δύσσομα καὶ τὰ ψάρια μὴ φαγώσιμα. Ἡ παράδοσις αὕτη συμπίπτει μὲ τὴν ἐκδοχὴν ὅτι οἱ Προϊτίδες ἔπαθαν λέπρα ἢ ἄλλο δερματικὸ νόσημα ἀπὸ ἐκδίκησι τῆς Ἀφροδίτης, ἐπειδὴ ἐκαυχῶντο ὅτι ἦσαν ὡραιότερές της. Ἐδῶ βλέπουμε ὅτι ὁ Μελάμποδος ἐγνώριζε τὴν ἱαματικὴν ἱκανότητα τῶν πηγῶν τοῦ Καϊάφα, ἰδίως στὰ δερματικὰ νοσήματα (Εἰκ. 2). Λέγεται, ὅτι οἱ Προϊτίδες ἔπαθαν ἐκζεματικὴν δερματίτιδα διότι ἐδέφοντο. Ἀς μὴ παραλείψωμε καὶ τὴν ἐκδοχὴ ποὺ θέλει τὴν τρέλλα τῶν Προϊτίδων ἀπὸ ἐκδίκησι τῆς Ἥρας τῆς ὁποίας ἐξηυτέλησαν τὸ ξόανον. Τὸ γεγονός αὐτὸ τῆς θεραπείας τῶν τρελλῶν θυγατέρων τοῦ Προῖτου (1400 π.Χ.) ἔκανε μεγάλην ἐντύπωσιν στὴν ἀρχαιότητα καὶ διεδίδετο ἀπὸ στόμα σὲ στόμα

καὶ ἀπὸ κείμενο σὲ κείμενο μέχρι τῶν κλασσικῶν χρόνων καὶ ἀκόμα καὶ στοὺς μετέπειτα αἰῶνες. Ἐπιδέξιοι δὲ καλλιτέχνες τοῦ 5ου καὶ 4ου π.Χ. αἰῶνος ἔχοντες ὑπὸ ὄψιν τοὺς αὐτὰς τὶς παραδόσεις ἐφιλοτέχνησαν σὲ ἀγγεῖα καὶ σὲ τερακότες ἐξαισίαις παραστάσεις. Δυστυχῶς τὰ ἔργα αὐτὰ εὐρίσκονται στὸ ἐξωτερικόν. Δύο στὴν Ἰταλία καὶ τρία στὴν Γαλλία (βλέπε εἰκόνες 4, 7, 8, 9, 15, 16) ἓνα δὲ μόνον στὴν Ἑλλάδα (Εἰκ. 9).

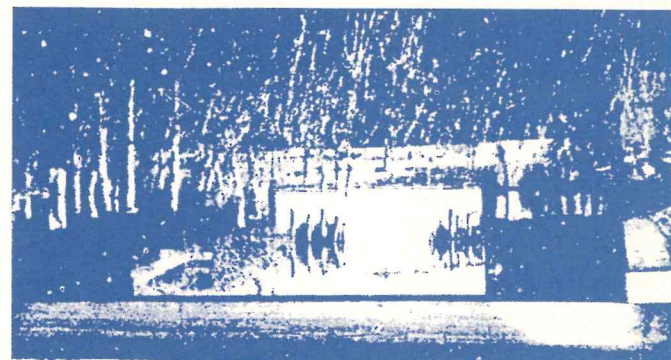
Πρέπει νὰ ἀναφέρωμεν ἀκόμα ὅτι ὁ Μελάμποδος ἐθεράπευσε τὸν Ἰφικλο (τέκνον τοῦ βασιλέως τῆς Θεσσαλίας, Φυλάκου) πάσχοντα ἀπὸ ψυχογενῆ⁶ ἀνικανότητα (13ος π.Χ. αἰών).

Ὅπως θὰ περιγράψωμε μόνον ἓν ἔργο τέχνης, τῆς θεραπείας αὐτῆς διεσώθη, τὸ μοναδικὸ ποὺ εὐρίσκεται στὴν Ἑλλάδα, τὸ ὁποῖον πρῶτοι ἀνεκαλύψαμε καὶ περιγράψαμεν ἡμεῖς.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἱατροὶ τοῦ 1400 π.Χ. ἐγνώριζαν, ἐπομένως, τὴν ψυχοθεραπεία, τὴν ὁμαδικὴ ψυχοθεραπεία, τὴν ψυχοσωματικὴ καὶ τὴν ψυχανάλυσιν. Ἐπὶ πλέον στὶς περιπτώσεις τῶν Προϊτίδων, τὴν ὑδροθεραπεία τῶν δερματικῶν νοσημάτων στὰ λουτρὰ τοῦ Καϊάφα. Ἐπίσης, δέον νὰ

προσθέσωμεν σήμερον, ὅτι ὁ καθηγητὴς τῆς ψυχιατρικῆς Δημ. Κουρέτας, ἔχοντας ὑπὸ ὄψιν τοὺς ἐπὶ τῇ μελέτῃ μας «Ἡ ἐπίδρασις τῆς διονυσιακῆς λατρείας στὶς Προϊτίδες καὶ ὁ Μελάμποδος» ἀνεκάλυψε στὸ 16ον Διεθνὲς Συνέδριον ἱατρῶν Λογοτεχνῶν (Ἀθῆναι 15-18 Ἀπριλίου 1971) ἐργασίαν ὑπὸ τὸν τίτλον

«ψυχοκατακλυσμικὴ ἢ ἐνδοεκρηκτικὴ μέθοδος θεραπείας τῶν νευρώσεων ὡς αὕτη ἐφαρμόζεται προσφάτως εἰς Ἀγγλίαν πρὸς θεραπείαν τῶν νευρώσεων (φοβίων), μέθοδος ποὺ ὁμοιάζει μὲ ἐκείνην τὴν ὁποίαν μετεχειρίσθη πρῶτος ὁ Μελάμποδος πρὸς θεραπείαν τῆς μανίας τῶν Προϊτίδων».

Εἰκὼν 6: Οἱ ἐκβολὲς τοῦ Ἀνιγρο ποταμοῦ ὡς ἔχουν σήμερον. Χύνεται στὸν κόλπον τῆς Κυπαρισσίας πρὸς τὸ Ἰόνιον πέλαγος διερχόμενος κάτωθεν μεγάλῃς γεφύρας τῆς ἐθνικῆς οδοῦ.

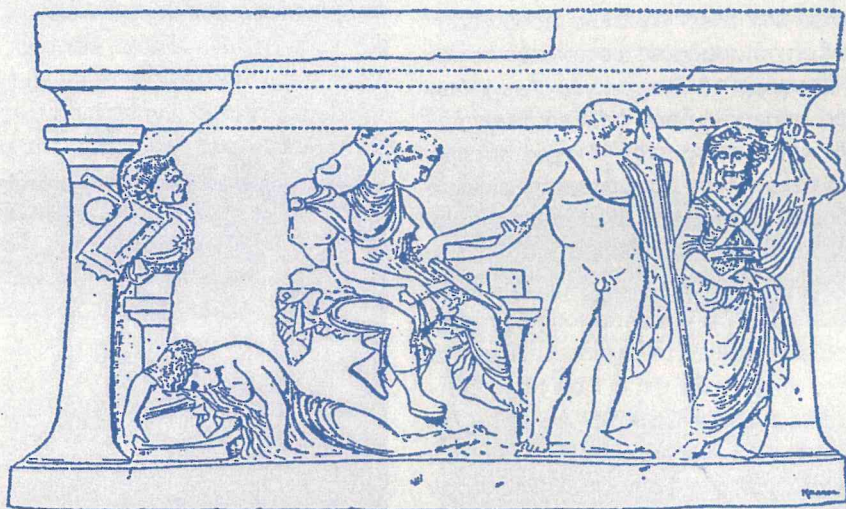
Εικόνα 7: Δακτυλιόλιθος διαστάσεων 15x16 εν μεγεθύνσει. Εύρίσκεται στο μουσείο της εθνικής Βιβλιοθήκης των Παρισίων. Παριστάνει τον καθαρμό και την θεραπεία των Προϊτίδων από τον Μελάμποδα. Έκ δεξιών προς τ' αριστερά: Ο βοηθός του Μελάμποδος, ή πεθαμένη Προϊτίς, που διακρίνεται από το μέσον της κνήμης και κάτω από το χέρι του βοηθού, ή δεύτερη Προϊτίς, στο μέσον ο Μελάμπους υπό την ιδιότητα του ψυχοκαθαρτού, ή τρίτη Προϊτίς και στο άκρον αριστερά η Άνιγρις νύμφη.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ

1. Εικόνες 4, 5.

Στο κέντρον της παραστάσεως εικονίζεται το ξόανον της Ήμεραςίας Άρτέμιδος, που ώνομάσθη έτσι γιατί ήμερεψε τις Προϊτίδες (βλέπε εικ. 5). Η Θεά φοράει ποδήρη χιτώνα διακοσμημένον με ζώνη στην μέση. Έχει κόμμωσι. Με το αριστερό χέρι κρατάει μακρυά λόγχη που ομοιάζει περισσότερο με άνθισμένον έλλέβορο. Ίσως να είναι και δαδα. Στηρίζεται επί άκεφάλου στήλης κάτω από την οποίαν εύρίσκεται βωμός. Επί των βαθμίδων του βωμού κάθονται οί Προϊτίδες γύρω από το ξόανον. Η μία άγκαλιάζει το ξόανον με το αριστερό της χέρι ενώ με το δεξί κρατάει κλάδο δένδρου που ομοιάζει με νάρθηκα (κουφοξυλιά). Ο χιτών αφήνει άκαλύπτους τούς βραχιόνες της, το στήθος και την αριστερή κνήμη. Η κεφαλή της, γέρνει έλαφρά προς τα κάτω με κατάνυξι. Η δεύτερη είναι ντυμένη με ποδήρη χιτώνα, φοράει σκουλαρίκια, περιδέραιον και βραχιόλι. Είναι πιο καλοχτενισμένη από την πρώτη. Με το δεξί της χέρι στηρίζεται στον βωμό ενώ με το αριστερό κρατάει κάτι που ομοιάζει με λαβή ξίφους. Στρέφει την κεφαλή της προς τα δεξιά και παρατηρεί και παρακολουθεί την άδελφή της και τα πρό αυτής πρόσωπα (Μελάμπους και Σειληνός). Άριστερά της εύρίσκεται

ένας τρίπους πάνω σε ένα κίονα ιωνικού ρυθμού, σύμβολον των μαντικών ικανοτήτων του Μελάμποδος. Πίσω απ' αυτόν προβάλλει ή τρίτη Προϊτίς που διακρίνεται από την μέση κι επάνω. Φαίνεται πολύ ταραγμένη σαν να κραυγάζη και να τραβάη τα μαλλιά της ιδίως με το αριστερό της χέρι. Μπροστά από την πρώτη Προϊτίδα στέκεται όρθιος ό θεός Μελάμπους προβάλλοντας το αριστερό του χέρι με

Εικόνα 8: Καθαρμός των Προϊτίδων από τον Μελάμποδα. Άνάγλυφος τερακότα από τις άνασκαφές του Orsi στην Medma της Ιταλίας. Έδω ό Μελάμπους, πρώτος εκ δεξιών προς τ' αριστερά παρουσιάζεται κυρίως υπό την ιδιότητα του ιερέως. Η παράστασις είναι έλλειπής λόγω φθοράς. Στο άκρον αριστερά προς το έδαφος εύρίσκεται ή νεκρή Προϊτίς. Η σκηνή αυτή άφορά στην θεραπεία που έγινε στην Σικυώνα στον ναό του Βάχχου ή του Απόλλωνος, έξ ου και ή ιερατική άμφίσις του Μελάμποδος.

το όποιο κρατάει σκήπτρο. Το άνω μέρος του σώματός του μένει άκάλυπτο. Έχει ύψωμένο το δεξί του χέρι σε στάσιν συγχρόνου εύλογούντος ιερέως και τοιουτοτρόπως θα έλεγε κανείς ότι έξορκίζει ή κατά τα κείμενα, μυεί τις Προϊτίδες στην λατρεία του Διονύσου. Πίσω του κάθεται σχεδόν γυμνός ό Σειληνός (ένας Σάτυρος) με το μικρό του γένι και την σμή του μύτη, με σκουφο κωνικό στο κεφάλι. Με το δεξί του χέρι κρατά θύρσο ενώ ύψώνει τ' αριστερό ως το στόμα του, σαν να επικρίνη σκωπτικά τα υπό του Μελάμποδος λεγόμενα. Δεξιά της όλης εικόνας παρίσταται ό Διόνυσος, όρθιος, νέος και ώραίος. Η κόμη της κεφαλής του είναι τυλιγμένη σε πλατειά ταινία. Κι αυτός φορεϊ μανδύα τυλιγμένον στ' αριστερό του χέρι με το όποιο κρατάει νάρθηκα όμοιο με εκείνον της πρώτης Προϊτίδος, ενώ στο δεξί του χέρι κρατάει κίνηθο, δηλαδή άγγειο που χρησιμο-

Εικόνα 9: Η λήκυθος από την συλλογή Οικονόμου (Αθήναι) ύψους 20 περίπου εκ. Ερμηνεύθηκε το πρώτον από ήμεις. Εφωτογραφήθη σε τρεις φάσεις λόγω των μικρών της διαστάσεων. Στο πρώτο τμήμα εκ δεξιών προς τ' αριστερά φαίνεται ό Μελάμπους, στο δεύτερο ό Ίφικλος και στο τρίτο ό Φύλακος. Έπειδή έχει πολλές φθορές, βλέπε εικόνα 10.

ποιείται στις Διονυσιακές εορτές. Κι αυτός όπως κι ό Μελάμπους έχει άκάλυπτο το άνω ήμισυ του σώματός του. Πάνω από τον Σειληνό και την μεσαία Προϊτίδα βρίσκονται δυο πινακίδες -άφιερώματα- με Διονυσιακές παραστάσεις χορού που θυμίζουν τα αρχαία κείμενα «μετ' άλαλαγμού και πινος ένθέου χορείας» (Άπολλόδωρος 2 2, 2).

2. Εικόνα 7

Η εικόνα (Εικ. 7) παριστάνει την ίαση και τον καθαρμό των Προϊτίδων από τον Μελάμποδα αλλά την τρίτη Προϊτίδα την παρουσιάζει ήδη νεκρή. Ο έπιδέξιος αρχαίος χα-

ράκτης πάνω σε ένα ύλικό άχαρες, τον σαρδόνυχο, τον θαμπό και χωρίς λάμψη άπεικόνισε με άριστουρηματική τέχνη έξ πρόσωπα σε διάφορες στάσεις και διαφόρους ψυχικές καταστάσεις, άλλα με πάθος, άλλα ήρεμα, άλλα τεταραγμένα. Στο πρώτο πλάνο παριστάνονται οί 3 Προϊτίδες πάνω σε ένα βωμό που σκεπάζεται από τα ένδύματά των. Η πρώτη Προϊτίς σαν καταβεβλημένη από

την κόπωση κάθεται πάνω στον βωμό άριστερά ήσυχη, καταπραυμένη. Τα ένδύματά της είναι κάπως άτακτα, το κεφάλι της κλείνει έλαφρά προς τα κάτω κι άριστερά της. Τα χέρια της από τούς βραχιόνες και κάτω πλησιάζουν το ένα προς το άλλο με ά-

μηχανία. Ο δεξιός της ώμος άκάλυπτος σκεπάζεται λίγο από την ώραία κόμη της. Ο άριστερός βραχιόνας, μέρος του δεξιού μηρού και της κνήμης μένουν άκάλυπτα. Η δεύτερη Προϊτίδα κάθεται κι αυτή λίγο ψηλότερα προς τ' αριστερά της πρώτης και φαίνεται από την μέση κι άπάνω. Κατέχεται από μία φανερή άνησυχία. Έχει τεντώσει ψηλά το δεξί της χέρι ενώ με τ' αριστερό στηρίζει το κεφάλι της πίσω, καθώς το έχει άνασηκώσει άπάνω μ' άναρριγμένα τα μαλλιά προς τα πίσω. Ο δεξιός μαστός της είναι σχεδόν άκάλυπτος. Κοιτάζει λοξά προς τ' άπάνω με μισάνοιχτα μάτια. Η τρίτη προβάλλει άνάμεσα και πίσω από τις άλλες άδελφές της με το κεφάλι και τα μαλλιά και τα χέρια ριγμένα προς τα κάτω γυμνά. Άνάμεσα από τούς βραχιόνες της φαίνεται λίγο το ώραίο της πρόσωπο. Είναι ή «πρεσβυτέρα» των Προϊτίδων που κατά την διάρκεια της θεραπείας σύμφωνα με τις πληροφορίες του Άπολλοδώρου, «μετήλλαξε», δηλαδή, ξεψύχησε. Το κεφάλι της είναι κοντά στον μηρό του βοηθού.

Στο δεύτερο πλάνο δεσπόζει ή σοβαρή έπιβλητική και

Εικόνα 13: Βυζαντινός ναός, στους πρόποδες του Κάστρου, στο Πόρτο Γερμενό, τα αρχαία δηλαδή Αιγούσθυνα της Μεγαρίδος. Κάτω και γύρω του εύρίσκονται τα έρείπια του ιερού του Μελάμποδος και το πρώτο ψυχοθεραπευτήριον στην προϊστορική Ελλάδα. Εκεί ό Μελάμπους ή ένας εκ των άπογόνων του, διά της ψυχοκαθαρτικής του μεθόδου έθεράπευσε τον Άλκαθο, βασιλέα των Μεγάρων, εκ του γένους των Πελοπιδών (άδελφών του Άτρώως και του Θυσέου) πάσχοντα εκ μελαγχολίας. Του έχορήγησε μάλιστα και γάλα αίων που έτρωγαν έλλέβορο.

Εικόνα 10: Σχηματική παράστασις της 'Ληκυθού Οικονόμου' (εικ. 9) δοσμένη από τον ποιητή Νίκο Σημηριώτη.

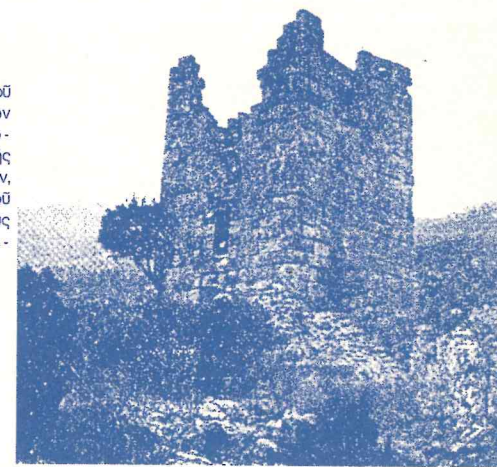
ήρεμη μορφή του Μελάμποδος. Παρίσταται γενειοφόρος στεφανωμένος με κλάδο δάφνης. Και έδω φοράει άχειρίδοτο χιτώνα (Άχειρίδοτος χιτών: Χιτών άνευ χειρίδων, δηλαδή, μανικιών) στρέφει το κεφάλι προς τα δεξιά και με

το δεξί χέρι κρατάει από τα πίσω πόδια και τινάζει ένα χοιρίδιο, δηλαδή το έξιλαστήριο θύμα, για να ραντίση με το αίμα του τις Προϊτίδες. Με το αριστερό χέρι κρατάει το ράντιστρον («Χέρνιψ») δηλαδή κλάδο δάφνης.

Στο τρίτο πλάνο δεξιά της όλης εικόνας στέκεται όρθιος όλόγυμνος ένας άγένιος νέος, βοηθός του Μελάμποδος που κρατεί στα χέρια του

ένα άγγειο χωρίς λαβή («άρδάνειον»). Η όψις του είναι μάλλον άπαθής. Άριστερά της όλης εικόνας παρίσταται μία ώραία νέα, ίσως νύμφη (πιθανώς Λουσία, ή Άνιγρις ή Στίγξ) (Εικ. 7) με τυλιγμένα τα μαλλιά κότσο. Είναι ένδεδυμένη με διπλούν άχειρίδοτον χιτώνα, ποδήρη. Το αριστερό της χέρι παρασύρει προς τα άπάνω τον πέπλο της και καταλήγει στο πίσω μέρος της κεφαλής της όπου μένει άκάλυπτος ή άκρα χείρ. Το δεξί χέρι είναι γυμνό και στηρίζει τον καρπό του με εύγένεια στην όσφύ της. Η νύμφη στηρί-

Εικόνα 14: Τμήμα του αρχαίου κάστρου των Αιγούσθένων, σύγχρονον του κάστρου της Άκροπόλεως Αθηνών, στους πρόποδες του όποιου ό Μελάμπους ίδρυσε το ψυχοθεραπευτήριόν του.

ζεται σε ένα κίονα ιωνικού ρυθμού και διασταυρώνει τα πόδια της που οί γραμμές των διαφαίνονται κάτω από τον χιτώνα.

3. Εικόνα 8.

Η εικόνα αυτή πάρθηκε από το περιοδικό Ausonia όπου ό Savignioni άναδημοσιεύει την φωτογραφία και το σχέδιο που πρωτοδημοσίευσε ό Orsi. Πρόκειται περι τερακότας που εύρέθη στην Medma της Ιταλίας από ιδιωτικές άνασκαφές. Και έδω άφορά στην θεραπεία των Προϊτίδων από τον Μελάμποδα. Οί Προϊτίδες καταδικωόμενες από τον

Μελάμποδα και την ακολουθία του καταφεύγουν στο έν Σικυώνι ιερὸν τοῦ Βάκχου ὅπου «ἡ πρεσβυτέρα», ἡ Ἰφινόη, ἔπεσε ἀπὸ τὴν κούραση καταγῆς καὶ ξεψύχησε. Ἀπὸ τὴς δύο ἄλλες ἀδελφές, ἡ μία κάθεται στὸν βωμὸ κοντὰ στὸν ὄρθιο νέο ποὺ κρατάει ἀκόντια. Ἀπλώνει τὸ ἀριστερό της χέρι σὰν νὰ τὸν παρακαλῇ γιὰ κάτι, ἐνῶ ἀντίθετα ἐκεῖνος τὴν ἐμποδίζει νὰ σηκωθῇ ἀπὸ τὸν βωμὸ, κρατῶντας μπροστά της σὰν κλοιδὸ ἓνα γυμνὸ ξίφος ποὺ διασταυρῶνεται μὲ τὴν θήκη τοῦ ξίφους ποὺ κρατάει ὁ ἀριστερὰ ἀπ' αὐτὴν καθημένος νέος μὲ τὸ δεξιὸ τοῦ χέρι. Ἡ ἐννοια τῆς παραστάσεως αὐτῆς ἐνέχει σεξουαλικά στοιχεῖα. Ἐπειδὴ τὸ ἀνάγλυφο εἶναι ἐφθαρμένο, τὸ κενὸ μπορούμε νὰ τὸ συμπληρώσουμε μὲ τὴν φαντασία μας ἀπὸ τὸ κομμάτι τῆς ἐσθῆτος ποὺ πρέπει νὰ ἀνήκει στὴν δευτέρη Προϊτίδα (διακρίνεται πλάι ἀπὸ τὸ δεξιὸ πόδι τοῦ καθημένου νέου πάνω ἀπὸ τὴν ξαπλωμένη καταγῆς Ἰφινόη). Ἡ τρίτη Προϊτίδα φαίνεται πρὸς τ' ἀριστερὰ τῆς εἰκόνας ξαπλωμένη καταγῆς νεκρὴ καὶ ἀριστερώτερα ὄρθιος ὁ βοηθὸς τοῦ Μελάμποδος ποὺ στὸν ὦμο του κρατάει ἀσκὸ καὶ ἄλλα σκευὴ χρήσιμα γιὰ τὸν καθαρισμό.

Δεξιὰ τῆς ὅλης εἰκόνας φαίνεται ὄρθιος ὁ Μελάμπους τελειῶς διαφορετικὸς ἀπὸ τὰ δύο προαναφερθέντα ἔργα. Φορεῖ σταυρωτοὺς ἐπωμίους ἱμάντες, σὰν ἐκείνους τοῦ Ὁρφέως στὰ γνωστὰ ἰταλιωτικὰ βάζα τῆς Altamure τοῦ Ruvo καὶ τοῦ Canosa. Εὐρίσκεται σὲ θέση ἀρχῆς χοροῦ, προβάλλει τὸ δεξιὸ πόδι, μὲ τὸ δεξιὸ χέρι σηκώνει τὸν μακρὸ χιτῶνα του καὶ αἶρει τὸν ἱερατικὸ τοῦ πέπλο μὲ τὸ ἀριστερό. Ἐδῶ εἶναι ὀλοφάνερη ἡ ἀνάμνησις τῆς «ἐνθέου χορείας» τῶν ἀρχαίων κειμένων καὶ ἡ ἄλλη ιδιότης τοῦ Μελάμποδος ὡς ἱερέως καὶ Μύστου.

4. Εἰκόνες 9, 10

Ἡ ἐρμηνεία τῆς παραστάσεως αὐτῆς (Εἰκ. 9, 10) διὰ πρώτην φορὰν ἐδόθη ἀπὸ ἡμᾶς καὶ ἀφορᾷ στὴν θεραπείαν τῆς ψυχογενοῦς ἀνικανότητος τοῦ Ἰφίκλου (βασιλόπαιδος τῆς Θεσσαλίας) ἀπὸ τὸν Μελάμποδα καὶ συγκεκριμένα τὴν βουθυσίαν. Δεξιὰ τῆς εἰκόνας ἴσταται ὄρθιος ὁ Μελάμπους εἰς στάσιν βαδίσματος κρατῶντας τὸν χαλινὸ (σχοινί) τοῦ βοδὸς ποὺ βαδίζει πρὸς τὸ θυσιαστήριον. Πάνω στὰ καπούλια τοῦ βοδιοῦ κάθεται ὁ Ἰφίκλος, πίσω δὲ ἀπὸ τὸν βοῦν ὄρθιος βαδίζει ὁ πατέρας τοῦ Ἰφίκλου, Φύλακος, κρατῶντας στὸ ἓνα τοῦ χέρι «σκύπρον» (κύπελλο) στὸ δὲ ἄλλο τὸ βασιλικὸν σκῆπτρον.

Εἰκόνες 15, 16. Ὁ Μελάμπους θεραπεύει τὴς Προϊτίδες (Cabinet des Medailles Παριίων). «Σύγχρονη ψυχιατρική» Γ.Ν. Παπαδημητρίου 1973 (σελ. 186, 189).

Αὐτὴν τὴν ἐρμηνεία τῆς παραστάσεως ποὺ εἶναι ζωγραφισμένη στὴν λήκυθο (συλλογὴ Οἰκονόμου ἐν Ἀθήναις) ἐδώσαμεν ἡμεῖς πρῶτοι, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὸ διασωθὲν ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν Μελάμποδεῖα τοῦ Ἡσιόδου (165, 166 Rrach 3) ὅπου λέγει:

«Καὶ τότε μάντις μὲν δεσμὸν βοδὸς αἶνυτο χερσὶν Ἰφίκλος δι' ἐπὶ νῶτ' ἐπεμαίετο τῷ δ' ἐπ' ὀπισθεν, σκύπρον ἔχων ἐτέρη, ἐτέρη δὲ σκῆπτρον ἀείρας ἔστειχεν Φύλακος καὶ ἐνὶ δώμοισιν ἔειπεν».

Δίδομεν κατωτέρω ἐλευθέραν μετάφρασιν αὐτοῦ τοῦ χωρίου. «Καὶ τότε ὁ μὲν μάντις (Μελάμπους) ἐκράτησε μὲ τὰ χέρια τοῦ τὸ σχοινί τοῦ βοδιοῦ ὁ δὲ Ἰφίκλος ἐκάθησε στὰ καπούλια τοῦ ζώου ἀπὸ πίσω δὲ ἤρχετο ὁ Φύλακος (πατέρας τοῦ Ἰφίκλου) κρατῶντας ἀπὸ τὸ ἓνα χέρι κύπελλον, ἀπὸ τὸ ἄλλο δὲ τὸ σκῆπτρον καὶ εἶπε στοὺς ὑπηρέτες». Σύμφωνα μὲ τὰ κείμενα, αὐτὴ ἦταν ἡ πρώτη φάσις γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς θεραπείας τοῦ Ἰφίκλου. Καὶ τὴν φάσιν αὐτὴν μᾶς ἀπεικόνισε ὁ ἀγνωστος τεχνίτης τῆς ληκύθου. Ἐπρεπε, δηλαδή, νὰ γίνῃ μιὰ προσευχὴ μὲ θυσία βοδὸς. Ἔτσι ξεκίνησεν ὁ Μελάμπους ἀπὸ τ' ἀνάκτορα τοῦ Θεσσαλοῦ βασιλέως μαζί μὲ τὸ θῦμα, μὲ τὸν πατέρα καὶ τὸν πάσχοντα γιὸ γιὰ τὴν θυσία. Ὁ Φύλακος φεύγοντας ἔδωκεν ὁδηγίους στοὺς ὑπηρέτες του νὰ ἐτοιμάσουν ὅ,τι χρειάζεται στὶς αἰθουσες τῶν ἀνακτόρων γιὰ νὰ ἐορτάσουν σὰν ἐπιστρέψουν τὴν θεραπεία τοῦ Ἰφίκλου. Ἡ πίστις τοῦ πρὸς τὸν Μελάμποδα ἦταν ἀκλόνητη.

Αὐτὸ τὸ ἔργον τέχνης εἶναι μιὰ ἀπόδειξις ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἔλληνες εἶχον προόδους καὶ στὴν τεχνικὴ ἀφοῦ ὀμιλοῦν περὶ «αὐτομάτων μηχανημάτων» ρομπότ, ραντάρ κ.λπ. Τὰ μηχανήματα αὐτὰ ἡ παράδοσις παραδέχεται ὡς ἔργα τοῦ Δαιδάλου καὶ τοῦ Ἡφαίστου.

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ἀναφέρομεν τ' ἀκόλουθα: Κατὰ τὸ τέλος τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου τὰ ἀμερικανικὰ μεταγωγικὰ σκάφη, καὶ ἰδίως τὰ ἀεροπλανοφόρα τῶν στόλων τοῦ Εἰρηνικοῦ, ὑπέστησαν τὰ πάνδεινα ἀπὸ τοὺς ἰάπωνες καμικάζι, τοὺς πιλότους αὐτοκτονίας, ποὺ ρίχνονταν μαζί μὲ τὰ ἀεροπλάνα τους πάνω στοὺς Ἀμερικανούς.

Στὴν ἀρχὴ οἱ ἀμερικανικὲς ἀπώλειες ὑπῆρξαν τεράστιες, ἀλλὰ ἀργότερα μειώθηκαν στὸ ἐλάχιστο χάρις στὰ κατάλληλα μέτρα ἀμύνης ποὺ ἔλαβαν.

Ἐνα ἀπὸ τὰ μέτρα αὐτὰ ἦσαν καὶ μικρά, δηλαδή, κατευθυνόμενα βλήματα, ποὺ κατεσκευάσθησαν ὑπὸ τὴν ἐπί-

βλεψι τῶν ἐργαστηρίων Ἐφηρμοσμένης Φυσικῆς τοῦ πανεπιστημίου Τζὼν Χάπκινς καὶ μὲ τὰ ὁποῖα ἐφωδιάσθησαν τὰ ἀμερικανικὰ σκάφη. Στὴν κατάλληλη στιγμή τὰ βλήματα «Talios» ἐξαπολύονταν κατὰ τοῦ ἐφορμούντος καμικάζι καὶ τὸ κατέστρεφον πρὶν πλησιάσῃ τὸ πλοῖο. Ἡ ἀποστολὴ τους, λοιπόν, ἦταν ἡ ἴδια μὲ τὴν ἀποστολὴ τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ «Τάλω» ἀπὸ τὸν ὁποῖο δανείσθηκαν καὶ τὸ ὄνομά τους.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Διὰ τῶν ἀνωτέρω περιγραφέντων νομίζομεν ὅτι ἐγίνε φανερόν πὼς ἔργα ἀρχαίας ἐλληνικῆς τέχνης δύνανται νὰ χρησιμοποιηθοῦν ὡς ἀδιάψευστα τεκμήρια ἐπιστημονικῶν ἐπιτευγμάτων, ἐν συνδυασμῷ μὲ περιγραφὰς ποὺ μᾶς δίδουν ἀποσπάσματα κειμένων διαφόρων ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ Λατίνων συγγραφέων. Ἀλλὰ καὶ πᾶν ἔργον τέχνης (ἂν ὑπάρχῃ) δύναται νὰ προβληθῇ ὡς ἀποδεικτικὸν ἐπιχείρημα μᾶς κάποιας ἐπιστημονικῆς μελέτης.

Διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν δὲν ἐπιβεβαιώνει κανεὶς μόνον τὸ γεγονός, ἀλλὰ ἀντλεῖ καὶ διδάγματα τῆς νοοτροπίας, τῶν συνθειῶν κ.λπ. καὶ τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖον ἐπετυγχάνετο τὸ ἐπιστημονικὸν ἐκεῖνο ἐπίτευγμα.

Περίληψις

Προβολὴ καὶ ἐρμηνεία ἔργων τέχνης τοῦ 5ου αἰῶνος, εἰς τὰς ὁποίας ἀναπαρίσταται ὁ τρόπος θεραπείας νευροψυχικῶν νοσημάτων ψυχογενοῦς αἰτιολογίας παρὰ τοῦ μεγαλοφύουτος ἱατρομάντεως Μελάμποδος ἀκμάσαντος κατὰ τὸν 14ον πρὸς 13ον π.Χ.

Σχόλια

1. «Ὁ Ἀργεῖος ἥρως Μελάμπους πρῶτος ψυχαναλυτὴς», Γ. Α. Τσουκαντᾶς. Περιοδικὸν «Ἡραΐα» Ἀργους 1940 φύλ. 32 σελ. 7-12.
2. «Ὁ πρῶτος Ἑλλήν ψυχοσωματιστὴς ἱατρός» Γ. Α. Τσουκαντᾶς. Ἀνακοίνωσις στὴν ἱατροχειρουργικὴ ἐταιρεία Ἀθηνῶν 6. 2 57, ὅπου καὶ πλήρης βιβλιογραφία. Ἀνάτυπον.
3. «Ψυχιατρικαὶ καὶ ψυχαναλυτικαὶ μέθοδοι θεραπείας στὴν προϊστορίᾳ», Γ. Α. Τσουκαντᾶς. Ἀνακοίνωσις στὴν ἱατρικὴ ἐταιρεία ΙΚΑ. Ἀθῆναι 1961.
4. «Ἡ ἐπίδρασις τῆς Διονυσιακῆς λατρείας στὶς Προϊτίδες καὶ ὁ Μελάμπους» Γ. Α. Τσουκαντᾶς. Ἡμερολόγιον Ἀκροκόρινθος 1955-1956, Ἀθῆναι. Ἀνάτυπον.
5. «Ὁ ἱατρομάντις Μελάμπους καὶ τὸ ψυχοσύμπλεγμα τοῦ Ἰφίκλου», Γ. Α. Τσουκαντᾶς. Περιοδικὸν «Νέον Ἀθήναιον», τόμ. Α', τεῦχος 2 1955. Ἀθῆναι. Ἀνάτυπον. Ἐπίσης βλέπε Δημ. Κουρέτα καὶ Γ. Α. Τσουκαντᾶ. «Ἡ ψυχοκαθαρτικὴ μέθοδος θεραπείας τῆς ἀτεκνίας τοῦ Ἰφίκλου ἀπὸ τὸν Μελάμποδα» περιοδ. «Πλάτων», ἔτος Ζ', τεῦχος Β' 1955 καὶ «Ἑλληνικὴ ἱατρικὴ» τόμ. 24ος τεῦχος 11, Θεσσαλονίκη. Ἐπίσης εἰς Bulletin de l'Association de psychanalystes de Belgique. No 25, Mars 1956.
6. «Ὁ Μελάμπους πρῶτος Μύστης», Γ. Α. Τσουκαντᾶς. Περιοδικὸν «Αἰξιονή», 1955, σελ. 82-86 Ἀθῆναι. Ἀνάτυπον.
7. Βλέπε «Ἡ ψυχοκαθαρτικὴ μέθοδος θεραπείας τῆς ἀτεκνίας τοῦ Ἰφίκλου ἀπὸ τὸν Μελάμποδα». Δ. Κουρέτας καὶ Γ. Τσουκαντᾶς (ὑποσ. 5).

ΟΙ ΑΣΤΡΟΛΟΓΟΙ

Μελετᾶμε τοὺς πλανῆτες καὶ ὅλους τοὺς ἀστερισμοὺς τοὺς πολέμους καὶ τίς ἦντες καὶ τοὺς δύσκολους χρησμούς.

Στὴν παλιά μας τὴ φυλλάδα ποὺ διαβάσαμε ξανά τέτοιο ὄνομα Ἑλλάδα δὲν ὑπάρχει πουθενά.

Μόνο σ' ἓναν καζαμία μὲ περγαμηνὸ χαρτί αἷμα στάζαν τὰ σημεῖα σὰν κομμένη ἀορτή.

Κι ὅπως ρίχναμε τὴν σκόνῃ νὰ στεγνώσῃ τὴν πληγὴ φάνηκαν τοῦ Ὁμήρου οἱ χρόνοι καὶ τῶν Ἀχαιῶν ἡ γῆ.

Λίγα φύλλα παρακάτω καθὼς ἔτρεχε ὁ καιρὸς σὰν τὴ φλεγόμενη δάτο πάλι φούντωνε ὁ χορὸς.

Θερμοπύλες Μαραθῶνες βγαῖναν τώρα στὴ σκηνὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου οἱ Μακεδόνες τοῦ Φωκᾶ οἱ Βυζαντινοί.

Ὡσπου χάραξε μιὰ μέρα καὶ ἀπ' τὸ Σούλι ὡς τὴ Γραβιά ὅλα τὰ σκιαζε ἡ φοβέρα καὶ τὰ πλάκωνε ἡ σκλαβιά.

Ὅμως κύλησαν τὰ χρόνια καὶ στ' ἀγέραστα βουνὰ γύρισαν τὰ χελιδόνια καὶ ἥλιος φάνηκε ξανά.

Ἀχ, τελειῶσαν οἱ σελίδες καὶ τί ἔγινε μετὰ δὲν τό εἶδα δὲν τό εἶδες μὰ ὁ νοὺς μου ἄλλου πετᾷ.

Γιατί γνώρισα ἓνα νέο λυπημένο καὶ χλωμὸ ποὺ ἔχε ζήσει στὸ Αἰγαῖο πρὶν ἀπ' τὸν Κατακλυσμό.

Τώρα ποὺ θὰ σταματήσῃ ὁ δικό μας ὁ χορὸς θὰ ῥθῃ νὰ μᾶς τραγουδήσῃ γιὰ μιὰ γέεννα πυρός.

Νίκος Γκάτσος

ΤΟ ΙΔΕΟΘΕΑΤΡΟΝ

ΥΠΟΣΤΗΡΙΖΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΝΩΣΕΩΣ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΑΔΟΣΗ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ
ΞΑΣ ΠΡΟΤΕΙΝΕΙ ΝΑ ΥΙΟΘΕΤΗΣΕΤΕ ΕΝΑ ΑΡΧΑΙΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΟΝΟΜΑ
ΤΙΜΩΝΤΑΣ ΤΟ
ΚΑΙ ΜΕ ΤΟ ΧΡΕΟΣ ΟΠΩΣ ΔΙΑΔΩΣΕΤΕ ΑΥΤΟ ΣΤΟΥΣ ΑΠΟΓΟΝΟΥΣ ΞΑΣ

ΚΑΘΕ ΗΛΙΟΣΤΑΣΙΟ ΚΑΙ ΙΣΗΜΕΡΙΑ ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΟΥΝΤΑΙ ΣΤΟ ΙΔΕΟΘΕΑΤΡΟΝ ΟΙ ΟΝΟΜΑΤΟΔΟΣΕΙΣ.
ΟΙ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΜΕΝΟΙ ΜΠΟΡΟΥΝ ΝΑ ΤΗΛΕΦΩΝΗΣΟΥΝ ΣΤΟ 52.37.543

Α

ΑΓΑΜΕΜΝΩΝ - ΑΓΓΕΙΛΑΟΣ - ΑΓΓΑΙΑ - ΑΔΜΗΤΟΣ - ΑΕΛΛΩ
- ΑΕΤΙΩΝ - ΑΘΗΝΑ - ΑΘΗΝΙΩΝ - ΑΙΑΣ - ΑΘΗΝΑΪΣ - ΑΙΓΕΥΣ
- ΑΙΓΛΗ - ΑΙΓΥΠΤΟΣ - ΔΙΟΡΑ - ΔΙΟΛΟΣ - ΔΙΕΧΥΛΟΣ - ΑΚΤΑΙΗ
- ΑΚΤΑΙΟΣ - ΑΛΚΑΜΕΝΗΣ - ΑΛΚΕΙΔΗΣ - ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΣ -
ΑΛΚΙΜΟΟΣ - ΑΛΚΜΗΝΗ - ΑΜΥΝΤΑΣ - ΑΜΦΙΤΡΙΤΗ -
ΑΝΔΡΟΚΙΔΗΣ - ΑΝΤΕΙΑ - ΑΝΤΙΓΟΝΗ - ΑΝΤΙΓΟΜΟΣ -
ΑΝΤΙΟΠΗ - ΑΠΟΛΛΩΝ - ΑΡΓΟΣ - ΑΡΙΑΔΜΗ - ΑΡΙΣΤΟΔΙΚΟΣ
- ΑΡΙΩΝ - ΑΡΚΑΣ - ΑΡΜΟΜΙΑ - ΑΡΤΕΜΙΣ - ΑΡΧΙΛΟΧΟΣ -
ΔΕΚΛΗΠΙΟΣ - ΔΕΠΑΕΙΑ - ΔΕΩΠΟΣ - ΔΤΡΕΥΣ - ΑΧΙΛΛΕΥΣ

Β

ΒΑΘΥΚΛΗΣ - ΒΑΚΙΣ - ΒΑΚΧΥΛΙΔΗΣ - ΒΕΛΛΕΡΕΦΟΝΤΗΣ -
ΒΙΑΣ - ΒΟΙΩΤΟΣ - ΒΙΩΝ - ΒΟΙΩ - ΒΡΑΕΙΔΑΣ - ΒΡΙΕΝΙΣ -
ΒΡΟΝΤΙΜΟΣ - ΒΡΥΔΑΣ - ΒΡΥΣΩΝ - ΒΩΡΟΣ

Γ

ΓΑΙΑ - ΓΑΛΑΤΕΙΑ - ΓΑΛΗΝΗ - ΓΑΛΗΝΟΣ - ΓΑΥΑΝΗΣ -
ΓΕΛΩΣ - ΓΗ - ΓΛΑΥΚΗ - ΓΛΑΥΚΙΑΣ - ΓΛΑΥΚΙΔΗΣ - ΓΛΑΥΚΟΣ
- ΓΛΥΚΩΝ - ΓΟΡΓΙΑΣ - ΓΟΡΓΩ - ΓΡΑΙΚΟΣ - ΓΥΛΙΠΠΟΣ

Δ

ΔΑΙΔΑΛΟΣ - ΔΑΜΑΞΙΑΣ - ΔΑΜΑΞΙΚΟΣ - ΔΑΜΑΣΤΗΣ -
ΔΑΜΙΣ - ΔΑΜΟΦΙΛΗ - ΔΑΜΩΝ - ΔΑΝΑΗ - ΔΑΝΑΟΣ -
ΔΕΙΜΟΣΤΡΑΤΟΣ - ΔΕΙΩΝ - ΔΕΥΚΑΛΙΩΝ - ΔΗΛΙΟΣ -
ΔΗΜΑΡΑΤΟΣ - ΔΗΜΗΤΡΑ - ΔΗΜΟΔΟΚΟΣ - ΔΗΜΟΚΙΔΗΣ -
ΔΗΜΟΚΡΑΤΗΣ - ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ - ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ -
ΔΗΜΟΧΑΡΗΣ - ΔΙΑΓΟΡΑΣ - ΔΙΑΝΑΪΡΑ - ΔΙΚΑΙΑΡΧΟΣ -
ΔΙΩΝ - ΔΙΟΓΕΝΗΣ - ΔΙΟΔΩΡΟΣ - ΔΙΟΚΛΗΣ - ΔΙΟΜΗΔΗΣ -
ΔΙΟΝΥΣΟΣ - ΔΙΟΕΚΟΥΡΙΔΗΣ - ΔΙΟΤΙΜΑ - ΔΙΦΙΛΗ - ΔΙΦΙΛΟΣ
- ΔΙΩΜΗ - ΔΙΩΝ - ΔΙΩΞΙΠΠΗ - ΔΡΥΑ - ΔΡΥΚΑΛΟΣ - ΔΥΜΑΣ
- ΔΥΝΑΜΕΝΗ - ΔΩΡΟΣ - ΔΩΤΩ

Ε

ΕΚΑΒΗ - ΕΚΤΟΡ - ΕΛΑΤΟΣ - ΕΛΕΜΗ - ΕΛΙΚΗ - ΕΛΛΗ - ΕΛΛΗΝ
- ΕΜΠΕΔΟΚΛΗΣ - ΕΜΙΠΠΕΥΣ - ΕΜΥΩ - ΕΠΑΜΕΙΝΩΝΙΔΑΣ -
ΕΠΙΓΕΜΗΣ - ΕΠΙΔΙΚΟΣ - ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ - ΕΠΙΚΤΗΤΟΣ - ΕΡΑΤΩ
- ΕΡΑΤΟΣΘΕΝΗΣ - ΕΡΓΟΤΙΜΟΣ - ΕΡΕΧΘΕΥΣ - ΕΡΙΦΥΛΗ -
ΕΡΜΑΙΟΣ - ΕΡΜΕΙΑΣ - ΕΡΜΗΣ - ΕΡΜΙΟΝΗ - ΕΡΜΟΔΩΡΟΣ
- ΕΡΕΗ - ΕΡΩΣ - ΕΥΑΝΘΗΣ - ΕΥΔΟΞΟΣ - ΕΥΔΩΡΑ - ΕΥΜΙΚΗ
- ΕΥΗΜΟΣ - ΕΣΤΙΑ - ΕΥΘΥΚΛΗΣ - ΕΥΘΥΜΙΔΗΣ - ΕΥΘΥΜΟΥΣ -
ΕΥΚΛΕΙΔΗΣ - ΕΥΜΑΧΟΣ - ΕΥΜΕΝΗΣ - ΕΥΜΗΛΟΣ -
ΕΥΜΟΛΠΟΣ - ΕΥΝΟΜΟΣ - ΕΥΠΑΛΙΝΟΣ - ΕΥΠΕΙΔΗΣ -
ΕΥΠΟΛΕΜΟΣ - ΕΥΠΟΛΙΣ - ΕΥΡΥΔΙΚΗ - ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ -
ΕΥΡΥΑΔΗΣ - ΕΥΡΥΔΑΗ - ΕΥΡΥΔΑΜΑΣ - ΕΥΡΥΚΛΕΙΑ -
ΕΥΡΥΛΟΧΟΣ - ΕΥΡΥΝΟΜΗ - ΕΥΡΥΣΘΕΥΣ - ΕΥΡΩΠΗ -
ΕΥΦΟΡΙΩΝ - ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ - ΕΦΙΠΠΟΣ - ΕΦΡΟΜΙΟΣ

Ζ

ΖΑΛΕΥΚΟΣ - ΖΕΦΥΡΟΣ - ΖΕΥΞΙΔΑΜΟΣ - ΖΕΥΞΙΠΠΟΣ - ΖΕΥΣ -
ΖΗΘΟΣ - ΖΗΛΟΣ - ΖΗΜΙΣ - ΖΗΝΟΒΙΟΣ - ΖΗΝΟΔΟΤΟΣ -
ΖΗΝΟΔΩΡΟΣ - ΖΗΝΩΝ - ΖΗΤΗΣ - ΖΩΝΑΙΟΣ - ΖΩΞΙΜΟΣ

Η

ΗΒΗ - ΗΓΗΜΩΝ - ΗΓΗΕΑΝΔΡΟΣ - ΗΓΗΕΙΑΣ - ΗΓΗΕΙΠΠΟΣ - ΗΓΙΑΣ
- ΗΛΕΚΤΡΑ - ΗΛΙΟΔΩΡΟΣ - ΗΜΟΧΟΣ - ΗΠΙΟΜΗ - ΗΡΑ -
ΗΡΑΚΛΕΙΔΗΣ - ΗΡΑΚΛΕΙΤΟΣ - ΗΡΑΚΛΗΣ - ΗΡΕΔΑΣ - ΗΡΙΓΟΜΗ -
ΗΡΙΛΛΟΣ - ΗΡΙΩΝΑ - ΗΡΟΔΟΤΟΣ - ΗΡΟΦΙΛΗ - ΗΡΩΝ - ΗΕΙΟΔΟΣ
- ΗΕΙΟΜΗ - ΗΦΑΙΣΤΙΩΝ - ΗΦΑΙΣΤΟΣ - ΗΩ

Θ

ΘΑΛΕΙΑ - ΘΑΛΗΣ - ΘΑΛΗΤΑΣ - ΘΑΜΥΡΙΣ - ΘΕΑΓΕΜΗΣ - ΘΕΑΝΩ
- ΘΕΜΙΣ - ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ - ΘΕΟΔΗΓΙΟΣ - ΘΕΟΚΛΗΣ -
ΘΕΟΦΡΑΣΤΟΣ - ΘΕΡΕΪΤΗΣ - ΘΕΣΠΙΣ - ΘΕΤΙΣ - ΘΕΥΔΙΟΣ - ΘΕΩΝ
- ΘΗΒΑΪΣ - ΘΗΡΑΜΕΝΗΣ - ΘΗΣΕΥΣ - ΘΩΗ - ΘΟΥΚΥΔΙΔΗΣ -
ΘΡΑΣΥΜΑΧΟΣ - ΘΥΞΕΤΗΣ - ΘΥΙΑ - ΘΥΜΟΧΑΡΗΣ - ΘΡΑΣΥΛΛΟΣ
- ΘΥΩΜΗ

Ι

ΙΑΜΒΛΙΧΟΣ - ΙΑΠΕΤΟΣ - ΙΑΣΩ - ΙΑΣΩΝ - ΙΑΣΙΩΝ - ΙΒΥΚΟΣ - ΙΔΑΙΟΣ
- ΙΔΟΜΕΝΕΥΣ - ΙΕΡΑΣ - ΙΕΡΟΚΛΗΣ - ΙΚΑΡΙΟΣ - ΙΚΕΤΑΣ - ΙΚΤΙΝΟΣ
- ΙΛΛΟΣ - ΙΛΛΥΡΙΟΣ - ΙΜΒΡΙΟΣ - ΙΝΑΧΟΣ - ΙΩΝ - ΙΩΜΗ - ΙΩΒΑΤΗΣ
- ΙΟΥΑΕΤΗ - ΙΟΥΛΑΣ - ΙΩΛΗ - ΙΠΠΑΡΧΟΣ - ΙΠΠΙΑΣ - ΙΠΠΟΔΑΜΕΙΑ
- ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΣ - ΙΡΙΣ - ΙΕΔΙΟΣ - ΙΕΑΝΔΡΟΣ - ΙΕΘΜΙΟΜΙΚΗΣ -
ΙΕΙΔΩΡΟΣ - ΙΕΟΚΡΑΤΗΣ - ΙΕΤΡΟΣ - ΙΤΗ - ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ - ΙΦΙΚΡΑΤΕΙΑ
- ΙΦΙΚΡΑΤΗΣ - ΙΩΛΙΚΟΣ - ΙΩ - ΙΩΝ

Κ

ΚΑΔΜΟΣ - ΚΑΛΛΙΑΣ - ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ - ΚΑΛΛΙΚΡΑΤΗΣ - ΚΑΛΛΙΜΙΚΟΣ
- ΚΑΛΛΙΠΑΤΕΪΡΑ - ΚΑΛΛΙΠΠΟΣ - ΚΑΛΛΙΣΘΕΝΗΣ - ΚΑΛΛΙΣΤΡΑΤΟΣ
- ΚΑΛΛΙΕΤΩ - ΚΑΛΥΨΩ - ΚΑΡΝΕΑΔΗΣ - ΚΑΡΠΟΣ - ΚΑΞΕΑΝΔΡΑ -
ΚΑΕΤΩΡ - ΚΕΚΡΟΥ - ΚΕΝΤΑΥΡΟΣ - ΚΙΜΩΝ - ΚΙΜΗΕΙΑΣ - ΚΙΜΥΡΑ
- ΚΙΜΥΡΙΣ - ΚΛΕΙΜΟΣ - ΚΛΕΙΣΘΕΝΗΣ - ΚΛΕΙΤΟΣ - ΚΛΕΙΩ
- ΚΛΕΟΒΟΥΛΟΣ - ΚΛΕΟΜΗΔΗΣ - ΚΛΕΩΝ - ΚΛΙΤΙΑΣ - ΚΛΥΜΕΝΗ
- ΚΛΥΤΑΙΜΜΗΤΡΑ - ΚΛΥΤΙΔΗΣ - ΚΛΥΤΟΣ - ΚΛΩΘΩ - ΚΜΗΜΟΣ -
ΚΟΡΙΩΝΑ - ΚΟΡΙΝΝΟΣ - ΚΡΑΝΑΟΣ - ΚΡΑΤΗΣ - ΚΡΑΤΙΝΟΣ -
ΚΡΑΤΥΛΟΣ - ΚΡΙΤΙΑΣ - ΚΡΙΤΟΔΗΜΟΣ - ΚΡΙΤΟΛΑΟΣ - ΚΡΙΤΩΝ -
ΚΡΟΝΟΣ - ΚΤΗΕΙΑΣ - ΚΥΒΕΛΗ - ΚΥΜΟΘΩΝ

Λ

ΛΑΕΡΤΗΣ - ΛΑΪΟΣ - ΛΑΚΥΔΗΣ - ΛΑΚΩΝ - ΛΑΜΠΕΤΙΑ -
ΛΑΜΠΡΟΚΛΗΣ - ΛΑΜΠΩΝ - ΛΑΟΔΑΜΑΣ - ΛΑΟΔΑΜΕΙΑ -
ΛΑΟΔΙΚΗ - ΛΑΟΘΩΗ - ΛΑΟΦΙΛΟΣ - ΛΑΧΑΡΗΣ - ΛΑΧΕΪΣ -
ΛΑΧΗΣ - ΛΕΩΚΡΑΤΗΣ - ΛΕΟΝΤΕΥΣ - ΛΕΠΤΙΜΗΣ -
ΛΕΥΚΙΠΠΟΣ - ΛΕΥΚΟΘΕΗ - ΛΕΥΚΩΝ - ΛΕΩΔΑΜΑΣ - ΛΕΩΝ
- ΛΕΩΜΙΔΑΣ - ΛΕΩΣΘΕΝΗΣ - ΛΕΩΧΑΡΗΣ - ΛΗΔΑ - ΛΗΤΩ -
ΛΙΝΟΣ - ΛΥΚΕΔΑΣ - ΛΥΚΙΣ - ΛΥΚΟΜΗΔΗΣ - ΛΥΚΟΣ -
ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ - ΛΥΚΟΦΩΝ - ΛΥΚΩΝ - ΛΥΣΙΑΣ - ΛΥΣΙΠΠΟΣ -
ΛΥΣΙΣ - ΛΥΣΙΕΤΡΑΤΗ - ΛΥΣΑΝΔΡΟΣ

Μ

ΜΑΓΝΗΣ - ΜΑΙΑ - ΜΑΚΑΡ - ΜΑΚΕΔΩΝ - ΜΑΝΤΙΑΣ - ΜΑΝ-
ΤΙΟΣ - ΜΑΝΤΩ - ΜΑΡΕΥΔΑΣ - ΜΕΓΑΚΛΗΣ -
ΜΕΓΑΛΟΣΤΡΑΤΗ - ΜΕΓΑΡΗ - ΜΕΓΑΣ - ΜΕΓΑΣΘΕΝΗΣ -
ΜΕΓΙΣΤΙΑΣ - ΜΕΛΑΜΠΟΥΣ - ΜΕΛΑΝΘΙΟΣ - ΜΕΛΑΝΘΩ
- ΜΕΛΑΜΠΙΠΙΔΗΣ - ΜΕΛΕΑΓΡΟΣ - ΜΕΛΙΞΕΟΣ - ΜΕΛΙΤΗ
- ΜΕΝΑΝΔΡΟΣ - ΜΕΝΕΚΡΑΤΗΣ - ΜΕΝΕΛΑΟΣ - ΜΕΜΙΠΠΟΣ
- ΜΕΝΩΝ - ΜΕΡΟΠΗ - ΜΕΣΙΜΙΔΗΣ - ΜΕΤΩΝ - ΜΗΔΕΟΣ -
ΜΗΡΙΟΜΗ - ΜΗΤΡΟΔΩΡΟΣ - ΜΗΤΡΟΚΛΗΣ - ΜΗΤΩΝ -
ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ - ΜΙΛΩΝ - ΜΙΝΩΣ - ΜΝΗΣΙΚΛΗΣ - ΜΟΥΣΑΙΟΣ -
ΜΥΚΗΜΗ - ΜΥΛΛΙΑΣ - ΜΥΜΗΣ - ΜΥΡΙΜΗ - ΜΥΡΜΗΣ -
ΜΥΡΤΙΛΟΣ - ΜΥΡΩΝ - ΜΥΡΩΜΙΔΗΣ

Ν

ΝΑΥΚΛΕΙΔΗΣ - ΝΑΥΚΡΑΤΗΣ - ΝΑΥΜΑΧΙΟΣ - ΝΑΥΠΙΟΣ -
ΝΑΥΣΙΚΑ - ΝΕΑΡΧΟΣ - ΝΕΟΚΛΗΣ - ΝΕΟΚΡΙΤΟΣ -
ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ - ΝΕΣΤΩΡ - ΝΕΦΕΛΗ - ΝΗΣΙΣ - ΝΗΡΕΥΣ -
ΝΗΡΙΤΗΣ - ΝΗΣΑΙΗ - ΝΗΣΩ - ΝΗΦΑΙΗ - ΝΙΚΑΓΟΡΑΣ -
ΝΙΚΑΝΔΡΟΣ - ΝΙΚΑΡΕΤΗ - ΝΙΚΙΑΣ - ΝΙΚΟΚΛΗΣ -
ΝΙΚΟΜΑΧΟΣ - ΝΙΚΟΜΗΔΗΣ - ΝΙΚΟΣΘΕΝΗΣ - ΝΙΚΩΝ - ΝΙΩΒΗ
- ΝΗΡΕΥΣ - ΜΙΣΟΣ - ΝΟΗΜΩΝ - ΝΥΜΦΟΔΩΡΟΣ

Ξ

ΞΑΝΘΙΠΠΟΣ - ΞΑΝΘΟΣ - ΞΕΝΑΡΧΟΣ - ΞΕΜΙΔΗΣ -
ΞΕΝΟΔΑΜΟΣ - ΞΕΝΟΚΛΕΙΑ - ΞΕΝΟΚΛΗΣ - ΞΕΝΟΚΡΑΤΗΣ -
ΞΕΝΟΚΡΙΤΟΣ - ΞΕΝΟΦΑΝΗΣ - ΞΕΝΟΦΙΛΟΣ - ΞΕΝΟΔΙΚΗ -
ΞΕΝΟΦΩΝ - ΞΕΝΩΝ - ΞΟΥΘΟΣ

Ο

ΟΔΙΟΣ - ΟΔΥΣΣΕΥΣ - ΟΙΑΓΡΟΣ - ΟΙΔΙΠΟΥΣ - ΟΙΝΕΥΣ -
ΟΙΝΟΜΑΧΟΣ - ΟΙΝΟΠΙΔΗΣ - ΟΙΝΟΠΙΩΝ - ΟΙΕΤΡΟΣ -
ΟΛΥΜΠΙΑΣ - ΟΛΥΜΠΙΟΣ - ΟΛΥΜΠΙΟΔΩΡΟΣ - ΟΛΥΜΠΟΣ -
ΟΛΥΜΘΙΟΣ - ΟΜΗΡΟΣ - ΟΜΗΤΩΡ - ΟΝΟΜΑΚΛΗΣ - ΟΠΙΤΗΣ -
ΟΡΕΣΤΗΣ - ΟΡΜΕΝΟΣ - ΟΡΦΕΥΣ - ΟΦΕΛΕΣΤΗΣ - ΟΥΙΜΟΣ

Π

ΠΑΓΚΡΑΤΗΣ - ΠΑΙΩΝΕΙΟΣ - ΠΑΛΑΜΗΔΗΣ - ΠΑΛΛΑΔΙΟΣ -
ΠΑΝΔΡΟΣΕΟΣ - ΠΑΝΔΙΩΝ - ΠΑΝΔΩΡΑ - ΠΑΡΜΕΝΙΔΗΣ -
ΠΑΞΙΘΕΑ - ΠΑΤΡΟΚΛΗΣ - ΠΑΤΡΟΚΛΟΣ - ΠΑΥΣΑΜΙΑΣ -
ΠΕΙΩΩ - ΠΕΙΣΑΝΔΡΟΣ - ΠΕΛΑΓΕΟΣ - ΠΕΛΟΥ - ΠΕΡΔΙΚΚΑΣ -
ΠΕΡΙΑΝΔΡΟΣ - ΠΕΡΙΚΛΗΣ - ΠΕΡΕΔΙΟΣ - ΠΕΡΕΣΦΟΜΗ -
ΠΕΡΕΣΕΥΣ - ΠΕΡΕΝΗΣ - ΠΗΓΑΣΕΟΣ - ΠΗΛΕΥΣ - ΠΗΛΕΛΟΠΗ -
ΠΙΚΡΙΩΝ - ΠΙΚΡΟΣ - ΠΙΝΔΑΡΟΣ - ΠΛΑΜΗΤΙΑΔΗΣ - ΠΛΑΤΩΝ
- ΠΛΕΙΣΤΟΜΙΚΗΣ - ΠΛΕΙΩΜΗ - ΠΛΗΘΩΝ - ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΣ -
ΠΟΛΕΜΑΡΧΟΣ - ΠΟΛΥΒΙΟΣ - ΠΟΛΥΔΑΜΑΣ -
ΠΟΛΥΔΑΜΝΕΙΑ - ΠΟΛΥΔΕΥΚΗΣ - ΠΟΛΥΔΩΡΗ -
ΠΟΛΥΚΑΕΤΗ - ΠΟΛΥΚΡΑΤΗΣ - ΠΟΛΥΜΗΔΗΣ - ΠΟΛΥΜΕΙΚΗΣ -
ΠΟΛΥΝΩΝ - ΠΟΣΕΙΔΩΜΙΟΣ - ΠΡΩΤΑΓΟΡΑΣ - ΠΡΩΤΕΥΣ -
ΠΡΩΤΟΓΕΜΗΣ - ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΣ - ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ - ΠΥΘΕΥΣ -
ΠΥΘΩΝ - ΠΥΡΡΑ - ΠΥΡΡΟΣ

Ρ

ΡΑΔΑΜΑΝΘΥΣ - ΡΑΜΦΙΑΣ - ΡΕΑ - ΡΗΓΙΝΟΣ - ΡΗΜΗ -
ΡΗΘΟΣ - ΡΗΤΟΡΙΟΣ - ΡΙΑΝΟΣ - ΡΙΝΩΝ - ΡΟΔΙΑ - ΡΟΔΕΙΑ -
ΡΟΔΕΙΑΣ

Σ

ΣΑΠΦΩ - ΣΑΡΑΠΙΩΝ - ΣΑΡΠΗΔΩΝ - ΣΕΪΡΙΟΣ - ΣΕΛΕΥΚΟΣ -
ΣΕΜΕΛΗ - ΣΘΕΝΕΛΟΣ - ΣΘΕΜΙΔΑΣ - ΣΙΔΗ - ΣΙΚΕΛΗ -
ΣΙΚΕΛΙΔΑΣ - ΣΕΙΛΗΝΟΣ - ΣΙΜΜΙΑΣ - ΣΙΜΩΜΙΔΗΣ - ΣΙΣΥΦΟΣ -
- ΣΚΙΡΩΜΙΔΗΣ - ΣΚΟΠΕΛΙΑΝΟΣ - ΣΟΛΩΝ - ΣΟΦΙΛΟΣ -
ΣΟΦΟΚΛΗΣ - ΣΠΕΙΩ - ΣΠΙΝΘΑΡΟΣ - ΣΤΑΦΥΛΟΣ -
ΣΤΗΣΑΓΟΡΑΣ - ΣΤΗΣΙΧΟΡΟΣ - ΣΤΙΛΠΩΝ - ΣΤΡΑΒΩΝ -
ΣΤΡΑΤΟΚΛΗΣ - ΣΤΡΑΤΤΙΣ - ΣΤΡΑΤΩΝ - ΣΥΡΟΣ - ΣΦΟΔΡΙΑΣ -
ΣΩΚΡΑΤΗΣ - ΣΩΠΑΤΡΟΣ - ΣΩΦΙΛΟΣ - ΣΩΦΡΩΝ

Τ

ΤΑΙΝΑΡΟΣ - ΤΑΛΩΣ - ΤΑΝΤΑΛΟΣ - ΤΕΙΡΕΪΔΑΣ - ΤΕΙΣΙΑΣ -
ΤΕΚΤΩΝ - ΤΕΛΑΜΩΝ - ΤΕΛΑΥΓΗΣ - ΤΕΛΕΞΙΛΛΑ -
ΤΕΛΕΣΤΗΣ - ΤΕΛΕΣΤΩ - ΤΗΘΥΣ - ΤΗΛΕΒΟΗΣ -
ΤΗΛΕΚΛΕΙΔΗΣ - ΤΗΛΕΜΑΧΟΣ - ΤΗΛΕΦΑΕΣΣΑ - ΤΗΛΕΦΟΣ -
ΤΗΜΕΝΟΣ - ΤΙΜΑΓΟΡΑΣ - ΤΙΜΑΙΟΣ - ΤΙΜΑΡΑΤΟΣ -
ΤΙΜΟΚΡΑΤΗΣ - ΤΙΜΟΛΑΟΣ - ΤΙΜΟΣΘΕΝΗΣ - ΤΙΜΟΧΑΡΗΣ -
ΤΙΜΩΝ - ΤΡΙΠΤΟΛΕΜΟΣ - ΤΥΡΤΑΙΟΣ - ΤΥΧΙΟΣ

Υ

ΥΑΓΜΗΣ - ΥΓΚΙΑ - ΥΠΑΤΙΑ - ΥΠΕΙΡΟΧΟΣ - ΥΠΕΡΙΩΝ -
ΥΠΕΡΕΙΔΗΣ - ΥΡΤΑΚΟΣ - ΥΡΤΙΟΣ - ΥΨΑΙΟΣ - ΥΨΙΚΡΑΤΗΣ -
ΥΨΙΠΥΛΗ

Φ

ΦΑΞΩΩΝ - ΦΑΙΔΙΜΟΣ - ΦΑΙΔΡΑ - ΦΑΙΔΩΝ - ΦΑΙΣΤΟΣ -
ΦΑΝΗΣ - ΦΑΝΟΔΙΚΟΣ - ΦΑΝΟΚΛΗΣ - ΦΕΙΔΙΑΣ - ΦΕΙΔΩΝ -
ΦΕΡΟΥΣΑ - ΦΗΜΙΟΣ - ΦΗΜΟΜΟΝΗ - ΦΙΛΑ - ΦΙΛΑΙΜΙΣ -
ΦΙΛΑΡΕΤΗ - ΦΙΛΕΤΑΙΡΟΣ - ΦΙΛΗΤΑΣ - ΦΙΛΙΝΟΣ - ΦΙΛΙΠΠΟΣ
- ΦΙΛΙΣΚΟΣ - ΦΙΛΙΣΤΟΣ - ΦΙΛΛΙΣ - ΦΙΛΟΔΗΜΟΣ -
ΦΙΛΟΚΗΤΗΣ - ΦΙΛΟΛΑΟΣ - ΦΙΛΟΜΗΛΑ - ΦΙΛΟΞΕΝΟΣ -
ΦΙΛΟΤΑΣ - ΦΙΛΟΠΟΙΜΗΝ - ΦΙΝΕΥΣ - ΦΙΝΤΙΑΣ - ΦΙΝΤΥΣ -
ΦΟΙΒΟΣ - ΦΟΙΜΙΣ - ΦΟΡΜΙΩΝ - ΦΡΙΞΟΣ - ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ -
ΦΡΟΝΤΙΣ - ΦΡΥΝΙΧΟΣ - ΦΥΛΑΡΧΟΣ - ΦΥΛΕΥΣ - ΦΩΚΙΩΝ

Χ

ΧΑΙΡΕΔΑΣ - ΧΑΛΚΩΝ - ΧΑΡΗΣ - ΧΑΡΙΔΗΜΟΣ - ΧΑΡΙΚΛΗΣ -
ΧΑΡΙΣ - ΧΑΡΜΟΣ - ΧΕΙΡΩΝ - ΧΕΡΕΙΑΣ - ΧΕΙΛΩΝ - ΧΙΜΑΙΡΑ -
ΧΙΩΜΙΣ - ΧΛΩΡΙΣ - ΧΟΡΙΛΟΣ - ΧΡΥΣΙΠΠΟΣ - ΧΡΥΣΘΕΜΙΣ

Ψ

ΨΑΜΑΘΕΙΑ

Ω

ΩΓΥΓΗΣ - ΩΚΕΑΜΙΣ - ΩΚΕΑΝΟΣ - ΩΡΕΙΟΥΙΑ - ΩΡΙΩΝ - ΩΡΟΣ

ΕΝΩΣΕΤΕ ΤΗΝ ΦΩΜΗ ΞΑΣ
ΜΕ ΤΗΝ ΔΙΚΗ ΜΑΣ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΝΟΜΑΤΟΘΕΣΙΑ
ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Η ΥΠΟΘΕΣΗ ΑΥΤΗ ΜΑΣ ΑΦΟΡΑ ΑΜΕΣΑ
ΠΑΡΤΕ ΤΗΝ ΣΤΑ ΧΕΡΙΑ ΞΑΣ
ΚΑΙ ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΤΕ ΤΗΝ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΞΑΣ

ΠΩΣ Ο ΕΓΚΕΦΑΛΟΣ ΕΚΕΠΤΕΤΑΙ

W.H. Calvin

Γενικά οι πνευματικές λειτουργίες λαμβάνουν χώρα στόν Έγκεφαλικό Φλοιό. Ο Έγκεφαλικός Φλοιός καί ειδικότερα ο Μετωπικός Φλοιός είναι «υπεύθυνος» γιά τίς πνευματικές λειτουργίες. Τό εὔρος τοῦ Έγκεφαλικού Φλοιοῦ καλύπτει ἕνα πάχος 3 χιλιοστών νευρωνική οὐσία ἡ ὁποία ἀποτελεῖται ἀπό νευρικά κύτταρα «Πυραμιδοῦ» τύπου. Τά Πυραμιδικά κύτταρα συνδεόμενα μεταξύ τους συγκροτοῦν «στήλες» ἐμβαδοῦ 0,30 χιλ., οἱ ὁποῖες σέ κάτοψη δίνουν τήν εἰκόνα στήλων ὁμοίων μέ τίς στήλες ἐφημερίδος, τῶν ὁποίων ἡ κάθε σειρά γραμμάτων-λέξεων ἀντιπροσωπεύει τούς δεικνύοντες τῶν Πυραμιδικῶν κυττάρων. Οἱ δεικνύοντες αὐτοί σέ ὀριζόντιο ἐπίπεδο δείχνουν τήν εἰκόνα σχεδόν ἐξαγώνων σχημάτων...

Τό σχεδόν ἐξαγώνιο ἐπίπεδο πού σχηματίζουν τά ἐκατομύρια τῶν πυραμιδικῶν κυττάρων τοῦ φλοιοῦ μαζί μέ τούς νευράξονές τους οἱ ὁποῖοι συγκροτοῦν τίς «στήλες» δίνουν ἕνα ὄχι μόνο στερεοσκοπικό «σχῆμα» ἀλλά καί μία τετραδιάστατη διάσταση (μῆκος, πλάτος, ὕψος) στόν χώρο...! Δηλαδή τά ἐρεθίσματα πού λαμβάνονται ἀπό τό ἐξωτερικό περιβάλλον, (τῆς φύσεως) ἐπεξεργάζονται σέ μία τετραδιάστατη λειτουργία δίνοντας ἔτσι τήν δυνατότητα στήν ἀνθρώπινη ὑπαρξη νά ὀριοθετῇ στόν χρόνο καί στόν χώρο. Δηλαδή νά βρῇ τήν θέση της μέσα στό Σύμπαν...!

Παντοῦ λοιπόν Γεωμετρία...

Ἡ γλῶσσα ἔχει ἱστορία περισσότερο τῶν 40.000 ἐτῶν...

Ἡ ἐξέλιξη τῶν Γλωσσῶν δέν εἶναι, ὅπως μέχρι σήμερα πιστεύαμε, μία ἀπλή διανοητική (πνευματική) λειτουργία τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξης. Ἡ Γλῶσσα ἐξελίχθηκε μαζί μέ τίς ἀντίστοιχες ἐξελίξεις πού ἔλαβαν χώρα στήν ἀνθρώπινη ὑπαρξη: τήν σχέση μέ τό περιβάλλον, τίς συναισθηματικές συγκρούσεις, τά ἐπιφωνήματα κ.λπ. καθώς ἐπίσης μαζί μέ τήν διανοητική ἀνάπτυξη τοῦ ἀνθρώπου κυνηγοῦ, τοῦ κατασκευαστοῦ ἐργαλείων, τοῦ γεωργοῦ, καί μετά τοῦ κοινωνικοῦ ἀνθρώπου τῶν οἰκισμῶν καί στήν συνέχεια τῶν πόλεων.

Γύρω στά 15.000 χρόνια ἄρχισε καθώς πιστοποιοῦν οἱ ἀναπαραστάσεις ζωῆς στόν ἐλλαδικό χώρο (Θεσσαλία Μακεδονία κ.ά.) καθώς ἐπίσης καί κυνηγῶν στήν Ἰσπανία καί στήν Ν. Γαλλία ἡ προσπάθεια γιά ἐγγραφή τῆς ὑποτυπώδους Γλώσσας πού οἱ τότε ἄνθρωποι χρησιμοποιοῦσαν.

Ἡ ἐπόμενη ἐντυπωσιακή προσπάθεια γραφῆς τῆς Γλώσσας ἐγινε μεταξύ τῶν 12.000 καί 3.000 χρόνων.

Σέ αὐτό τό χρονικό διάστημα ἄρχισε ἡ «ζωγραφική» ἀπεικόνιση τῶν ἀντικειμένων. Ὅμως αὐτή ἡ προσπάθεια γραφῆς «ζωγραφίζοντας» τά χιλιάδες ἀντικείμενα οὔτε εὐκολή

ἦταν, ἀφοῦ «ἀπαιτοῦσε» νά γίνουν ὅλοι ζωγράφοι, οὔτε εὐχρηστική γιατί «ἐπαιρνε» πολύ χώρο καί χρόνο...

Μετά ἐγινε προσπάθεια γιά ἀναπαράσταση τῶν ἀντικειμένων μέ ἰδεογράμματα. Αὐτή ἡ Γραφή ἀντέξε στὸν χρόνο μέχρι σήμερα καί εἶναι ἡ ἰδεογραφική γραφή τῶν Κινέζων, τῶν Ἰαπώνων, τῶν Ἰνδῶν κ.ά. Ὅμως εἶναι πάρα πολύ δύσκολη ἡ ἐκμάθηση τῶν ἰδεογραμμάτων ἀφοῦ πρέπει κανεῖς νά μάθῃ τό ὀλιγώτερο 3.000 σύμβολα...

Μετά ἀκολούθησε ἡ Γλῶσσα τῶν Αἰγυπτίων μέ τήν ἱερογλυφική γραφή. Ὅμως καί ἡ χρήση τῶν ἱερογλυφικῶν ἦταν τό ἴδιο δύσκολη ὅσο καί τῶν ἰδεογραμμάτων...

Μετά, κατά τήν δεύτερη καί πρώτη χιλιετηρίδα, ἡ γραπτή γλῶσσα τῶν Κρητῶν στήν περιοχή τοῦ Αἰγαίου καί στά παράλια τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου διαμορφώθηκε κατά περιόδους σέ φοινικική, παλαιστινιακή, ἐβραϊκή, ἀραβική, σημιτική κ.ά. Ὅμως αὐτή ἡ γλῶσσα ἦταν γλῶσσα μόνο συμφώνων καί γραφόταν ἀπό δεξιά πρὸς τὰ ἀριστερά. Αὐτή ἡ γλῶσσα ἦταν ἡ μόνη πού μπορούσε νά ἐξελιχθῇ γιατί ἦταν γλῶσσα πού δημιουργήθηκε ἀπό τήν «ἀφαίρεση» καί περαιτέρω ἐξέλιξη τῆς ἀνθρώπινης ἀναπτύξεως.

Ἡ δυσκολία τόσο τῆς γραφῆς ὅσο καί τῆς προφορᾶς καί αὐτῆς τῆς γλώσσας ἦταν ἐπίσης πολύ δύσκολη γιατί ἔπρεπε νά γνωρίζῃ κανεῖς ἐκ τῶν προτέρων τό νόημα τῶν λέξεων γιά νά βάζῃ τά ἀντίστοιχα φωνήεντα μεταξύ τῶν συμφώνων ἔτσι ὥστε νά ὑπάρχῃ λογική κρίση... Ἐπρεπε νά ξέρῃ

κανεῖς ἐκ τῶν προτέρων τήν γλῶσσα προφορικά γιά νά μπορῇ τόσο γιά νά τήν γράψῃ ὅσο καί νά τήν διαβάσῃ... Μέχρι τό -1.500 θά λέγαμε ὅτι οἱ γλῶσσες πού μίλησαν δέν ἔχουν παγκόσμια χρήση ἐξ αἰτίας τῶν πολλῶν ἰδεογραμμάτων γιά τίς κινεζικές, ἰαπωνικές, ἰνδικές, αἰγυπτιακές διαλέκτους καθώς ἐπίσης καί γιά τίς σημιτικές καί φοινικικές διαλέκτους τῆς Μεσογείου.

Ἐπίσης πρέπει νά τονίσουμε ὅτι οἱ ἰδεογραφικές, οἱ «φωτογραφικές», οἱ ἱερογλυφικές γραφές γράφονταν κάθετα... Ἐνῶ οἱ σημιτικές, ἐβραϊκές, ἀραβικές γράφονται ἀπό δεξιά πρὸς τὰ ἀριστερά.

Ἐπίσης πρέπει νά τονίσουμε ὅτι οἱ ἰδεογραφικές, οἱ «φωτογραφικές», οἱ ἱερογλυφικές γραφές γράφονταν κάθετα... Ἐνῶ οἱ σημιτικές, ἐβραϊκές, ἀραβικές γράφονται ἀπό δεξιά πρὸς τὰ ἀριστερά.

Θά λέγαμε πῶς ἀπό τό -2000 μέχρι τό -1500 ἡ προσπάθεια γιά μία παγκοσμιοποίηση τῆς γραπτῆς γλώσσας εἶχε παγώσει...

Ἡ κύρια αἰτία πού οἱ ἄνθρωποι μέχρι τότε ἔγραφαν ἀπό δεξιά πρὸς τὰ ἀριστερά εἶναι ὅτι οἱ ἄνθρωποι δέν εἶχαν ἐξελιχθῇ διανοητικά γιά νά «ἐποπτεύουν», νά ἔχουν «γνώση» τῶν πράξεών τους. Δηλαδή ἀφοῦ τό δεξιό ἡμισφαίριο τοῦ ἐγκεφάλου εἶναι τό συναισθηματικό καί τό παρορμητικό... χωρίς λογική καί κριτική ικανότητα, αὐτό δείχνει ὅτι τό

πνευματικό ἐπίπεδο τῶν τότε ἀνθρώπων ἐπηρεαζόταν περισσότερο ἀπό τίς παρορμήσεις καί τήν χαοτική κατάσταση πού βρισκόταν ὁ ὀδυνηρὸς συναισθηματικὸς τους κόσμος.

Γράφοντας, βέβαια, καί διαβάζοντας ἀπὸ δεξιά πρὸς τὰ ἀριστερά αὐτό ὀριοθετεῖ καί τό πνευματικό ἐπίπεδο αὐτῶν τῶν λαῶν, τό ὁποῖο δέν ὑπόκειται σέ αὐστηρὸ ἀντικειμενικὸ καί κριτικὸ ἔλεγχο τῆς ἀναπτυγμένης λογικῆς...

Ὅμως γράφοντας ἀπὸ ἀριστερά πρὸς τὰ δεξιά σημαίνει ὅτι τώρα τὴν ἐποπτεία καί τὸν ἔλεγχο τὸν ἔχει τό ἀριστερό ἡμισφαίριο, ἐπομένως σημαίνει ὅτι καί τὸν ἔλεγχο τῆς γλώσσας καί τῆς γραφῆς τοῦ ἀπαντᾷ τό ἀριστερό ἡμισφαίριο τό ὁποῖο εἶναι ὑπεύθυνο γιά τὴν ὅσο τὸ δυνατόν ἀντικειμενικώτερη λογικὴ κρίση, ἐρευνα καί προσοχή...

Τό ἀριστερό ἡμισφαίριο τοῦ ἐγκεφάλου εἶναι ὑπεύθυνο γιά τὴν λογικὴ, τὴν ἀφαίρεση, τὸν προγραμματισμὸ καί γενικά γιά τὴν ὀργάνωση τῆς ζωῆς... Τό ἀριστερό εἶναι ὑπεύθυνο γιά τὴν συναισθηματικὴ ἐκδήλωση, τὴν φαντασία, τὸν στοχασμὸ, τὸ ὄνειροπόλημα κ.ά... Ἡ ἀρμονικὴ ἰσορροπία καί τῶν δύο ἡμισφαιρίων τοῦ ἐγκεφαλικοῦ φλοιοῦ δημιουργεῖ τίς προϋποθέσεις γιά τὴν ἐπιτυχία στήν ζωή...

Ἔτσι λοιπὸν γύρω στό -1500 ὁλόκληρος ὁ τότε γνωστὸς κόσμος εἶχε καθηλωθῇ στό γλωσσικὸ ἀδιέξοδο καί ἐφ' ὅσον τό ἐπίπεδο ἐξελιξέως τῆς γλώσσας προδιαγράφεται καί ἀπὸ τό ἐπίπεδο τῆς πνευματικῆς ἐξελιξέως, ἡ καθήλωση καί τό ἀδιέξοδο τῆς γλώσσας δέσμευε καί τὴν πνευματικὴ ἀνάπτυξη τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Τότε ἦσαν οἱ Ἕλληνες πού ἐβγαλαν τὴν ἀνθρωπότητα ἀπὸ αὐτό τό ἀδιέξοδο.

Ἔτσι γύρω στό -1200 μέχρι τό -800 ἄρχισε ἡ μεταστροφή τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως. Δηλαδή μέ τὴν αὐτογνωσία πού σημαίνει τὴν ἀντιστροφή τοῦ μέχρι τότε τρόπου προσοχῆς... ἀπὸ μονοδιάστατο ἐξωστρεφῆ σέ δυσδιάστατο διπλῆς προσοχῆς τρόπο...

Δηλαδή τό ἀριστερό ἡμισφαίριο, δηλαδή ἡ σκέψη, ἡ προσοχή, ἡ ἀντίληψη, νά ἀφήνῃ νά περνοῦν τὰ συναισθηματικὰ ἐρεθίσματα τοῦ δεξιοῦ ἡμισφαιρίου... Δηλαδή ἦταν τώρα τό ἀριστερό ἡμισφαίριο πού λόγω τῆς πνευματικῆς ἐξελιξέως τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἐπαιρνε τώρα τὴν «εὐθύνη» τῆς πνευματικῆς περιπέτειας: αὐτογνωσία, φιλοσοφία, ποίηση, τέχνες κ.λπ.

Αὐτογνωσία λοιπὸν σημαίνει: α) ἀποδοχὴ τῶν συναισθηματικῶν καταστάσεων πού μᾶς συμβαίνουν β) διερεύνηση αὐτῶν τῶν συναισθηματικῶν καταστάσεων ὥστε νά ἀνιχνευθῇ ἡ φύση καί νά καταστοῦν Συνείδηση... Συνείδηση: Σύνδεση δύο ἢ περισσοτέρων πληροφοριῶν. Τῶν πληροφοριῶν ἐρεθισμάτων πού δεχόμαστε ἀπὸ τό ἐξωτερικὸ μας περιβάλλον μέ τὴν ἀντίστοιχη πληροφορία στό ἐσωτερικὸ περιβάλλον τοῦ σωματικοῦ μας κόσμου. Κατανόηση τῆς φύσεως καί τῆς αἰτίας τῶν παθῶν...

Βέβαια αὐτὴ ἡ προσπάθεια γιά Αὐτογνωσία τῶν Ἑλλήνων εἶχε ἀρχίσει ἀπὸ πιὸ μπροστά... Ἐπίσης οἱ Ἕλληνες ἦσαν καί οἱ Δημιουργοὶ τῶν ἀτελῶν Γραμμικῶν γραφῶν, ἀπὸ

τίς ὁποῖες προήλθαν καί ἡ φοινικικὴ (ἀπὸ τὸν Φοῖνικα τοῦ Κρητός) καί οἱ ἄλλες σημιτικὲς γραφές...

Ἦσαν οἱ Ἕλληνες οἱ ὁποῖοι δημιούργησαν τὰ σύμβολα τῶν φωνηέντων τὰ ὁποῖα ἀφοῦ παρέβαλαν μεταξύ τῶν συμφώνων δημιούργησαν στήν συνέχεια τίς ὁλοκληρωμένες λέξεις ὅπως τίς ξέρομε σήμερα, ἀφοῦ ὅμως ἄλλαξαν τὴν κατεύθυνση τῆς γραφῆς ἀπὸ δεξιά πρὸς τὰ ἀριστερά πού ἦταν πρὸς τὰ δεξιά τώρα. Ἀφοῦ γιά νά γίνῃ αὐτὸ ἄλλαξαν ἐπαναστατικὰ τὸν τρόπο σκέψεως... Ἡ ἐπαναστατικὴ ἀλλαγὴ δέν ἦταν μία μικρὴ ἀλλαγὴ, ἀλλὰ ὁλωσθίου ἀντίθετα (180° διαφορά...!). Τό ὅτι οἱ σημιτικὲς γλώσσες ἀκόμα καί σήμερα γράφονται ἀπὸ δεξιά πρὸς τὰ ἀριστερά εἶναι λογικὸ ἐπιχείρημα ὅτι ἀκόμα καί οἱ γραμμικὲς γλώσσες ἦταν ἐφεύρεση τῶν Ἑλλήνων.

Ἔτσι μετὰ τὸν -80 αἰῶνα περίπου τό Ἀλφάβητο ἀποτελοῦσαν 24-26 γράμματα. Πολύ λίγα σχετικά με τὰ ἰδεογράμματα, τὰ ἱερογλυφικά καί τίς «ἀόριστες» (σημιτικὲς, φοινικικὲς γραμμικὲς) γραφές.

Ἦταν τό ἐλληνικὸ Ἀλφάβητο μέ τό ὁποῖο, τώρα οἱ ἄνθρωποι μποροῦσαν νά γράφουν ἀκριβῶς ὅ,τι ἀκούγαν. Νά γράφουν ὅ,τι σκέφτονταν, σέ ὁποιαδήποτε γλῶσσα... Ἐντυπωσιακὴ, ἐπαναστατικὰ «φοβερὴ» ἀνάπτυξη καί πνευματικὴ ἐξέλιξη τοῦ πνεύματος.

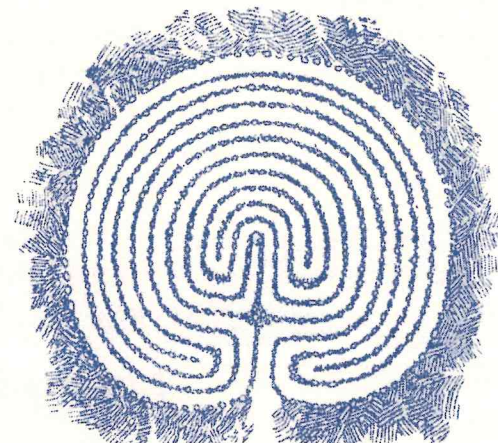
Ναί, ἡ ὁποιαδήποτε γλῶσσα καί τό ὁποιοδήποτε φωνητικὸ ἰδίωμα μποροῦσε μέ τὴν χρησιμοποίησή τῶν συμφώνων καί τῶν φωνηέντων νά ἀναπαρασταθοῦν σέ γραφικὴ μορφή... καί νόημα... λόγο...!

Οἱ Ἕλληνες προκάλεσαν νοητικὴ ἐπαναστατικὴ μεταστροφή στὸν μέχρι τότε τρόπο σκέψεως τὸν ὁποῖο, ἀπὸ μονοδιάστατο τὸν μετουσίασαν σέ δυσδιάστατο. Ἡ «ἐφεύρεση» τῆς Γλώσσας ἦταν πλέον ἀναπόφευκτη. Μέ τὴν ἐπαναστατικὴ τροποποίησή τῆς Γλώσσας ὀρισαν καί ἐχάραξαν ἀνεξίτηλα πλέον ὁλόκληρη τὴν

δυτικὴ σκέψη, τὴν Φιλοσοφία, τὴν Τέχνη, τὴν Ἐπιστήμη... Ἡ γλῶσσες στὸν δυτικὸν κόσμο εἶναι στήν οὐσία ἡ ἴδια ἡ Ἑλληνικὴ Γλῶσσα...

Πράγματι ἡ Ἑλληνικὴ Γλῶσσα κατέστη ἡ μεγαλειώδης ἐλπίδα τῆς ἀνθρωπότητος... Μέ 24 σύμβολα μποροῦσε κανεῖς νά ἐκφραστῇ γραπτῶς. Δέν ἦταν ἐπομένως ἐκπληξη ὅτι ἡ πρώτη ἐξήγηση γιά τὴν λειτουργία τοῦ δεξιοῦ καί τοῦ ἀριστεροῦ ἐγκεφαλικοῦ ἡμισφαιρίου εἶχε ἀνακαλυφθῇ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες πρὶν ἀπὸ τὴν δημιουργία τῆς γλώσσας...

Ἡ παραπάνω «βιολογικὴ» ἐξήγηση τοῦ τρόπου προελεύσεως καί γραφῆς τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσας (δηλαδή τό ἂν αὐτὴ προήλθε ἀπὸ τίς σημιτικὲς ἢ φοινικικὲς, λαμβανόμενες σὰν ἀσχετες μέ τὴν Γραμμικὴ, Κρητικὴ, Αἰγαία) καταδεικνύει, καταμαρτυρεῖ καί ἐπιβεβαιώνει τὴν τελείως ἀσχετὴ καί ἀσύνδετη προέλευση μέ αὐτὲς τίς γλῶσσες οἱ ὁποῖες ἔχουν μείνει σέ πρωτόγονο ἐπίπεδο ἀφοῦ ἡ γραφή τους ἀφ' ἐνός μὲν στερεῖται συμφώνων ἀφ' ἑτέρου τῆς λογικῆς κατευθύνσεως πού εἶναι ἡ ἀπὸ ἀριστερά πρὸς τὰ δεξιά, σύμφωνη μέ τὴν πνευματικὴ ἐξέλιξη τῶν δημιουργῶν της.

ΤΟ ΡΟΛΟΪ ΤΟΥ ΑΡΧΙΜΗΔΟΥΣ ΕΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΑΚΚΑΣ

Ενα ρολόι από την αρχαιότητα μετρά και πάλι τις ώρες στα Βριλήσσια, όπως ακριβώς έκανε πριν από είκοσι τρεις αιώνες, όταν το ανακάλυψε ο πρώτος κατασκευαστής του.

Τον τρίτο π.Χ. αιώνα, ο κορυφαίος μαθηματικός και μηχανικός της αρχαιότητας, ο Αρχιμήδης, ανάμεσα στις πολλές άλλες ανακαλύψεις του, κατάφερε να επινοήσει και να κατασκευάσει το πρώτο ρολόι ακριβείας, που μπορούσε να μετρά τις ώρες μέρα και νύχτα, εν αντιθέσει με τα ως τότε γνωστά ήλιακα ρολόγια, που δεν μπορούσαν να δείξουν την ώρα, παρά μόνο με την βοήθεια του ήλιου.

Τις μέρες της συννεφιάς, αλλά και τις νύχτες, τα ήλιακα ρολόγια ήταν άχρηστα και αυτός ήταν ένας σοβαρός λόγος που παρακίνησε τον Αρχιμήδη να στρέψει το εφευρετικό μυαλό του προς αναζήτηση μιάς άλλης μηχανής που θα μετρά με ακρίβεια τον χρόνο, χωρίς να δεσμεύεται από το φως του ήλιου.

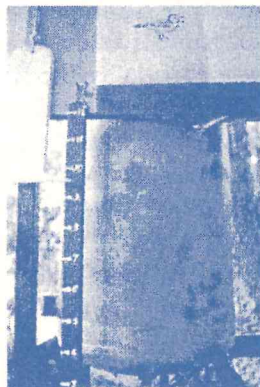
Αυτό είναι το πρώτο υδραυλικό ρολόι!

Λειτουργεί με νερό και έχει θαυμαστή ακρίβεια, με διαφορά ενός ή δύο λεπτών το 24ωρο!

Ο Γιάννης Σακκάς, ο άνθρωπος που το κατασκεύασε, δεν είναι βέβαια "ρολογάς". Είναι μηχανικός, διδάκτωρ του Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου, μηχανολόγος-ηλεκτρολόγος. Έχει, όμως, στο ένεργητικό του αρκετές κατασκευές επάνω σε επινοήσεις του Αρχιμήδους.

Το 1973 αναπαρέστησε την καύση του ρωμαϊκού στόλου από τον Αρχιμήδη, με την βοήθεια μεγάλων κατόπτρων.

Το 1981 επανακατασκεύασε το ατμοηλεκτρικό του Αρχιμήδους και το δοκίμασε με επιτυχία, εκτοξεύοντας από την ξύλινη του κάννη ένα βόλι.

Τό κυρίως καιντόν με τίς ώρες. Ο δείκτης δείχνει 9.45 ακριβώς. Πάνω ένας ζωγραφιστός κούκος. Τό σφύριγμα, που αποδίδεται σ' αυτόν, παράγεται από τό νερό που χύνεται, όταν ανατρίπη τό δοχείο.

Ολόκληρη ή συσκευή του υδραυλικού ρολογιού του Αρχιμήδους. Τό ύψος της εστέρνας τά δύο μέτρα. Τά υλικά που χρησιμοποιήθηκαν για τήν κατασκευή της είναι πολύ συνήθως. Πήλινα καί τεγκεδένια δοχεία, στάγκια, απλά σωληνάκια καί φυσικά λειτουργεί με... νεράκι!

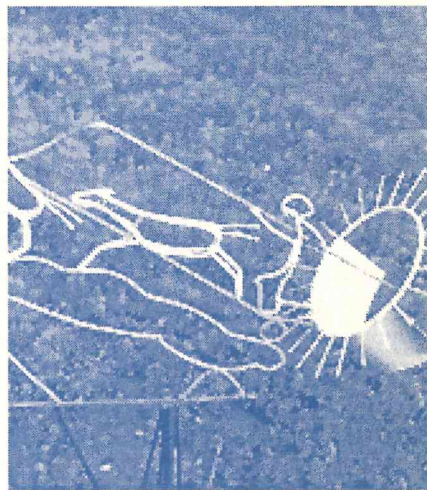
Το 1991 ήλθε ή σειρά για τό υδραυλικό ρολόι, μιά πολύπλοκη κατασκευή από ευτελή καί συνηθισμένα υλικά, που όμως χρειάστηκε 17 χρόνια σέ μελέτες καί πειρατισμούς μέχρι νά μπορέση ό "κούκος" του νά λαλήση. Γιατί αυτό τό ρολόι δέν δείχνει απλώς τήν ώρα σέ μιά κλίμακα. Έχει καί ήχητικό σήμα τής ώρας, όπως είχε καί τό ρολόι του Αρχιμήδους.

Μιά έντυπωσιακή κατασκευή!

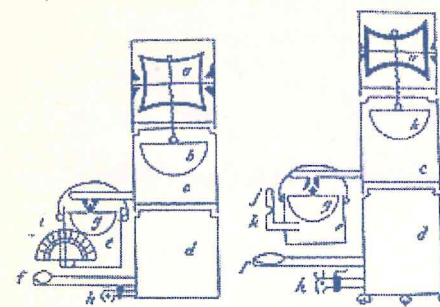
-Κύριε Σακκά, είναι πραγματικά περίεργο αυτό που διαπιστώνουμε με αυτήν την κατασκευή, να μπορεί να συναγωνίζεται σε ακρίβεια ένα σύγχρονο "Κουάρτζ". Θα μάς δείξετε τον μηχανισμό του;

-Είναι πάρα πολύ απλός. Όλη ή κατασκευή βασίζεται σέ μιά σκέψη, σέ μιά διαπίστωση που έκανε ό μεγάλος πραγματικά μαθηματικός καί μηχανικός από τίς Συρακούσες, ό Αρχιμήδης. Καί ή διαπίστωση αυτή είναι ότι τό νερό που βρίσκεται μέσα σέ ένα δοχείο, μπορεί νά χύνεται από μιά τρύπα του δοχείου με σταθερό ρυθμό, αρκεί νά παραμένει σταθερή ή στάθμη του νερού μέσα στο δοχείο. Αυτή είναι συνεπώς ή καρδιά του ρολογιού, ή "μηχανή" του.

Υπάρχει, λοιπόν, αυτό τό δοχείο από τό οποίο φεύγει τό νερό τό οποίο "μετράει" τήν ώρα, καί για νά κρατιέται σταθερή ή στάθμη, υπάρχει από πάνω ένα άλλο δοχείο, μιά δεξαμενή από τήν οποία ρέει ή ίδια ποσότητα νερού καί συμπληρώνει τήν απώλεια. Για νά μπορέση νά κρατηθή σταθερή ή στάθμη, υπάρχει ένας πλωτήρας ό

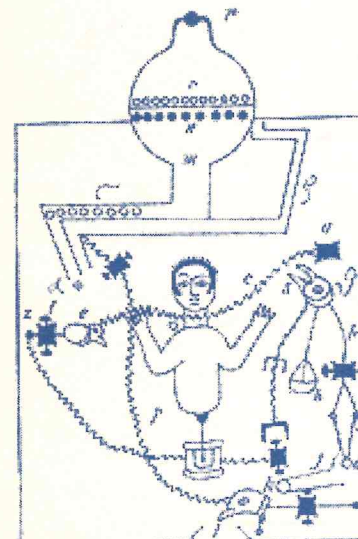
Ένα ήλιακό ρολόι που κατασκεύασε ό Γιάννης Σακκάς καί τό έστησε δίπλα από τό υδραυλικό. Καί αυτό τό ρολόι δείχνει τίς αρχαίες ώρες.

Δύο σχέδια από τό ρολόι του Αρχιμήδους, όπως διασώθηκαν από τούς Άραβες.

οποίος ρυθμίζει τήν ροή του νερού από τήν δεξαμενή προς τό "δοχείο σταθερής στάθμης", δηλαδή τήν "μηχανή" του ρολογιού. Αυτή είναι ή βασική λειτουργία. Από κεί καί πέρα, υπάρχουν καί όρισμένες άλλες συμπληρωματικές επινοήσεις, για τό ήχητικό σήμα του ρολογιού, που επιτυγχάνεται με αυτά τά σφαιρίδια που πέφτουν μέσα σέ ένα σωλήνα, κάθε φορά που ανατρέπεται τό δοχείο με τό νερό, δηλαδή όταν συμπληρώνεται μιά ώρα. Καί τό σφαιρίδιο αυτό, βγαίνοντας από τόν σωλήνα χτυπάει πάνω σέ ένα καμπανάκι, τό οποίο καί σημαίνει τήν ώρα. Κάθε μιά ώρα ακριβώς, ό δείκτης μετακινείται κατά μιά ένδειξη, ενώ τήν ίδια στιγμή χτυπάει καί τό καμπανάκι.

Βέβαια, οι ώρες των αρχαίων ήταν λίγο διαφορετικές από τις δικές μας, μιά καί είχαν διαφορετική διάρκεια οι ώρες της ημέρας από τις

Ένα έντυπωσιακό σχέδιο για τό υδραυλικό ρολόι του Αρχιμήδους. Μία από τίς πολλές σχεδιάσεις του κατά καιρούς στην διαδρομή των 23 αιώνων από τότε που πρωτοκατασκευάστηκε στις Συρακούσες.

την δύση του ήλιου μέχρι τήν ανατολή. Τό καλοκαίρι, λοιπόν, που ή νύχτα είναι μικρή καί ή μέρα είναι μεγαλύτερη, οι νυχτερινές ώρες είχαν μικρότερη διάρκεια από τις ημερήσιες. Τό αντίθετο ακριβώς συμβαίνει τόν χειμώνα, που ή νύχτα είναι μεγαλύτερη από τήν ημέρα. Έπρεπε, λοιπόν, τό ρολόι νά ρυθμίζεται ανάλογα καί αυτό γίνεται πιο γρήγορα ή πιο άργα.

-Σώζονται μήπως κάποιες μαρτυρίες για τήν θέση που ήταν τοποθετημένα αυτά τά ρολόγια στην αρχαιότητα;

-Ήσαν στημένα σέ δημοσίους χώρους, για νά μπορούν νά τά βλέπουν. Στις Συρακούσες θά υπήρχαν προφανώς τέτοια ρολόγια.

-Εσείς από που άντλήσατε πληροφορίες για νά κατασκευάσετε αυτό τό ρολόι;

-Τήν πρώτη πληροφορία για τό ότι ό Αρχιμήδης είχε κατασκευάσει υδραυλικό ρολόι, τήν είχα από τόν άείμνηστο μαθηματικό Ευάγγελο Σταμάτη, ό όποιος έχει διασώσει τό όγκώδες έργο του Συρακούσιου μαθηματικού στα "Αρχιμήδους Άπαντα".

Πρώτη φορά, λοιπόν, έμαθα γι' αυτό τό ρολόι τό 1974 καί από τότε μπήκα στόν πειρασμό νά τό κατασκευάσω, μελετώντας προσεκτικά τό έργο του Αρχιμήδους. Πειραματίστηκα όλα αυτά τά χρόνια, χρησιμοποιώντας πρόχειρα υλικά, τέτοια που φαντάζομαι ότι θά μπορούσαν νά υπάρχουν καί στην εποχή του Αρχιμήδους, τουλάχιστον όμοιά τους. Πιστεύω ότι αυτή ή κατασκευή δέν πρέπει νά απέχη από εκείνη του Αρχιμήδους, σέ ό,τι άφορά στην λειτουργία της.

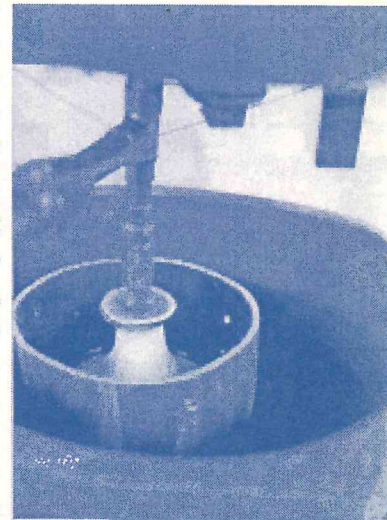
Η περιγραφή του υδραυλικού αυτού ρολογιού του Αρχιμήδους διεσώθη από τούς Άραβες καί διεσώθησαν μάλιστα καί διάφορες άπεικονίσεις του σέ σκίτσα. -Σας βοήθησαν αυτές οι άπεικονίσεις του ρολογιού, που διεσώθησαν από τούς Άραβες;

-Όχι καί πολύ. Τις έλαβα άσφαλώς ύπ' όψιν μου, αλλά στην κατασκευή άνέκυψαν όρισμένα λειτουργικά προβλήματα, τό όποια μου πήραν άρκετό χρόνο μέχρι νά τά λύσω, μελετώντας πολύ προσεκτικά τό έργο του Αρχιμήδους. Οι Άραβες διεσώσαν μόν σέ γενικές γραμμές τήν περιγραφή του ρολογιού, αλλά με κάποια λάθη, όπως συμβαίνει με τήν περιγραφή του σχήματος που είχε τό δοχείο τό όποιο ανατρέπεται, άφού συγκεντρώνει τήν ποσότητα του νερού, ή όποια έκρέει από τό "δοχείο σταθερής στάθμης" στην διάρκεια τής ώρας. Έπρεπε νά κάνω άρκετές μελέτες για νά φτάσω σέ αυτό τό άποτέλεσμα, χωρίς νά ξεφύγω από τό άρχικό πνεύμα τής επινοήσεως του Αρχιμήδους.

Ό περισσότερος χρόνος καταναλώθηκε στην μελέτη, παρά στην ίδια τήν κατασκευή.

Δοχείο στο όποιο συγκεντρώνεται τό νερό καί ανατρέπεται μόνο του κάθε μιά ώρα ακριβώς, για νά παράγη τό ήχητικό σήμα τής ώρας.

Αυτή είναι ή καρδιά του υδραυλικού ρολογιού του Αρχιμήδους. Η μηχανή του. Ένα πήλινο δοχείο με ένα πλωτήρα για νά κρατά σταθερή τήν στάθμη του νερού, για νά σταθερή ροή στο μέτρημα τής ώρας.

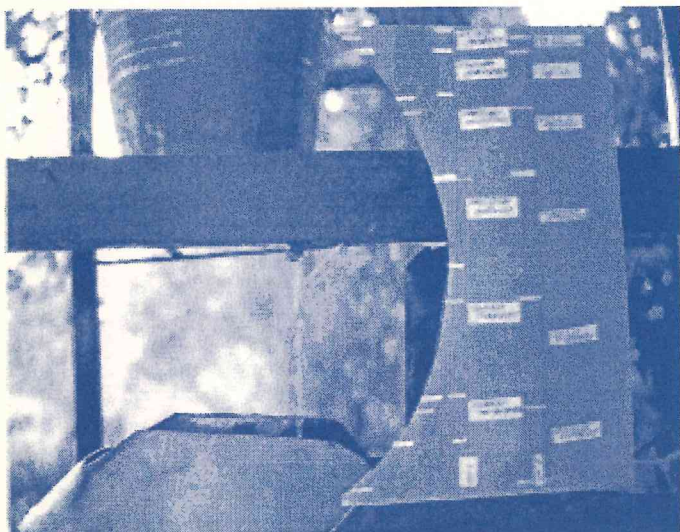
Σήμερα ίσως να φαντάζει μια απλοϊκή κατασκευή. Μια άφελής κατασκευή, όπως μπορεί να φαίνονται και οι άλλες κατασκευές του Αρχιμήδους. Δεν είναι όμως έτσι. Γιατί θα πρέπει να δούμε αυτήν την κατασκευή, αυτό το ρολόι, με τα μέτρα της εποχής που το ανακάλυψε ο Αρχιμήδης. Τότε υπήρχαν βέβαια τα ηλιακά ρολόγια, αλλά όταν δεν υπήρχε ήλιος ήσαν άχρηστα. Την νύχτα ο υπολογισμός της ώρας γινόταν με διάφορους τρόπους κατά... προσέγγιση, αν μπορεί να ειπωθεί κάτι τέτοιο, αφού προσπαθούσαν να υπολογίσουν την ώρα από την θέση κάποιων άστρων στον ούρανό, ή από το ρόδισμα της αύγης. Αυτοί ήταν οι τρόποι. Προσπαθούσαν να μετρήσουν ακόμη τον χρόνο από την ποσότητα του λαδιού που έκαιγαν τα λυχνάρια.

Έρχεται λοιπόν αυτή η ανακάλυψη του Αρχιμήδους και μετρά με ακρίβεια τις ώρες. Οι παρατηρήσεις και οι μετρήσεις που έχω κάνει δείχνουν ότι αυτό το ρολόι είναι ακριβείας, την στιγμή που δεν ξεφεύγει παρά μόνο ένα λεπτό μπροστά ή πίσω μέσα σε ένα 24ωρο.

Στο "καντράν" του αναγράφονται εκτός από τις ώρες, και οι μήνες με την ονομασία που τους είχαν δώσει στην αρχαιότητα (οι αρχαίοι Άττικοι μήνες):

Σκироφοριών:	21 Ιουνίου έως 20 Ιουλίου.
Έκατομβαιών:	21 Ιουλίου έως 20 Αυγούστου.
Μεταγεινιών:	21 Αυγούστου έως 20 Σεπτεμβρίου.
Βοηδρομιών:	21 Σεπτεμβρίου έως 20 Οκτωβρίου.
Πυανεσιών:	21 Οκτωβρίου έως 20 Νοεμβρίου.
Μαιμακτριών:	21 Νοεμβρίου έως 20 Δεκεμβρίου.
Ποσειδεών:	21 Δεκεμβρίου έως 20 Ιανουαρίου.
Γαμηλιών:	21 Ιανουαρίου έως 20 Φεβρουαρίου.
Άνθεσθριών:	21 Φεβρουαρίου έως 20 Μαρτίου.
Έλαφηβολιών:	21 Μαρτίου έως 20 Απριλίου.
Μουνιχιών:	21 Απριλίου έως 20 Μαΐου.
Θαργηλιών:	21 Μαΐου έως 20 Ιουνίου.

Έχει μια γοητεία αυτό το ρολόι, παρ' ότι είναι... λιγάκι δύσκολο να το φορέση κανείς στο χέρι του!

Ένα από τα δύο καντράν του ρολογιού, στο οποίο αναγράφονται οι μήνες με την ονομασία που είχαν στην αρχαιότητα, σύμφωνα με το Άττικό ημερολόγιο.

ΘΕΡΙΝΟΝ ΗΛΙΟΣΤΑΣΙΟΝ

Αί χρονικά στιγμαί, κατά τας οποίας ο Ήλιος διέρχεται από τὰ σημεία τῶν Τροπῶν, ὀνομάζονται Τροπαί τοῦ Ἡλίου καὶ ἔχομεν δύο τοιαύτας, τὴν Θερινὴν καὶ τὴν Χειμερινήν. Αἱ χρονικά στιγμαί, κατά τας οποίας διέρχεται ἀπὸ τὰ σημεία τοῦ Ἰσημερινοῦ, ὀνομάζονται Ἰσημερία.

Κατὰ τὰς φυσικὰς αὐτὰς ἐορτάς ἃς κρούσωμεν τὴν θύραν τοῦ Μεγάλου Ναοῦ τῆς φύσεως, ἐνθα τελοῦνται τὰ θαυμάσια ἀπόκρυφα αὐτῆς, διὰ τῶν λειτουργούντων θεῶν νόμων τῆς.

Ἄς ἀπομακρύνωμεν ἀπὸ τὰς διανοίας μας πᾶσαν ταπεινὴν σκέψιν καὶ ἃς στρέψωμεν ἀμέριστον τὴν προσοχήν μας πρὸς τὸ μέγα Μυστήριον τῆς Φύσεως, φροντίζοντες νὰ ἀρυσθῶμεν τὰ κατάλληλα ὠφελήματα διὰ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ψυχὴν μας. Διὰ τῆς μυστικῆς κλειδὸς τῆς Ἀρχαίας Γνώσεως, θὰ ἐπιχειρήσωμεν ν' ἀνοίξωμεν τὰς πύλας τοῦ Ναοῦ τούτου καὶ μέ εὐλάβεια νὰ σταθῶμεν πρὸ τῶν ὑπερτάτων Δυνάμεων καὶ Νόμων τῆς Φύσεως, τῆς κοινῆς τῶν πάντων Μητρός, ποὺ λειτουργοῦν ἐν αὐτῇ τὰ θεῖα γνωστὰ καὶ ἄγνωστα εἰς ἡμᾶς Μυστήριά της.

Ἐκ τῶν ἐπιδράσεων τούτων τῆς φυσικῆς μεταβολῆς, γαλήνη ἃς πλημμυρίσῃ τὰς ψυχὰς μας καὶ τὸ φῶς ἃς φυγαδεύσῃ ἐκ τῶν διανοιῶν μας τὰ σκότῃ τῆς ἀμαθείας, ὁ ὕπατος πνευματικὸς κόσμος ἃς μᾶς ἐμπνέῃ, ἐν ὅψει τοῦ μεγάλου φυσικοῦ γεγονότος, τῶν φυσικῶν ἐορτῶν.

Αἱ δύο Ἰσημερίαι καὶ αἱ δύο Τροπαί τοῦ Ἡλίου ἐωρτάζοντο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Μυστῶν τῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν Μυστηρίων τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Θρησκείας. Αἱ τέσσαρες ἐποχαί τοῦ ἔτους εἶναι περίοδοι κατὰ τὰς οποίας, ἐν ἐκάστη, διαφορετικὰ φαινόμενα λαμβάνουν χώραν ἐπὶ τῆς Γῆς, λόγω τῆς θέσεως τοῦ Ἡλίου ἐπὶ τῆς τροχιάς τοῦ Ζωδιακοῦ. Οἱ πρόγονοί μας ἦσαν φυσιολάτραι καὶ πνευματόδοξοι, δὲν ἦσαν Εἰδωλόλατραι καί, ἴσως, πλησιέστερα πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐν τῇ λατρείᾳ τῆς Φύσεως. Οἱ Μύσται τῆς ἀρχαιότητος, ἐν τῇ σοφίᾳ τῆς ἀστρολογικῆς των παρατηρήσεως, διέκριναν, ἐκτὸς τῶν φυσικῶν ἀποτελεσμάτων, τὰ ὅποια τὸ ὄμμα τοῦ θνητοῦ παρατηρεῖ, ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς, καὶ ἔκτακτα φαινόμενα, τῆς ἐπιδράσεως τῶν ἐποχῶν τούτων ἐπὶ τῶν μορφῶν καὶ τῶν ψυχῶν τῆς Γῆς, διὰ τῆς ἐπιρροῆς τῶν Οὐρανίων Σωμάτων ἐπὶ τοῦ Πνεύματος τῆς Γῆς καὶ τῆς καθόλου ζωῆς αὐτῆς.

Ἵνα δέ, ἐκ τῆς ἐπιρροῆς αὐτῆς, ὠφελῶνται οἱ μύσται, τὰ μυστήρια διέγραφαν εἰδικὰς τελετάς, ὅπως δι' αὐτῶν οἱ συμμετέχοντες ἐνισχύονται εἰς τὰς πρὸς τὴν πνευματικὴν ἀνύψωσιν προσπαθείας των. Ἐλπίς μεγάλων ὠφελημάτων καὶ βοηθείας διὰ τὰς ψυχὰς μας ὑπάρχει καὶ δι' ἡμᾶς, μετέχοντας ἐνσυνειδήτως εἰς αὐτάς, ἐάν ἡ σκέψις μας ἀνυψωθῇ, εἰς τὰ ὑψηλὰ ἐκεῖνα ἐπίπεδα, ὅπου τὰ ταπεινά πάθη καὶ ἰδέαι δὲν μολύνουν τὴν ἀγνότητα τῆς ἐμπνεύσεως.

Τὰ Μυστήρια, παρὰ τὴν σιγὴν των, ζοῦν καὶ σήμερα καὶ μετὰ τὸν τρόπον των ὁδηγοῦν τοὺς ζηλωτὰς τῆς ἀληθείας, ὅπως καταλάβουν τὰ σκήπτρα τῆς Γνώσεως.

Μὲ μόνη διάκρισιν, ὅτι μεταδίδουν τὰς ἀληθείας των εἰς ἐκλεκτὰς ψυχὰς καὶ ἰσχυράς διανοίας, ἀποκλείοντα τὰς διεστραμμένας καὶ ἐκτρόπους φύσεις μέχρις ὅτου ὑποστοῦν τοὺς ἀπαρατήτους καθαρτηριοὺς κύκλους τῆς ψυχικῆς των ἀνελιξεως. Τοῦτο ἦτο καὶ εἶναι ἀνέκαθεν τὸ ἔργον, τῶν καλῶς λειτουργησάντων καὶ λειτουργούντων Μυστηρίων.

Σήμερον μᾶς ἀπασχολεῖ, διὰ τὴν φυσικὴν καὶ ἐσωτερικὴν ἔννοιαν τοῦ ἐορτασμοῦ τῶν Τροπῶν καὶ Ἰσημεριῶν καὶ πιστεύω αἱ διανοίαι σας, νὰ δυνηθοῦν νὰ διακρίνουν τὸ φωτεινὸν σῆμα τὸ ὅποιον ὁδηγεῖ πρὸς τὴν Θεῖαν Φύσιν. Θὰ πιστεύσουν τότε, ὅτι τὸ πᾶν, ἄνθρωπος καὶ πᾶσα κατωτέρα καὶ ἀνωτέρα του ὑπόστασις, ἐκ τοῦ συνόλου τῶν οὐσιῶν τοῦ ἀπείρου προέκυψε καὶ πρὸς τὴν φύσιν ὡς Μητέρα καὶ τροφόν, ὀφειλομένη νὰ ἀτενίζωμεν. Καὶ μέ συναίσθημα πνευματικῆς εὐδύνῃς, εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ υπογραμμίσωμεν τὰ ἑξῆς:

Ἐάν τὰ φαινόμενα τῆς Φύσεως δὲν μελετήσωμεν σοβαρῶς καὶ δὲν κατανόησωμεν τοὺς αἰωνίους καὶ ἀσαλεύτους Φυσικοὺς Νόμους τῆς, ἡ ἀπόκτησις τῶν ἄλλων ποικίλων γνώσεων θὰ ἀποτελέσῃ ἀπλὴν ἐμπειρίαν τοῦ νοητικοῦ, χωρὶς νὰ προσδέσῃ ἐφόδια πρὸς ἀνύψωσιν τοῦ πνεύματος καὶ κατανόησιν τῶν ἐσωτερικῶν ἀληθειῶν τῆς Φύσεως.

Μόνον ἡ μελέτη τῶν φαινομένων τῆς Φύσεως θὰ μᾶς βοηθήσῃ νὰ ἀνακαλύψωμεν τοὺς Αἰωνίους Νόμους, οἱ ὅποιοι διέπουν τὴν ἀπανταχοῦ αὐτῆς ζωὴν καὶ ἐκ τῆς ταξινομήσεως τῶν ἐν τῇ σπουδῇ μας ἀποκαλυπτομένων αἰτίων, θὰ ἀποκτήσωμεν τὴν Σοφίαν, τουτέστιν τὴν ἐπιστήμην τῆς ζωῆς.

Τὰ Μυστήρια, διὰ τοὺς εἰλικρινεῖς ἐρευνητάς, ἔρροτοφώνουν: Στραφῆτε, ἄνθρωποι, πρὸς τὴν Μητέρα Φύσιν καὶ μάθετε νὰ ἀναγινώσκετε τὸ Μέγα Βιβλίον τῆς ζωῆς. Αὐτὸ θὰ σᾶς ὁδηγήσῃ εἰς τὴν γνῶσιν πάσης Ἀληθείας.

Κάθε σελίδα του, γραμμένη μετὰ τῆς αἰωνότητος τὴν πείραν καὶ μετὰ τῆς Θεῆς Ἀγάπης τὴν θερμὴν, θὰ μᾶς ἀποκαλύψῃ, ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ, τὰ μυστικά της, ἐφ' ὅσον ἔχωμεν καθαρὰν καρδίαν καὶ κατέστημεν δεκτικοὶ τῶν θεῶν τούτων ἐπιδράσεων.

Διὰ τὰ Μυστήρια καὶ τὴν Ἀρχαίαν Σοφίαν, ὁ φυσικὸς βίος εἶναι συνώνυμος μετὰ τὸν κατ' ἀρετὴν βίον.

Προσαρμογὴ ὅλων τῶν ἐνεργειῶν καὶ ἐκδηλώσεών μας, πρὸς ὅ,τι ὠφελεῖ ἡμᾶς καὶ τοὺς ἄλλους, ἀποφυγὴ δὲ ἀπὸ ὅ,τι βλάπτει ἡμᾶς καὶ τοὺς ἄλλους. Ἰδοὺ τὸ Α καὶ τὸ Ω τοῦ συ-

στήματος τῆς ἡθικῆς τῶν Μυστηρίων. Τότε, ὅταν αἱ ἀκτῖνες τοῦ Βασιλέως Ἡλίου, θὰ κατευθύνωνται ἐφ' ἡμῶν, θὰ εὑρουν κατάλληλον ἔδαφος εἰς τὰς ψυχὰς μας καὶ θὰ τὰς μεταμορφώσουν εἰς θειοτέραν κατάστασιν, κατὰ τοὺς φυσικοὺς καὶ θείους νόμους. Διότι, ὅπως ἐπαδρᾷ καὶ εὐεργετῇ ὁ Ἡλῖος ἐπὶ τῶν μορφῶν τῆς Γῆς, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ψυχῶν αὐτῶν ἐπαδρᾷ ἡ ἐν αὐτῷ δρῶσα μυστηριακὴ δύναμις.

Κατὰ τοὺς Μύστας τῆς Ἑλευσίνος, ἡ ἐποχὴ ἡ ἀρχαμένη ἀπὸ τῆς φθινοπωρινῆς Ἰσημερίας καὶ λήγουσα εἰς τὴν χειμερινὴν Τροπὴν τοῦ Ἡλίου, εἶναι ἡ ἐποχὴ καθ' ἣν παρασκευάζεται ἡ Μητὴρ Γῆ, ὅπως δεχθῇ εἰς τοὺς κόλπους αὐτῆς πρὸς γονιμοποίησιν τὰ σπέρματα τῶν καρπῶν.

Ὁ ἀπὸ τῆς χειμερινῆς Τροπῆς τοῦ Ἡλίου μέχρι τῆς ἐαρινῆς Ἰσημερίας χρόνος εἶναι ἡ ἐποχὴ καθ' ἣν γίνεται ἡ ἐκκόλαψις τῶν κυοφορηθέντων σπερμάτων τῶν καρπῶν, εἶναι ἡ ἐποχὴ τῆς ἐκδηλώσεως τῆς φυσικῆς ζωῆς καὶ τῆς βλαστήσεως αὐτῆς. Ὁ ἀπὸ τῆς ἐαρινῆς Ἰσημερίας μέχρι τῆς θερινῆς Τροπῆς τοῦ Ἡλίου χρόνος εἶναι ἐποχὴ τῆς μεταμορφώσεως τῆς βλαστήσεως, τῶν ἀνθέων καὶ τῶν χρωμάτων αὐτῶν, ἡ ἐποχὴ τῆς δημιουργίας τῶν μύρων τοῦ φυσικοῦ κόσμου.

Ὁ ἀπὸ τῆς θερινῆς Τροπῆς τοῦ Ἡλίου μέχρι τῆς φθινοπωρινῆς Ἰσημερίας χρόνος εἶναι ἡ ἐποχὴ τῆς ἐκ νέου μεταμορφώσεως τῶν ἀνθέων καὶ τῶν μύρων αὐτῶν εἰς καρπούς καὶ ἡ ἐποχὴ τῆς ὀρμάνσεως τῶν καρπῶν. Ἰδοὺ διὰ τί οἱ Μύσται ἐορτάζουν τὰς Ἰσημερίας καὶ Τροπὰς τοῦ ἡλίου, κατὰ τὰς οποίας ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ παράγει διαφορετικὰ ἀποτελέσματα ἐπὶ τῆς ζωῆς, τῶν ψυχῶν καὶ τοῦ πνεύματος τῶν κόσμων.

Ἄς στραφῶμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς, φίλοι ψυχᾷ, πρὸς τὸν Ἡλίον, τὸν Μέγαν ἡμῶν εὐεργέτην, ὅπως μᾶς παράσχῃ τὴν γαλήνην, τὴν υγίαν καὶ ὅλα τὰ ἀγαθὰ τοῦ φωτός του.

Εὐχομαι, φίλοι μου, νὰ δεχώμεθα τὰς εὐεργετικὰς ἐπιδράσεις τῆς θεῆς ταύτης δυνάμεως, ἐπὶ τῶν ὁργανισμῶν καὶ τῶν ψυχῶν μας καὶ ν' ἀποτελέσουν αὐταὶ θεῖον ἀγωγὸν συνεχοῦς δεκτικότητος, πρὸς βοήθειαν καὶ φωτισμόν μας, ἵνα ὁδηγηθῶμεν πρὸς τὴν φυσικὴν καὶ θεῖαν εὐδαιμονίαν, ποὺ ὁδηγεῖ εἰς τὸν κόσμον τῶν θεῶν καὶ φωτεινῶν συνειδήσεων. Ὁ πνευματικὸς κόσμος τοῦ Ἡλίου ἃς εἶναι ἀρωγὸς καὶ συμπαραστάτης ἐπὶ τῶν μορφῶν καὶ ψυχῶν τῆς Γῆς.

Ο ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ ΤΟΥ ΗΛΙΟΥ
ΔΕ ΕΙΝΑΙ ΣΥΜΠΑΡΑΣΤΑΤΗΣ ΕΠΙ ΤΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΨΥΧΩΝ ΤΗΣ ΓΗΣ

ΕΝΑΣ ΑΓΝΩΣΤΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

ΚΩΣΤΑ ΜΕΡΔΕΜΙΣΙΑΝΟΥ

ΙΑΤΡΟΣ ΚΑΙ ΣΠΗΛΑΙΟΛΟΓΟΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΣΠΗΛΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ ΤΗΣ ΕΠ.Ε.ΑΝ

Ο άνθρωπος από παλιά θεωρούσε τὰ σπήλαια σάν κατοικίες απόκοσμων θεῶν καὶ τρομερῶν τεράτων. Πίστευε πὼς οἱ ἀτέλειωτες σκοτεινὲς γαλαρίες τους ὀδηγοῦσαν στὸν τρομερό "Ἄδη, τὸ παλάτι τοῦ χθόνιου θεοῦ τῶν νεκρῶν. Κι ἀκόμα πὼς οἱ σπηλιές στ' ἀπύθμενα βάθη τους, στὰ Τάρταρα καὶ στὶς ἀβύσσους ἐκρυβαν ἀμύθητους θησαυροὺς πού τοὺς φύλαγαν φτερωτοὶ δράκοι καὶ Τιτῆνες.

Μῦθοι καὶ θρύλοι, διάσπαρτοι σ' ὅλους τοὺς λαοὺς καὶ σ' ὅλες τὶς ἐποχές, πλασμένοι ἀπ' τὴν ἀνθρώπινη ἀδυναμία στὸ ἄγνωστο καὶ ριζωμένοι βαθειὰ στὴν ψυχὴ μὲ τὸ πέρασμα τῶν αἰώνων.

Κι εἶναι ἀλήθεια, γιατί τὸ ἄγνωστο ἦταν πάντα ἕνας μαγνήτης γιὰ τὴν περιέργεια τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ δυσκολία καὶ ἡ περιπέτεια, μιά ἀκατανίκητη ἔλξη γιὰ ὅλους τοὺς τολμηροὺς ἀπ' τὰ βάθη τῶν αἰώνων. Ἡ γνώση γιὰ νέους κόσμους ἦταν ἕνας ἀσβεστος πόθος, μία ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη πού ἀνέκαθεν ὀδηγοῦσε τὸν ἀνθρώπο σὲ μία μυθικὴ Ὀδύσσεια ἀπ' τὰ πανάρχαια χρόνια μέχρι τὶς ἡμέρες, μας στὴν ὁργανωμένη διαστημικὴ περιπέτεια στὸν κόσμο τῶν ἀστρῶν.

Ὅμως πρὶν ξεκινήσουμε γιὰ ἄλλους πλανῆτες, ἂς συλλογιστοῦμε ἂν τὴν γῆ αὐτὴ πού πατᾶμε τώρα καὶ ἑκατομμύρια χρόνια τὴν ξέρομε, τὴν ἔχουμε πραγματικά κατακτήσει.

Ἄς σκεφτοῦμε πὼς κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μας, μέσα στὰ σπλάγχνα τῆς ἡ γῆ κρύβει ἀκόμα ζηλότυπα πολιτεῖες ὁλόκληρες, θεώρατες λίμνες, ὑπόγειους ποταμούς καὶ περίτεχνα στολισμένα παλάτια. Τὰ θαυμαστὰ σπήλαια.

Ἡ σπηλαιολογία, μιά νεαρή ἀκόμα καὶ σχεδὸν ἄγνωστη γιὰ τοὺς πολλοὺς ἐπιστῆμη, κατόρθωσε μέσα σὲ λιγώτερο ἀπὸ 100 χρόνια νὰ πραγματοποιήσῃ κολοσσιαῖες ἀνακαλύψεις σὲ σπήλαια μὲ παγκόσμιο ἐνδιαφέρον καὶ νὰ συμβάλῃ ἀποφασιστικά τόσο στὴν τουριστικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη τῶν διαφόρων χωρῶν, ὅσο καὶ στὴν ἐπέκταση τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσεως γενικώτερα.

Περιοχές πού πρῶτα ἦσαν ἐγκαταλελειμμένες καὶ ἄγνωστες, σήμερα ἐξ αἰτίας τῶν σπηλαίων τους, ἔγιναν πασίγνωστα κέντρα διεθνοῦς τουρισμοῦ. Πράδειγμα τὸ PADIRAK καὶ LASCAU στὴν Γαλλία· τὸ πρῶτο μὲ τὸν τεράστιο ὑπόγειο ποταμὸ τοῦ καὶ τὸ δεύτερο μὲ τὶς περίφημες προϊστορικές ζωγραφιές του. Ἐπίσης τὸ σπήλαιο στὸ CARLBAST τοῦ Ν. Μεξικοῦ, πού τὸ μήκος του ξεπερνᾷ τὰ 60 χιλιόμετρα καὶ τὸ σπήλαιο τῆς ZAITA στὴν Βηρυττό πού λόγω τῆς τέ-

λειας ἀκουστικῆς του ἐκτελοῦνται παγκόσμια μουσικὰ φεστιβάλ. Τέλος τὸ πασίγνωστο σύστημα σπηλαίων στὴν POSTOJNA τῆς Γιουγκοσλαβίας πού ἡ τουριστικὴ διαδρομὴ του λόγω τοῦ μεγάλου μήκους του γίνεται μὲ τραινάκι καὶ συγκεντρώνει πάνω ἀπὸ μισὸ ἑκατομμύριο ἐπισκέπτες τὸν χρόνο, ἀποτελεῖ μόνον μικρὸ δείγμα τῆς ἀσύληπτης φυσικῆς δημιουργίας στὰ ἔγκατα τῆς γῆς.

Ἡ Ἑλλάδα ἐξ αἰτίας τῶν πλουσιῶν ἀσβεστολιθικῶν πετρωμάτων τῆς, διαθέτει τεράστιο ἀριθμὸ σπηλαίων.

Ἀπ' αὐτὰ ἔχουν ἐπισημανθῇ μέχρι σήμερα περίπου τὰ μισὰ καὶ ἀκόμα λιγώτερα ἔχουν ἐξερευνηθῇ, ἀριθμοὶ πάντως ἀρκετὰ μεγάλοι, πού δίκαια τοποθετοῦν τὴν χώρα μας σάν τὴν πρώτη σὲ σπήλαια στὸν κόσμο.

Σὲ πολλὰ ἀπ' τὰ πιό πάνω σπήλαια ἔχουν γίνει εἰδικές μελέτες μὲ σχολαστικὲς ἐπιστημονικὲς ἐργασίες καὶ ἔχει ἀποδειχθῇ ὅτι παρουσιάζουν ἐξαιρετικὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ἀρχαιολογία, τὴν ἀνθρωπολογία, τὴν βιολογία καὶ τὸν τουρισμὸ τους εἰδικώτερα.

Ἐνδεικτικὰ ἀναφέρουμε τὸ σπήλαιο Βλυχάδα στὸν Διὸς τῆς Μάνης, πού θεωρεῖται ὡς τὸ ὠραιότερο λιμναῖο σπήλαιο τοῦ κόσμου, τὸ σπήλαιο Περάματος στὰ Ἰωάννινα, ἀπὸ τὰ καλλίτερα τῶν Βαλκανίων, τὸ σπήλαιο τῶν Λιμνῶν στὰ Καλάβρυτα, μὲ τὶς 13 κλιμακωτές λίμνες του καὶ τὸ σπήλαιο Ἀλιστράτης στὶς Σέρρες, παρουσιάζει ἕνα ἀνεπανάληπτο σὲ ὁμορφία σταλακτιτικὸ στολισμό.

Ἐπίσης τὰ προϊστορικά σπήλαια Πετραλώνων Χαλκιδικῆς, Ἀλεπότρυπα Διὸς καὶ Ἰδαῖο Ἄντρο στὴν Κρήτη, ἀποτελοῦν μικρὸ μόνον δείγμα τοῦ τεράστιου ἀρχαιολογικοῦ καὶ ἀνθρωπολογικοῦ ἐνδιαφέροντος πού περικλείει ὁ ἐλληνικὸς χώρος.

Ὅμως παρ' ὅλες τὶς ἐρευνες ἀπὸ τοὺς εἰδικούς, πρέπει νὰ παραδεχθοῦμε πὼς γιὰ τὸ εὐρύ κοινὸ ὁ ὑπόγειος αὐτὸς φυσικὸς κόσμος παραμένει ἀκόμα σχεδὸν ἄγνωστος.

Ἡ χρησιμοποίησις, π.χ., τῶν ὑπογείων νερῶν τῶν σπηλαίων θὰ μπορούσε νὰ ὑδρεύσῃ καὶ νὰ ἀρδεύσῃ ὁλόκληρες περιοχές πού σήμερα μαστίζονται ἀπὸ τὴν ἐλλειψὴ νεροῦ. Ἀκόμα κάτω ἀπὸ ὁρισμένες συνθήκες τὰ σπήλαια μποροῦν νὰ χρησιμοποιηθοῦν γιὰ τὴν καλλιέργεια ἀρίστης ποιότητος μανιταριῶν ἢ τὴν συντήρησις ἀκριβῶν κρασιῶν καὶ τυριῶν (ροκφόρ-Γαλλία). Καὶ πολλές ὅμως ἄλλες ἐφαρμοσμένες ἐπιστῆμες ἀρχισαν νὰ δείχνουν ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν σπηλαιολογία. Ἡ ἱατρικὴ, π.χ., θεωρεῖ τὰ σπήλαια ὡς μοναδικὰ φυσικὰ θεραπευτήρια γιὰ τὸ ἀλλεργικῆς αἰτιολογίας

βρογχικὸ ἄσθμα, λόγω τοῦ εἰδικοῦ μικροκλίματος πού ἐπικρατεῖ σ' αὐτά. Ἀκόμα κι ὁ στρατὸς σήμερα ἀρχισε νὰ ἐνδιαφέρεται γιὰ τὰ σπήλαια, ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς πιθανῆς χρησιμοποίησώς τους σάν καταφύγια σὲ περίπτωσις ἀτομικοῦ ἢ μικροβιολογικοῦ πολέμου. Ἐπίσης ἡ ἀνακάλυψις περιέργων ζωϊκῶν ὁργανισμῶν πού ζοῦν ἀποκλειστικά καὶ μόνον στὰ σπήλαια, πού παλαιότερα ἐθεωροῦντο ὡς νεκρά, ἔριξε νέο φῶς στὶς βιολογικὲς ἐρευνες καὶ προχώρησε σὲ θαυματικὲς ἀνακαλύψεις. Ὁ PROTEUS ANGUINUS, π.χ., ἕνα εἶδος ἄσπρης τυφλῆς σαλαμάνδρας 25-30 ἐκατ. κατορθώνει, χωρὶς νὰ τρέφεται καθόλου, νὰ ζῇ γιὰ πολλὰ χρόνια. (Ἐπιστημονικὲς ἐργασίες ἀναφέρουν μέχρι καὶ 14 χρόνια στὰ 25 πού ζῇ). Τὸ παραπάνω φαινόμενο ἴσως βασίζεται σὲ ἕνα εἶδος ἄγνωστου μεταβολικοῦ βιοχημικοῦ μηχανισμοῦ πού διαθέτει ὁ Πρωτέας. Ἀκόμα τὰ ὑδρόβια NIPHARGUS ἔχουν τόσο διαφανές, σχεδὸν κρυστάλλινο, σῶμα, ὥστε μπορεῖ κανεὶς νὰ παρατηρήσῃ θαυμάσια τὴν κυκλοφορία τοῦ αἵματός τους.

Τέλος οἱ νυχτερίδες, οἱ πιο γνωστοὶ κάτοικοι τῶν σπηλαίων, πετυχαίνουν νὰ πετᾶνε μὲ θαυμαστὴ ἀκρίβεια στὸ βαθύ σκοτάδι ἀνάμεσα ἀπὸ ὁποιαδήποτε πολύπλοκα ἐμπόδια, κι αὐτὸ ἐπεὶ εἶναι ἐφοδιασμένες μὲ ἕνα εἶδος σόναρ, δηλαδὴ ραντάρ ὑπερήχων. Καὶ νὰ σκεφθῇ κανεὶς πὼς ἡ συσκευή αὐτῆς τοῦ ἡχοβολισμοῦ μὲ ὑπερήχους, πού ὁ ἄνθρωπος ἀνακάλυψε πρὶν μερικὰ χρόνια, ἡ φύσις τὴν χρησιμοποιεῖ τέλεια πρὶν ἀπὸ ἑκατομμύρια χρόνια.

Ἀλλὰ αὐτὰ εἶναι μερικὰ μόνον ἀπὸ τὰ μυστικά πού κρύβουν τὰ σπήλαια. Ἄς σκεφθοῦμε πὼς ἀκόμα καὶ σήμερα, κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μας, μέσα στὰ ἔγκατα, ἡ γῆ κρύβει ζηλότυπα πολιτεῖες ὁλόκληρες (λίμνες, ὑπόγειους ποταμούς καὶ περίτεχνα στολισμένα παλάτια). Εἶναι τὰ θαυμαστὰ σπήλαια πού σταλαγματιά, σταλαγματιά σμιλεῦουν τὸν πέτρινο κόσμο τους μὲ τὴν ἀπέραντη ὑπομονὴ ἑκατοντάδων χιλιάδων χρόνων.

Πὼς λοιπὸν τὰ σπήλαια νὰ μὴ θεωροῦνται ἀναπόσπαστο κομμάτι τῆς πολιτιστικῆς μας κληρονομιάς ἀλλὰ καὶ τῆς ἐθνικῆς μας ταυτότητας πού θὰ πρέπει νὰ προστατευθοῦν ἀπὸ ὅλους μας σάν ἀνεπανάληπτοι θησαυροὶ τῆς θεῆς φυσικῆς δημιουργίας; Ἴσως ἐμεῖς πού ἀκολουθοῦμε τὸν συναρπαστικὸ τρόπο ζωῆς τοῦ ἐξερευνητοῦ τῶν σπλάγχων τῆς γῆς νὰ ἔχουμε εὐαίσθητοποιηθῇ περισσότερο καὶ νὰ ἐκτιμοῦμε τὰ ἔργα τῆς φύσεως σάν ἔργα μιᾶς συμπαθητικῆς μοναδικότη-τας στὸν κόσμο πού ζοῦμε. Καὶ ἴσως αὐτὴ ἡ ἀλλόκοτη ἐμπειρία μὲ τὰ ἀνάμικτα συναισθήματα πού μᾶς δημιουργοῦνται νὰ εἶναι στὰ ἀλήθεια ἡ δύναμη πού μᾶς ὀδηγεῖ σ' αὐτὲς τὶς ριψοκίνδυνες, γιὰ τοὺς πολλοὺς, περιπέτειες τῶν ἀβύσσων.

Ὁ διάσημος Γάλλος πρωτοπόρος τῆς σπηλαιολογίας EDUARD ALFRED MARTEL μᾶς λέει: «Μόνον μὲ τέτοιου εἶδους ἐξερευνήσεις πού συγκινοῦν καὶ ἐρεθίζουν τὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, μπορεῖ κανεὶς νὰ πάρῃ μιά ἰδέα γιὰ τὴν ἀκατανίκητη ἔλξη πού ἀσκοῦν πάνω του τὰ σπήλαια, κι ἀκόμα γιὰ νὰ καταλάβῃ πὼς σ' αὐτοὺς τοὺς χώρους ἡ διψα γιὰ τὸ ἄγνωστο ἐξαφανίζει κάθε ἄλλο συναίσθημα, ὑπνωτίζει τὴν ψυχὴ καὶ δημιουργεῖ τὸν πυρετὸ τοῦ νὰ ἀνακαλύπτῃ κανεὶς καινούργια πράγματα μέσα σὲ ἕνα ἀπόλυτο σκοτάδι. Κι ὅλα αὐτὰ σὲ ἕνα ἀπέραντο μυστήριον καὶ σὲ μιά βαθειὰ νεκρικὴ γαλήνη, χωρὶς τὴν παραμικρὴ παρουσίαν ἡλίου καὶ οὐρανοῦ. Πὼς, λοιπὸν, εἶναι δυνατόν ἕνας ζωντανὸς ἄνθρωπος νὰ νοιώσῃ ἔστω καὶ λίγο κουρασμένος στὴν ζωὴ του, ὅταν ἔχη ἀντικρῦσει ἀκόμα καὶ γιὰ μιά μονάχα στιγμὴ τέτοια πραγματικὰ ἀσυνήθιστα ὁράματα γιὰ τὰ μάτια τῶν πολλῶν;».

Παναγῇ Λεκατσᾷ

Μέρος 3ον

Ψυχή

Η ΙΔΕΑ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ, ΤΗΣ ΑΘΑΝΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΚΑΙ ΤΑ ΕΘΙΜΑ ΘΑΝΑΤΟΥ

Α Ε Ρ Ο Ψ Υ Χ Η - Η Α Ν Α Π Ν Ο Η Ζ Ω Η Κ Α Ι Ψ Υ Χ Η

εἰπόν τῷ πνεύματι· ἐκ τῶν τεσσάρων
πνευμάτων ἐλθέ καὶ ἐμφύσησον εἰς τοὺς
νεκρούς τούτους καὶ ζήσάτωσαν.

Η ανάσα είναι τό πρώτο φαινόμενο πού σημαδεύει τήν ζωή. Καί τό σταμάτημά της τό πρώτο πού σημαδεύει τήν κατάσταση τοῦ θανάτου. Δίπλα στίς ὀργανοψυχές πού ἀναφέραμε, γεννιέται, ἔτσι, ἀπό τήν λειτουργία τῆς ἀναπνοῆς, μιά ἄλλη ψυχή, ἡ ψυχή-ἀναπνοή ἢ Ἀεροψυχή, πού ἐκτοπίζει συχνά ἢ χωνεύει τίς ἄλλες. Ὅρισμένες αὐστραλιανές φυλές, ταυτίζοντας τήν ζωτική ἀρχή ἢ ψυχή μέ τήν ἀναπνοή, μαρτυροῦν τήν βαθειά ἀρχαιότητα τῆς ιδέας. Οἱ Μαορί ἔχουν δύο ψυχές, πού ἡ μία τους (hau) περιγράφεται σάν «ζωτική οὐσία ἢ αἰτία τῆς ζωῆς» καί σημαίνει τόν ἀέρα. Στήν Ἰάβα, γιά νά δώσουν τίς ἔννοιες τῆς ἀναπνοῆς, τῆς ζωῆς καί τῆς ψυχῆς, μεταχειρίζονται τήν ἴδια λέξη: pawa. Ἡ ζωτική ψυχή τῶν Ζουλού σημαίνεται μέ τήν λέξη unyama καί τῶν Μπαθόνγκα μέ τήν λέξη moya, που σημαίνει τήν ἀναπνοή, τόν ἀνεμο, τόν ἀέρα. Ἡ ζωτική ἀρχή τῶν Χερέρο omutiyo σημαίνει «ἀνάσα». Οἱ Ἀττόνγκα, στήν δυτική πλευρά τῆς λίμνης Νυάσα, ταυτίζουν τήν ψυχή (uzima, omo) μέ τήν ἀνάσα (muvuchi). Ἀνάμεσα στοὺς Οὐαχέχε, ἡ ψυχή (δηλαδή ἡ ζωτική ψυχή) λέγεται ruhe, που θά πεῖ «ἀνάσα». Ἡ ζωτική ψυχή τῶν Μπανγκάλα, elimo, βγαίνει μέ τόν θάνατο ἀπό τήν μύτη καί τό στόμα, ὄντας ἔτσι ἡ ψυχή ἀνάσα. Ἡ λέξη πού σημαίνει τήν ζωτική ψυχή (wei) ἀνάμεσα στοὺς Σιλλούκ τοῦ ἄνω Νείλου, σημαίνει τήν ἀνάσα. Οἱ Τεπεχουάνε τοῦ Μεξικοῦ βάζουν τήν ψυχή ἀνάμεσα στομαχιοῦ καί λαμοῦ καί θαρροῦν πώς δέν εἶναι παρά ἡ ἀνάσα. Μία παράδοση τῶν Ναβάρρο τοῦ Νέου Μεξικοῦ ὁμιλεῖ γιά τήν δημιουργία τοῦ ἀνδρα καί τῆς γυναίκας καί ξέρει πώς ὁ ἀγέρας ἦταν πού φύσηξε καί τοὺς ἔδωσε τήν ζωή τους.

Σέ μία γλῶσσα τῆς Καλιφορνίας (Νετέλα) ἡ λέξη piuts σημαίνει καί τά τρία: Ζωή, ἀναπνοή καί ψυχή. Ὅρισμένοι Γροιλανδοί ἀναγνωρίζουν δύο στόν ἄνθρωπο ψυχές, τόν ἴσκιό του καί τήν ἀναπνοή του. Ἡμία ἀπό τίς τρεῖς ψυχές πού πιστεύουν πώς ἔχουν οἱ Γιουράκ καί οἱ Γενισέι τῶν οὐραλικῶν πληθυσμῶν, εἶναι ἡ ψυχή-ζωή, καί λέγεται indad, πού θά πῇ ἀναπνοή καί σημαίνει καί τόν ἀχνό πού βγαίνει ἀπό τό στόμα τῶν ἀνθρώπων καί τῶν ζώων τόν χειμῶνα. Ἡ ιδέα τῆς ψυχῆς-ἀναπνοῆς εἶναι καθολική ἀνάμεσα στοὺς σημιτικούς καί τοὺς ἰνδοευρωπαϊκοὺς λαούς τοῦ ἀρχαίου κόσμου.

Ἡ λέξη ἀνάμεσα καί στοὺς Σουμέριους πού σημαίνει τήν ψυχή εἶναι zid, που θά πῇ «πνοή τοῦ ἀγέρα». Ἡ ἔννοια τῆς ψυχῆς δίνεται ἀπό τοὺς Βαβυλώνιους καί μέ τήν λέξη napistu, πού θά πῇ ἀναπνοή καί πού μπορεῖ ἀκόμη νά σημαίνει τόν λάρυγγα καί ὅλα τά ὄργανα τῆς ἀνάσας. Οἱ Ἀραβες ταυτίζουν τήν ἀναπνοή (nafs) μέ τήν ζωτική ἀρχή ἢ ψυχή καί ὅταν ἡ ἀνάσα-ψυχή ἀφήνῃ τόν ἄνθρωπο, τότε θεωροῦν ὅτι αὐτός πεθαίνει. Οἱ Ἑβραῖοι ξεχωρίζουν δύο ψυχές, nefesh, πού εἶναι ἡ ζωτική ἀρχή, καί ruach, πού θά πῇ πνοή, καί πού τό πρώτο μεταφράζεται στήν Γραφή μέ τήν λέξη ψυχή καί τό δεύτερο μέ τήν λέξη πνεῦμα. Καί τά δύο ἔχουν τήν ρίζα τους στήν Ἀναπνοή τό nefesh ὄντας ἀπό τήν ἴδια ρίζα μέ τό βαβυλωνιακό napistu καί τό ἀραβικό nafs καί σημαίνοντας «φύσημα», «ἀνάσα», ἢ κάτι συγγενικό μέ τήν Ἀναπνοή (πού μεταφέρεται ὕστερα, ὅπως καί τό ἑλληνικό ψυχή, στήν σκιά τοῦ νεκροῦ), καί τό δεύτερο, ἀντίστοιχο μέ τήν ἑλληνική λέξη πνεῦμα, σημαίνοντας τόν ἀγέρα, τήν ἀναπνοή καί τήν ἀνώτερη ψυχή πού, μετά θάνατο, ἀναγυρίζει στήν ἀπρόσωπη ἢ θεϊκή πηγή της. Ἔτσι, μέσα στήν ἐρμηιά τοῦ ἀρχέγονου βιβλικοῦ Χάους, ἡ μόνη ζωή εἶναι τό πνεῦμα, ἡγουν τό φύσημα, τοῦ Θεοῦ, πού φέρεται ἐπὶ τῶν ὑδάτων ὁ Θεός, δημιουργῶντας τόν Ἀδάμ, τόν ἐμψυχώνει φῶντας τον ὁ Ἰώβ θυμίζει στόν Κύριο πώς ἡ ζωή του δέν εἶναι παρά ἓνας ἀγέρας· στό ὄραμα τοῦ Ἰεζεκιήλ, ὁ προφήτης πού βλέπει τήν πεδιάδα γεμάτη ἀπό κόκκαλα, καλεῖ τόν ἀγέρα ruach νά ἔρθῃ ἀπό τά τέσσερα σημεῖα καί νά τά ζωντανέψῃ μέ τό φύσημά του. Οἱ λέξεις prana (ἀνάσα) καί atman (πνοή), τῶν Ἰνδῶν, ἀντιστοιχοῦν στίς ἑλληνικές ψυχή καί πνεῦμα. Ἡ σλαβική λέξη duha σημαίνει τήν πνοή καί παραπέρα τήν ψυχή ἢ τό πνεῦμα.

Ἡ ἑλληνική λέξη ψυχή βγαίνει ἀπό τό ρῆμα ψύχω, πού θά πῇ φουσῶ καί σημαίνει τήν πνοή ἢ ἀνάσα. Τήν πνοή ἢ ἀναπνοή τήν δηλώνουν στόν Ὅμηρο σταθερά οἱ λέξεις πνοή καί αὐτμή· ὡστόσο μία σειρά μεταχειρίσματα τῆς λέξεως «ψυχή» τήν σχετίζουν ἀκόμη μέ τήν ἔννοια τῆς ἀνάσας. Ξεκινῶντας ἀπό τήν ἔννοια τῆς ἀναπνοῆς, ἡ λέξη ψυχή σημαίνει παραπέρα τήν ζωή, συνώνυμη ἐδῶ μέ τίς λέξεις αἰών, βίος, βίος. Ἡ λέξη, ὡστόσο δέν σημαίνει τήν ζωτική ψυχή, παρά σέ μία χαμηλότερη καί πιό φυτική σημασία ἀπό τήν λέξη θυμός, γιατί ἡ ψυχή δέν ἔγινε, ὅπως ὁ θυμός, φορέας τῆς ψυχικῆς καί πνευματικῆς λειτουργίας. Μιά πάλη ἀνάμεσα στοὺς ὄρους θυμός καί ψυχή εἶναι ὀλοφάνερη ἐδῶ. Σάν ἀχνός τοῦ αἵματος ὁ θυμός, ἡ Αἰμοψυχή,

ταυτίστηκε μέ τήν ψυχή· Ἀναπνοή, πού εἶναι καί αὐτή κάποτε ὀρατή ὡσάν ἀχνός, μά νίκησε στό τέλος ἡ Αἰμοψυχή, καί ἔμεινε ζωτική ψυχή αὐτή. Τέλος ἡ λέξη ψυχή, καθώς ἔφτασε νά δηλώνῃ τήν ἐξατομικευμένη ζωή, μεταφέρεται νά δηλώνῃ τήν ψυχή ἢ εἰκόνα (φάντασμα) τοῦ πεθαμένου.

Τό ἴδιο οἱ λατινικές λέξεις anima καί animus, εἶναι συγγενικές μέ τό ρῆμα ahami, πού θά πῇ φουσῶ, καί τήν λέξη a-venire· καί ἡ πρώτη πού θά πῇ ψυχή, ὄχι μονάχα στήν ἀρχή σημαίνει ἀναπνοή, μά, ἀντίθετα μέ τήν ἑλληνική ψυχή, ποτέ δέν ἄφησε τό νόημα αὐτό. Βγαίνοντας καί τά δύο ἀπό τήν ἀναπνοή, σημαίνουν, τελικά, τό ἓνα τήν ζωτική ἀρχή καί τό ἄλλο τήν ἀρχή τῆς συναισθηματικῆς καί πνευματικῆς λειτουργίας. Οἱ λέξεις, πάλι, πνεῦμα καί spiritus λένε τήν ἱστορία τους οἱ ἴδιες· μόνο πού ἡ πνευματική σημασία τους εἶναι πολύ κατοπινή καί περισσότερο χρωσιέται στήν ἑλληνική καί λατινική μετάφραση τῆς Γραφῆς, παρά σ' ἀντίστοιχη μέ τήν ιδέα τῆς ψυχῆς ἐξέλιξή τους. Εἶναι ἡ ἑβραϊκή ruach πού ἀποφασίζει τήν θαυμαστή τους σταδιοδρομία. Στήν σταδιοδρομία τούτη ἡ λέξη πνεῦμα (καί σ' ἀναλογία ἡ λέξη spiritus) περνοῦν μέ κάποια χρονική τάξη, στίς σημασίες πνοή, φύσημα, ἀγέρας· ἀγέρας τῆς ἀναπνοῆς· ἀναπνοή· Θεία ἐμπνευση (πού θεωρεῖται ἓνα φύσημα)· καί παραπέρα πνοή ζωῆς, νοῦς, πού, ἀπό τοῦτα, τά δύο πρώτα τό πιό πολύ καί τό τρίτο, ἀποκλειστικά βγαίνουν ἀπό τήν Παλαιά καί τήν Καινή Διαθήκη.

Η ΑΝΑΠΝΟΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΨΥΧΗ

Ἀνακλαδίσματα τῆς ιδέας τῆς ψυχῆς-ἀναπνοῆς

Φτάρνισμα-ρούφηγμα ψυχῆς

Φιλί-καθαριστικό, ἀποτρεπτικό καί μiasματικό φύσημα

Από τήν ιδέα τῆς ψυχῆς-ἀναπνοῆς κατεβαίνει ἡ γνώριμη δοξασία πώς ἡ ψυχή βγαίνει ἀπό τό στόμα καί τά ρουθούνια. Μέ τήν ιδέα καί μέ τά διάβητα τοῦτα τῆς ψυχῆς-Ἀναπνοῆς συνδέονται οἱ σχετικές μέ τό φτάρνισμα δοξασίες καί συνήθειες. Ἐνα ἀπότομο ξέσπασμα τῆς ἀναπνοῆς, ὅπως τό φτάρνισμα, εἶναι σημάδι μιᾶς περιπέτειας τῆς ψυχῆς μας. Ἔτσι ἀνάμεσα στοὺς Κόϊτα τῆς νοτιοανατολικῆς Νέας Γουινέας, ὅπου πιστεύεται πώς συχνά ἡ ψυχή ἀφήνῃ τό κορμί γιά νά ἀλητέψῃ ἐδῶ καί ἐκεῖ τό φτάρνισμα σημαδεύει πώς ἐγύρισε ἡ ψυχή· καί ἔτσι, ἂν ἀργῇ κανεῖς νά φταρνιστῇ, θά πῇ πώς παραλήτεψε ἡ ψυχή, καί κινδυνεύει. Πιό συχνή εἶναι ἡ ιδέα πώς μέ τό φτάρνισμα βγαίνει ἡ ψυχή καί κινδυνεύει, ἔτσι, νά τήν χάσῃ. Ὄταν οἱ Μαλαῖοι φταρνίζονται, κρᾶζουν πίσω τήν ψυχή τους.

Ὄταν, ἀνάμεσα στοὺς Ντάϊακ τῆς Βόρνεο, τό μωρό φταρνιστῇ, ἡ μάνα του βάζει τίς φωνές: «Ψυχή! Ἔλα πίσω!» Ὄταν οἱ Μπάττακ-Τόμπα τῆς Σουμάτρας φταρνίζονται ἀπανωτά καί μέ ὀρμή, κρᾶζουν γιατρό νά φέρῃ πίσω τήν ψυχή τους. Μιά ραββινική παράδοση ξέρει πώς ἄλλοτινά οἱ ἄνθρωποι φταρνίζονταν μιά μονάχα φορά στήν ζωή τους, γιατί μέ τό φτάρνισμα πέθαιναν κιόλας· καί μόνο μέ τήν με-

σιτεία τοῦ Ἰακώβ συναίνεσε ὁ Θεός νά ξαναγυρίζουν οἱ ψυχές καί νά ζοῦν οἱ ἄνθρωποι. Ὄταν κανεῖς φταρνιζόταν, οἱ Ἕλληνες ἔκαναν ἓνα κίνημα σεβασμοῦ (προσκυνεῖν) τῆς κεφαλῆς τους. Ἀπό τοὺς σχετισμούς του μέ τά κινήματα τῆς ψυχῆς, τό φτάρνισμα ἔχει οἰωνιστική σημασία. Ἀκούγοντας, τήν ὥρα πού μελετᾷ τόν Ὀδυσσεά καί τόν παιδεμό τῶν μνηστήρων, νά φταρνίζεται ὁ Τηλέμαχος, ἡ Πηνελόπη τό ἔχει γιά καλὸ σημάδι. Ὁ Ἰνδός, ὅμως, δέν ξεκινᾷ γιά ταξίδι, ἂν φταρνιστῇ κατά τήν ἀντίθετη μέ τόν δρόμο του μεριά, καί οἱ Ἕλληνες ξαναπέφτουν στό κρεβάτι τους, ἂν φταρνιστοῦν τήν ὥρα πού φοροῦν τά σαντάλια. Ἐπειδὴ, πάλι, τό ὄνομα (πού, σάν λέξη, εἶναι καί αὐτό μιά πνοή ἢ, γιά τοὺς Πυθαγορικούς, ψυχῆς ἀνεμος) εἶναι ἓνα εἶδος ψυχῆ, τό φτάρνισμα σημαίνει πώς σοῦ κρᾶζουν τήν ψυχή, μελετώντας τό ὄνομά σου. Στήν Μελανησία, σάν φταρνίζεται κανεῖς, κάποιος πασχίζει νά τόν κρᾶξῃ, δίχως ὅμως καί νά τό μπορῇ· ιδέα πού ξαναβρίσκεται στήν Πολυνησία, στό Μαλαϊκό Ἀρχιπέλαγος καί ἀνάμεσα στοὺς Ἀφρικανούς Μπάσμεν. Ἀνάμεσά μας τό φτάρνισμα σημαίνει πώς κάποιος, γιά καλὸ ἢ γιά κακό, μᾶς μελετάει. Ὁ μισέμος τῆς ψυχῆς καί οἱ φόβοι τῆς κακῆς, μέ τό μελέτημα, ἐπιρροῆς, ἀντιμετωπίζονται στό φτάρνισμα μέ εὐχητικά ἐπιφωνήματα, ὅπως τά «Ζεῦ σῶσον» τῶν Ἑλλήνων, τά Salve τῶν Ρωμαίων, οἱ εὐχές γιά τήν ζωή ἐκείνου πού φταρνίζεται ἀνάμεσα στοὺς Ἰουδαίους καί στοὺς Ἰνδούς, τά God bless you «Μέ τίς ὑγείες σου», καί τά ὅμοια. Ἀνάλογη δοξασία καί στόν λόξυγγα πώς κάποιος μᾶς μελετᾷ, εἶναι δύσκολο νά μὴ σχετίζεται καί αὐτή μέ τήν ιδέα τῆς ψυχῆς-ἀναπνοῆς, μιά καί ὁ λόξυγκας φαίνεται ἓνας ταραγμός τῆς ἀνάσας. Ὡστόσο δέν μπορεῖ νά ξεχωρίσῃ κανεῖς ὁλότελα τίς δοξασίες γιά τό φτάρνισμα καί τόν λόξυγγα καί ἀπό τήν ιδέα πώς ὁ τόπος τῆς ψυχῆς εἶναι τό διάφραγμα, πού ταραζεται καί στά δύο.

Ἀπό τήν ρίζα τῆς ψυχῆς-Ἀναπνοῆς βγαίνει ἡ πίστη πώς ἡ ψυχή μπορεῖ νά ρουφηχτῇ ἀπὸ ἄλλον. Οἱ Ἀλφούρ τοῦ Μαλαϊκοῦ Ἀρχιπελάγους κλείνουν τά στόματα τῶν ζώων τοῦ σπιτιοῦ ἅμα ἡ γυναῖκα γεννᾷ, μὴ ρουφήξουν τήν ἀδύναμη ψυχή τοῦ μωροῦ καί ὅμοια ἢ μάνα καί τά ἄλλα πρόσωπα τοῦ σπιτιοῦ κρατοῦν τό στόμα κλεισμένο. Ἀπὸ ἐδῶ καί τό συνήθειο νά παίρνῃ ὁ πιό στενός συγγενῆς τήν ψυχή τοῦ ἐτοιμοθάνατου, ἀνασαίνοντάς την. Ὄταν, ἀνάμεσα στοὺς Σεμινόλε τῆς Φλόριδας, πεθαίνει γυναῖκα στήν γέννα της, τήν βάζουν πρόσωπο μέ πρόσωπο μέ τό νεογέννητο, γιά νά τῆς πάρῃ τήν ψυχή καί ἔτσι τήν δύναμή της καί τήν γνώση. Οἱ κάτοικοι τοῦ νησιοῦ Νίας, δυτικά τῆς Σουμάτρας, πιστεύουν πώς ὁ ἀρχηγός τῆς κοινότητος, ἂν εἶναι μάλιστα καί πλούσιος, ἔχει περισσότερες ψυχές, πού μιά τους, ἡ eheha, εἶναι κληρονομική: Ἀν ὑπάρχῃ γιός, τήν παίρνει μέ τήν ἀνάσα ἀπὸ τό στόμα τοῦ πατέρα του, ἀλλιῶς τήν μαζεῦουν σέ ἓνα πουγγί, γιά νά φυλᾷ τό χρῆμα τῆς φαμίλιας.

Ὄταν στά νησιά Σοσάϊτυ πεθαίνῃ γνώστης τῶν παλιῶν παραδόσεων, ὁ γιός του καί διάδοχος βάζει τό στόμα του

πάνω στο στόμα του έτοιμοθάνατου, γιά νά ρουφήξη τήν ψυχή του καί τήν σοφία. Ἡ βιβλική σκηνή πού ὁ Ἰωσήφ ρίχνεται πάνω στο κορμί του έτοιμοθάνατου πατέρα του καί τόν φιλεῖ, μαρτυρᾷ ἀνάλογη πράξη ἀνάμεσα στούς Σημίτες. Ἡ ἰδέα βεβαιώνεται ἀπό τήν ραββινική δοξασία πώς ὁ Θεός παίρνει τήν ψυχή τῶν δικαίων μέ ἓνα φίλημα στό χεῖλη τους ὅταν πεθαίνουν, καί ἀπό τόν Βιργίλιο, πού ἀποδίδει τήν ἀνάλογη ρωμαϊκή πράξη στήν ἀδελφή τῆς Διδῶς, πρόσωπο φοινικικῆς ρίζας. Ἡ ἰδέα καί ἡ πράξη σημαδεύονται ἀνάμεσα στούς Ἑλληνες καί συναντιοῦνται ἔντονα ἀνάμεσα στούς Ρωμαίους. Χρέος ἐδῶ τοῦ στενότερου συγγενή εἶναι νά ρουφᾷ μέ ἓνα φίλημα τήν ψυχή τοῦ έτοιμοθανάτου. (Ἔτσι καί ὁ τελευταῖος ἀσπασμός τῆς νεκρώσιμης Ἀκολουθίας δέν φαίνεται νά εἶναι παρά ἡ ἴδια πράξη πού ἡ ἐν Χριστῷ συγγένεια τήν ἀπλώνει πέρα ἀπό τήν φυσική συγγένεια τοῦ πεθαμένου). Τό ρούφηγμα τοῦτο τῆς ψυχῆς εἶναι τό ἀντίστοιχο τῆς συχνότερης πράξεως τῶν ζωντανῶν, νά παίρνουν μέ τό φιλή κάπ ἀπό τήν ψυχή τοῦ ἄλλου καί νά ἀνασμίγουν, ἔτσι, τίς ψυχές ἀνάμεσά τους. Ἀξιοσημείωτο εἶναι πώς σκοπός τοῦ ἀρχαίου φιλήματος στό βάπτισμα, στήν χειροτονία καί σέ ἄλλες ἱεουργίες, λέγεται νά εἶναι τό *ἀνακραθῆναι τās ψυχάς*, καί γνώριμο εἶναι τό πλατωνικό ἐπίγραμμα: *τήν ψυχὴν Ἀγάθωνα φιλῶν ἐπὶ χεῖλεσιν ἔσχον· ἦλθε γάρ ἡ τλήμων ὡς διαβησομένη*.

Ἡ ἰδέα ἀνακλαδίζεται σέ ὅλη τήν ἐρωτική φιλολογία, ὅπου τό ἀγαπιστικό φιλή ταυτίζεται μέ τό ἐρωτικό φίλημα, πού ἡ ἀρχή του βρίσκεται στό δάγκωμα τοῦ ἐρωτικοῦ πάθους. Ἀνασμίγοντας ἔτσι τίς ψυχές - Ἀναπνοές, τό χαιρετιστικό καί ἀγαπιστικό φιλή δίνεται μέ δύο τρόπους, μύτη μέ μύτη ἢ χεῖλη μέ χεῖλη.

Μιά καί ἡ ἀναπνοή εἶναι ψυχή, ἔχει τήν δύναμη νά ζωογονῇ καί νά θεραπεύῃ. Ὁ μάγος ἀνάμεσα στούς Ἑσκιμώους φουσοῦσε τόν ἄρρωστο, γιά νά τόν θεραπεύσῃ ἢ νά τοῦ δώσῃ μιὰ ζωὴ καινούργια. Τό θεραπευτικό τοῦτο φύσημα ξαναβρίσκεται ἀνάμεσα στούς Ἰνδιάνους τῆς Ἀμερικῆς καί σέ περιοχές τῆς Ἀσίας. Μεταδίδοντας ὅμως τήν ψυχή, τό φύσημα μεταδίδει τά ψυχικά ἰδιώματα ἢ δημιουργεῖ ὀρισμένες ψυχικές καταστάσεις. Στόν δωρικό ἔρωτα, πού σκοπός του εἶναι ἡ μετάδοση τῆς ἀνδρείας ἢ ἀρετῆς, *εἰσπνεῖν* λέγεται τό «*εῖρα*», *εἰσπνήλας* (ὁ πού ἐμπνέει) ὁ ἐραστής, *κι αίτας* ὁ ἐρώμενος (ὁ πού ἀνασαίνει).

Γιά νά μεταδῶσῃ τήν χάρη στούς Μαθητές, ὁ Ἰησοῦς *ἐνεφύσησε καί λέγει αὐτοῖς Λάβετε πνεῦμα ἅγιον*. Ἐχομε ἐδῶ τήν ρίζα τῆς ἰδέας τῆς ἐμπνεύσεως, τῆς πνοῆς τοῦ θεοῦ πού ἐμφυσᾷ ἰδιώματα ἢ ψυχικές καταστάσεις. Οἱ θεοὶ τοῦ Ὀμήρου ἐμπνέουν (*ἐμπνευσσε*) στούς ἥρωες μένος, θάρσος ἢ καί ιδέες. Ἔργο τῆς πνοῆς τοῦ θεοῦ εἶναι καί ἡ ἐκστατική μανία καί τά παράφορα πάθη. Ἀπό ἐδῶ καί οἱ ψυχικές καταστάσεις ἐκφράζονται μέ τό ρῆμα *πνέειν* (ἀναπνέειν, ἀποπνέειν), ἀπ' ὅπου τό ὁμηρικό *μένεα πνέειν* καί τά ἀνάλογα ποιητικά *χάριν, ἀνδρείαν* καί τά ὅμοια *πνέειν*. Μέ τόση φορτωμένο μυστική δύναμη, τό φύσημα μπορεῖ ἀκόμη νά ἀποτρέπῃ καί νά καθαρίζῃ. Ἀνάμεσα σέ Ἰνδιάνους τῆς

Κοσταρίκας ὁ μάγος καθαρίζει τήν λεχῶνα ἀπό τό μίasma τῆς λοχείας μέ τό φύσημά του. Τό ἀποτρεπτικό, πάλι, φύσημα συναντιέται παντοῦ καί λείψανά του βρίσκουμε στούς ξορκισμούς ἀπό τήν μιὰ καί στό βάπτισμα ἀπό τήν ἄλλη. Ὁ καθολικός ἱερέας φυσάει τρεῖς φορές τόν βαπτιζόμενο (νά καθάρῃς θέσῃ γιά νά περάσῃ τό Ἅγιο Πνεῦμα) καί ὁ ὀρθόδοξος λέει τοῦ ἀναδόχου νά φυσήξῃ καί νά φτύσῃ τόν Σατανᾶ (*καί ἐμφύσησον καί ἐμπτυσον αὐτῷ*) καί ἐκεῖνος ἔτσι καί κάνει. Στήν λειτουργία τούτη τό φύσημα πλησιάζει τό Φτύσιμο, πού στήν ἀρχή μπορεῖ καί νά εἶναι συνδεμένο.

Ἡ ζωτική δύναμη ταυτίζεται, ἔτσι, μέσα ἀπό τήν Ἀναπνοή, μέ τήν μυστηριακή δύναμη τῆς πρωτόγονης νοοτροπίας πού, στήν ἐνέργειά της, εἶναι διπλή, τονωτική-καθαρτική-ἀποτρεπτική ἀπό τήν μιὰ, ἀλλά καί μiasματική ἀπό τήν ἄλλη. Ἔτσι ἡ ἀνάσα μπορεῖ νά μολέψῃ πρόσωπα καί πράγματα ἱερά, ἀπ' ὅπου τό συνήθειο νά μὴν ἀνασαίνουν ἐπάνω τους ἢ νά σκεπάζουν τό στόμα κοντά τους. Σάν προσμιλεῖ τοῦ μαχαραγιᾶ, ὁ λαός τῆς Τιμόρ σκεπάζει μέ τό χέρι τό στόμα του, μὴ τόν μολέψῃ ἡ ἀνασεμιά του. Ὁ ἱερέας ἀνάμεσα στούς Πάρσους ἔπρεπε νά σκεπάζῃ τό στόμα του μέ ἓνα πανί, σάν σίμωνε τήν ἱερή φωτιά, γιά νά μὴν τήν μολέψῃ. Τήν ἱερή μέσα στό τέμενος φωτιά σέ μιὰ περιοχὴ τῆς Ἰρλανδίας δέν μπορούσαν νά τήν φυσήξουν ἐκεῖνοι πού χρωστοῦσαν νά τήν κρατοῦν ἀναμμένη. Ὁ Νόμος τοῦ Μανού ἐμποδίζει τόν βραχμᾶνο νά φυσήξῃ τήν ἱερή φωτιά καί ἀνάλογο ἔθιμο γιά τήν φωτιά τῆς ἐστίας γνωρίζεται ἀνάμεσα στούς Σλάβους τῶν Βαλκανίων. Ἰστοροῦν πώς ἓνας ναός τῆς Ρύγκεν, νησιοῦ τῆς Βαλτικῆς, ἦταν τόσο ἱερός, πού ὁ λειτουργός του δέν μπορούσε νά ἀνασάνῃ μέσα στόν χῶρο του, μὰ ἔπρεπε νά βγαίνῃ στήν πόρτα.

Ἡ ΑΝΑΠΝΟΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΨΥΧΗ

Ἄλλα ἀνακλαδίσματα τῆς ἰδέας

Οἱ γόνιμοι ἄνεμοι. Οἱ ἀέρινη οὐσία τῆς ψυχῆς.

Οἱ ἄνεμοι ψυχοπομποὶ κ.ἄ.

ἀεροιδεῖς εἶναι τās ψυχάς καί ἐξ ἀέρος ἔχειν τήν οὐσίαν.

Πορφύριος, π. Ἄντρου Νυμφῶν 12

Ἀπό τήν ἰδέα τῆς ψυχῆς-ἀναπνοῆς κατεβαίνουν μιὰ σειρά πίστες, λαϊκές ὅσο καί φιλοσοφικές, τῶν Ἑλλήνων, πού οἱ ιδέες τους γιά τήν ψυχή τόσο πολύ θα ἐπηρέαζαν τίς ιδέες τοῦ νεωτέρου κόσμου.

Ἡ πίστη στήν ζωογόνο δύναμη τῶν Ἀνέμων καί ἀρχαία εἶναι γιά τοὺς Ἑλληνες καί φτάνει ἴσαμε τά τελευταῖα τοῦ κόσμου τους χρόνια: *οἱ ἄνεμοι οὐ τά φυτὰ μόνον ἀλλὰ καί πάντα ζωογονοῦσιν*. Ἡ λαϊκὴ τούτη πίστη σχετίζεται μέ τήν ἰδέα πώς ἡ ζωὴ ἢ ψυχή δίνεται μέ τό φύσημα, ὅπως καί τῶν πρωτοπλάστων τῆς ἐβραϊκῆς μυθολογίας. Ἐνας μῦθος ἱστορεῖ πώς ὁ Προμηθεὺς καί ἡ Ἀθηνᾶ ἔφτιαξαν τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ πηλό καί ὁ Δίας, βάζοντας τοὺς ἀνέμους νά φυσήξουν, τοὺς ζωντάνεψε ἔτσι. Σατυρίζοντας τίς λαϊκές πί-

στες, ὁ Λουκιανὸς παρασταίνει τοὺς Σεληναίους νά γεννοῦν ἄψυχα τὰ παιδιά καί νά τοὺς δίνουν ζωὴ γυρίζοντας τα μέ ἀνοιχτό τό στόμα στοὺς ἀνέμους. Ἀκόμη παραπάνω, τό φύσημα καί οἱ ἄνεμοι μποροῦν, φαίνεται, καί νά γκαστρώνουν. Γιά τοὺς Αἰγυπτίους ἡ γυναῖκα καταπιάνει ἀπὸ πνεῦμα θεοῦ ὁ Δίας κάνει μέ τήν *ἐπίπνοιάν* του τήν Ἰώ νά καταπιάνῃ τόν Ἑπαφὸ καί ἡ Παρθένος Μαρία καταπιάνει τόν Ἰησοῦ ἐκ πνεύματος ἁγίου. Γενικῇ, πάλι, εἶναι ἡ ἰδέα τῆς ἀρχαιότητας πώς οἱ φοράδες γκαστρώνονται ἀπὸ τοὺς ἀνέμους. Τήν ἴδια ἰδέα μαρτυρᾷ ἡ χρῆση τῆς λέξεως *ὑπηνέμιον* γιά τό αὐγὸ πού γεννιέται δίχως νά γονιμοποιηθῇ καί ἡ χρῆση τοῦ ἴδιου ἐπιθέτου γιά τόν Ἡφαιστο, πού ἡ Ἥρα τόν γέννησε δίχως τήν συνέργεια τοῦ ἀνδρός της. Ὑπηνέμιον λέει στήν ὀρφικὴ κοσμογονία τῶν Ὀρνίθων του καί ὁ Ἀριστοφάνης τό ἀρχέγονο αὐγὸ τοῦ κόσμου πού τό γεννάει ἡ Νύχτα. Ἡ χιουμοριστικὴ χρῆση τῆς λέξεως ριζώνεται στήν ἴδια ἰδέα καί ἐδῶ, μιὰ καί τό αὐγὸ τό γεννάει ἡ Νύχτα ἀγονιμοποίητο, μὰ ἀνακλαδίζεται καί σ' ἀνάλογες ὀρφικὲς κοσμογονικὲς δοξασίες. Οἱ Ὀρφικοὶ, πού ἀνεβάζουν τίς λαϊκὲς δοξασίες σέ δόγματα μυστικῆς σοφίας, διδάσκουν πώς τίς ψυχές τίς πηγαionoφέρουν οἱ ἄνεμοι καί ἀπὸ ἐκεῖ οἱ ἄνθρωποι τίς ἀνασαίνουν: *τήν ψυχὴν ἐκ τοῦ ὄλου εἰσέναι ἀναπνεόντων φερομένην ὑπὸ τῶν ἀνέμων*.

Ἀπὸ τήν ἐξίσωση, παραπέρα, πώς ἡ ψυχή εἶναι ἡ ἀναπνοή, σχηματίζεται, ὅσο ὀργανώνεται ἡ ἰδέα τῆς ἀνεξάρτητης ψυχῆς, ἡ δοξασία πώς ἡ ψυχή εἶναι ἀπὸ ἀέρινη οὐσία: *καί ἀεροιδεῖς εἶναι τās ψυχάς καί ἐξ ἀέρος ἔχειν τήν οὐσίαν*. Ἡ ἰδέα τῆς ἀεροιδοῦς αὐτῆς ψυχῆς διχοκλαδώνεται στήν ἐλληνικὴ φιλοσοφία: Ἡϊωνικὴ φιλοσοφία τήν ἀρμόζει στήν ὕλιστικὴ κοσμοθεωρία της, ἡ πυθαγορικὴ φιλοσοφία στήν ὀρφικὴ ἰδέα τῆς ἀθανασίας καί τῆς παλιγγενεσίας. Ἔτσι ἡ ψυχή γιά τόν Ἀναξίμενη, ὄντας ἓνας ἀέρας, κρατεῖ τήν ἐνότητα τοῦ ὀργανισμοῦ μέ τόν ἴδιο τρόπο πού περικρατεῖ ὁ ἀέρας καί τόν κόσμο. Ὁ Διογένης ὁ Ἀπολλωνιάτης ἀξιώνει πώς ἡ ψυχή εἶναι ἓνας ἀέρας καί αὐτὴ, μιὰ καί, κατὰ τό σύστημά του, ὁ ἀέρας, ὡς τό πὸ λεπτό, εἶναι καί τό πρῶτο στοιχεῖο. Τόσο ὅμως γιά τίς λαϊκὲς δοξασίες ὅσο καί γιά τήν ὕλιστικὴ φιλοσοφία, ἡ ἀέρινη οὐσία τῆς ψυχῆς εἶναι, γιά τήν μετὰ θάνατο τύχη της, μοιραία. Βγαίνοντας μέ τόν θάνατο ἀπὸ τό στόμα ἡ ψυχή σάν τελευταία πνοή ἢ συννεφάκι ἢ ἀχνός ἢ καπνός, σκορπίζεται ἀπὸ τόν ἀέρα καί σβήνει. Ὁ Πλάτων ἀναμπαίζει τοὺς φόβους τῶν συγχρόνων του πώς, βγαίνοντας ἀπὸ τό κορμί, ἡ ψυχή σκορπίζεται ἀπὸ τό φύσημα τοῦ ἀγέρα καί χάνεται, σάν κιόλας ὁ θάνατος πέσῃ σέ ἀνεμοτάραχο μέσα: *ὁ ἄνεμος αὐτὴν ἐκβαίνουσιν ἐκ τοῦ στόματος διαφυσᾷ καί διασκεδάννυσιν ἄλλωστε καί ὅταν τύχῃ τις μὴ ἐν νηνεμίᾳ ἀλλ' ἐν μεγάλῳ πνεύματι ἀποθνήσκων*. Ἡ ἰδέα τούτη δέν κεντᾷ τίς λαϊκὲς μονάχα ἀγωνίες. Μέ τήν συγγενικὴ θεωρία πώς ὁ ὀργανισμός ζῇ ρουφώντας ἀπὸ τήν ἀτμόσφαιρα ψυχικά καί λογικά ἄτομα, ὁ Δημόκριτος πιστεύει πώς ὅλα τοῦτα ξαναλύνονται μέ τόν θάνατο στήν ἀτμόσφαιρα καί σκορπίζονται. Ἀνανεώνοντας

τήν θεωρία τοῦ Δημοκρίτου, ὁ Ἐπίκουρος πρεσβεύει πώς ἡ ψυχή, συνθεμένη ἀπὸ ἄτομα, λύνεται τήν στιγμή τοῦ θανάτου καί χάνεται σάν ἀχνός ἢ καπνός πού χτυπιέται ἀπὸ τόν ἀγέρα. Οἱ Πυθαγόρειοι, πάλι, πιστεύουν πώς ὁ ἀέρας εἶναι γεμᾶτος ἀπὸ σπέρματα ζωῆς, ἀνάλαφρα καί ψιλὰ, πού φαίνονται μονάχα στίς φωτοδέσμες. Εἶναι τὰ λαμπερά σωματάκια, τὰ ξύσματα, πού καθὼς τὰ ἀνασαίνουμε, μᾶς δίνουν καί ζοῦμε. Ἀέρινη πάλι καί γι' αὐτοὺς εἶναι ἡ ψυχή καί ἀέρινα τὰ φανερώματά της. Τὰ λόγια εἶναι ἄνεμοι τῆς ψυχῆς καί τό ταμποῦ τους *κυάμων ἀπέχεσθαι* σχετίζεται μέ τήν φυσηματικὴ φύση τῶν ὀσπρίων, πού συγγενεύουν, ἔτσι, μέ τίς ψυχές καί μάλιστα τῶν πεθαμένων πού μποροῦν νά τίς ἐνσαρκώνουν. Ἀντίθετα ὅμως μέ τήν ἰωνικὴ φιλοσοφία, οἱ Πυθαγόρειοι θέλουν τίς ψυχές, ἀπὸ τήν μιὰ ὁμοιοσώματες μέ τόν ἄνθρωπο ἢ μέ τόν ὅποιο ζωϊκό του μετασαρκαμὸ, *εἰδῶλα ἐκμάττοντα τόν τύπον τοῦ σώματος*, καί ἀπὸ τήν ἄλλη ἀθάνατες, ὅπως θά δοῦμε.

Ξαναγυρίζοντας στοὺς λαϊκοὺς τύπους τῶν δοξασιῶν αὐτῶν, βρίσκουμε, δίπλα στήν δοξασία πώς σκορπίζεται ἀπὸ τόν ἀγέρα ἡ ψυχή, καί μιὰ παράλληλη ἰδέα. Ὅταν ἡ ἀέρινη τούτη ζωτικὴ ψυχή καί ἡ αὔλη φύση τῆς ψυχῆς-Εἰδῶλου κάνουν ἀέρινη καί τήν ψυχή τοῦ νεκροῦ, ἓνα ἀπὸ τά μέσα πού μεταφέρουν τήν ψυχή τοῦ νεκροῦ στὸν κόσμο τῶν ἴσκιων, εἶναι ὁ ἀέρας. Ὁ σχετισμός αὐτός τῶν νεκροψυχῶν μέ τόν ἀέρα, ἐξηγεῖ τήν πίστη γιά τοὺς ἀττικούς Τριτοπάτορες, πού εἶναι οἱ δαμονοποιημένες προγονικὲς ψυχές, πώς εἶναι θυρωροὶ καί φύλακες τῶν ἀνέμων. Ὅτι οἱ ἄνεμοι, οἱ χθόνιοι στό φυσικὸ τους, εἶναι καί ψυχοπομποὶ, τό μαρτυροῦν, ἀνάμεσα στὰ ἄλλα, καί οἱ παροιμιακοὶ γιά τοὺς χαμένους λόγοι, *ἀνέλοντο θύελλα ἢ υἱόν ἀνῆρπασε θέσπις ἄελλα*, ὅπου παράβαλλε καί τό δικό μας «*νά τὸν πάρῃ ἡ ἀνεμοριπὴ*», παναπὴ νά πεθάνῃ. Οἱ Ἀρπυιες, πού ἀρπάζουν τίς κόρες τοῦ Πανδάρου γιά νά τίς παραδώσουν τῶν Ἐρινύων στὸν Ἀδῆ, εἶναι δαίμονες τοῦ ἀνέμου. Οἱ δαίμονες κιόλας αὐτοὶ εἶναι, μαζί μέ τίς θυγατέρες τοῦ Βορέα καί τῆς Θύελλας, φύλακες τοῦ τόπου τοῦ Ταρτάρου. Τό καράβι τοῦ Ὀδυσσεᾶ τό φέρνει στὸν Ἀδῆ ἡ πνοή τοῦ Βοριᾶ καί γιά νά κατεβάσουν τήν ψυχή τοῦ Πατρόκλου περισσότερο παρά γιά νά ἀνάψουν τήν φωτιά, φαίνεται νά ἀνακράζῃ ὁ Ἀχιλλέας τοὺς ἀνέμους. Στόν ἴδιο κύκλο φαίνεται νά πέφτουν καί οἱ μῦθοι πώς τόν σκοτωμένο Μέμνονα τόν φέρνουν οἱ Ἄνεμοι στήν ὄχθη τοῦ Ἀσωποῦ, πώς οἱ Ζέφυροι γλυκοφυσοῦν στῶν Μακάρων τὰ Νησιά, καί ἡ εἰκόνα ἀπὸ τό παραμῦθι τοῦ Ἑρωτα καί τῆς Ψυχῆς, πώς ὁ Ζέφυρος παίρνει ἀπὸ τόν γκρεμὸ τήν Ψυχή καί τήν γλυκαπιθώνει σέ μιὰ λουλουδιασμένη κοιλάδα. Ὅπως οἱ Ἑθνικοὶ, ἔτσι καί οἱ Ἰουδαῖοι βλέπουν τοὺς ἀνέμους ἀποστολάτορες τοῦ Θεοῦ, πού τοὺς στέλνει γιά νά ὁδηγήσουν τίς ψυχές στὸν τόπο τῶν Μακαρίων. Συνδυάζοντας τήν ἰουδαϊκὴ τούτη σύλληψη μέ τήν παράλληλη τῶν Ἑθνικῶν, οἱ χριστιανικὲς δοξασίες μορφώνουν τήν παράσταση τῶν Ψυχοπομπῶν Ἀγγέλων, πού διαδέχονται τοὺς ψυχοπομποὺς Ἀνέμους.

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ ΙΟΥΛΙΑΝΟΥ ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ Ἡ ΚΡΟΝΙΑ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ Π. ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΥ

1) Ἀφορμή

Μελέτη πού ἀναφέρεται εἰς τήν ἀναζήτησιν τοῦ γηϊνοῦ προορισμοῦ, τοῦ ἀνθρώπου, εἰς πάντα ἀνήσυχον πνευματικά καί φιλόσοφον νοῦν ἔχοντα, προκαλεῖ καί μεγάλο καί συνεχές ἐνδιαφέρον.

Ἡ Πραγματεία «Συμπόσιον Ἡ Κρόνια», τοῦ Ἰουλιανοῦ εἰς τήν κατηγορίαν αὐτὴν ἀνήκει· ὁ ἴδιος τήν χαρακτηρίζει, (βλ. Ρ. 306 β): «ἐν παιδιᾷς, μέρει μῦθον πολλά ἴσως ἔχοντα, ἄξια ἀκοῆς» ἦτοι: σάν παιγνίδι μυθικήν διήγησιν πού πολλά ὠφέλιμα δύναται νά διδάξῃ σχετικά μέ τήν βιοθεωρίαν περί ἀνθρώπου ὡς γηϊνῆς ὑπάρξεως¹.

2) Ὁ Ἰουλιανός

Παρά τά βαρύτατα ψυχικά τραύματα¹, τά ὁποῖα κατ' ἐξακολούθησιν ἀπό νηπίου ὑπέστη ἐκ τῆς οἰκογενειακῆς του συμφορᾶς, εἶχε τό σθένος νά ἀντιδράσῃ. Προικισμένος μέ ἐξαιρετον εὐφυΐαν καί ρωμαλέαν δραστηριότητα ἀνεδείχθη μέγας στρατηγός (ἀπό ἡλικίας 23-30 ἐτῶν) ὡς Καῖσαρ (συμβασιλεὺς τοῦ Κωνσταντίου) ἀρχιστράτηγος τῶν ρωμαϊκῶν στρατευμάτων τῆς Δύσεως, ἀλλά καί βασιλεὺς «ἀγαθός» κατὰ τά ἔτη 361-363 μ.Χ. ὡς ὁ μόνος ἀπομείνας διάδοχος τοῦ Κωνσταντίου.

Εἰς τόν πόλεμον κατὰ τῶν Περσῶν ἐτραυματίσθη θανασίμως· ἀνεφώνησε τό γνωστόν «*νενίκηκάς με Ναζωραῖε*» ἐτάφη εἰς τήν Ταρσόν τῆς Κιλικίας καί ἐπὶ τοῦ τάφου του ἐγράφη τό συνταχθέν, κατὰ τήν παράδοσιν, ὑπὸ τοῦ ἰδίου, ἐξῆς ἐπίγραμμα:

«*Ἀμφότερον, βασιλεὺς τ' ἀγαθός κρατερός τ' αἰχμητής*» ἦτοι καί εἰς τά δύο καί ὡς καλός βασιλεὺς καί ὡς τρομερός πολεμιστής (διέπρεψε).

Πνευματώδης, καί φιλομαθής, ἄν καί βαχύβιος, εὗρεν τόν χρόνον νά ἐπιτύχῃ, νά γίνῃ λόγιος, φιλόσοφος καί συγγραφεὺς πολλῶν πραγματειῶν γραμμένων εἰς ἀρχαιοελληνικόν λεκτικόν σχεδόν ἄσπογον. Το 355 μ.Χ. ἐπὶ ἐξάμηνον συμμαθητῆς ἐν Ἀθήναις τοῦ Μεγάλου Βασιλείου καί τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου.

Λάτρις καί γνώστης τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς πνευματικῆς καί καλλιτεχνικῆς δημιουργίας συχνά ἀναφέρει εἰς τὰς συγγραφάς του γνώμας καί φράσεις σοφῶν καί ποιητῶν καί συχνότατα στίχους ἀπό τά Ὀμηρικά ποιήματα, τά ὁποῖα, ἂν καί ἐξ 27.787 στίχων (15.680 τῆς Ἰλιάδος καί 12.107 τῆς Ὀδυσσεΐας) εἶχεν ἀποστηθίσει.

3) Ἡ ἐποχή του

Ἐζησεν εἰς μίαν ἐποχὴν ταραχώδη ὃχι μόνον πολιτικά καί κοινωνικά, ἀλλά καί θρησκευτικά καί ἰδεολογικά.

Κατὰ τοὺς πρώτους μ.Χ. αἰῶνας ἤρχισαν σκληροὶ θρησκευτικοὶ ἀγῶνες πρὸς διάσωσιν ἢ διάδοσιν ἢ καί ἐπικράτησιν παλαιῶν θρησκειῶν καί τῆς νέας χριστιανικῆς μεταξύ τῶν πολυαρίθμων, πολυωνύμων ἐθνῶν ἐντός τῆς ἀπεράντου Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας.

Ἐκορυφώθησαν κατὰ τόν Β' καί Γ' μ.Χ. αἰῶνα καί ἔληξαν, μετὰ τόν θάνατον τοῦ Ἰουλιανοῦ, ὁ ὁποῖος ὡς αὐτοκράτωρ (361-363 μ.Χ.) ἀνεμίχθη ζωηρότατα εἰς τὰς θρησκευτικὰς διαμάχας ὑπὲρ τῶν ἀρχαίων θρησκειῶν καί εἰδικώτερον τῆς Μιθραϊκῆς Ἡλιολατρείας, ἀφοῦ ἀπηνήθη³ τόν Χριστιανισμόν ὠνομάσθη, ἔνεκα τούτου, Ἀποστάτης, ἀπὸ τοὺς Χριστιανούς, ἀλλά καί Μέγας ἀπὸ τοὺς Ἑθνικούς.

4) Μυημένος εἰς Μιθραϊκά καί Ἐλευσίνια μυστήρια

Εἰς τήν μελέτην του «Εἰς τόν Βασιλέα Ἥλιον» (τ. Α σελ. 168 ἢ Ρ. 130 γράφει: «*Καί γάρ εἰμι (καί βέβαια εἶμαι) τοῦ Βασιλέως Ἥλιου ὁπαδός*». Ἀναφέρεται εἰς τήν Μιθραϊκὴν Ἡλιολατρείαν, εἰς ἀνωτάτους βαθμούς τῆς ὁποίας εἶχε μυηθῇ· ἦτο μυημένος καί εἰς τά Ἑλληνικά μυστήρια. Εἰς τόν λόγον του «Εἰς τήν Μητέρα τῶν Θεῶν» (Ρ. 159 β ἢ τ. Α σελ. 206) ταυτίζει τήν Δήμητρα πρὸς τήν Δηώ καί Ρέαν. Διὰ τὰ ἐν Ἐλευσίνι εἰς Δήμητρα μυστήρια μᾶς πληροφορεῖ: «*Περὶ τόν Ζυγόν* (Ζώδιον τῆς Φθινοπωρινῆς ἰσημερίας) *τελετουργοῦνται τά σεμνά εἰς τήν Δηώ (Δήμητρα) καί Κόρην* (Περσεφόνην), ἀπόρρητα μυστήρια» (Ρ. 173 β) ... «*Δύο φορές οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τήν Δηώ (Δήμητρα) ἐπιτελοῦν μυστήρια*» τὰ μικρά κατὰ (τό Ζώδιον) τοῦ Κριοῦ (Μάρτιον, ἐαρινήν ἰσημερία) καί τὰ μεγάλα «*περὶ τὰς χηλὰς ὄντος Ἥλιου*» (ὅτε τρέπεται πρὸς Νότον (Ζώδιον) Ζυγοῦ, Σεπτέμβριον). Καί προσθέτει: «*δὲ ἄς ἐναγχος ἔφην αἰτίας*» (τὴν

αἰτιολογίαν περί αὐτῶν διατηρῶ σάν νά τήν ἀκούω τώρα). Ἐκ τούτου βέβαιον εἶναι ὅτι εἶχεν μυηθῇ καί εἰς τὰ ἐν Ἐλευσίνι τελούμενα μυστήρια.

Ἐκ τῶν Μιθραϊκῶν ἀποκαλύπτει: (Ρ.172) «*Εάν ἐπετρέπετο καί τήν ἀπόρρητον μυσταγωγίαν* (τρόπον μυήσεως),

μόλις νά θίξω τήν ὁποίαν ὁ Χαλδαῖος (συμβολικά, ὁ μυσταγωγός, ὁ ὁδηγός κατὰ τήν μύησιν), *μέ κατάνυξιν, μυστικά ἀπεκάλυψε σχετικά πρὸς τόν ἑπτάκτινα⁴ θεόν, πού ὁδηγεῖ ἄνω τὰς ψυχάς, ἄγνωστα θά εἶπω καί παρὰ πολὺ βέβαια ἀκατανόητα εἰς τόν ὄχλον* (τοὺς ἀμαθεῖς, τοὺς μὴ δυναμένους νά νοήσουν) *ἐνῶ αὐτά εἶναι τοῖς θεουργοῖς*» (εἰς τοὺς θεοπνεύστους μύστας) *τοὺς μακαρίους* (τοὺς πανευτυχεῖς) *γνώριμα*» (κατάλληλα πρὸς διδαχὴν καί πνευματικόν καί ἠθικόν στήριγμα).

Ἀναφέρει ἐκ τῆς Μιθραϊκῆς μυήσεως καί τόν στίχον: (βλ. Ρ. 136):

«*Εἷς Ζεὺς, εἷς Ἀδης, εἷς Ἥλιος ἐστὶ Σάραπις*» καί ἐπεξηγεῖ: «*κοινήν ἐξουσίαν παραδεχόμεθα ὅτι ἔχει ὁ Ἥλιος καί ὁ Ζεὺς, ἐν τοῖς νοεροῖς*» (εἰς τήν περιοχὴν τοῦ πνεύματος καί τῶν ψυχῶν μετὰ θάνατον). Ἐταυτίζετο ὁ Ζεὺς πρὸς τόν Ἥλιον, ὁ ὁποῖος ἐλαμβάνετο ὡς σύμβολον: α') «*ἐμφανές*» φανερόν, αἰσθητόν· β') «*καί τοῦ νοητοῦ κόσμου βασιλεὺς ὁ Ἥλιος*»· καί γ') σύμβολον «*περικόσμιον*» τοῦ ἀκαταλήπτου διὰ τόν ἀνθρώπινον νοῦν Δημιουργοῦ. Ὅθεν ταυτίζει: Δία, Ἥλιον, Μίθραν, μέ συμπάρεδρον τόν Ἀπόλλωνα. Τόν Ἄϊδην (μέ ἄρχοντα τόν Πλούτωνα κατὰ τοὺς Ἕλληνας) ταυτίζει πρὸς τόν Σάραπιν ἄρχοντα «*νοερόν*» τῶν πνευμάτων, πρὸς τόν ὁποῖον ἄνω πορεύονται ἐκ τῶν ψυχῶν ὅσαι εἰς τήν Γῆν «*ἀριστα καί δικαιοτάτα ἐβίωσαν*»⁵.

5) Πόθεν ἡ ἐμπνευσις καί πού τό Συμπόσιον

Μέ ὁδηγόν τήν μύησιν εἰς τὰ ἀρχαῖα μυστήρια καί ἰδίως τήν Μιθραϊκὴν Ἡλιολατρείαν, ἀλλά καί θαυμαστής τοῦ «*δαμονίου Πλάτωνος*» (βλ. Ρ. 133Α) καί τοῦ «*τῇ φύσει* (κατὰ τήν εὐφυΐαν) *μὴ ὑποδεεστέρου* (τοῦ Πλάτωνος) *κλεινοῦ*» (ἑξακουστοῦ) *Ἰαμβλίου*⁶, ὁ ὁποῖος «*τόν ἐμύησεν εἰς τήν φιλοσοφίαν*» (βλ. Ρ. 146), εἰς τὰ Κρόνια ἢ Συμπόσιον, διὰ παραστατικῆς εἰκόνος φιλοσοφεῖ ἐπὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ζωῆς.

Εἶναι ἀκατάλληλος, λέγει εἰς τό προοίμιον, (Ρ. 307) ὁ Ἰουλιανός νά πλάθῃ μύθους· ἀντὶ αὐτοῦ ἀναμειγνύει τήν ἀλήθειαν πρὸς μῦθον καί ἴσως ὅσοι προσπαθήσουν νά τὰ κατανοήσουν θά ἔχουν ἀρκετὴν φώτισιν⁷.

Ὁ Κύρνος, ὅπως ὁ Ρωμύλος ὠνομάσθη κατὰ τήν παράδοσιν, ὡς ἀναληφθεὶς εἰς τόν οὐρανόν (ὅπως ὁ Ἡρακλῆς), ἐπεθύμησε νά θυσιάσῃ εἰς τὰ Κρόνια (Saturnalia ἐκ τοῦ Saturnus = Κρόνος) ἐορταζόμενα περί τήν 17ην Δεκεμβρίου (ὅτε τό Ζώδιον τοῦ Αἰγόκερω, ὑπὸ τήν προστασίαν τοῦ Κρόνου, χειμερινόν Ἥλιοςτάσιον)⁸.

Καλεῖ τοὺς θεοὺς «*ἄνω κατ' αὐτὸ Οὐρανοῦ τό μετέωρον*» κατὰ τόν μυστηριακόν Ὀμηρικόν στίχον.

«*Οὐλυμπόνδ', ὅθι φασὶ θεῶν ἔδος ἀσφαλές αἰεῖ...*»⁹ καλεῖ καί τοὺς αὐτοκράτορας, ἀπὸ Ἰουλίου Καίσαρος μέχρι καί τοῦ Μεγ. Κωνσταντίνου, χαμηλότερα κάτω ἀπὸ τήν Σελήνην.

Κλῖναι¹⁰ ἀνεκφράστου κάλλους, ἦσαν τοποθετημένα, ἐκεῖ εἰς τό μετέωρον, τῶν τεσσάρων μεγάλων θεῶν, Κρόνου, Ρέας, Διὸς καί Ἡρας ὑψηλότερον· τοῦ Κρόνου ἀπὸ ἐβεννον ὑπερβολικά μαύρου χρώματος θεοπεσίαν λάμπιν ἐκπέμπουσα· τοῦ Διὸς σάν ἀπὸ ἤλεκτρον, ἀλλά στιλπνότερα ἀργύρου καί λευκότερα χρυσοῦ· χρυσοὶ θρόνοι τῆς Ρέας (μητρός) καί Ἡρας (θυγατρός). Τῶν λοιπῶν θεῶν χαμηλό-

τερα κυκλικά κατὰ τὰ πρεσβεῖα. Ἀνεκφραστον διὰ λέξεων τό κάλλος τῶν Θεῶν.

Γαλήνη, εἰρήνη, ἁρμονία ἐπικρατεῖ εἰς τοὺς θεοὺς· «*γνῶ-ρίζει ἕκαστος τό προσῆκον αὐτῷ*» (ἐκεῖνο πού εἰς τόν καθένα ἀρμόζει). Τά πάντα ἔχουν· εἶναι ἀπληλαγμένοι πόθου.

Ὅ,τι εἰς ἐορτὴν χρειάζεται εἶχε παρατεθῇ διὰ τοὺς ἥρωας. Πλησίον τοῦ Διὸς (προέδρου τρόπον τινά) ἐκάθητο ὁ Διόνυσος¹¹ ὠραιότατος νέος καί ἀπέναντί του ὁ Σειληνός (ἀκόλουθός του) ἵνα «*τόν φιλοπαίγμονα καί φιλόγελων καὶ χαριόδοτον θεόν*» (Διόνυσον) εὐφραίνῃ μέ τό νά ἐπικρίνῃ μέ πικράς εἰρωνείας τὰ ἀνθρώπινα καί νά γελοιοποιῇ τὰ ἐλαττώματα, τὰ σφάλματα, τὰ πάθη, τὰς κακίας, πού κατακυρναντοῦν κατὰ τήν Γῆιν τὴν Ζωὴν τοὺς ἀνθρώπους.

6) Οἱ κλητοὶ καί οἱ ἐκλεκτοὶ

Ἦρχισαν νά προσέρχωνται οἱ αὐτοκράτορες περί τοὺς ἐξήκοντα ἀπὸ Καίσαρος μέχρι καί Μεγ. Κωνσταντίνου¹² τοὺς ὀνομάζει χρονολογικά προσερχομένους.

Ὁ Σειληνός τοὺς ὑποδέχεται μέ καυστικὴν εἰρωνείαν· ἀποκαλύπτει (ἢ μᾶλλον διακρίνει ἐπὶ τοῦ εἰδώλου τοῦ σώματος τοῦ καθενός ἀποτυπωμένως) τὰς ἐπιθυμίας κατὰ τήν γῆιν τὴν Ζωὴν καί τὰς ἐπιδιώξεις καί κακὰς πράξεις, ἀλλά καί ἀγαθὰς, τὰς ὁποίας παρασιωπᾷ.

Διὰ τόν Καῖσαρα, πού προσέρχεται πρῶτος λέγει: «*Βλέπε Ζεῦ, ὁ ἄνθρωπος αὐτός ἀπὸ φιλαρχία μήπως σκεφθῇ νά σοῦ πάρῃ τήν βασιλείαν*». Διὰ τόν Ὀκταβιανόν πού ἤλλασσε χρώματα σάν χαμαιλέων: «*Πῶ! Πῶ! τό θηρίον τοῦτο· τί τό τρομερόν θά μᾶς κάμῃ*».

Οἱ θεοὶ ἀτάραχοι δέν προσέχουν τόν Σειληνόν. Ἄν καί προσῆλθον ὅλοι καί μερικοὶ μέ τὰ παιδιὰ των, ἐγένοντο δεκτοὶ μόνον πέντε Ρωμαῖοι: ὁ Καῖσαρ, ὁ Ὀκταβιανός, ὁ Τραϊανός, ὁ Μάρκος (Αὐρήλιος) καί μακρόθεν εἰς τό πρόθυρον ἱστάμενος ὁ Μέγας Κωνσταντίνος.

Κατόπιν διαμαρτυρίας τοῦ Ἡρακλέους πρὸς τόν Κυρίνον ὅτι δέν θά ἀνεχθῇ νά μὴ προσέλθῃ καί ὁ ἀπόγονός του (Μέγας) Ἀλέξανδρος, καί ἔπειτα ἀπὸ συγκατάνευσιν τοῦ Διὸς, προσέρχεται ἕκτος αὐτός, καί λαμβάνει θέσιν. Καί ὁ Σειληνός εἰρωνικά: «*Πρόσεχε Κυρίνε, μήπως οἱ πολλοὶ (ἰδιοὶ σοῦ) δέν εἶναι ἀντάξιοι τοῦ ἐνός αὐτοῦ Γραικοῦ*» (Γραικός λατινικά ὁ Ἕλλην).

Καί ὁ Κυρίνος μέ φανεράν ἀγωνίαν ἀπαντᾷ: «*Οἱ ἀπόγονοί μου ἐξ ὧν τῶν ξένων βασιλέων μόνον τοῦτον ὀνομάζουν καί νομίζουν Μέγαν*» νομίζω ὁμως ὅτι πολλοὶ δέν εἶναι χειρότεροί του.

Ὅλοι οἱ ἄλλοι Ρωμαῖοι ἀποκλείονται καί ρίπτονται ἢ εἰς τὰ Τάρταρα (τό σκότος τό αἰώνιον) ὅπως ὁ Καλιγούλας, ἢ εἰς τόν Κωκυτόν (τὴν αἰώνιαν τιμωρίαν καί κόλασιν), ὅπως ὁ Νέρων, ἢ παραδίδονται εἰς τόν Αἰγύπτιον Σάραπιν, ὅπως ὁ Βεσπασιανός καί ἄλλοι «*κακοὶ κακῶς*».

7) Πρώτη κρίσις δι' αὐτοεξομολογήσεως

Οἱ ὀλίγοι αὐτοὶ πού παρέμειναν ἔπρεπε νά κριθοῦν ἐκ τοῦ γηϊνοῦ ἔργου των, ποῖαν θέσιν θά πάρουν.

Ὁ ψυχοπομπός Ἑρμῆς, σάν κῆρυξ καί ἐπόπτης καί ἐλεγκτής, ρυθμίζει καί διευθύνει τόν περί πρωτείων ἀγῶνα

καί κατ' ἐντολήν τοῦ Διός: «ἐκήρυττεν ὁ Ἑρμῆς παριέναι (νά περάσουν) ὁ Καῖσαρ, ὁ Ὀκταβιανός, ὁ Τραϊανός... ὡς πολεμικώτατοι». Καί ὁ Κρόνος πρὸς τὸν Δία: «βλέπω μόνον πολεμικούς... οὔτε ἓνα φιλόσοφον». Καλεῖται ὁ Μάρκος (Αὐρήλιος) «σεμνὸς ὑπερβολικά, συνεσταλμένος... καί τό σῶμα διαυγέστατον καί διαφανέστατον σάν τό καθαρώτατον καί εἰλικρινέστερον Φῶς».

Ὅτε ἦσαν ὅλοι «εἶσω τῶν ἱερῶν περιβόλων» (μέσα εἰς τὸν κλειστόν ἱερὸν χώρον) γίνεται ἑναρξίς τῆς κρίσεως.

Ὁ Ἰουλιανὸς ἀναφέρεται ἐδῶ καί μᾶς δίδει ἐν συνεχείᾳ μίαν σαφὴ περιγραφὴν μυσσεως εἰς ἀνώτατον, ὅπως ἐλέχθη, Μιθραϊκὸν βαθμόν: «ιερός περίβολος» εἶναι τό τελεστήριον, δηλαδή ὁ κλειστός ἀπὸ τούς πολλούς χώρος, ὅπου ἐγίνοντο αἱ μυσταίαι· κατόπιν αὐστηροῦ ἐλέγχου ἀπεκλείοντο οἱ ἀκατάλληλοι δι' ὑψηλὰς διδασχάς. Ἐκ τῶν ἐξ περιπου δεκάδων τῶν προσελθόντων, ἐγένοντο δεκτοὶ μόνον οἱ ἀνωτέρω ἔξ. Ὁ Ἑρμῆς κατέχει τὴν θέσιν τοῦ ὁδηγοῦ καί συμπαραστάτου τῶν ἐκάστοτε μουμένων. Ἡ συμμετοχὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου φανερῶναι ὅτι διὰ νά γίνουν δεκτοὶ εἰς τὰ μυστήρια ἐκρίνοντο ἐκ πνευματικῶν καί ἠθικῶν προσόντων, καί ὅχι τυπικῶν π.χ. ἐθνότητος ἢ καταγωγῆς. Εἰς τὰ Αἰγυπτιακά (βλ. Πλουτ. Ἰσ. Ὁσ. Χ) εἶχον φοιτήσαι μυηθέντες, οἱ Λυκοῦργος, Θαλῆς, Πυθαγόρας, Πλάτων καί ἄλλοι Ἑλληνες ἐκ τῶν γιγάντων τῆς σκέψεως καί δράσεως.

Εἰς νέον τοῦ Ἑρμοῦ κήρυγμα καλοῦνται, κατόπιν κληρώσεως (ὅπως εἰς τὰ σωματικά ἀθλήματα οἱ ἀθληταί) νά ὁμιλήσουν ἐπὶ τῆς Γῆϊνου ζωῆς των καί εἰδικά, ἐπὶ τοῦ ἐρωτήματος: ποῖον εἶχον σκεφθῆ ὡς ἄριστον σκοπόν, πῶς ἐνήργησαν νά ἐπιτύχουν τοῦτον καί τί τό καλόν ἢ κακόν ἔπραξαν;

Ἡ κλεψύδρα (τό ὠρολόγιον μέ τό νερό) περιώριζεν εἰς ἐλάχιστον χρόνον τὸν ἀπολογισμὸν των.

Ὁ κλῆρος ἐκλέγει πρῶτον τὸν Καῖσαρα μέ δεύτερον τὸν Ἀλέξανδρον· ἡ εὐνοία τοῦ κλήρου κολακεύει τὴν φιλοπρωτίαν τοῦ Καίσαρος καί τὸν κάμνει ὑπερήφανον, σοβαρόν, ἀλλὰ καί θρασύ.

Ἐγκωμιάζει τὴν πόλιν Ρώμην, ἡ ὁποία ἀπὸ τρισχιλίων ἀνδρῶν ἀρξαμένη, μέσα σέ ἑξακόσια χρόνια ἔφθασε νά κατακτήσῃ χώρας μέχρι τὰ πέρατα τῆς Γῆς. Διηγεῖται τὰ πολεμικά καί πολιτικά κατορθώματά του. Τὰ παραβάλλει πρὸς τὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου καί χαρακτηρίζει τὰ ἐκεῖνου μέτρια, τὰ ἰδικά του μεγάλα, καί ζητεῖ τό πρωτεῖον.

Ἀπότομα τὸν διακόπτει ὁ Ἀλέξανδρος πού δέν ἠδύνατο νά κρατήσῃ τὴν ταραχὴν καί ἀγωνίαν του. «Εγώ», εἶπε, «Ζεῦ, καί θεοί, μέχρι τίνος ἀνέξομαι σιωπῇ τῆς θρασύτητος τούτου;» (πόσον ἀκόμη χρόνον θά ἀνέχωμαι, σιωπῶντας τὴν θρασύτητα τούτου;) «δέν ἔχει τελειωμό νά αὐτοεπαινῆται καί ἐμένα νά κατηγορῇ».

Ἀνασκευάζει τὰ ὅσα εἶπε δι' αὐτόν ὁ Καῖσαρ: προβάλλει τό πολεμικόν καί πολιτικόν του ἔργον καί καταλήγει ὅτι ὑπῆρξε θαυμαστής, ἀλλὰ καί ἐφάμιλλος τῶν προγόνων του Ἡρακλέους καί Ἀχιλλέως¹⁹.

Ἀπολογοῦνται οἱ λοιποὶ χωρὶς κλῆρον. Ὁ Ὀκταβιανός: «Εγώ», εἶπεν, «Ζεῦ καί θεοί τοῦ νά ἐπικρίνω τὰ ἔργα τῶν ἄλλων καί νά τὰ κάμω μικρά θά ἀποφύγω. Νέος ἦρχισα νά κυβερνῶ τὴν Ρώμην, ὅπως καί ὁ γενναῖος αὐτός ἐδῶ Ἀλέξανδρος, καί ἐνίκησα τούς Γερμανούς, ὅπως αὐτός ἐδῶ ὁ πατήρ μου Καῖσαρ». Σύντομα ἐκθέτει ἔπειτα τὰ πολεμικά καί πολιτικά του ἔργα.

Ὁ Τραϊανὸς ἔπειτα, πού δέν εἶχε τὴν «δυνατότητα» νά ὁμιλῇ, ἀναφέρει μερικοὺς πολέμους του καί παρεπονέθη διότι λόγῳ γῆρατος δέν ἐπέτυχε περισσότερα κατορθώματα πολεμικά. Καί ὁ Σειληνός: «Ματαιόδοξε! εἴκοσι χρόνια ἐβασίλευσες ἐνῶ ὁ Ἀλέξανδρος μόνον (12) δώδεκα καί παραπονεῖσαι ὅτι πταίει τό γῆρας καί ὁ ὀλίγος διαθέσιμος χρόνος; Μήπως αἰτία ἦτο ἡ ἀσυντομία σου;».

Καλεῖται ὁ Μάρκος (Αὐρήλιος) καί ὁ Σειληνός, σιγά εἰς τὸν Διόνυσον λέγει: «Ἄς ἀκούσωμεν καί αὐτόν τὸν Στωϊκόν (φιλόσοφον), ποῖα παράδοξα καί τεράστια δόγματα θά εἴπῃ;».

Ὁ Μάρκος, ὅμως, περιορίζεται εἰς μίαν φράσιν μόνον: «Ζεῦ καί θεοί ἂν ἀγνοοῦσατε τό τί ἔκαμα εἰς τὴν ζωὴν μου, θά ἔπρεπε νά τὰ διηγηθῶ· ἀλλ' ἀφοῦ ὅλα τὰ γνωρίζετε καί τίποτε δέν μένει πού νά σᾶς εἶναι ἀγνωστο, τιμῆσατέ με ἀνάλογα μέ τὴν ἀξίαν μου». Καί προσθέτει ὁ Ἰουλιανός: Θαυμάσιος καί σοφός ὁ Μάρκος διότι γνωρίζει: «Λέγειν δ' ὅπου χρῆ καί σιγᾶν ὅπου καλόν». (Ἀπόσπ. 417, στίχ. Εὐριπίδου) (νά λέγῃ ὅπου εἶναι ἀνάγκη καί νά σιωπᾷ ὅπου τό ἐπιβάλλει ἡ σύνεσις, ἡ σωφροσύνη καί ἡ σεμνότης).

Τέλος, καλεῖται ὁ (Μέγας) Κωνσταντῖνος, πού μέ ἀγωνίαν περιμένε τὴν σειφάν του καί συγκρίνων τό ἔργον του πρὸς τό τῶν ἄλλων τοῦ ἐφαίνετο μηδαμινόν.

Δικαιολογεῖ τὴν ἐξόντωσιν τῶν δύο συναρχόντων του, «ἀμφοτέρω θεοῖς τε καί ἀνθρώποις ἐχθίστω» (τῶν δύο αὐτῶν καί εἰς τούς θεοὺς καί εἰς τούς ἀνθρώπους ἐχθρικωτάτων)· ὁμιλεῖ διὰ τὴν διοικητικὴν καί ὅχι σημαντικὴν πολεμικὴν του δράσιν καί τὴν παραβάλλει πρὸς τὴν τῶν προκάτοχων του.

Καί ὁ πρωτοανειψιὸς τοῦ Ἰουλιανὸς πικρά τὸν εἰρωνεύεται: «ἐπέβαλε φόρους διότι ἀπέβλεπε εἰς τὴν τρυφὴν (πολυτέλειαν καί σπατάλην) εἰς τὴν ὁποίαν ἐρριπτε βλέμματα ἐνῶ ὠμίλει, πρὸς τὰ πέρα ἐκεῖ πρὸς τὴν Σελήνην ἀπ' ὅπου τὸν παρηκολούθει». Καί ὁ Σειληνός, μέ ὅχι εὐπρεπῇ ὑπαίνυγμόν, μέ τούς κήπους τοῦ Ἀδωνίδος (ὡς ἐφημερον) παρωμοίασε τό ἔργον του.

8) Δευτέρα κρίσις. Ποία ἡ προαίρεσις;

Ἡσυχία ἐπηκολούθησε καί ὅλοι ἐπερίμεναν τὴν περὶ πρωτείων κρίσιν τῶν θεῶν ἐκ τῶν ἀπολογιῶν τῶν «Ἡρώων».

Ἀλλὰ οἱ αὐτοέπαινοι, οἱ διαπληκτισμοί, αἱ ἀλληλοκατηγορίαι, εἰς ἀγῶνα περὶ πρωτείων δέν ἦσαν εὐχάριστοι εἰς τούς θεοὺς. Δίδεται καί διὰ δευτέραν φοράν ἐντολὴ εἰς τὸν Ἑρμῆν νά ἐξακριβώσῃ «τάς προαίρεσεις» (ποία ἰδεολογικὴ πίστις κατηύθυνεν αὐτὴν ἢ ἐκείνην τὴν ἐκλογὴν) τῶν ἐνεργειῶν καί πράξεων των διότι τό μεγαλύτερον μέρος τῶν ὅσων ἔπραξαν ἡ Τύχη¹⁴ τό θέλει ἰδικόν της ἔργον.

9) Ἀλέξανδρος

Ὁ Ἑρμῆς ἐρωτᾷ πρῶτον τὸν Ἀλέξανδρον: Τί ἐνόμισες κάλλιστον καί πρὸς ποῖον σκοπὸν ἀποβλέπων ἔπραξες καί ἔπαθες ὅλα ὅσα ἔχεις πράξει (κατὰ τὴν Γῆϊνην ζωὴν σου) καί ἔχεις πάθει;

- Ἀλέξανδρος: Τὰ πάντα νά νικῶ.
- Ἑρμῆς: Νομίζεις, ὅτι ἔχεις κατορθώσῃ τοῦτο;
- Ἀλέξανδρος: Βεβαιότατα.

Παραεμβαίνει ὁ Σειληνός καί γελῶντας λέγει: Πολλάκις

σέ ἐνίκησαν αἱ θυγατέρες μας (ἐννοεῖ τὰς ἀμπέλους ἐκ τοῦ ὅτι παρεσύρετο νά πίνῃ μέχρι μέθης). Καί ὁ Ἀλέξανδρος (μαθητὴς τοῦ Ἀριστοτέλους, ἡσκημένος εἰς τὴν διαλεκτικὴν): «Ὁ ἀγὼν μου», εἶπε, «δέν ἦτο νά νικῶ τὰ ἄψυχα, ἀλλὰ πᾶν γένος ἀνθρώπων, πᾶν γένος θηρίων». Καί ὁ Σειληνός εἰρωνικά: «Πῶ! πῶ! τῶν διαλεκτικῶν κιγκλίδων», (πόσα ἔχει ὀχυρά μέ ἀνεξάντλητα ἐπιχειρήματα). Καί ἐρωτᾷ: «Σύ, σέ ποῖον γένος τὸν ἑαυτὸν σου θέτεις, εἰς τὰ ἄψυχα ἢ τὰ ἐμψυχα καί ζῶντα;»

- Ἀλέξανδρος: Καί θεὸς ἐγενόμην ἢ μᾶλλον ἐπέισθην ὅτι ἦμην.

- Σειληνός: Καί συχνά ἐνίκηθης σύ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν σου (ἀπὸ ὀργῆν, λύπην, ἀλλοφροσύνη...).

Παραεμβαίνει ὁ Διόνυσος: Παῦσε φλύαρε Σειληνέ, μή πάθῃς ὅ,τι ὁ Κλεῖτος¹⁵ ἀπ' αὐτόν ἔπαθεν. Ἐκοκκίνησε καί δακρύζοντας ἐσιώπησεν ὁ Ἀλέξανδρος.

10) Ὁ Ἑρμῆς ἔπειτα πρὸς τὸν Καῖσαρα

- Ποῖος ὑπῆρξεν ὁ σκοπὸς εἰς τὴν ζωὴν σου;

- Καῖσαρ: Τό νά εἶμαι ὁ πρῶτος εἰς τὴν χώραν μου καί οὐδενός νά εἶμαι ἢ νά νομίζωμαι ὅτι εἶμαι δεύτερος.

Καί ὁ Ἑρμῆς: Ἀσαφής, εἶπεν, ἡ ἀπάντησις. Εἰς τί πρῶτος; κατὰ τὴν σοφίαν, τὴν ρητορικὴν δεινότητα, τὴν πολεμικὴν ἐμπειρίαν, τὴν πολιτικὴν δύναμιν;

- Καῖσαρ: Μοῦ ἦτο εὐχάριστον ὅλων καί εἰς ὅλα νά εἶμαι πρῶτος· ἐπειδὴ τοῦτο μοῦ ἦτο ἀδύνατον νά ἐπιτύχω ἐπεθύμησα μεγίστην πολιτικὴν δύναμιν νά ἀποκτήσω μεταξὺ τῶν συμπολιτῶν μου.

Καί ὁ Σειληνός: Καί τό ἐπέτυχες;

- Καῖσαρ: Βεβαίως, ἔγινα ἀπόλυτος κυβερνήτης των.

- Σειληνός: Παρὰ τὰς κολακειάς καί τὴν ὑποκρισίαν σου, σέ ἠγάπησαν;

- Καῖσαρ: Πάρα πολύ.

- Σειληνός: Δι' αὐτό σέ ἐδολοφόνησαν οἱ ἴδιοι οἱ φίλοι σου, ὁ Βροῦτος καί ὁ Κάσσιος;¹⁶

11) Ὀκταβιανός

Ἡ σειρά τοῦ Ὀκταβιανοῦ:

- Ἑρμῆς: Σύ, δέν μᾶς λέγεις, τί ἐνόμιζες ὅτι ἦτο τό κάλλιστον;

- Ὀκταβιανός: Τό νά βασιλεύσω καλῶς

- Ἑρμῆς: Σεβαστέ,¹⁷ (εἰρωνικά) ἐξήγησέ μας τί ἐννοεῖς καλῶς; Τί σημαίνει; διότι τό εἶπον καί κακοηθέστατοι καὶ σκληρότατοι τύραννοι.

- Ὀκταβιανός: Εἰς τὸν ἔγγονόν μου ἠυχήθην νά δώσετε, σεῖς οἱ θεοί, τὴν τόλμην τοῦ Καίσαρος, τὴν ἱκανότητα τοῦ Πομπηίου καί τὴν ἰδικὴν μου τύχην¹⁸.

- Ὁ Σειληνός: Σωτήρων θεῶν ἔργα ἔκαμες, καί ἐγίνες κουκλοκατασκευαστής· καί σύ, Σεβαστέ (εἰρωνικά) δέν ἔκαμες θεὸν πρῶτα τὸν Καῖσαρα καί ἔπειτα τὸν ἑαυτὸν σου; Καί ὁ Ὀκταβιανὸς ἐσιώπησε ντροπιασμένος.

12) Τραϊανός

Ὁ Ἑρμῆς ἐστράφη πρὸς τὸν Τραϊανόν: Σύ, τί ἐσκέπτεσο ὅταν ἐπραττες ὅσα ἔπραξες;

- Τραϊανός: Ἐπεθύμησα ὅσα ὁ Ἀλέξανδρος σωφρονέστερον.

Καί ὁ Σειληνός: Ἐνίκηθης σύ ἀπὸ χειρότερα· ἐκεῖνος ἀπὸ τὸν θυμόν, ἀλλὰ σύ ἀπὸ αἰσχροῦν ἡδονὴν καί ἐπονείδιστον.

13) Μάρκος

Καί ὁ Διόνυσος πρὸς τὸν Σειληνόν: Σύ, τούς πάντας καί τὰ πάντα πικρά κατακρίνεις καί γελοιοποιεῖς· δέν εἶπες καί κάτι τό καλόν ὑπὲρ αὐτῶν. Πρόσεχε, ὅμως, τώρα τὸν Μᾶρκον: Τετράγωνον¹⁹ κατὰ τὸν Σιμωνίδην²⁰ ἄνευ ψόγου τετυγμένον.

Ἐρωτᾷ ὁ Ἑρμῆς τὸν Μᾶρκον: Σύ, ὦ Βῆρε, (ἐκ τοῦ Λατινικοῦ βέρους=ἀληθής, ἀδιάβλητος, ἀγνός), ποῖον σκοπὸν ἐνόμισες κατὰ τὸν βίον σου ἄριστον;

Καί αὐτός ἤρεμα καί συνετά: Τό νά μιμοῦμαι τούς θεοὺς, εἶπε.

Ἡ ἀπάντησις ἐφάνη σεμνὴ καὶ ἀξιοπρόσεκτος. Δέν ἐρωτᾷ ἄλλο τι ὁ Ἑρμῆς.

Ὁ Σειληνός, ὅμως, ὁ μόνος, προσπαθεῖ νά εὕρῃ κάτι τό ἀξιοκατάκριτον καί εἰρωνικά λέγει: Τί εἶπες; μήπως καί σύ ἔτρωγες ἀμβροσίαν (τροφὴν τῶν θεῶν) καί ἐπινες νέκταρ (ποτόν τῶν θεῶν) ἀντὶ ἄρτου καί οἴνου;

Καί ὁ Μάρκος: Μίμησιν ἐννοῶ κατὰ τὴν διάνοιαν (τό θεῖον δῶρον διὰ τοῦ ὁποίου ἀνέρχεται πνευματικά ὁ ἄνθρωπος καί ἐπιζητεῖ τὴν Σοφίαν).

- Σειληνός: Καί πῶς ἐνόμισες τὴν μίμησιν θεῶν;

- Μάρκος: Μέ τό νά ἔχω ἀνάγκην (ὕλικῶν ἀγαθῶν) ἐλαχίστων, καί νά εὐεργετῶ ὅσους ἠδυνάμην περισσοτέρους.

14. Κωνσταντῖνος

Τέλος, πλησιάζει ὁ (Μέγας) Κωνσταντῖνος καί ὁ Ἑρμῆς τὸν ἐρωτᾷ: Σύ δέ ποῖον ἐνόμιζες ὅτι εἶναι τό καλόν;

- Πολλά, ἀπήντησεν, ἀφοῦ ἀπέκτησα πολλά διέθεσα διὰ νά εὐχαριστῶ τὸν ἑαυτὸν μου καί νά χαρίζω καί ἐξυπηρετῶ τούς φίλους μου.

Καί ὁ Σειληνός γελῶντας δυνατά: Ἀλήθεια, εἶπεν, ἐνῶ ἤθελες νά εἶσαι τραπεζίτης χωρὶς νά τό καταλάβῃς κατὴν τῆς νά ζῆς σάν ὁμοποιός (μάγειρος) καί κομμώτρια.

Ἐκανε τὸν ὑπαινιγμόν ὅτι ὅταν ἐξῆ ἡρέσκετο εἰς τὴν καλοφαγίαν, τὴν περιποίησιν τῆς κόμης του (τῶν μαλλιῶν τῆς κεφαλῆς του) καί τὴν ὅλην ἐμφάνισίν του, καί τώρα ἡ ἀπάντησίς του συμφωνεῖ πρὸς ἐκεῖνα. Τὸν Κωνσταντῖνον ὁ Σειληνός (δηλαδή ὁ πρωτοανειψιὸς Ἰουλιανός) πικρότατα τὸν εἰρωνεύθη καί ἐπέκρινε.

15. Ἀπόφασις

Ἀκολουθεῖ σιωπὴ. Μυστικά οἱ θεοὶ ἀνταλλάσσουν γνώμην· οἱ περισσότεροι ψηφίζουν ὑπὲρ τοῦ Μάρκου. Δίδεται ἐντολὴ πρὸς τὸν Ἑρμῆν ὁ ὁποῖος ἀναγγέλλει:

«Ἐδῶ αὐτοὶ οἱ νόμοι ἰσχύουν: καί ὁ νικητὴς νά χαίρεται καί ὁ νικημένος νά μὴ καταφρονῆται. Πηγαίνετε (νά συνεχίσετε τὴν ὑπαρξίν σας ὡς ψυχαὶ μετὰ θάνατον) ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ θεοῦ τὸν ὁποῖον προτιμᾶτε».

Παραδέχεται ἐδῶ ὁ Ἰουλιανός, σύμφωνα πρὸς τούς παλαιούς μύστας καί μεγάλους διδασκάλους, ὅτι μετὰ θάνατον αἱ ψυχὰ τῶν ὀλίγων ἐκλεκτῶν ζοῦν συνειδητὰ καί ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν ἀνωτέρων θείων ὄντοτήτων συνεχίζουν

τήν τελειοποίησιν των.

Μετά την αναγγελίαν ὁ Ἀλέξανδρος ἔσπευσεν πρὸς τὸν Ἡρακλέα· ὁ Ὀκταβιανὸς πρὸς τὸν Ἀπόλλωνα· ὁ Μάρκος πλησίον τοῦ Διὸς καὶ τοῦ Κρόνου· ὁ Τραϊανὸς πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον· ὁ Καῖσαρ περιεφέρετο πρὸς ὅλους, ἀλλὰ δὲν τὸν ἐδέχοντο· τέλος, τὸν ἐλυπήθησαν ὁ Ἄρης καὶ ἡ Ἀφροδίτη καὶ τοῦ ἐπέτρεψαν νὰ μείνῃ πλησίον των. Καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ἐπειδὴ δὲν εὑρίσκειν εἰς τοὺς θεοὺς τὸ πρότυπον τοῦ γηϊνοῦ βίου του, εἶδε τὴν Τρυφήν κάπου πέρα, ἡ ὁποία τὸν ὠδήγησε πρὸς τὴν Ἀσωτίαν. (Καί πάλιν καυστικώτατα τὸν ἐπικρίνει ὁ ἀνεψιὸς Ἰουλιανός).

16. Παρατηρήσεις - συμπεράσματα

Τὸ φανταστικόν αὐτὸ Συμπόσιον, τὸ ἀνάμεικτον ἀληθείας καὶ μύθου (βλ. ἀνωτ. παρ. 5) ὑποτίθεται ὅτι ἐγένετο ἐκεῖ εἰς «τὸν ἄλλον Κόσμον», τὸν πνευματικόν, ὅπου μετὰ θάνατον, κατευθύνονται ὅλαι αἱ ψυχαὶ τῶν ἀνθρώπων.

Ἀνάλογα ὅμως πρὸς τὴν γηϊνὴν ζωὴν των, ἀποκλείονται τῆς εἰσόδου ἢ γίνονται ὀλίγα δεκταί, ἀλλὰ καὶ αὐταὶ κατόπιν αὐστηρᾶς κρίσεως.

Ὡς παράδειγμα λαμβάνεται μία κατηγορία ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι ἐπὶ αἰῶνας ἀλληλοδιαδόχως κατεῖχον, εἰς μεγάλην τῆς Γῆς περιοχὴν, ἀνωτάτην ἐξουσίαν καὶ διηύθυνον τὰς τύχας πολυωνύμων πολυεθνῶν, πολυπληθῶν λαῶν, ἀπολυταρχικά, ἀδέσμευτοι ἀπὸ Νόμους.

Ἐνομίζοντο ἰσχυροί, μεγάλοι, εὐτυχεῖς σὰν θεοί. Ὅταν ὅμως ἐφθασαν εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ «Υπέρ Πέραν», ἀποκαλύπτεται ὅτι τὸ κατὰ τὴν Γῆϊνὴν ζωὴν σάρκινον εἶδωλον τῆς ψυχῆς των ἦτο κατὰστικτον ἀπὸ στίγματα ὅλων τῶν χρωμάτων πλὴν τοῦ λευκοῦ. Ἀνάξιοι ἐκρίθησαν νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸ αἰώνιον Φῶς. Ἐρρίφθησαν εἰς τὸ ἔρεβος.

Ἀλλὰ καὶ τῶν ὀλίγων, πού ἐπετρέπη ἡ εἰσόδος, ἡ ἐμφάνισις δὲν ἐκρίθη ἄσπογος καὶ ἐτέθησαν ὑπὸ προστασίαν θεῶν.

Ὁ Ἰουλιανός, ὅπως ἐγράφη, ἦτο κάτοχος διδασκαλιῶν ὅχι μόνον ἐκ τῶν ἀρχαίων μυστηρίων (Μιθραϊκῶν, Ἑλληνικῶν κ.ἄ.), ἀλλὰ καὶ ἐκ θρησκευτῶν παλαιῶν καὶ ἐκ τῆς Χριστιανικῆς²¹. Ἐκ τούτων ἐμπνεόμενος διδάσκει ὅτι ἡ κρίσις ἐγένετο ἐπὶ τοῦ τεθέντος σαφοῦς ἐρωτήματος:

«Ποία ὑπῆρξεν ἡ ἰδεολογικὴ των θεωρία περὶ Γῆϊνης ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου καὶ πῶς, σύμφωνα πρὸς αὐτήν, ἐσκέπτοντο, ἀπεφάσιζον, ἐνήργουν, ἐπραττον ἢ ἐπασχον, ὅσα ἐπραξαν ἢ ἐπαθον;»

Ἐκ τῆς ἀπαντήσεως τοῦ καθενός, ἐκ τῶν συμπληρωματικῶν ἐρωτημάτων τοῦ Ἑρμοῦ (ὁδηγοῦ καὶ ἐπόπτου φωτισμένου) καὶ ἐκ τῶν εἰρωνειῶν καὶ ἐπικρίσεων τοῦ Σεληνοῦ (σαρκαστοῦ τῶν σφαλμάτων) συνάγονται σὰν συμπεράσματα τὰ ἀκόλουθα:

Τοῦ Ἀλεξάνδρου, τὸ νὰ νικᾷ δείχνει τὴν ἀγωνιστικὴν διάθεσιν, τὴν τάσιν πρὸς πάλιν τὴν ὁρμὴν, μετὰ τὸλμης νὰ ρίπτεται εἰς ἀγῶνας· παραλείπει ὅμως νὰ ἀρχίσῃ ἀπὸ τὸ ἐγὼ του, μέ τὸ νὰ καταστείλῃ ἢ εξαφανίσῃ ψυχικά ἐλαττώματα καὶ πάθη (ὅπως τῆς ὀργῆς, παραφορᾶς, ὑπερβολῶν κ.ἄ.). Ἡ πάλιν πρέπει μετὰ τὴν αὐτοκάθαρσιν νὰ γίνεται χωρίς βίαν, μέ εἰρηνικά μέσα ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, τῆς δικαιοσύνης καὶ πάσης ἄλλης ἀρετῆς πρὸς ὠφέλειαν πάντοτε

παντοῦ πάντων ἄνευ οὐδεμιᾶς διακρίσεως.

Τοῦ Καίσαρος τὸ νὰ πρωτεύῃ πάντων εἰς πάντα καὶ ἀκατόρθωτον εἶναι καὶ μόνον τὴν φιλαυτίαν του ἱκανοποιεῖ ἢ φιλοπρωτία καὶ ἡ ροπή πρὸς τὸ νὰ ἄρχῃ ἀκολουθεῖ τὸ πρέπον, μόνον ὅταν δὲν κάμνῃ κατάχρησιν τῆς πολιτικῆς ἰσχύος ἢ τῆς κοινωνικῆς θέσεως εἰς βάρος τῶν ἄλλων.

Τὸ τοῦ Ὀκταβιανοῦ νὰ βασιλεύῃ καλῶς δὲν ἔχει πρακτικὴν ἀξίαν ἂν δὲν συνδυάζεται πρὸς τὴν ἰσὴν ἐφαρμογὴν τῶν νόμων ἄνευ διακρίσεως καὶ τὴν προσπάθειαν ἀνόδου τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς στάθμης, πάντων τῶν ζώντων ἐντὸς τῆς ἰδίας Ἐπικρατείας παράλληλα πρὸς τὴν δικαίαν κατανομήν τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν.

Ἡ ροπή τοῦ Τραϊανοῦ καὶ τοῦ Κωνσταντίνου νὰ προτιμοῦν τὸν πόθον τῶν ἡδονῶν εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὸ πρέπον. Πρόσκαιραι αὗται καὶ τὰς ἀκολουθοῦν αὐτοτιμωρία.

Ὁρθόν εἶναι ἡ ἀφοσίωσις εἰς πνευματικὰς καὶ ἠθικὰς κατακτήσεις πρὸς ὠφέλειαν καὶ τοῦ Ἐγὼ των καὶ πρὸς παραδειγματισμὸν τῶν ἄλλων. Τὸ ἔργον τοῦτο ὁδηγεῖ πρὸς τὴν ἀγίωσιν.

Ἐτιμήθη μέ τὸ πρωτεῖον ὁ Μάρκος διότι ἐπέδωξε τὸ γνῶναι, τὴν μάθησιν διὰ τῆς καλλιέργειας τοῦ θεοῦ δώρου τῆς διανοίας καὶ τῆς χρησιμοποίησεως αὐτῆς πρὸς ἀναζητήσιν τῆς ἀληθείας πού φέρει πρὸς τὴν κορωνίδα τῶν πνευματικῶν ἀρετῶν, τὴν Σοφίαν. Ἐλαβε θέσιν καὶ ἐναντι τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν· ἐτήρησεν ἐγκράτειαν δηλαδὴ, ἡ χρῆσις των δὲν ὑπερέβαινε τὸ μέτρον (τὸ κανονικόν).

Παραχωρεῖται τὸ προνόμιον εἰς τὸν Μάρκον (σύμβολον τοῦ φιλοσόφου, τοῦ φωτισμένου καὶ ἀγνοῦ) νὰ παρακάθῃται μετὰ Διὸς (συμβόλου τοῦ ἠθικοῦ καὶ πνευματικοῦ Φωτός) καὶ τοῦ Κρόνου (συμβόλου τοῦ χρόνου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου συντελεῖται ἡ Γῆϊνὴ βίωσις, καὶ τῆς Αἰωνιότητος ἐντὸς τῆς ὁποίας συνεχίζεται ἡ ὑπαρξις).

Ἡ μελέτη τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰουλιανοῦ «Συμπόσιον ἢ Κρόνια, ἢ Καίσαρες» (αὐτοκράτορες) ἂν καὶ ἐγράφη πρὶν ἀπὸ 1600 χρόνια (περὶ τὸ 360 μ.Χ.) ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι τόσον ἐπικαιρὸς ὅσον καὶ ἡ φιλοσοφικὴ ἀρχὴ τοῦ πρυτάνεως τῶν φιλοσόφων, τοῦ Πλάτωνος, περὶ διφυοῦς συστάσεως τοῦ Σύμπαντος· εἰς Κόσμον αἰσθητὸν καὶ Κόσμον νοητόν.

Σημειώσεις

Σημ. 1. Αἱ μεταφράσεις τῶν κειμένων, αἱ ἐπεξηγήσεις ἐντὸς παρενθέσεων καὶ ἅπασαι αἱ σημειώσεις, ἀνήκουν εἰς τὸν συγγραφέα τοῦ μελετήματος τούτου Ἀπ. Π. Φωτόπουλον.

Σημ. 2. Ὁ Αὐτοκράτωρ Φλάβιος Κλαύδιος Ἰουλιανὸς ἐξῆλθεν ἀπὸ 331-363 μ.Χ. Ὑπῆρξεν ἰσχυρὰ καὶ σπανίων προσόντων προσωπικότης. Ὁ ἴδιος εἰς ἐπιστολὴν «Ἀθηναίων τῇ Βουλῇ καὶ τῷ Δήμῳ» (εἶδος αὐτοβιογραφίας) διηγεῖται: Νῆπιον ἔξ (6) ἐτῶν μετὰ τοῦ δεκαετοῦς ἀδελφοῦ του Γάλλου «κατεκλείσθη ἐν ἀγρῷ τινι τῶν ἐν Καππαδοκίᾳ... περὶ τοὺς ἔξ (6) ἐνιαυτοὺς (χρόνους)... διάγοντες ὥσπερ (σᾶν)... ἐν τοῖς φρουρίοις τηρούμενοι» (φρουρούμενοι)· ἐκεῖ εἰς ἀπομόνωνσιν ἐπληροφορεῖτο τὴν φρικτὴν οἰκογενειακὴν του τραγωδίαν.

Εἰς τὴν μακράν (τ. Α. σελ. 348-370 P. 268-287) ὡς ἄνω ἐπιστολὴν μετὰ ἄλλων διηγεῖται καὶ περὶ τῆς σφαγῆς, ὑπὸ τοῦ πρωτοεξαδελφοῦ του αὐτοκράτορος Κωνσταντίου (υἱοῦ τοῦ

Μεγ. Κωνσταντίνου) ὁλοκλήρου τῆς οἰκογενείας του. Εἰς P. 270 γράφει: «Οἱ πατέρες μας (ἐμοῦ καὶ τοῦ Κωνσταντίου) ὑπῆρξαν ἀδελφοὶ ἀπὸ πατέρα. Ἄν καὶ ἡμεθα τόσον στενοὶ συγγενεῖς ὁ φιλανθρωπώτατος (λέγει εἰρωνικά) οὗτος βασιλεὺς (ὁ Κωνσταντῖνος) τέτοια ἔχει διαπράξει ἐγκλήματα: ἔξ (6) πρωτοεξαδελφούς καὶ ἰδικούς μου καὶ ἰδικούς του, καὶ τὸν πατέρα μου καὶ πρῶτον θεῖον του, ἀκόμη καὶ ἄλλον κοινόν πρῶτον θεῖον μας ἀπὸ τούτων πατέρων μας καὶ τὸν μεγαλύτερον ἀδελφόν μου (ὅλους αὐτοὺς τοὺς ἐννέα) χωρὶς ἀπολογίαν ἐφόνευσεν. Καὶ ἐμέ καὶ τὸν ἀδελφόν μου Γάλλον ἠθέλησε νὰ μᾶς φονεύσῃ, ἀλλὰ μετενόησε καὶ μᾶς ἐξώρισε...». Τὸν Γάλλον ἐφόνευσεν ἀφοῦ τὸν εἶχε κάμει Καῖσαρα.

Σημ. 3. Κατὰ τὴν γνώμην μας ἡ ἀλλοξοπιστία ὀφείλεται, ὅχι τόσον εἰς τὴν Ἀρχαιοελληνικὴν λατρείαν ὅσον εἰς τὰ θρησκόδη ἐγκλήματα πολλῶν ἐκ τῶν πρὸ αὐτοῦ αὐτοκρατόρων ταῦτα βαρύνοντα κατακρίνει εἰς τὸ Συμπόσιον· ἐκ τούτων ἔλαβεν ἀφορμὴν νὰ φιλοσοφήσῃ ἐπὶ τοῦ προορισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν ἀλληγορικὴν μελέτην του ταύτην.

Σημ. 4. «Ἑπτάκτινα» Θεόν: Σύμβολικά οἱ ἐπτὰ μνητρικεῖς βαθμοὶ εἰς τὰ Μιθραϊκὰ μυστήρια. Ἐκτός ἄλλων ἐλαμβάνοντο συμβολικά καὶ αἱ ἐπτὰ κρυστάλλιναι οὐράνιαι σφαῖραι ἐντὸς τῶν ὁποίων, ἐπίστευον οἱ Χαλδαῖοι (μάγοι καὶ ἀστρολόγοι), ὅτι περιστρέφοντο οἱ ἐπτὰ πλανῆται: ἀνεφέρετο καὶ εἰς τοὺς ἐπτὰ προστάτας θεοὺς τῶν (12) Ζωδίων ἦτοι: τοὺς Κρόνον, Δία, Ἄρην, Ἀφροδίτην, Ἑρμῆν, ἀνά δύο (τά 10) καὶ Ἀπόλλωνα ἢ Μίθρα ἢ Ἥλιον, (τοῦ ζωδίου Λέοντος) καὶ Σελήνην (Ἴσιν ἢ Δήμητρα) Ζωδίου Καρκίνου (βλ. ἀπ. Π. Φωτ. «Ἀλληγορία Ὀμήρου», Ἰλιός τ. 104 σ. 8).

Σημ. 5. Βλέπε καὶ τὰ μελετήματά μας καὶ τὰς σημειώσεις: α) «Ἀλληγορίαι εἰς τὰ ποιήματα τοῦ Ὀμήρου», Ἰλιός τ. 104/1974 καὶ β) Μετάφρασιν «Περὶ Ἄντρου τῶν Νυμφῶν, παρ' Ὀμήρου» τοῦ Πορφυρίου μετὰ πολλῶν σημειώσεών μας.

Σημ. 6. Ἰάμβλιχος: Νεοπλατωνικὸς φιλόσοφος· ἐζησε πιθανῶς ἀπὸ 270 καὶ μέχρι 330 μ.Χ., μαθητὴς τοῦ Πορφυρίου. Διδάσκαλος τοῦ Ἰουλιανοῦ, ὅπως καὶ ὁ Πλάτων διὰ τῶν βιβλίων των. Ἐσώθησαν ἐργασίαι του: Βίος Πυθαγόρου, Περὶ μυστηρίων, Λόγοι εἰς Φιλοσοφίαν, Περὶ κοινῆς μαθηματικῆς ἐπιστήμης, Θεολογούμενα μαθηματικά, Περὶ τῆς Νικομάχου Ἀριθμητικῆς Εἰσαγωγῆς· τμήμα ταύτης μετεφράσαμεν κατὰ παράκλησιν τοῦ κ. Γράβιγγερ δημοσιευθέν ὑπ' αὐτοῦ. Εἰς τὰ εἶδη ἀρετῆς τοῦ Πορφυρίου (πρακτικὴ, καθαρτικὴ, θεωρητικὴ καὶ παραδειγματικὴ) προσέθεσεν καὶ πέμπτον εἶδος τὴν ἱερατικὴν ἀρετὴν, ἡ ὁποία βοηθεῖ τὴν ἐξύψωσιν μέχρι θεοῦ.

Σημ. 7. Γίνεται ὑπαινιγμὸς περὶ τῆς μεθόδου διδασκαλίας εἰς τὰ ἀρχαῖα μυστήρια. Κατὰ Πλούταρχον εἰς Ἴσιν καὶ Ὀσριν κ.ἄ. παρουσιάζετο εἰς τοὺς μουσμένους: «διὰ δεικνυμένων, δρωμένων, ἀκρωμένων» (βλ. Ἰσ. Ὀσ. III)· καὶ «μετεῖχεν (ὁ μουσόμενος) τῆς φιλοσοφίας ἐπικεκρυμμένης τὰ πολλὰ μύθοις καὶ λόγοις, ἀμυδράς τῆς ἀληθείας ἐμφάσεις (ἐνδείξεις) καὶ διαφάσεις (διὰ λόγων ἐξηγήσεις) ἔχουσιν». (κεφ. 17). Καὶ ὁ Πυθαγόρας «ἀπεμμήσατο τὸ σύμβολικόν αὐτῶν (τῶν Αἰγυπτιακῶν μυστηρίων) καὶ μυστηριῶδες ἀναμείξας αἰνίγμασι τὰ δόγματα».

Σημ. 8. Ὁ Κρόνος ἀλληγορία τοῦ Χρόνου, προστάτης τοῦ Ζωδίου Αἰγόκερω (Χειμ. Ἡλιοστάσιον Δεκεμ.) κυριαρχεῖ τῆς θύρας τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου (τῆς januae vitae et mortis) βλ. Ἀλληγορίαι Ὀμήρ. Ἀπ. Φωτ. Ἰλις. τ. 104/74.

Σημ. 9. Οἱ στίχοι τοῦ Ὀμήρου (Ὀδυσ. ζ, 42-46) εἶναι οἱ ἐξῆς: Οὐλύμπόνδ', ὅθι φασὶ θεῶν ἔδος ἀσφαλὲς αἰεὶ, ἔμμεναι. Οὐτ' ἀνέμοισι τινάσσεται οὔτε ποτ' ὄμβρῳ δεύεται οὔτε χιών ἐπιπίλνεται, ἀλλὰ μάλ' αἰθρὴ πέπταται ἀνέφελος, λευκὴ δ' ἐπιδεδρομεν αἶγλη· τῷ ἐνὶ τέρπονται μάκαρες θεοὶ ἥματα πάντα.

(ἦτοι κατὰ μετάφρασίν μας) : Εἰς τὸν Ὀλυμπον ὅπου, διδάσκουν (οἱ θεόπνευστοι μεμνημένοι) ὅτι ὑπάρχει ἀσφαλὲς παντοτεινὴ τῶν θεῶν διαμονή. Οὔτε ἄνεμοι τὴν ταράσσουν οὔτε ποτὲ ἀπὸ βροχὴν βρέχεται, οὔτε ἀπὸ χιόνια χιονίζεται, ἀλλὰ ἐπικρατεῖ διαυγεστάτη αἰθρία (ξαστεριά) σὲ ἀπέραντον ἔκτασιν χωρὶς σύννεφα· εἶναι πλημμυρισμένη ἀπὸ φῶς λευκὸν λαμπρότατον. Μέσα σὲ μία τέτοια αἰθέρια περιοχὴ τέρονται μακάριοι θεοὶ (πανευτυχεῖς θεοὶ ὄντοτες) καὶ χαίρονται αἰωνίως, τὸ φῶς τῆς ἡμέρας (ἥματα πάντα=ἡμέρα πάντοτε, χωρὶς νύκτα, χωρὶς σκοτάδι).

Ὁ μουσολήπτος ποιητὴς τὴν λέξιν Ὀλυμπος λαμβάνει ὡς σύμβολον καὶ ἀλληγορεῖ δι' αὐτῆς τὴν αὐλὸν, τὴν πέραν τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου, τὴν πνευματικὴν περιοχὴν ὅπου αἱ ὑπεράνθρωποι ὄντοτες. Δὲν πιστεύει οὔτε διδάσκει ὅτι διαμένουν εἰς τὸ ὅρος Ὀλυμπο.

Σημ. 10. Κλῖναι θεῶν: Ἐκ τῶν Μιθραϊκῶν μυστηρίων, καὶ ἐκ τῆς ἐκεῖ μύσεως, εἰς ἀνώτατον βαθμόν, ἡ περιγραφή τῶν θρόνων (κλινῶν) γίνεται καὶ τῶν χρωμάτων αὐτῶν, τοῦ συμβολισμοῦ τῶν θεῶν ἐκ τῶν θέσεών των, τῆς ἀπολύτου ἀρμονίας καὶ κάλλους κλπ.

Σημ. 11. Διόνυσος, Σεληνός: ἐλαμβάνοντο εἰς βαθμούς μυστηρίων ὡς σύμβολα τοῦ «ἀγαθοῦ» καὶ τοῦ «κακοῦ». Τῆς ἀντιθέσεως καὶ ἀντιφάσεως τῆς συμπορεύσεως τῶν δύο αὐτῶν στοιχείων τῆς φύσεως πού καταλήγει διὰ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ ἐνός ἢ εἰς τὴν ἀγνόνητα, ἀγίωσιν καὶ θέωσιν (Διόνυσος) ἢ εἰς τὴν διαφθοράν καὶ ἐξουθένωσιν καὶ συνδιαταλαιπώρησιν ἐκ τῆς συμμετοχῆς εἰς ὑλικὰς μεταλλαγὰς κατὰ τὴν ἐν τῇ Γῇ βίωσιν (Σεληνός).

Σημ. 12. Περὶ τοὺς - 60 -. Κατὰ περιόδους περισσότεροι τῶν δύο ἢ συμβασιλεῖς ἢ ἀντίπαλοι ἀλληλοεξοντούμενοι. Μόνον ὁ Ὀκταβιανὸς ἐμονοκράτησεν ἀπὸ 37 π.Χ. μέχρι 14 μ.Χ. καὶ ἐπέβαλε τὴν Pacem Romanam (εἰρήνην Ρωμαϊκὴν).

Σημ. 13. Κατὰ τὴν παράδοσιν ἡ Ὀλυμπιάς, ἡ μητέρα τοῦ Ἀλεξάνδρου, πού προήρχετο ἐκ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῆς Ἡπείρου, κατήγετο ἐκ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀχιλλέως Νεοπτολέμου Ἰδρυτοῦ τῆς δυναστείας. Ἐκ τοῦ πατρός του Φιλίππου ἦτο ἀπόγονος τοῦ Ἡρακλέους, τοῦ ὁποίου ἐκ τοῦ Ἀργούς ἀπόγονοι ἱδρυσαν τὴν Ἑδεσσαν καὶ τὴν βασιλικὴν δυναστείαν τῆς Μακεδονίας.

Σημ. 14. Τύχη: Ἐθεωρήθη καὶ ἐπιστευθῇ ὡς κάποια θεϊκὴ δύναμις, πού δίδει ἢ ἀφαιρεῖ ἀπρόβλεπτα, χωρὶς νὰ τὸ περιμένῃ ὁ ἄνθρωπος, κάπὶ τὸ καλόν ἢ τὸ κακόν. Συντρέχουν πρὸς τοῦτο πολλοὶ παράγοντες συμπτώσεις, περιβάλλον, ἐκάστοτε ἱκανότης ἢ ἀδυναμία νὰ προσαρμόζεται, ἀλλὰ καὶ παρά τὴν θέλησιν ἢ εὐφυΐαν ἢ δραστηριότητα προκαλοῦνται συνθήκαι εὐχάριστοι ἢ δυσάρεστοι, εὐεργετικά ἢ ἐπιζήμιοι.

Σημ. 15. Κλεῖτος: Στρατηγὸς τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου. Τοῦ ἔσωσε τὴν ζωὴν εἰς τὴν παρά τον Γρανικὸν μάχην ἀποκόπτων τὸν ὦμον τοῦ Πέρσου Μιθριδάτου πρὶν κτυπήσῃ τὸν Ἀλέξανδρον ἐκ τῶν ὀπισθεν. Ὀκτὼ χρόνια ἔπειτα εἰς συμπόσιον

παρεφέρθη και ιδιοχείρως ἐφόνευσε τὸν σωτήρα του. Ἀμέσως συνήλθε, μετενόησε, ἐθρήνησε τὸν Κλεῖτον, ἀλλὰ τότε ἐκ τοῦ οἴνου κακὸν εἶχε γίνει.

Σημ. 16. Ὁ Καῖσαρ ἐδοιοφονήθη τὸ 44 π.Χ. ὑπὸ τοῦ Βρούτου καὶ Κασσίου, πού ἐνόμιζαν ἐνθουσιώδεις καὶ πιστοὺς φίλους· πρὶν πέση νεκρὸς εἶπεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν: «Καὶ σύ τέκνον, Βρούτε;». Εἶχεν ἐπὶ ἔτη σπουδάσει εἰς τὰς ἀνωτάτας Ἑλληνικὰς Σχολὰς καὶ ἰδίως εἰς τὴν Ρητορικὴν τῆς Ρόδου, ὅπου καὶ ὁ Κικέρων. Ἐγνώριζε τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

Σημ. 17. Σεβαστός, λατινικὰ Augustus, ἐδόθη εἰς τὸν Ὁκταβιανόν καὶ παρέμεινεν ὡς τίτλος, ὅπως καὶ τὸ Καῖσαρ. Ἀπεκαλοῦντο οἱ αὐτοκράτορες καὶ οἱ συμβασιλεῖς· ἐθεοποιήθησαν κατὰ κάποιον τρόπον.

Σημ. 18. Μακράν καὶ ἀδιατάρακτος ἡ βασιλεία τοῦ Ὁκταβιανοῦ· διὰ τοῦτο ἔλεγαν οἱ ἔπειτα τὴν εὐχήν: πολεμικώτερος τοῦ Τραϊανοῦ καὶ τυχερώτερος τοῦ Ὁκταβιανοῦ.

Σημ. 19. Τετράγωνος: λέξις μυστηριακὴ σύμβολον καὶ ἰδανικὸν ἐπιδικτέον ἀνωτάτης πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς βαθμίδος. Ἀνθρωπὸν ἀνελθόντα, πνευματικὰ καὶ ἠθικὰ ἐγγίζοντα τὴν τελειότητα ὅπως τὸ σχῆμα τὸ τετράγωνον ἔχει ἰσότητα πλευρῶν καὶ γωνιῶν καὶ ἀποτελεῖ μέτρον μετρήσεως.

Σημ. 20. Σιμωνίδης: ὁ περίφημος λυρικός καὶ ἐπιγραμματοποιὸς Κίος ποιητὴς (556-468 π.Χ.). Οἱ στίχοι (βλ. σ. 438 ἔκδ. Teubner, Lipsiae 1968 ὑπὸ Theod. Berek) ἔχουν ὡς ἐξῆς: Ἄνδρ' ἀγαθὸν μὲν ἀλαθέως γενέσθαι χαλεπὸν χερσὶ τε καὶ ποσὶ καὶ νόφ' τετράγωνον ἄνευ ψόγου τετυγμένον. (Ὁ ἀνὴρ - ὁ Σκόπας ὁ Θεσσαλὸς νικητὴς εἰς ἀγῶνας - ὑπῆρξεν ἠθικός καὶ ρωμαλέος εἰς τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια - σὰν ἀθλητὴς - ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ νοῦν τετράγωνος - τὴν εὐφυΐαν ἐξαίρετος - χωρὶς ἐλαττώματα ἀπὸ τὴν φύσιν καμωμένος... «ὕγιής ἀνὴρ» (σωματικὰ καὶ πνευματικὰ).

Σημ. 21. Ὁ Ἰουλιανὸς ἀπηρνήθη τὸν Χριστιανισμόν καὶ ἔγραψε κατ' αὐτοῦ ἐπτά βιβλία, τὰ ὅποια κατεστράφησαν ἐπὶ Θεοδοσίου Β. Τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι δὲν ὠφελήθη ἐκ τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ. Εἰς τοὺς Ἑθνικοὺς ἱερεῖς ἔκαμνε τὴν σύστασιν νὰ μιμοῦνται τοὺς Χριστιανούς ἱερεῖς καὶ νὰ τοὺς ἔχουν ὡς πρότυπα ἀρετῆς.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΜΙΚΡΟΥΣ ΣΠΟΥΔΑΣΤΕΣ ΤΗΣ ΟΜΗΡΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Μελετώντας τὸν Ὅμηρον ἀνακαλύπτουμε πολλές φράσεις ποὺ χρησιμοποιοῦμε καὶ σήμερα καὶ πού στά λίγο προηγούμενα χρόνια τίς χρησιμοποιούσαμε τακτικώτερα.

- * Ἔτσι λέμε τὴν φράση «**Παρά θῖν' ἄλός**» ὅταν θέλουμε νὰ ποῦμε ὅτι βαδίζαμε στήν ἀμμουδιά, ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἱερέας Χρύσης στό Α' τῆς Ἰλιάδος.
- * Τά παιδιά συμβουλευοῦμε καὶ τώρα νὰ εἶναι ἄριστα μέ τὴν φράση «**Αἰέν ἄριστεύειν καὶ ὑπέρροχον ἔμμεναι ἄλλων**». Τό διηγείται ὁ Νέστωρ στόν Πάτροκλο στο Α' τῆς Ἰλιάδος, πῶς ὁ Πηλέας παρώτρυνε τὸν Ἀχιλλέα.
- * Ἡ φράση «**Αἰδώς Ἀργεῖοι**» (Ντροπὴ Ἑλληνες), εἶναι πολὺ γνωστὴ. Συχνὰ τὴν διαβάζουμε καὶ στίς ἐφημερίδες, ὅταν θέλουμε νὰ φέρουμε στό φιλότιμο τοὺς Ἑλληνες πού πέφτουν σέ παραπτώματα. Τὴν συναντᾶμε καὶ στό Ν' 95 τῆς Ἰλιάδος, στό Ε' 757 ἀλλὰ καὶ στο Ο' 502, ὅταν ὁ Αἴας προτρέπη τοὺς Ἀχαιοὺς νὰ πολεμήσουν.
- * Πολὺ γνωστὸ τὸ ρητό «**Εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περί πάτρης**». Ἐλέχθη ἀπὸ τὸν Ἐκτορα, ὅταν ὁ Πολυδάμας εἶδε ἓνα πουλὶ νὰ κάθεται στ' ἄριστερά τοῦ πύργου καὶ θέλησε νὰ ἀποτρέψη τὴν μάχη. Καὶ ἐμεῖς στοὺς ἐνδοξοὺς ἀγῶνες τοῦ Ἑθνους, αὐτὴν τὴν φράση ἐπαναλαμβάναμε.
- * «**Ἔσσεται ἡμῶν**». Ἐδῶ ἔχουμε τὴν ἀπειλή, θά ῥθῃ μέρα πού θά δῆς τί θά πάθῃς, ἢ πού θά ἀλλάξουν τὰ πράγματα. Εἰπώθηκε ἀπὸ τὸν Ἀγαμέμνονα καὶ ἔχει ἔτσι τὸ Δ' 164 τῆς Ἰλιάδος. «**Ἔσσεται ἡμῶν, ὅτ' ἂν ποτ' ὀλώλῃ Ἴλιος ἱρή**».
- * «**Ἐπὶ ξυροῦ ἴσταται ἀκμῆς**» Ἰλιάδος Κ' 173. Ὁ Νέστωρ ἀπευθύνεται στόν Διομήδη γιὰ νὰ τὸν ξεσηκώσῃ στήν μάχη. Λέγεται ὅταν ἡ στιγμή εἶναι κρίσιμη καὶ ὁ κίνδυνος μέγας.
- * «**Μένεα πνέοντες**». Ἀναφέρει ὁ Ὅμηρος γιὰ τοὺς Ἀβαντες, Ἑλληνες τῆς Εὐβοίας, θέλοντας νὰ δείξῃ τὴν ὀρμητικότητά τους. Τό λέμε καὶ ἐμεῖς γιὰ νὰ δείξουμε τὴν ὀρμή καὶ τὸν θυμὸ κάποιου πού ἐπιτίθεται.
- * «**Ἰητρός ἀνὴρ πολλῶν ἀντάξιός ἄλλων**». Λέει ὁ Ἰδομενέας στόν Νέστορα νὰ ἀποσύρῃ ἀπὸ τὴν μάχη τὸν πληγωμένο ἱατρό Μαχάονα, διότι οἱ ἱατροὶ εἶναι περισσότερο χρήσιμοι.
- * Πολὺ γνωστὸ εἶναι ἐξ ἄλλου τὸ «**Θαῦμα ἰδέσθαι**» ὅταν θέλουμε νὰ ἐκθειάσουμε κάτι ὑπέροχο. Τό συναντᾶμε στό θ' 366 τῆς Ὀδυσσεΐας γιὰ τὰ ἐνδύματα τῆς Ἀφροδίτης, στό η' 45 γιὰ τὸ παλάτι καὶ τὰ τείχη τοῦ Ἀλκινόου, ἀλλὰ καὶ στό Κ' 439 τῆς Ἰλιάδος, ὅπου περιγράφονται τὰ ὅπλα τοῦ βασιλέως τῶν Θρακῶν, Ρήσου.
- * Πολὺ συνηθίζουμε καὶ τὸ «**Ἔρκος ὁδόντων**» ὅταν μᾶς ξεφεύγῃ λόγος, πού δὲν σκοπεύαμε νὰ ξεστομίσουμε, ἀπὸ τὸ φράγμα τῶν δοντιῶν μας.
- * Τέλος, πρέπει νὰ προσέξουμε πολὺ τὴν παροιμιώδη ἔκφραση «**Ἀφρήτωρ, ἀθέμιστος, ἀνέσπιός ἐστιν ἐκεῖνος ὃς πολέμου ἔραται ἐπιδημίου ὀκρυόεντος**» (Ἰλιάδα Ι' 63-64). Λέγεται γιὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον πού εἶναι ὁ τρομερώτερος καὶ πού ἐταλαιπώρησε τοὺς προγόνους μας ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους ἕως τοὺς συγχρόνους καιροὺς.

ΧΡΥΣΑΥΓΗ ΠΙΖΑΝΙΑ - ΚΟΝΙΔΑ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΜΝΗΜΟΣΥΝΩΝ

Ξ. ΜΑΓΟΥ

Θὰ ἐπιθυμοῦσα οἱ πνευματικοὶ ἄρχοντες τοῦ Οὐρανοῦ οἱ κυριαρχοῦντες ἐπὶ τῶν Θειοτέρων νόμων τῆς Φύσεως νὰ μὲ μετέφεραν σέ μία ἄλλη κατάσταση, διαφορετικὴ τῆς γνωστῆς μας ἀνθρωπίνης καταστάσεως, ἀπὸ τὴν ὁποία νὰ ἐπισκοποῦσα τὰ συντελούμενα στίς εὐρισκόμενες πέραν τοῦ κόσμου μας, στόν πνευματικὸν κόσμον ψυχῆς, ἐκεῖνες οἱ ὁποῖες ἀκόμη δὲν ἔχουν προσκτήσει μέσον πνευματικῆς ἐνεργείας. Θὰ ἐπιθυμοῦσα αὐτό, διότι κατ' αὐτόν τὸν τρόπον θὰ μπορούσα νὰ ἀντιληφθῶ καὶ νὰ σᾶς μεταδώσω τὴν πραγματικὴ ἔννοια τῶν συντελουμένων στίς προσφιλεῖς μας ψυχῆς κατὰ τίς ἐπιμνημόσυνες τελετές. Θὰ ἐπιθυμοῦσα ὅμως γιὰ νὰ γίνω πλήρως ἀντιληπτὸς, νὰ εἶχε ἐκδηλωθῇ στίς διάνοιές σας ἡ γνώση ἐκείνη ἡ ὁποία προσδιορίζει μέ κάθε λεπτομέρεια τίς ἐνεργείες τοῦ ζωικοῦ ρεύματος πού παρέχεται πρὸς τίς ψυχῆς αὐτές διὰ τῆς προσηλώσεως, τὸ ὁποῖον ὄχι μόνον μᾶς φέρει σέ ἐπικοινωνία πρὸς αὐτές, ἀλλὰ ἐπὶ πλέον τοὺς μεταδίδει τὸ μέσον τῆς χαρᾶς καὶ τοὺς παράγει τὴν ποθητὴ δι' αὐτές κατάστασι, τίς λεπτομέρειες τῆς ὁποίας ἐπεθύμουν νὰ σᾶς μεταδώσω.

Δυστυχῶς ὅλες οἱ ἐπιθυμίες μου δὲν εἶναι δυνατόν νὰ πληρωθοῦν καὶ αὐτό, διότι δὲν δύναμαι νὰ ὑπερβῶ τὰ ὅρια τὰ ὁποῖα μᾶς χωρίζουν ἀπὸ τίς ἐλεύθερες τοῦ Οὐρανοῦ συνειδήσεις, διὰ νὰ ἐπισκοπήσω τὰ συντελούμενα ἐπὶ ἐκείνων τῶν ψυχῶν οἱ ὁποῖες παραμένουν ἐκεῖ ἄνευ μέσου ἐνεργείας. Παρ' ὅλα ὅμως αὐτὰ δὲν θὰ στέρξω, ἐπειδὴ δὲν δύναμαι νὰ πράξω αὐτό, δηλαδή νὰ ὑπερβῶ τὰ ὅρια αὐτά, νὰ θέσω τίς ψυχικὲς μου δυνάμεις σέ παθητικότητα καὶ νὰ ἀφήσω τὸ μυστήριον νὰ ἐξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχῃ καὶ δι' ἐσᾶς μυστήριο.

Ἡ Φύσις διὰ τῶν νόμων τῆς δημιουργεῖ διὰ τίς ἐπιθυμίες νὰ διδασθῶν τὰ μυστήρια τῆς ψυχῆς διαφόρους ὁδούς. Ἐξέλεξα καὶ θὰ ἀκολουθήσω μία ἀπὸ αὐτές τίς ὁδούς καὶ δι' αὐτῆς θὰ ἀφήσω τὴν ψυχὴ μου νὰ ἔλθῃ εἰς ἀνάμνησιν τινὰ ἀπὸ τὴν ὁποία θὰ ἀρυσθῶ τὴν ἔννοια τῆς ἄνευ ὁργανισμοῦ στόν πνευματικὸν κόσμον ζωῆς καὶ τὴν χαρὰ τὴν ὁποία αἰσθάνονται οἱ ἐκεῖ εὐρισκόμενες ψυχῆς κατὰ τίς ὥρες τῶν ἐπιμνημοσύνων τελετῶν τῶν ἀνθρώπων.

Ἡ δὸς τὴν ὁποία ἐξέλεξα, καὶ ἀκολουθῶ ἤδη, ὁμολογῶ ὅτι εἶναι ὀλίγον εὐρεῖα καὶ τὰ ἐξελισσόμενα σέ αὐτὴν εἶναι περισσότερα τῶν ὅσων θὰ ἐπιθυμοῦσαμε νὰ μάθωμε ἀπὸ τὴν ἔννοια μᾶς ἐπιμνημοσύνου τελετῆς. Θὰ ἀκολουθήσω τίς ὑποδείξεις τῆς ὁδοῦ αὐτῆς διότι αἰσθάνομαι ὅτι δι' αὐτῆς τῆς ὁμιλίας μου θὰ πληρώσω μεγαλύτερο σκοπὸ. Τὸ νὰ ἀποκαλύπτῃ κανεὶς λίγο περισσότερα πρὸς ψυχῆς πού ἐπιθυμοῦν νὰ φωτισθοῦν, εἶναι ἐκπλήρωση φυσικοῦ νόμου, ὅπως τουναίνον τὸ νὰ ἀποκαλύπτῃ σέ μὴ ἐνδιαφερόμενες ψυχῆς, εἶναι πράξις ἡ ὁποία μόνον ὡς ἱερόσυλος δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ. Πιστεύω ὅτι τὴν στιγμὴ αὐτὴν πληρῶ φυσικὸν νόμον καὶ ἐλπίζω ὅτι διὰ τοῦ ἔργου μου αὐτοῦ ἡ ψυχὴ μου ἀποκτᾷ δικαίωμα ἐπὶ εὐρυτέρων πνευματικῶν ὁριζόντων.

Πρὶν ὅμως εἰσελθῶ στό θέμα μου, σπειδῶ νὰ σᾶς γνωρίσω ὅτι ἡ ἀντιληψὴ τῶν λειτουργιῶν τῆς Φύσεως καὶ ἡ πλήρωσις ἐκ μέρους τοῦ ἀνθρώπου τῶν ὑπ' αὐτῶν ἀπαιτούμενων, εἶναι ἡ ὁδὸς ἡ ὁποία δύναται νὰ τοῦ προσδώσῃ δικαίωμα καὶ νὰ προκαλέσῃ τὴν ἀναγνώρισιν καὶ ἄλλων δικαιομάτων ἐκ μέρους τῶν ὑπερκειμένων τοῦ κόσμου αὐτοῦ πνευματικῶν ἀρχόντων, ἐκεῖνων οἱ ὁποῖα ζοῦν σέ διαφορετικὸ ἐπίπεδο γνώσεως, ἀντιλήψεως καὶ ἐνεργείων.

Οἱ ἐπιμνημόσυνες τελετές εἶναι μία πράξις ἡ ὁποία σημαίνει πολλὰ γιὰ τὴν ἐρευνῶσα ἀνθρωπίνην ψυχὴν. Ἀνεξαρτήτως τῆς καταστάσεως στήν ὁποία ἔχουν περιέλθει οἱ τελετές αὐτές στήν σημερινὴ ἀνθρωπότητα, περικλείουν ἐντὸς τῶν πλῆθος ἐννοιῶν ἀπὸ τίς ὁποῖες ὁ ἀνθρώπος, ἐάν τίς ἐξέταζε, θὰ μπορούσε νὰ ἀρυσθῇ πολλὰ περὶ τῆς λίαν προσεχοῦς καταστάσεως ἡ ὁποία τὸν ἀναμένει.

Σέ ὅλα τὰ μυστήρια οἱ τελετές αὐτές ἀπετέλεσαν βαθμὴ μυστήσεως καὶ σέ ὅλα ἐπίσης τὰ μυστήρια ἐπεδιώχθη νὰ προσανατολισθῇ τὸ πνεῦμα τοῦ μουμένου πρὸς ἐκεῖνο τὸ φῶς τὸ ὁποῖο θὰ τὸν καθιστοῦσε ὑπέρτερον τῆς ἀνάγκης τῶν ἐπιμνημοσύνων αὐτῶν τελετῶν. Στὰ μυστήρια, οἱ τελετές αὐτές ὑπέδειξαν δύο ὁρίζοντες ὑπάρχοντες στόν πνευματικὸν κόσμον. Καὶ τὸν ἓνα μὲν ἄφησαν νὰ ἐννοηθῇ ὑπὸ τῶν μουμένων καὶ νὰ συμμορφωθοῦν αὐτοὶ πρὸς τίς ἀπαιτήσεις του. Τοῦτον ὅμως οὐδόλως ἐδίδαξαν σέ βέβηλη ἀνθρωπίνην γλῶσσαν. Τὰ σύμβολα αὐτῶν ἀρκούντως περὶ τούτου ἐλάλησαν.

Περί του πνευματικού τούτου όρίζοντος τόν όποιο απο-τελοῦν οί μεγάλες τής Φύσεως ψυχές οὔτε ἐγώ δύναμαι νά εἶπω τι, διότι νόμοι σοφοί τής Φύσεως ὑπαγορεύουν τήν περί τούτου σιγή. Θά όμιλήσω ὅμως περί του δευτέρου πνευματικού όρίζοντος τόν όποιο αποτελοῦν ὅλες σχεδόν οί ἀπερχόμενες ἀπό τόν κόσμο μας ψυχές. Ἄλλως τε αὐτό εἶναι ἀκριβῶς καί τό θέμα μου. Καί στά ἰδικά μας, ἐάν ἐπε-τρέπετο νά τά όνομάσω μυστήρια, διά του τυπικού τῶν ἐπι-μνημοσύνων τελετῶν ἐκδηλοῦνται οί αὐτές περίπου ἔννοιες. Δέν θά προβῶ στήν ἐξέταση τῶν ὅσων λέγονται κατ' αὐτές, ἀλλά θά ὑποδείξω μόνον τί ἀκριβῶς πληροῦται ὑπό τῶν συμβαλλόντων στίς τελετές αὐτές πρὸς τίς ψυχές γιά τίς ὁποῖες τελοῦνται οί του εἶδους αὐτοῦ τελετές. Πλήν ὅμως θά διέπραττα μέγα κατά τής Φύσεως ἀδίκημα ἐάν δέν σᾶς ἀνέφερα ἔστω καί ὀλίγες τινές περί τής ἐννοίας τῶν κλάδων τής Δάφνης, οί ὁποιοί αποτελοῦν τόν στέφανο τόν όποιο καταθέτομεν σέ αὐτές τίς περιστάσεις, διότι σέ αὐτές ἀκρι-βῶς τίς λέξεις εὐρίσκεται ἡ μεγάλη σημασία τήν ὁποία πρέ-πει νά ἔρευνήσουν οί διάνοιές σας.

Ἡ Δάφνη εἶναι τό ἱερό φυτό του Φοῖβου Ἀπόλλωνος. Εἶναι τό ἱερό ἔμβλημα τῶν Ἡλιακῶν δυνάμεων οί ὁ-ποῖες καθιστοῦν τήν ἀνθρωπίνη ζωή πολύτιμη καί διαγρά-φουν τόν σκοπό της. Ὁ ὑπαγορεύσας τό τυπικό τουτο διέ-γραψε σέ αὐτό μεγάλη ἀλήθεια καί δι' αὐτῆς ἐξωτερικεύσε ὅλο τό μυστήριο τής Φύσεως, καταδείξας ποίου ἀκριβῶς θά εἶχαν ἀνάγκη οί ἀπελθούσες ψυχές καί τί προσφέρει ἕνα μυσταγωγικό σκῆνωμα διά τής ἐπιμνημοσύνου τελετῆς. Ἐ-κείνος ὁ ὁποῖος δέν ἐννοεῖ βαθέως τί προσφέρεται ὡς βοή-θημα κατά τίς ἐπιμνημόσυνες αὐτές τελετές, ματαίως στό μέλλον θά πειραθῇ νά λύσῃ τό μυστήριο τής ζωῆς του.

Ἐκείνος ὁ ὁποῖος δέν διαβλέπει ὅτι τά μυστήρια τής Φύσεως διαγράφονται ὑπό του ἐπισταμένου πνεύματος σέ ἀλληγορικές εἰκόνες καί ὅτι μόνον διά τής ἀφυπνίσσεως του πνεύματός μας δύνανται νά κατανοηθοῦν, ματαίως θά πειραθῇ νά εὕρῃ ποιές εἶναι οί μεγάλες ἔννοιες οί ὁποῖες συνδέουν τό πνεῦμα τής Γῆς πρὸς τό φῶς του Ἡλίου.

Ἀλλά ἄς ἔλθωμε σέ εὐρύτερη ἐπισκόπηση του πνευ-ματικού κόσμου, ἐκείνου ὁ ὁποῖος ἔχει ἀνάγκη τῆς βοηθείας μας, διότι διά του τρόπου αὐτοῦ, θά ψάψουμε διά τῶν ἰδίων μας ἀντιλήψεων τίς διάφορες μορφές τῆς ἀληθείας τίς ὁποῖες ἡ Φύση μᾶς ἀποκαλύπτει στίς καθέκαστα λει-τουργίες της.

Οἱ ἐκ του κόσμου μας ἀπερχόμενες ψυχές ἔρχονται σέ όρίζοντες ὅπου ὁ Ἡλῖος δέν δύναται νά τίς θερμάνῃ διά τῶν ἀκτίνων του, οὔτε καί αὐτές δύνανται νά μεταβάλλωνται σέ μέσα ὁργανικῶν λειτουργιῶν τῶν ψυχῶν. Ἡ ἀντί-ληψή γιά νά λειτουργήσῃ καί αἰσθανθῇ τίς ἐπιδρασιεύσεις του φωτός ἔχει ἀνάγκη ὁργάνου τό όποιο νά δύναται νά κα-τεργάζεται αὐτές τίς ἀκτίνες καί νά τίς μεταβάλλῃ σέ μέσα ἐνεργειῶν της.

Οἱ ἐκ του κόσμου μας ἀπερχόμενες ψυχές ἐγκατέλει-ψαν στόν κόσμο αὐτόν τά ὅργανα τῶν ἀντιλήψεων τους καί ὅπως δέν δύναται κανείς στόν κόσμο μας νά βλέπῃ τό φῶς ἄνευ ὀφθαλμῶν, οὔτε νά αἰσθάνεται τίς ἐκδηλώσεις τῆς χαρᾶς ἄνευ ἀρμονικῶς λειτουργούντος νευρικοῦ συστήματος,

ἔτσι καί ἐκεῖ οί ψυχές οὔτε τό φῶς δύνανται νά αἰσθάνων-ται οὔτε τίς ψυχικές ἐκδηλώσεις τίς ὁποῖες διακρίνομε ὑπό τό αἶσθημα τῆς χαρᾶς, τῆς ἡδονῆς καί τῆς εὐτυχίας.

Τά μέσα πού ποικίλλουν τήν ἀνθρωπίνη ζωή καί δίδουν στήν ψυχὴ τῆς τήν εἰκόνα τῆς φύσεως μέ τίς ἀπειρες μορφές της καί τίς ἀπειρες ἐκδηλώσεις καί ἀρμονίες της, οί ἐκ του κόσμου αὐτοῦ ἀπελθούσες ψυχές τά ἐγκατέλειψαν καί αὐτά ἀποσυνετέθησαν ἐπανελθόντα στίς μορφές τῆς Φύσεως ἀπό τίς ὁποῖες εἶχαν ἀντληθῇ ὑπό τῆς ζωϊκῆς λει-τουργίας τῆς ψυχῆς πρὸς τόν σκοπό τῆς διαμορφώσεως του σπερματικού τύπου, σέ ὅργανα ἀνθρωπίνης μορφῆς στόν όποιο αὐτή εἶχε ἐνσαρκωθῇ.

Τά ὅργανα αὐτά τῆς ἀνθρωπίνης μορφῆς τά ὁποῖα δημιουργοῦν ὅλες τίς φάσεις τῆς ζωῆς της καί τά ὁποῖα παρέχουν στήν ψυχὴ του ἀνθρώπου τά μέσα τῆς ἐκδη-λώσεως τῶν δυνάμεων της, πρέπει νά σπουδάσουμε ἄν ὄντως θέλουμε νά λύσουμε τά μυστήρια τῆς ζωῆς τῆς Φύσεως, διότι τά ὅργανα αὐτά παρεσκευάσθησαν ἀπό τίς θειότερες δυνάμεις της καί κατόπιν τῆς συνδρομῆς πολλῶν αἰώνων.

Τό ὅτι τά ὅργανα αὐτά μεταβάλλουν τίς οὐσίες τῆς Φύ-σεως σέ ζωϊκές λειτουργίες του πνεύματος, εἶναι φαινό-μενο τό όποιο θά ἀρκοῦσε στόν φυσιολόγη νά ἀποκαλύ-πτεται πρό του θαιμασίου αὐτοῦ συνδυασμοῦ τῶν ἀρμονικῶν τῆς Φύσεως ὁ ὁποῖος ἔγινε πρὸς τόν σκοπό νά καταστήσῃ τήν ψυχὴ της φωτεινῇ. Αὐτά μόνον δέχονται τίς Ἡλιακές ἀκτίνες καί παράγουν σύστημα διά του ὁποῖου καθίσταται στήν ψυχὴ τους φανερὴ ἡ ὑπαρξὴ του φωτός τῶν Ἡλιακῶν ἀκτίνων. Αὐτά διά τῆς λειτουργίας τους αὐτῆς προκαλοῦν σέ ἐξωτερικεύση τίς δυνάμεις τῶν ψυχῶν καί τούς παρέχουν τό μέσον νά ἐκδηλώνουν τό νοητικό καί αἰσθητικό τους μεγαλεῖο.

Μέσω τῶν ὁργάνων αὐτῶν οί ψυχές δέχονται τά ἀρώμα-τα τῆς Φύσεως τά ὁποῖα τίς μεθύσκουν καί τίς φέρουν στίς πράξεις τῆς ἐπιμειξίας ἀπό τίς ὁποῖες ἀρδεύουν τήν πρό-δό τους. Τά ἀρώματα αὐτά τῆς Φύσεως κατεργάζονται ἐντός τῶν αἰσθήσεων καί μεταβάλλονται σέ δυνάμεις, στίς ὁποῖες προ-στίθενται καί οί ἐκδηλούμενες δυνάμεις τῆς ψυχῆς καί ὁμοῦ αποτελοῦν τόν ἔρωτα τῆς Φύσεως ὁ ὁποῖος διαρκῶς πυρπολεῖ τίς μορφές της καί διαρκῶς τίς μεταβάλλει σέ θειότερες.

Πρό του θαιμασίου αὐτοῦ δράματος τῆς Φύσεως τό ὁ-ποῖο προκύπτει ἐκ τῶν ὁργάνων τῶν μορφῶν της, ποῖος δύναται νά μήν ἀναφωνήσῃ ὅτι ἡ τιμὴ του Σύμπαντος ἀνή-κει στά ὅργανα τῶν μορφῶν του; Ποῖος δύναται νά δῇ ἄλ-λου πληρούμενο σκοπό τῆς Φύσεως ἐκτός τῶν ὁργάνων τῶν μορφῶν της; Μόνον ἀκολασταίνουσα διάνοια ἦτο δυνατόν νά ὑπαγορεύσῃ περιφρόνηση πρὸς τήν μεγάλη αὐτὴν τιμὴ τῆς Φύσεως ἡ ὁποία ἀποτελεῖ καί τό μεγαλεῖο της. Μόνον διε-φθαρμένος νοῦς θά ἠδύνατο νά ὑβρίσῃ τήν τιμὴ αὐτῆς τῆς Φύσεως ἡ ὁποία ἀποτελεῖ καί τό μεγαλεῖο της. Μόνον διε-φθαρμένος νοῦς θά ἠδύνατο νά ὑβρίσῃ τήν τιμὴν αὐτὴν τῆς Φύσεως καί δι' αὐτῆς τῆς ὕβρεως νά σφυρηλατήσῃ δεσμά στίς ἐξελισσόμενες ψυχές στίς μορφές της. Διάνοιες πού πο-τέ δέν τίς σεβάσθησαν, πού ποτέ δέν ἐδίσθησαν στίς ἀρετές της, θά εἶχαν τήν δύναμη νά ἀρνηθοῦν τό μεγαλεῖο τῶν μορφῶν της καί τό ἔνδοξο ὅσο καί τιμημένο ἔργο τους τό όποιο πληροῦν εἰς δόξαν του Σύμπαντος.

Ἀλλά ἄς ἐπανέλθω σέ ὅ,τι ἔλεγα περί τῶν ἀπερχομέ-νων ἐκ του κόσμου μας ψυχῶν. Ἀναχωροῦσες αὐτές, δέν φέρουν κανένα ὅργανο δυνάμενο νά τούς χορηγῇ μέσον ἐνεργείας, διανοήσεως καί δράσεως. Ἐγκαταλείπουν ὅλο ἐ-κείνο τό όποιο αποτελοῦσε τό ὁργανικό σύνολο τῶν διανοή-σεών τους, τό ὁργανικό σύνολο τῶν αἰσθημάτων τους. Ὅ,τι ἐγκατέλειπαν εἶναι πᾶν ὅ,τι θά μπορούσε νά μεταβληθῇ σέ ζωσα ἐνέργεια χαρᾶς, ἔρωτος καί εὐτυχίας. Ἐλεγα ἀκόμη, ὅτι ἐγκατέλειψαν τό ὁργανικό ἐκείνο μέσον διά του ὁποῖου ἐγίνετο ἡ κατεργασία πασῶν τῶν πρὸς τήν Γῆ ἐρχομένων δυνάμεων του Οὐρανοῦ καί μετεβάλλοντο αὐτές σέ σύνολο ἐνεργείας τῶν ψυχικῶν δυνάμεων, διά τῶν ὁποῶν ὁ νοῦς μας ἀντιλαμβάνεται τήν αἰσθηματικότητα τῆς ψυχῆς του, ἡ ὁ-ποία καθίσταται τό πηδάλιο τῆς ἐνάρετης ἀνθρωπίνης ζωῆς. Κατ' αὐτόν τόν τρόπο περιτλήσαν, ἄνευ τινός ὁργανικοῦ μέ-σου, ἄνευ τινός λειτουργίας, σέ ζοφερό περιβάλλον.

Πρίν ὅμως ἐξετάσω τά καθέκαστα τῆς ἐκεῖ διαμονῆς τους, ἀξίζει νά κάνω κάποιες νύξεις περί τῶν ἐνεργειῶν τῆς οὐσίας του περιβάλλοντος του Ἄδου. Καί στόν Ἄδῃ ἐπικρατοῦν νόμοι οί ὁποῖοι προκύπτουν ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ. Καί ὁ Ἄδης εἶναι μία φυσική κατάσταση τήν ὁποία δυνά-μεθα νά ἐννοήσωμε εὐδύς ὡς ἡθέλαμε στερηθῇ ἀμέσως τῆς εἰκόνας του φωτός καί τῆς θερμότητος.

Ἡ οὐσία του περιβάλλοντος του Ἄδου ἀποτελεῖ τούς ἀντιθέτους ὅρους τῆς ζωῆς τούς ὁποῖους ἀποτελεῖ τό περιβάλλον ἐκείνο τό ὁποῖον διαρκῶς πυρπολεῖται ὑπό του Ἡλίου. Ζοῦν καί ἐκεῖ ὑπάρξεις καταδικασμένες ὑπό τῆς Φύσεως γιά μεγάλη ἀχαριστία τήν ὁποία ἐπέδειξαν πρὸς αὐτήν.

Οἱ στόν Ἄδῃ ζωσες ὑπάρξεις θεωροῦν τούς ἑαυτούς τους μακαρίους καί οἰκτεῖρουν ἢ χλευάζουν τίς στό φῶς ζω-σες ὑπάρξεις. Οἱ ὑπάρξεις αὐτές του Ἄδου ἀντιλαμβάνον-ται, ὅτι οἱ ὅροι τῆς ζωῆς τῆς Φύσεως πρέπει διαρκῶς νά πε-ριστρέφονται περί τό περιβάλλον τους καί καταστρέφουν ὅλη τήν ἐνεργητικότητά τους διά τήν ἐπίτευξή αὐτοῦ του σκοποῦ. Ἐχουν ὁργανικές λειτουργίες ἀντίθετες πρὸς ἐκεῖ-νες τίς ὁποῖες ἔχουν οἱ ἐκ του κόσμου μας ἐκεῖ μεταβαί-νουσες ψυχές.

Ο τρόπος διά του ὁποῖου ἀπέκτησαν αὐτές τίς ὁργανικές δυνάμεις ὑπῆρξε ἡ αἰτία τῆς τιμωρίας τους. Περὶ του τρόπου αὐτοῦ δέν ἔχω δικαίωμα νά όμιλήσω. Ἐάν τουναν-τίον τό ἔπραττα, θά καθιστάμην καί ἐγώ ἀχάριστος πρὸς τήν Φύση. Ἡ παραμονή, ὅμως, στόν Ἄδῃ αὐτῶν τῶν ὑπάρ-ξεων δέν εἶναι παντοτεινῇ. Νόμοι τῆς Φύσεως εὐεργετικοί θά τίς ἀπαλλάξουν. Πρέπει ὅμως νά ἐννοήσουν τήν εὐεργε-τικότητα τῶν νόμων τῆς Φύσεως γιά νά ἀπαλλαγοῦν ὑπ' αὐτῶν. Κατ' αὐτόν τόν τρόπο, ὁ Ἄδης ἀποτελεῖται ἀπό ζοφερό περιβάλλον καί ἀπό ὑπάρξεις ἀνάλογες του περιβάλ-λοντός του.

Οἱ ἐκ του κόσμου μας ἀποχωριζόμενες ψυχές, ὅσες δέν κατενόησαν τά μυστήρια τῆς Φύσεως καί ὁ νοῦς τους δέν περιεβλήθη ὑπό του ἐμβλήματος του Ἡλίου, ἔρχονται πρὸς τόν Ἄδῃ. Ἡ ἐκεῖ διαμονή τους δύναται νά ποικίλλῃ. Οἱ πράξεις του ἀνθρωπίνου τους βίου κανονίζουν αὐτήν.

Ἐρχόμενες πρὸς αὐτόν ἄνευ οὐδενός ὁργανικοῦ μέσου, ἀμέσως περιβάλλονται ὑπό του ἀπαισίου περιβάλ-λοντός του. Ἡ ἐκεῖ ζωή τους διέρχεται ἕνα εἶδος τρομα-κικοῦ ὀνείρου. Τίποτα δέν δύναται ἐκεῖ νά τούς προσδώσῃ εὐχαρίστηση. Τό σκότος τίς περισφίγγει καί τούς προξενεῖ τούς ἀπαισιώτερους τρόμους. Οἱ ἐκεῖ ζωσες ὑπάρξεις του Ἄδου, ὅταν δηλαδὴ κυριαρχῇ τό κράτος του φόβου ὁ ὁ-ποῖος μεταδίδεται ὑπό τῆς κρατούσης καί ἐνεργοῦσης ἐκεῖ φυσικῆς οὐσίας, ἐμβάλλουν στίς πράξεις του ἀνθρωπίνου τους βίου ἐκείνες οἱ ὁποῖες ὑπῆρξαν κολάσιμες. Οἱ ἐπιδράσεις του εἶδους αὐτοῦ γίνονται διά μέσου ὁργανικῶν οὐσιῶν τῶν ὑ-πάρξεων του Ἄδου.

Στό σημεῖο αὐτό εἶναι ἀνάγκη νά σᾶς ἀποκαλύψω καί μία ἄλλη φυσικὴ ἀλήθεια ἡ ὁποία ἔχει πολλή σχέση μέ τό θέμα τό όποιο πραγματεύομαι. Ὅπως γνωρίζομε, οἱ ψυ-χές ἔχουν ἐξελιχθῇ σέ ὁργανισμούς. Οὐδέν ἄλλο μέσον προα-γωγῆς ψυχῶν ὑπάρχει στήν Φύση. Ὅταν λοιπόν διαχω-ρίζονται οἱ ψυχές τῶν ὁργανισμῶν διά του θανάτου καί μέ-νουν ἄνευ αὐτῶν, ἕνα μόνον μέσον ὑπάρχει διά νά κατορθώ-σουν νά ἀναμνησθοῦν του ἀνθρωπίνου τους βίου, νά ἐνεργή-σουν, νά ἐκδηλώσουν χαρά, αἰσθημα, διάνοηση. Τό μέσον αὐτό εἶναι κατεργασθεῖσα οὐσία τῆς Φύσεως διά συνδυα-σμοῦ ὁργανισμοῦ καί ψυχῆς. Διά κάποιας τέτοιας οὐσίας οἱ ὑπάρξεις του Ἄδου, οὐσίας ἡ ὁποία ἔχει ἀντίθετη ἐνέργεια, ἐπιδρῶν στίς ἐκεῖ εὐρισκόμενες ψυχές καί γεννοῦν σέ αὐτές τόν τρόπο καί τόν ἔλεγχον διά τίς ἀνθρώπινες πράξεις τους, ἐκείνες τίς πράξεις οἱ ὁποῖες εἶχαν θεωρηθῇ ὑπ' αὐτῶν κατά τήν ἀνθρωπίνη τους ζωὴ ὡς ἐπιλήψιμοι καθῶς καί ἐκείνες οἱ ὁποῖες χαρακτηρίζονται ἐπιλήψιμες ὡς ἀντιστρατευόμενες τούς νόμους τῆς Φύσεως.

Οἱ ψυχές ἐκεῖ διέρχονται πραγματικὰ ἐν στεναγμῷ. Κά-θε περιγραφή δέν θά κατόρθωνε νά μᾶς δώσῃ τίς λεπτο-μέρειες τῆς ἐκεῖ ἐξελισσομένης φρικώδους διαμονῆς. Στίς ψυχές πού εὐρίσκονται ἐκεῖ, οἱ ὁποῖες δέν αἰσθάνονται τίποτε τό εὐάρεστον, μεταδίδονται ἐκ του ἐκεῖ περιβάλλοντος οἱ τρο-μακτικώτερες εἰκόνες οἱ δυνάμενες νά συλληφθοῦν ὑπό ἀ-παισίου πνεύματος. Οἱ Ἐρινύες του Ἄδου, γιά νά ὑποβάλ-λουν σέ διαρκεῖς τρόμους καί συγκινήσεις τίς ἐκεῖ εὐρισκό-μενες ψυχές, δημιουργοῦν εἰκόνες, οἱ ὁποῖες ἐμφαίνουν ὅτι τά προσφίλῃ του κόσμου μας πρόσωπα ὕφίστανται τίς εἰδεχθέ-στερες ἀτιμώσεις καί δοκιμασίες.

Ἐκείνο, ὅμως, τό όποιο παράγει τούς φρικωδεστέρους τρόμους στίς ψυχές πού διαμένουν στόν Ἄδῃ εἶναι ἡ ὑποβολή τῆς ἰδέας τήν ὁποία κάνουν πρὸς αὐτές οἱ Ἐρινύες, ὅτι θά μένουν ὑπό τό ζόφος αὐτοῦ αἰώνως. Ματαίως πνευμα-τικές συνεδῆρες του Οὐρανοῦ, ἐλεύθερες, προσπαθοῦν ἐμπνέον-τάς τις νά τίς κάνουν νά ἀποβάλουν τούς φόβους αὐτούς.

Ἡ ὁργανικὴ οὐσία των Ἐρινύων ἡ ὁποία τούς μεταδί-δεται διά νά τούς χρησιμεύσῃ ὡς μέσον ψυχικῆς ἀ-ντιλήψεως ἢ ψυχικοῦ αἰσθηματος, κατορθώνει νά ἐπιδρᾷ σέ αὐτές οὕτως ὥστε οἱ τήν ἰδιότητα του φωτός περιβεβλημέ-νες ὁργανικές δυνάμεις, οἱ ὁποῖες ἐπίσης μεταδίδονται ὡς κατωτέρω θά καταδείξω, νά μή δύναται νά τίς φέρουν στήν ἡρεμία ἡ ὁποία θά ἠδύνατο νά τίς κάμῃ νά σπουδάζουν αὐ-τά προσηκόντως.

Θλιβερά από κάθε άποψη είναι τὰ στόν "Αδῆ, ἐξελισσόμενα καὶ δύναμαι νὰ εἴπω ἐν πεποιδήσει, ὅτι οὔτε μία ὥρα τῆς ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου ζωῆς δέν θά ἡδύνατο νὰ ανταλλάξῃ ὁ ἄνθρωπος μέ ὅλα τὰ ὑποτιθέμενα ἀγαθά τοῦ "Αδου καὶ παρ' ὅλη τὴν περιέργεια τὴν ὁποῖαν θά εἶχε νὰ σπουδάσῃ τίς συνθήκες του. Ὁ "Ομηρος ὁ ὁποῖος τόσον ζωηρὰ χαρακτήρισε αὐτόν διὰ τῶν φράσεων τοῦ "Αχιλλεύς, εὕρισκετο σέ πληρέστατο δίκαιο. Ἐπαναλαμβάνω ὅτι κάθε περιγραφή ἀπὸ ὁποιονδήποτε καὶ ἐάν γινόταν, δέν θά ἡδύνατο νὰ παρουσιάσῃ πλήρως τὴν ζοφώδη ἐκείνη ζωὴ τὴν ὁποία διάγουν οἱ ψυχές ἐκεῖνες οἱ ὁποῖες ἔρχονται στόν "Αδῆ.

Οἱ ἐγκαταλείποντες τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴ ἐκουσίως γιὰ νὰ ἀποφύγουν μικρές δοκιμασίες τῆς, ἐάν ἐγνώριζαν τί ἀκριβῶς τοὺς ἀναμένει, θά προτιμοῦσαν νὰ παραμείνουν στὴν ἀνθρώπινη ζωὴ μέ δοκιμασίες ἑκατονταπλάσιες ἐκείνης ἢ ὁποία τοὺς ἔκανε νὰ τὴν βαρυνθοῦν.

Αλλὰ τὸ φορικδότερο πάντων εἶναι οἱ μεταμορφώσεις τῶν ψυχῶν τοῦ "Αδου. Ἐπὶ τοῦ σημείου αὐτοῦ τῆς ὁμιλίας μου θά σᾶς παρακαλέσω νὰ προσέξετε περισσότερο. Οἱ μεταμορφώσεις τῶν ψυχῶν τοῦ "Αδου εἶναι τὸ ἀπεχθέστερο διανόημα καὶ ἡ τερατωδέστερη πράξις τὴν ὁποία ἡδύνατο ψυχές τῆς Φύσεως νὰ κάνουν μέ τόν σκοπὸ νὰ ὑποβάλουν ἄλλες ψυχές σέ παρατεταμένες δοκιμασίες. Ἡ Κίρκη, ἡ μαύρη ἐκείνη Ἑρινύς, διότι εἰρήσθω ἐν παρόδῳ ὑπάρχει στὴν Φύση καὶ εὐεργετικὴ τοιαύτη, αὐτὴ τὴν ὁποία ἀναφέρει ὁ "Ομηρος, ἡ μαύρη Κίρκη, ἡ ὁποία μετέβαλε διὰ μαγικῆς τέχνης τοὺς ἀνθρώπους πού τὴν προσέγγισαν σέ ζῶα, εὕρισκεται στόν "Αδῆ. Εἶναι μία ἀπὸ τίς τερατωδέστερες Θεότητες του. Αὐτὴ ἡ ἀπαίσια χιδνία Θεότης ὅταν οἱ ἐναλλαγές τῶν δυνάμεων τῶν σωμάτων τοῦ Οὐρανοῦ παρέχουν τὴν ἄρνησὶν τους πρὸς τὴν Γῆ, τότε διὰ τοῦ τερατώδους ὁργανισμοῦ τῆς προσκτᾶται τίς δυνάμεις αὐτές καὶ ἀφοῦ τίς κατεργασθῇ διὰ τῆς μαύρης ψυχῆς τῆς καὶ τίς καταστήσῃ πνευματικὴ τῆς ἐνέργειας, τίς μεταβιβάζει πρὸς τίς ἐκεῖ εὕρισκόμενες ψυχές καὶ τοὺς δημιουργεῖ κάποιον εἶδος νοῦ, ὁ ὁποῖος σχηματίζει ὡς ἀντίληψη τὴν εἰκόνα, ὅτι οἱ ψυχές αὐτές διὰ παντός μετεμορφώθηκαν σέ ζῶα τιμωρηθεῖσες γιὰ κολάσιμες πράξεις τοῦ ἀνθρωπίνου τους βίου. Ἀλλὰ ὅταν δημιουργῇ τέτοιες ἀντιλήψεις στίς ψυχές τοῦ "Αδου, ἐν τῇ φύσει τῆς Γῆς κρατοῦν ὅμοιες οὐσίες, διότι αὐτές ἔρχονται ἐκ τῶν ἀρνήσεων τοῦ Οὐρανοῦ, καὶ τότε ἡ τερατώδης αὐτὴ θεότης μεταφέρει τίς ψυχές τοῦ "Αδου, μέ τὴν ἀντίληψη τῆς ζωώδους φύσεως τὴν ὁποία τοὺς εἶχε μεταδώσει, πλησίον τῶν ἀνθρώπων γιὰ νὰ ἀντιλαμβάνωνται οἱ ψυχές πόσο οἱ ἄνθρωποι χαίρουν, ἐνῶ ἐκεῖνες εὕρισκονται σέ αἰῶνα δοκιμασία.

Παρεμφερεῖς πρὸς τὸ εἶδος τῶν τερατωδῶν αὐτῶν ἔργων τῆς Κίρκης ὑπάρχουν ἀπειρες πράξεις τοῦ "Αδου τίς ὁποῖες κρίνω περιττό νὰ ἀναφέρω, διότι ἐλπίζω ὅτι ὁ νοῦς σας δέν ἔχει ἀνάγκη περισσοτέρων γιὰ νὰ κατανοήσῃ τὴν κατάστασιν στόν "Αδῆ.

Θεωρῶ ἤδη ἀναγκαῖον νὰ πραγματευθῶ τὸ ἔργο τῶν ἐλευθέρων συνειδήσεων τὸ ὁποῖο ἔχει ὡς σκοπὸν νὰ δημιουργῇ κάποιες χαρές στίς ψυχές πού εὕρισκονται στόν

"Αδῆ καὶ ἐλπίδες ὅτι θά τεθῇ τέρμα στό εἶδος αὐτῆς τῆς διαμονῆς τους.

Αντιθέτως πρὸς ὅ,τι κάνει ἡ Κίρκη, ἡ τερατώδης αὐτὴ χιδνία Θεότης καὶ οἱ ὁμοῖές τῆς, οἱ ἐλευθέρους τοῦ Οὐρανοῦ ψυχές ὅταν στὴν Φύσιν κρατοῦν οἱ Οὐράνιες ἐπιρροές ἐπὶ τῶν ὁποίων αὐτές εἶναι ἀρμονικῆς στὴν πνευματικὴ τους ἐνέργεια, ἔρχονται πρὸς τίς ψυχές τοῦ "Αδου, τίς ἐλκύουν πρὸς ἑαυτές καὶ τίς μεταφέρουν κοντὰ σέ ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους.

Η προσέγγισις τῶν ψυχῶν τοῦ "Αδου πρὸς ἡμᾶς καὶ ἡ σύνδεσις τὴν ὁποία ἐπιτυγχάνουν μαζί μας τῇ ἐνέργειᾳ τῶν ἐλευθέρων ψυχῶν, ἀποτελεῖ μία ἀπὸ τίς ἐνδοξές χαρές τους. Κατ' αὐτόν τόν τρόπον μεταδίδεται σέ αὐτές ἐκ μέρους μας ζωικὴ ἐνέργεια ἢ ὁποία ἐπικρατοῦσα ἐπὶ τῶν ψυχῶν τους φέρει σέ αὐτές τὴν ἀνάμνησιν ὅλων τῶν προσφιλῶν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου. Ἡ μεταξύ ἡμῶν καὶ τῶν ψυχῶν τοῦ "Αδου σύνδεσις φέρει ἐπίσης στίς διανοίες μας τὴν ἀνάμνησίν τους, τὴν προσήλωσιν πρὸς τὴν ὑπαρξὴν τους καὶ τοὺς ὑπάρξαντες μεταξύ ἡμῶν καὶ αὐτῶν ἡθικούς δεσμούς. Ὅλα δὲ αὐτὰ τοὺς παρέχουν περισσότερες ζωικῆς δυνάμεις καὶ ἡ ἐνέργειά τους καθίσταται μεγαλύτερη. Ἡ μεγαλύτερη ἐνέργεια τοῦ ζωικοῦ μας ρευστοῦ ἐπὶ τῶν ψυχῶν αὐτῶν τίς φέρει σέ κάποιον ἡθικὸν ἐπίπεδον μεγαλύτερον, καὶ τότε ἀντιλαμβάνονται ἂν καὶ ἡμεῖς ἀντιλαμβανώμαστε τοὺς ὅρους τῆς ζωῆς εὐρύτερα καὶ τοὺς νόμους τῆς Φύσεως ὡς πλέον εὐεργετικούς.

Αλλὰ οἱ ἐπικοινωνίες αὐτοῦ τοῦ εἶδους καὶ οἱ βοήθειές μας πρὸς τίς ψυχές τοῦ "Αδου δέν εἶναι πάντοτε εὐκταῖες. Καὶ τοῦτο, ὅχι διότι οἱ ἐναλλαγές τῶν δυνάμεων τοῦ Οὐρανοῦ ἐν σχέσει πρὸς τὴν Γῆ ἀλλάζουν, ἀλλὰ διότι ἔργα τῶν ψυχῶν αὐτῶν ἀνθρώπινα ἐπέβαλαν σέ αὐτές τιμωρίες.

Υπὸ τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ δύναται νὰ τιμωρηθοῦν ψυχές νὰ μὴ δύνανται νὰ ἀπολαύσουν τοῦ εὐεργετήματος τὸ ὁποῖον ἀνέφερα ἀνωτέρω, ἐπὶ ἀρκετὸ χρονικὸ διάστημα, ἀναλόγως τῆς βαρύτητος τοῦ ἀδικήματος τὸ ὁποῖο διέπραξαν κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν τους χωρὶς ἢ ἀπομόνωσὴν τους αὐτὴ νὰ δύναται νὰ ὑπερβῇ τὰ ἑκατὸ ἔτη. Ἐννοεῖται ὅτι μία τέτοια τιμωρία γίνεται ἐπὶ σκοπῷ ὠφελείας καὶ οἱ τέτοιου εἶδους μακρές τιμωρίες εἶναι σπάνιες.

Πλειστάκις στόν βίον μου αἰσθάνθηκα τὴν ἐπιθυμίαν μέ τὴν ἐπενέργειαν ἐλευθέρου πνεύματος νὰ συνδεθῶ πρὸς ἀγαπημένες ψυχές καὶ νὰ τοὺς παρέξω τὴν βοήθειάν μου. Οἱ τοῦ εἶδους αὐτοῦ παροχές βοήθειας, παρὰ τὴν μικρὴ ὁργανικὴ ἐξάντλησιν τὴν ὁποία μᾶς ἐπιφέρουν, μᾶς δημιουργοῦν ἕνα εἶδος αἰσθήματος χαρᾶς καὶ εὐχαριστήσεως.

Μετά τὴν μικρὴ αὐτὴν παρέκβασις ἔρχομαι πάλιν στὴν σειρὰ τῶν γεγονότων τῆς ὁμιλίας μου. Οἱ ἐπιβαλλόμενες πρὸς τίς ψυχές τοῦ "Αδου τιμωρίες, ὅπως ἐπὶ ὁρισμένον χρονικὸν διάστημα μὴ τυγχάνουν τοῦ εὐεργετήματος τῶν ἐλευθέρων καὶ Θεῶν πνευμάτων, καθίστανται πρὸς αὐτές ὠφέλιμες καὶ μόνον πρὸς τόν σκοπὸν αὐτόν τείνουν.

Διὰ νὰ ἐννοήσωμε τὸ ἔργο αὐτὸ τῆς δικαιοσύνης τοῦ Οὐρανοῦ εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀναφερθῶμε σέ μερικά φαι-

νόμενα τοῦ ἀνθρωπίνου μας βίου. Ποτὲ ἄλλοτε δέν δύναμεθα νὰ ἐκτιμήσωμε τὴν μεγάλην σημασίαν τὴν ὁποία ἔχει ἡ ἀφαίρεσις τῆς ἐλευθερίας ἄλλων ἐκ μέρους μας, ἐκτός τῆς περιπτώσεως τῆς ἀφαιρέσεως τῆς δικῆς μας ἐλευθερίας ἀπὸ ἄλλους. Ποτὲ δέν αἰσθανόμεθα τὸ μέγεθος τῶν ἀποτελεσμάτων τὰ ὁποῖα δημιουργοῦμεν πρὸς τοὺς ἄλλους συνεπείᾳ πράξεών μας εἴτε ἐγωιστικῶν εἴτε ἀρνητικῶν πρὸς τὴν πρόοδον αὐτῶν. Τὰ αἰσθανόμεθα, ὅμως, αὐτὰ ὅταν ἀντανανκλῶν στὴν δικὴν μας πρόοδον. Ἀλλὰ παρέχεται τάχα ἡ εὐκαιρία αὐτὴ γιὰ νὰ μᾶς καταδείξῃ τοῦτο τὸ μέγιστον τὸ ὁποῖον ὁ νοῦς μας δέν ἠδύνησε ἀφ' ἑαυτοῦ νὰ ἐπισκοπήσῃ καὶ νὰ εὕρῃ πόσο εἶναι ὀδυνηρὸν τὸ νὰ πράττῃ κανεὶς πράξεις οἱ ὁποῖες ἀναιροῦν τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν πρόοδον τῶν ἄλλων; Ἀλλὰ ἐκτός αὐτοῦ, λόγῳ τῆς ἀντιφυσικῆς ζωῆς τὴν ὁποία διάγουμε, δύναμεθα νὰ καταστήσωμε τὸν νοῦν μας ἱκανὸν νὰ κάνην τέτοιες διανοήσεις; Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον παρατηροῦμε συνηθέστερα στίς σχέσεις μας ὡς ἀνθρώπων, εἶναι τὸ νὰ μένωμε ἀδιάφοροι στίς δοκιμασίες τῶν ἄλλων, στὴν στέρησιν τῆς ἐλευθερίας τῶν ἄλλων, στοὺς πόνους τοὺς ὁποίους ἡμεῖς αὐτοὶ δημιουργοῦμε πρὸς τοὺς ἄλλους. Ὅταν δλόκληροί λαοὶ ἀτιμάζονται ὑπὸ βαρβάρων κατακτητῶν, ὅταν οἱ κατακτητῆς αὐτοὶ ἀφαιροῦν καὶ τὰ μέσα τῆς προόδου καὶ τὴν ὑπαρξὴν τῶν κατακτηθέντων, χαϊρόμενοι γιὰ τὸ κατόρθωμά τους αὐτό, ποτὲ δέν ἐσκέφθησαν ὅτι ἀφῆρσαν τὰ πολυτιμότερα μέσα τὰ ὁποῖα ἡ Φύσις ἐδώρησε στοὺς κατακτηθέντες αὐτοὺς ἀνθρώπους. Ἀλλὰ καὶ ἂν συμπύσῃ νὰ μεταβληθῇ ἡ θέσις τους ἀπὸ νικητῆς σέ ἡττημένους, πάλιν δέν ἀντιλαμβάνονται ὅτι ἐξουδενίζεται ὁ ἀνθρώπινος σκοπὸς τους. Ὅταν πλήρη δλόκληρα ἀνθρώπων, λαοὶ δλόκληροι, στενάζουν ὑπὸ τὴν ἀτιμὴ δουλείαν τὴν ὁποία ἐπιβάλλει ἕνας τυραννίσκος, τοῦτο συγκινεῖ τοὺς ἄλλους ἰσχυροὺς λαοὺς καὶ τοὺς ἄρχοντες αὐτῶν; Βεβαίως ὅχι! Ἐκαστος τὸ ἴδιον αὐτοῦ συμφέρον ζητεῖ νὰ πληρῶσῃ, τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἐλευθερίαν ζητεῖ νὰ ὑπερασπίσῃ.

Ολα αὐτὰ λοιπὸν τὰ ὁποῖα παρεμβάλλονται ὡς προσκόμματα ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου σκοποῦ τὰ ὁποῖα ἀναιροῦν τοὺς νόμους τῆς Φύσεως τοὺς ἀναφερομένους στὴν ἐξέλιξιν τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν, ἐκεῖ, στόν "Αδῆ οἱ ἀλαζόνες ψυχές θά μάθουν νὰ τὰ σεβασθοῦν. Ὅταν ἐκεῖ αἰσθανθοῦν τίς μεταμορφώσεις τῆς χιδνίας Θεότητος Κίρκης νὰ συντελοῦνται διὰ ἀτιμῆς ὑποβολῆς, τότε θά σεβασθοῦν τὴν ἐλευθερίαν τῶν ἀνθρώπων καὶ τότε θά ἀναλογισθοῦν τὸ πολὺτιμον αὐτῆς γιὰ κάθε ὑπαρξὴν τῆς Φύσεως.

Πλὴν ὅμως, ὁ "Αδῆς εἶναι μία φυσικὴ κατάστασις. Ἡ κατάστασις αὐτὴ θά ἐξελισσόταν καὶ θά μεταμορφωνόταν, ἐάν σέ αὐτὴν δέν ἐδίδετο ἐκ τοῦ κόσμου μας τροφή διὰ πολλῶν καὶ ἀκαταλογίστων πράξεων. Οἱ ἐκεῖ ὑπάρχουσες τερατώδεις Θεότητες θά ἐξαφανίζονταν ἐάν ἔλειπε ἡ κακία ἐκ τοῦ κόσμου μας καὶ βασίλευαν ἡθικοὶ νόμοι.

Γιὰ νὰ πεισθοῦμε δὲ περὶ αὐτοῦ θά ἀναφέρω ἄλλην κατάστασιν ψυχῶν τοῦ "Αδου οἱ ὁποῖες καλοῦνται ψυχές ὑπὸ προστασίαν. Οἱ ψυχές αὐτές κατὰ τὴν ἀνέλιξιν τῆς οὐσίας τους δυνατόν νὰ μὴ διαφέρουν πολὺ ἀπὸ τίς ἄλλες ψυχές τοῦ "Αδου περὶ τῶν ὁποίων ὁμιλήσαμε. Ἀλλὰ ἐπειδὴ αὐτές, οἱ ὑπὸ προστασίαν ὅπως ἀναφέραμε, κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην

τους ζωὴν δέν διέπραξαν πράξεις οἱ ὁποῖες ἀναιροῦσαν φυσικοὺς νόμους ἐν τῇ λειτουργίᾳ τους, ἐπειδὴ διῆλθαν τὴν ἀνθρωπίνην τους ζωὴν ἐν ἡρεμίᾳ καὶ ἄνευ ἐκδηλώσεως παθῶν, ἐπειδὴ ἐσεβάσθησαν τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα καὶ τὴν ἐλευθερίαν κάθε ὑπάρξεως, ἀπέκτησαν ἀπέναντι τῶν μεγάλων ψυχῶν τοῦ Οὐρανοῦ ἕνα δικαίωμα, τὸ δικαίωμα τῆς ἐκ μέρους τῶν μεγάλων ψυχῶν προστασίας. Τὸ δικαίωμα αὐτὸ τίς μεταφέρει μέ τὴν ἐπενέργειαν τῶν μεγάλων ψυχῶν τοῦ Οὐρανοῦ, ὅχι ἐπὶ τοῦ περιβάλλοντος τοῦ "Αδου, ἀλλὰ ἐπὶ τοῦ μεταξύ τοῦ "Αδου καὶ τοῦ Οὐρανοῦ διαστήματος.

Τὸ περιβάλλον τοῦτο τοῦ μέσου, ἃς εἴπωμεν Οὐρανοῦ, εἶναι ἀνάλογο τοῦ περιβάλλοντος τοῦ ἀνθρωπίνου κόσμου. Καὶ εἶναι, διότι μετέχει καὶ τοῦ "Αδου, τῆς καταστάσεως δηλαδή τῆς ψυχῆς τῆς ἄνευ ὁργάνων, καὶ τοῦ Οὐρανοῦ, τῆς καταστάσεως δηλαδή ἐκείνης ἢ ὁποία δύναται νὰ παρέχῃ πρὸς τίς ἄνευ ὁργάνων ψυχές ζωικὴ οὐσία κατειργασμένη ὑπὸ ἀνθρωπίνου ὁργανισμοῦ μετὰ ψυχῆς συλλειτουργοῦντος.

Η κατάσταση αὐτὴ τοῦ μέσου Οὐρανοῦ διὰ τίς ψυχές λειτουργεῖ διὰ μέσου νόμων τοὺς ὁποίους ἐξεῦρον τὰ μεγάλα ἐλευθέρη πνεύματα. Οἱ νόμοι αὐτοὶ πληροῦν διττὸ σκοπὸν. Κρατοῦν ἀφ' ἑνὸς σέ κάποια ἀνώδυνη κατάσταση, τίς ἡθικῆς ψυχῆς οἱ ὁποῖες φυσικῶς ἀνήκουν στό κράτος τοῦ "Αδου, διότι δέν ἔχουν ὅργανα καὶ ἀφ' ἑτέρου τίς χρησιμοποιοῦν πρὸς τόν σκοπὸν τῆς παροχῆς ἡθικῶν ἐμπνεύσεων πρὸς τοὺς ἀνθρωπίνους κόσμους.

Γιὰ νὰ κατορθώσουν νὰ ἀπομακρύνουν τίς ἡθικῆς αὐτές ψυχές ἀπὸ τοὺς ὄνυχες τῶν Ἑρινύων πρέπει νὰ μεταδίδουν διαρκῶς πρὸς αὐτές ζωικῆς οὐσίας οἱ Θεότητες τοῦ Οὐρανοῦ. Ἀλλὰ εἶναι τοῦτο δυνατόν; Φυσικῶς ὅχι. Ἡ διαφορὰ τῆς ὁργανικῆς οὐσίας ἑνὸς Οὐρανίου πνεύματος παραβαλλομένη πρὸς ὁργανικὴ οὐσία τοῦ πλέον ἐξελιγμένου ἀνθρώπου εἶναι μεγίστη. Ἡ διαφορὰ τῶν κατεργαζομένων αὐτὴν ὁργάνων καὶ τῶν δύο μορφῶν ἐπίσης μεγίστη. Λόγῳ αὐτῆς τῆς διαφορᾶς ὁσηδήποτε ὁργανικὴ οὐσία καὶ ἂν ἔδιδε ἕνα πνεῦμα τοῦ Οὐρανοῦ πρὸς μία ψυχὴ τοῦ "Αδου, δέν θά παρήγε πρὸς αὐτὴν μέσα ἐνέργειαν. Συνεπῶς, τὸ ἔρευνῶν τὴν Φύσιν ἐλεύθερον πνεῦμα, εὔρε καὶ ἐξετέλεσε, διὰ πνευματικοῦ νόμου, τὸν ὁποῖον παρήγαγε, σπουδαιότατον συνδυασμόν διὰ τοῦ ὁποίου σέ ἀμφοτέρους τοὺς κόσμους παρήγαγε μέγιστα ἀγαθά.

Διὰ οὐσίας τῆς ὁποίας τίς ιδιότητες ἀγνοῶ νὰ κατονομάσω, λειτουργοῦσιν στὴν Φύσιν καὶ ἡ ὁποία ἔχει στενότερον σύνδεσμον πρὸς τίς ὑπὸ τοῦ Ἥλιου πρὸς τὴν Γῆ μεταβιβαζόμενες ἀκτῖνες του, κατορθώθηκε νὰ συνδεθῇ ψυχὴ τοῦ "Αδου πρὸς ἑνσαρκὸν ἀνθρωπίνην ψυχὴν. Δι' αὐτοῦ τοῦ συνδυασμοῦ ἀναπτύσσονται στενότερες σχέσεις μεταξύ τῶν δύο ψυχῶν, καὶ ἡ μὲν τοῦ "Αδου ἀντλεῖ ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης μέσας ὁργανικῆς λειτουργίας διὰ τῶν ὁποίων ἀποφεύγει τὴν ἐπίδρασιν τοῦ περιβάλλοντος τοῦ "Αδου, ἡ δὲ ἀνθρωπίνην διὰ τῆς παρεχομένης ὑπὸ αὐτῆς πρὸς τὴν ἑνσαρκὸν ψυχὴν λαμβάνει τίς ἐμπνεύσεις τῆς.

Αλλὰ οἱ μεταβιβαζόμενες ἐμπνεύσεις πρὸς τὴν ἑνσαρκὸν ψυχὴν ἀπὸ τὴν ἑνσαρκὸν προέρχονται καὶ ἐξ ἄλλων ψυχῶν ἢ ἐλευθέρων πνευμάτων πρὸς τὰ ὁποῖα συνδέεται ἡ ἄ-

Τό σύμβολον διά τό μηδέν (0) εἶναι τό ἀρχικόν γράμμα τῆς λέξεως οὐδέν. Ὡπως παρατηροῦμεν, ὁ Πτολεμαῖος ἤδη χρησιμοποιεῖ τό σύστημα θέσεως γραφῆς τῶν ἀριθμῶν καί ὅπου ἐλλείπει ἀριθμός θέτει εἰς τήν θέσιν του τό μηδέν, ἐνῶ ὡς σύμβολα ἀριθμητικά μεταχειρίζεται τά γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου. Ὁ Ὀλλανδός καθηγητής Freudenthal τοῦ Πανεπιστημίου Utrecht καί ὁ Neugebauer τοῦ Κέντρου Προκεχωρημένων Σπουδῶν τοῦ Princeton (ΗΠΑ) γράφουν ὅτι, ὅταν μεταξύ 200-600 μ.Χ. ἐδημιουργεῖτο τό σύστημα θέσεως τῶν ἀριθμῶν εἰς τάς Ἰνδίας, οἱ Ἰνδοί ἐγνώριζον ἤδη καί ἐσπούδαζον ἐντατικῶς τήν ἐλληνικήν Ἀστρονομίαν τοῦ Πτολεμαίου, ὡς τοῦτο συνάγεται ἐκ τοῦ κυριωτέρου ἰνδικοῦ ἀστρονομικοῦ ἔργου, τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τό ὅποιον ἔφερε τόν τίτλον Surya Siddhanta, εἰς τό ὅποιον ἀπαντῶσι πλεῖστοι ἐλληνικάι φράσεις, ὡς π.χ. Kendra (κέντρα), Irita (λεπτά) καί ἄλλα. Τοῦτο σημαίνει, κατά τούς ἰδίους ἐπιστήμονας, ὅτι ἡ ἀστρονομική θεωρία τοῦ ἀνωτέρω ἔργου στηρίζεται εἰς τήν θεωρίαν τῶν ἐπικύκλων τοῦ Πτολεμαίου καί ὅτι οἱ Ἰνδοί ἔμαθον ἤδη ἐκ τοῦ Πτολεμαίου νά χρησιμοποιοῦν ὡς σύμβολον διά τό μηδέν ἕνα κύκλον καί τό σύστημα θέσεως τῶν ἀριθμῶν.

Ὅτι οἱ Ἰνδοί κατά τήν ἐποχήν ἐκείνη, προσθέτουν οἱ προηγουμένως ἀναφερθέντες ἐπιστήμονες, εἶχον ὑποστή τήν ἐπίδρασιν τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος συνάγεται καί ἐκ τῆς γραφῆς τῶν κλασμάτων, κατά τήν ὁποίαν οἱ Ἰνδοί ἔγραφον τόν παρονομαστήν ἄνωθεν τοῦ ἀριθμητοῦ, χωρίς τήν διαχωριστική τούτων γραμμή, ὅπως ἀκριβῶς ἔγραφον τά κλάσματα οἱ Ἕλληνες. (W.L., van der Waerden, Erwachende Wissenschaft 1956, σελ. 91-93). Σχετικῶς πρός τήν ἐπίδρασιν τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος εἰς τάς Ἰνδίας καί τήν Ἀσίαν γενικῶς, ἄς ἐπιτραπῇ νά σημειώσωμεν τί γράφεται εἰς τό γερμανικόν λεξικόν τῆς Ἀρχαιότητος εἰς τό λῆμμα (λέξιν) Κίνα.

«Ὁ ἐλληνικός πολιτισμός ἐξηπλώθη μέσῳ Ἰταλίας καί Κωνσταντινουπόλεως εἰς τήν λοιπήν Εὐρώπην, εἰς τήν Αἰθιοπίαν, τάς Ἰνδίας, τό Τουρκεσταν, μέχρι τῆς Κίνας διά τοῦ ἐμπορίου. Οἱ Κινέζοι ὠνομάζοντο ὑπό τῶν Ἑλλήνων Σῖναι. Ὁ ἐκ τῆς Ἡρακλείας Ἕλλην γεωγράφος Μαρκιανός (400 μ.Χ. περίπου) παρέχει πολλὰς πληροφορίας περί τῶν χωρῶν αὐτῶν, χρησίμους διά τούς ναυτιλλομένους καί ἐμπορευομένους, στηρίζομένας εἰς παλαιότερα ἐλληνικά ἔργα ἀπολεσθέντα.

Ἡ ἐπικρατοῦσα ἀντίληψις ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐγνώριζον τήν Ἀσίαν μόνον μέχρι τῆς Ταπροβάνης (Κεϋλάνης) εἶναι ἐσφαλμένη. Ὁ Μαρκιανός μάλιστα μνημονεύει καί μίαν νοτίως τῆς Κίνας ἄγνωστον χώραν. Οἱ Λατίνοι μετέφρασαν τήν φράσιν τοῦ Μαρκιανοῦ εἰς terra australis incognita (χώρα νοτία ἄγνωστος), ἐξ οὗ australis=νοτία, βραδύτερον ἔλαβε τό ὄνομα ἡ Αὐστραλία. Παλαιοὶ Κινέζοι συγγραφεῖς λέγουν, ὅτι ὁ Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ Μάρκος Αὐρήλιος Ἀντωνῖνος εἶχεν ἀποστείλει πρεσβείαν εἰς τήν Κίναν μέσῳ τοῦ Anan. Εἰς κινεζικόν παλαιόν βιβλίον ὑπό τόν τίτλον «Πληροφορία περί τῶν Δυτικῶν Χωρῶν» αἱ ἀποστάσεις μεταξύ πόλεων δέν ἔχουν δοθῇ εἰς κινεζικά μέτρα ἀλλά εἰς ἐλληνικά στάδια, ἀσφαλῶς ληφθεῖσαι ἐκ τινος ἐλληνικοῦ βιβλίου γραμμένου διά τούς περιηγητάς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης...» (Kroner, Worterbuch der Antike, λέξις China).

Τά ἀνωτέρω μνημονεθέντα εἶναι σημαντικά διά τήν ἐπίδρασιν τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος εἰς τήν ἐπινόησιν τῶν συμβόλων τῶν ἀριθμῶν ὑπό τῶν Ἰνδῶν, δέν σημαίνουν ὅμως ὅτι ἡ ἐπινόησις τῶν Ἰνδῶν διά τά σύμβολα ὠρισμένων ἀριθμῶν χά-

νει τήν ἀξίαν τῆς καί τήν πρωτοτυπίαν τῆς. Εἰς τήν περιοχὴν τῶν Ἰνδῶν ἐτέθησαν αἱ πρῶται βάσεις διαμορφώσεως τοῦ σημερινοῦ συμβολισμοῦ τῶν ἀριθμῶν, ὡς τοῦτο ἐμφαίνεται καί ἐκ τοῦ κατωτέρω παρατιθεμένου πίνακος, ὅπου ἐκτίθεται λίαν παραστατικῶς ἡ ἐξέλιξις τῆς διαμορφώσεως τῶν συμβόλων τῶν ἀριθμῶν ἀπὸ τοῦ 200 μ.Χ. μέχρι τοῦ 1600 μ.Χ. (Johannes TROPFKE, Geschichte der Elementar-Mathematik, τόμος I, Berlin und Leipzig 1921, σελ. 28).

Ἀποδείξεις ἀκόμη τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος εἰς τούς Ἰνδοὺς διά τήν ἐπινόησιν τῶν ἀριθμητικῶν συμβόλων εἶναι, ὅτι τό σύμβολον διά τόν ἀριθμόν 4 (πρῶτη καί δευτέρα σειρά τοῦ παρατιθεμένου πίνακος) χρησιμοποιεῖται ἤδη ὑπὸ τοῦ Ἀρχιμήδους, ὡς παραπεμπτικόν σημεῖον εἰς σχῆμα τοῦ 9 προβλήματος τοῦ β' βιβλίου «Περὶ σφαίρας καί κυλίνδρου».

Ἄς ἐπιτραπῇ νά προσθέσωμεν μερικὰς ἐνδιαφερούσας πληροφορίας, τὰς ὁποίας παρέχει ὁ van der Waerden εἰς τό ἀνωτέρω μνημονευθέν βιβλίον του, σελ. 94.

«Κατά τό 776 μ.Χ. ὁ Χαλίφης Al-Mansur, ἱδρυσε τήν Βαγδάτην ὅχι μακράν τῆς Σελευκείας... Ὁ ἐγγονος τούτου Al Mamun ἱδρυσεν ἐκεῖ Ἀκαδημίαν, Ἀστεροσκοπεῖον καί Βιβλιοθήκην. Εἰς τήν Βιβλιοθήκην αὐτὴν εἰργάζετο ὁ Ἀραβ (μαθηματικός) Muhammed Ben Musa, ἐπνομαζόμενος Al Khwarismi (Ἀλκγάρισμι), ὁ ὁποῖος ἔγραψε τό πρῶτον ἀραβικόν βιβλίον περὶ Ἀλγέβρας. Ὁ αὐτός Ἀλκγάρισμι ἔγραψε μικρόν βιβλίον περὶ ἀριθμητικῶν πράξεων κατ' Ἰνδοῦς. Τό βιβλίον αὐτό μετεφράσθη εἰς τήν λατινικήν κατά τόν 12ο αἰῶνα ὑπὸ τοῦ Ἀγγλου Μοναχοῦ Adelhard ἐκ Bath. Διά τοῦ βιβλίου αὐτοῦ ἐγιναν γνωστοὶ εἰς τήν Εὐρώπην οἱ ἰνδικοὶ-ἀραβικοὶ ἀριθμοί. Τό ὄνομα τοῦ Ἀλκγάρισμι παρεφράσθη εἰς ἀλγόριθμος».

Βραδύτερον ἡ λέξις ἀλγόριθμος ἐγίνε μαθηματικὸς ὅρος σημαίνων τρόπον λογισμοῦ, ὅπως ὁ ἀλγόριθμος τοῦ Εὐκλείδους κλπ. Ἡ ἐπίδρασις τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος εἰς τήν ἀνάπτυξιν τοῦ μεσαιωνικοῦ, ἰνδικοῦ καί ἀραβικοῦ πολιτισμοῦ συνεχίσθη ἐπὶ ἀρκετάς ἑκατονταετίας ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους, ὡς συνάγεται ἐκτὸς ἄλλων, καί ἐκ τῶν ἐξῆς περιστατικῶν:

1) Ὁ ἀνωτέρω μνημονευθεὶς Χαλίφης Al Mamun (813-833), ὅτε κατά τό 823 ἐνίκησε τόν Βυζαντινὸν αὐτοκράτορα Μιχαὴλ τὸν 2ον, ἔθεσεν ὡς ὅρον πρὸς σύναψιν εἰρήνης καί ἀπόδοσιν τῶν αἰχμαλώτων, τήν παράδοσιν εἰς αὐτόν ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ ἐλληνικῶν χειρογράφων ἐπιστημονικῶν ἔργων ἢ ἀντιγράφων αὐτῶν, ὅρον τόν ὅποιον ὁ Μιχαὴλ ἀπεδέχθη. (Ἰδέ Μεγάλη Σύνταξις τοῦ Πτολεμαίου, μετὰφρασις εἰς τήν γερμανικὴν ὑπὸ Karl Manitius, Λειψία 1912, ἀνατύψεις Λειψία 1962 σελ. VI).

2) Κατά τό ἔτος 529 ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου Ἰουστινιανὸς ἐκλείσε τήν ἐν Αθήναις Ἀκαδημίαν τοῦ Πλάτωνος, ὅπου εἶχον σπουδάσει φιλοσοφίαν καί ἐλληνικά γράμματα οἱ Μεγάλοι Ἱεράρχαι Βασίλειος ὁ Μέγας καί Γρηγόριος ὁ Θεολόγος καί τὰς ἄλλας ἐλληνικάς φιλοσοφικάς Σχολάς, ὅπου εἶχον σπουδάσει φιλοσοφίαν καί ἐλληνικά γράμματα ὁ Ἀπόστολος Παῦλος καί ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος καί ἄλλοι μεγάλοι καί διαπρεπεῖς Ἱεράρχαι τοῦ Χριστιανισμοῦ. Οἱ καθηγηταὶ τῶν Σχολῶν αὐτῶν ἠναγκάσθησαν νά μεταβοῦν εἰς τήν Περσίαν καί τήν Ἀραβίαν ἐνθα ἱδρυσαν Σχολάς, οἱ διάδοχοι τῶν δὲ εἶναι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι συνεβούλευσαν τόν Χαλίφην Al Mamun νά ζητήσῃ ἐλληνικά χειρόγραφα ἀπὸ τόν αὐτοκράτορα Μιχαὴλ, τὰ ὅποια ἦσαν εἰς αὐτοὺς ἀπαραίτητα διά τήν διδασκαλίαν τῶν Περσῶν καί τῶν Ἀράβων καί διά τὰς ἐπι-

στημονικάς των ἐρεῦνας.

Ἡ τελικὴ διαμόρφωσις τῶν ἰνδικῶν συμβόλων διά τούς ἀριθμούς ἐγίνεν εἰς τήν Εὐρώπην κατά τὸν 16ον αἰῶνα, ἐνῶ εἰς τό Βυζάντιον γίνεται διαμνημόνευσις τῶν συμβόλων αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Βυζαντινοῦ λογίου Μαξίμου Πλανούδη (1255-1305), ὁ ὁποῖος τὰς ἀριθμητικὰς πράξεις διά τῶν ἰνδικῶν ἀριθμῶν τὰς ὀνομάζει «ψηφοφορία κατ' Ἰνδοῦς» (Paul Tannery, Memoires Scientifiques τόμ. IV, σελ. 199).

Τὰ μαθηματικά τοῦ Ὀμήρου

Ἀπὸ τῆς ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς ὅλοι συμφωνοῦν ὅτι ὁ Ὀμηρος εἶναι ὁ μεγαλύτερος ποιητής, τὸν ὅποιον ἐγέννησεν ἡ ἀνθρωπότης. Ὅτι ὅμως ὁ Ὀμηρος ἦτο καί σπουδαῖος μαθηματικὸς καί ὅτι εἰς τούς στίχους τῶν ποιημάτων του παίζει μέ τὰ μαθηματικά, αὐτό εἰς τούς πολλοὺς εἶναι ἄγνωστον.

Περὶ τῶν μαθηματικῶν γνώσεων τοῦ Ὀμήρου, ἀμυδράν μὲν ἀλλ' ἐνδιαφέρουσαν πληροφορίαν παρέχει εἰς ἡμᾶς ὁ Ρωμαῖος συγγραφεὺς Aulus G. Gellius (2ος αἰὼν μ.Χ.) Ὁ Gellius (Γκέλλιος) ἐσπούδασεν εἰς τὰς Ἀθήνας, εἰς τήν Ἀκαδημίαν τοῦ Πλάτωνος καί ἔγραψε πραγματείαν εἰς δύο τόμους ὑπὸ τόν τίτλον «Ἀττικαὶ νύκτες» (Noctes Atticae). Εἰς τόν δεῦτερον τόμον (XIV cap. 6 παρ. 4) ἀναφέρει ὁ Γκέλλιος ὅτι Ἀθηναῖος φίλος του, τοῦ ἔδωκε πρὸς μελέτην βιβλίον του, ὅπου οὗτος εἶχε συγκεντρώσει ἐνδιαφερούσας πληροφορίας, τὰς ὁποίας δέν εὗρισκε κανεὶς εἰς τὰ ἐν κυκλοφορίᾳ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Μεταξύ τῶν πληροφοριῶν αὐτῶν ἦτο ἡ παρατήρησις, ὅτι εἰς ὠρισμένους στίχους τοῦ Ὀμήρου, ἂν ἀντικατασταθοῦν τὰ γράμματα διά τῶν ἀριθμητικῶν αὐτῶν τιμῶν λαμβάνεται τό αὐτό ἄθροισμα, ὡς π.χ.:

Ἰλιάς Η

στίχος 264

ἄλλ' ἀναχασσάμενος λίθον εἴλετο χειρὶ παχείῃ = 3498

στίχος 265

κείμενον ἐν πεδίῳ, μέλανα, τρηχύν τε μέγαν τε = 3498

(ἀλλ' ὑπεχώρησε (ὁ Ἔκτωρ) καί σήκωσε μέ τό γερό του χερί μιά πέτρα, ἡ ὁποία ἦτο στό ἔδαφος, μαύρη καί τραχεῖα καί πολύ μεγάλη).

Ἄλλ'	= 1+30+30=61
Ἀναχασσάμενος	= 1+50+1+600+1+200+200+1+40+5+50+70+200=1419.
λίθον	= 30+10+9+70+50=169,
εἴλετο	= 5+10+30+5+300+70=420,
χειρὶ	= 600+5+10+100+10=725,
παχείῃ	= 80+1+600+5+10+8=704
Ἐν ὅλῳ	61+1419+169+420+725+704=3498

κείμενον	= 20+5+10+40+5+50+70+50=250,
ἐν	= 5+50=55,
πεδίῳ	= 80+5+4+10+800=899,
μέλανα	= 40+5+30+1+50+1=127,
τρηχύν	= 300+100+8+600+400+50 = 1458,
τε	= 300+5=305
μέγαν	= 40+5+3+1+50=99,
τε	= 30+5=305
Ἐν ὅλῳ	250+55+899+127+1458+305+99+305=3498

Ιλιάς Τ

στίχος 306

μή με πρίν σίτοιο κελεύετε μηδὲ ποτήτος = 2848

στίχος 307

ἄσασθαι φίλον ἦτορ, ἐπεὶ μ' ἄχος αἰνόν ἰκάνει = 2848

(Μή με προτρέπετε νά χορτάσω τήν καρδιά μου προηγουμένως μέ φαγητό καί ποτό, γιατί μέ καταλαμβάνει πόνος φοβερός).

Αἱ ἀνωτέρω παρατηρήσεις διά τα μαθηματικά τοῦ Ὀμήρου εἶχον προκαλέσει τό ἐνδιαφέρον πολλῶν μελετητῶν τῶν Ὀμηρικῶν Ἐπῶν κατά τήν ἀρχαιότητα, ἐνδιαφέρον, τό ὅποιον συνεχίσθη καί κατά τούς πρώτους μετὰ Χριστόν αἰῶνας. Ὁ ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεὺς Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς ἀφορμώμενος ἐκ τοιούτων παρατηρήσεων σημειώνει, ὅτι ὁ Θεὸς τιμωρεῖ τούς ἀνθρώπους συχνά μέ 5 ἢ 6 ἢ 7 γράμματα, ἐννοῶν τὰς λέξεις λιμός, λοιμός, πόλεμος (Gellius ἔ.α.).

(σημ.	Μονάδες (1-9) α', β', γ', δ', ε', ς, ζ, η, θ,
	δεκάδες (10-90) ι', κ', λ', μ', ν', ξ, ο', π', ρ'
	εκατοντάδες (100-900) ρ', σ', τ', υ', φ', χ', ψ', ω', ϝ).

Ἄλλοι μελετηταὶ παρετήρησαν ὅτι τὰ δύο πρῶτα γράμματα τῆς πρώτης λέξεως τῆς Ἰλιάδος μῆ-νιν, τὰ μῆ, παριστοῦν τόν ἀριθμόν τῶν ραψωδιῶν τῆς Ἰλιάδος καί τῆς Ὀδυσσεΐας (24+24=48) καί ὅτι εἰς ἕνα στίχον τῆς Ἰλιάδος ἐκάστη ἐπομένη λέξις ἔχει μίαν συλλαβὴν περισσότεραν, τῶν συλλαβῶν τῆς προηγουμένης λέξεως:

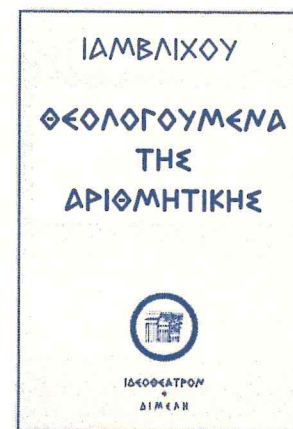
Ἰλιάς Γ 182

ὦ μάκαρ Ἀτρεΐδῃ, μοιρηγενές, ὀλβιόδοιμον
1 2 3 4 5

(Σημ. Ἐδῶ πρέπει νά σημειώσωμεν ὅτι ἡ λέξις Α-τρεΐ-δῃ εἰς πεζόν λόγον ἔχει 3 συλλαβὰς. Εἰς τόν ὁμηρικόν στίχον ὁμοῦς ἔχει 4 συλλαβὰς Ἀ-τρε-ΐ-δῃ). Ἄλλη παλαιὰ παρατήρησις ἐπὶ τῶν μαθηματικῶν τοῦ Ὀμήρου εἶναι ἡ χρησιμοποίησις ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἐπιρρήματος τρίς, εἰς τόν στίχον τῆς Ἰλιάδος Ο 189, ὅπου διαβάζομεν:

τριχθὰ δέ πάντα δέδασται, ἕκαστος δ' ἔμμορε τιμῆς

ἦτοι τὰ πάντα ἐκφράζονται διά τοῦ ἀριθμοῦ 3, ἕκαστος δὲ μετέχει τιμῆς. (π.χ. ἀρχή-μέσον-τέλος, πρωΐ-μεσημέρι-βράδυ, παρελθόν-παρόν-μέλλον). (Ιαμβλίου, Θεολογούμενα τῆς Ἀριθμητικῆς-ἐκδ. ἸΔΕΟΘΕΑΤΡΟΝ).

Οἱ εἰδικοί ἀνθρωπολόγοι παραδέχονται, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐνεφανίσθη, ἐπὶ τῆς γῆς περὶ τὸ 1 ἑκατομμ. ἔτη π.Χ. Πολ-
λοὶ ἐκ τούτων δέχονται τὴν γνώμην τοῦ Ἀναξιμάνδρου (611-
546 π.Χ.), ὅτι ὁ ἄνθρωπος προήλθεν ἐκ τῆς ἐξελιξέως τῶν εἰ-
δῶν, τὴν ὁποίαν μετὰ 2440 ἔτη περίπου διετύπωσε καὶ ὁ Ἄγ-
γλος φυσιοδίφης Δαρβίνος (1809-1882). (Ἰδέ Ε. Σ. Σταμάτη,
Προσωκρατικοὶ φιλόσοφοι, Ἀθήναι 1966, σελ. 32 -Πλουτάρ-
χου Στρωματεῖς 2 Δοξογράφοι 579).

Τὰ ἀρχαιότερα πολιτιστικά ἐπιτεύγματα τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ
τῆς γῆς, ὑπὸ μορφὴν πρωτογόνων οἰκισμῶν ἀνεκαλύφθησαν
εἰς τὴν Θεσσαλίαν πρὸ ὀλίγων ἐτῶν παρὰ τὴν Ὀμηρικὴν πό-
λιν Ἀργισσαν, τὸ σημερινόν χωρίον Κρεμομαγούλα, κείμενον
5 χιλιόμετρα δυτικῶς τῆς Λαρίσης, κατόπιν ἀνασκαφῶν τοῦ ἐν
Ἀθήναις Γερμανικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου, ὑπὸ τὴν
διεύθυνσιν τοῦ καθηγητοῦ Μιλόϊσιτς, βασισθέντος εἰς προη-
γουμένας ἀνασκαφάς γενομένας ὑπὸ τοῦ Ἑλλήνου καθηγη-
τοῦ Χρήστου Τσουντα. Ἀνακοίνωσις ἐπίσημος τῶν ἐν Θεσσα-
λίᾳ ἀνασκαφῶν τῶν Γερμανῶν ἐγένετο ἐν Ἀθήναις παρὰ τοῦ
Γερμανοῦ καθηγητοῦ Biesants τὴν 16-12-1958. Οἱ ἀνακαλυ-
φθέντες αὐτοὶ πρωτόγονοι οἰκισμοὶ τοῦ ἐλληνικοῦ χώρου χρο-
νολογοῦνται 100 χιλ. ἔτη π.Χ. Ἐκτοτε καὶ μέχρι τοῦ 9600 π.Χ. πε-
ρίπου οὐδεμίαν παλαιάν πληροφωρίαν ἔχομεν περὶ δημιου-
ργίας πολιτιστικῶν ἐπιτευγμάτων τοῦ ἀνθρώπου γενικῶς ἐπὶ
τῆς γῆς, πλὴν τῶν πληροφωρίων ἐκ τῶν εὐρημάτων εἰς σπή-
λαια τοῦ Πηλίου, τῆς Γαλλίας καὶ ἄλλου (περίπου 30 χιλ. ἔτη
π.Χ.), καὶ τῶν πληροφωρίων, τὰς ὁποίας ἀνεκάλυψε εἰς τὸν
Σόλωνα ὁ Αἰγύπτιος σοφὸς ἱερεὺς, ὅταν ὁ Σόλων περὶ τὸ 580
π.Χ. ἐπεσκέφθη τὴν Αἴγυπτον. Τὰς πληροφωρίας αὐτάς δημο-
σιεύει ὁ Πλάτων εἰς τοὺς διαλόγους τοῦ Τίμαιος καὶ Κριτίας. Οἱ
Ἀθηναῖοι δὲν εἶχον γνῶσιν αὐτῶν, διότι κατὰ διαστήματα εἶ-
χον γίνεσθαι πολλοὶ κατακλυσμοὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, τῶν ὁποίων
καταστρεπτικώτερος ἦτο ὁ κατακλυσμὸς τοῦ Δευκαλίωνος, ὁ
ὁποῖος κατὰ τὰς σημειώσεις τοῦ αἰγυπτιακοῦ ἀρχεῖου συνέβη
περὶ τὰ 9000 ἔτη πρὸ τοῦ χρόνου τῆς μεταβάσεως τοῦ Σόλ-
ωνος εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ὑποτίθεται, ὅτι τὸ ἀρχεῖον τῶν Αἰγυ-
πτίων ἀπετελεῖτο ἀπὸ πλίνθους, αἱ ὁποῖαι ἐξηραίνοντο κατό-
πιν θερμάνσεως, ἀφοῦ εἶχον εἰς αὐτάς γραφῇ τὰ διάφορα γε-
γονότα, τῶν ὁποίων ἤθελον νὰ κρατήσουν σημειώσεις.

Κατὰ τὰς πληροφωρίας λοιπὸν τὰς παρεχομένας ὑπὸ τοῦ
Αἰγυπτίου ἱερέως καὶ δημοσιευόμενας ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος εἰς
τοὺς διαλόγους τοῦ Τίμαιος καὶ Κριτίας οἱ Ἀθηναῖοι 9000 ἔτη
πρὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Σόλωνος εἶχον μεγάλον πολιτισμόν, ἐνῶ
ὁ πολιτισμὸς τῶν Αἰγυπτίων ἀρχίζει 1000 ἔτη βραδύτερον, ἤ-
τοι 8000 ἔτη πρὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Σόλωνος, ὡς λέγουν αἱ ση-
μειώσεις τοῦ αἰγυπτιακοῦ ἀρχεῖου. Ἐπὶ πλέον, τονίζει ὁ Αἰγύ-
πτιος ἱερεὺς, ὅτι οἱ Αἰγύπτιοι ἐξώπλισαν τὸν αἰγυπτιακὸν στρα-
τὸν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὀπλῶν, τὰ ὁποῖα τοὺς ἔδωσαν ὡς ὑπόδειγ-
μα οἱ Ἀθηναῖοι καὶ ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ τοῦ
Δευκαλίωνος εἶχον ἰσχυρότατον Κράτος, τὸ ὁποῖον ἔσωσε
τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Αἴγυπτον ἐκ τῶν ἐπιθέσεων τοῦ στρατοῦ
τῆς μεγάλης νήσου Ἀτλαντίδος τῆς εὐρισκομένης ἔξω τοῦ
πορθμοῦ τῶν Ἡρακλείων στηλῶν, δηλαδὴ ἔξω τοῦ πορθμοῦ
τοῦ Γιβραλτάρ, εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν, καὶ καταβυθι-
σθείσης κατὰ τὸν μεγάλον κατακλυσμὸν τοῦ Δευκαλίωνος
9000 ἔτη πρὸ τῆς ἐπισκέψεως τοῦ Σόλωνος εἰς τὴν Αἴγυπτον.

Τὸ ὑποστηριζόμενον, ὅτι ἡ Ἀτλαντὶς ἦτο μικρὰ νήσος πα-
ρὰ τὴν νήσον Θήραν καὶ ὅτι ἐβυθίσθη κατὰ τὴν ἐκεῖ ἡφαισ-
τειακὴν ἔκρηξιν τοῦ 1500 π.Χ. κατόπιν νεωτέρων ἐρευνῶν δὲν
εὐσταθεῖ. Τὰ κυριώτερα ἐπιχειρήματα διὰ τὴν ὑποστήριξιν τῆς
γνώμης, ὅτι ἡ Ἀτλαντὶς εὐρίσκετο περὶ τὴν Θήραν καὶ ἐβυ-
θίσθη τῷ 1500 π.Χ. εἶναι δύο. Πρῶτον, ὅτι ὁ Πλάτων ἔκαμε λά-
θος κατὰ τὸν παράγοντα 10 καὶ ἀντὶ νὰ γράψῃ 900 ἔτη πρὸ
τῆς ἐποχῆς τοῦ Σόλωνος ἔγραψεν 9000 ἔτη. Δεύτερον, ὅτι οἱ
κάτοικοι τῆς Ἀτλαντίδος ἐγνώριζον τὸν ὀρεῖχαλκον, ἡ δὲ ὀ-
ρεῖχαλκίνη ἐποχὴ τοποθετεῖται ὑπὸ τῆς σημερινῆς ἐπιστήμης
περὶ τὸ ἔτος 2100-1200 π.Χ.

Καὶ τὰ δύο προηγούμενα ἐπιχειρήματα εἶναι ἐσφαλμένα.
Τὸ πρῶτον διότι οἱ Αἰγύπτιοι εἶχον ἄλλο σύμβολον διὰ τὸν
ἀριθμὸν 100 καὶ ἄλλο, ἐντελῶς διάφορον, διὰ τὸν ἀριθμὸν
1000 καὶ κατὰ συνέπειαν ἀπεκλείετο ὁ ἀριθμὸς 100 νὰ ἐκλη-
φθῇ ὡς 1000. (Ἰδέ τὰ αἰγυπτιακὰ σύμβολα, διὰ τοὺς ἀριθμούς
τούτους εἰς τὸ περιοδικόν «Εὐκλείδης», τεύχος 2, Φεβρουά-
ριος 1968 σελ. 83). Ἐξ ἄλλου ὁ Σόλων μετέφερε τὴν συναφῇ
διήγησιν τοῦ Αἰγυπτίου ἱερέως εἰς τὰς Ἀθήνας προφορικῶς
καὶ ὄχι γραπτῶς, ὡς συνάγεται ἐκ τοῦ Τιμαίου, ὅπου γράφεται
«Λέγε ἐξ ἀρχῆς», ἢ ὅς, «τί τε καὶ πῶς καὶ παρὰ τίνων ὡς
ἀληθῆ διακηκῶς ἔλεγεν ὁ Σόλων». (Τίμαιος 21 D). Ἐπὶ πλέον,
τὸ σύμβολον διὰ τὸ μηδέν (0) ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ Κλαυδίου
Πτολεμαίου ἐν Ἀλεξανδρείᾳ περὶ τὸ 150 μ.Χ., ὡς ἐμνημονεύθη
προηγουμένως.

Καὶ τὸ δεύτερον ἐπιχείρημα εἶναι ἐσφαλμένον, διότι ὁ
ὀρεῖχαλκος περὶ τοῦ ὁποίου ὁμιλεῖ ὁ Πλάτων εἰς τὸν Κριτίαν
δὲν εἶναι τὸ σημερινόν κράμα ὀρεῖχαλκος, ἀλλὰ τὸ ἄγνωστον
εἰς ἡμᾶς μέταλλον ὀρεῖχαλκος, ὡς συνάγεται ἐκ τοῦ Κριτίου
τοῦ Πλάτωνος ὅπου γράφεται:

«Πολλὰ μὲν γὰρ διὰ τὴν ἀρχὴν αὐτοῖς προσήειν ἔξωθεν,
πλεῖστα δὲ ἡ νῆσος αὐτὴ παρείχετο εἰς τὰς τοῦ βίου κατασκευάς,
πρῶτον μὲν ὅσα ὑπὸ μεταλλείας ὀρυττόμενα στερεὰ καὶ ὅσα
τηκτὰ γέγονε, καὶ τὸ νῦν ὀνομαζόμενον μόνον-τότε δὲ πλέον
ὀνόματος ἦν τὸ γένος ἐκ γῆς ὀρυττόμενον ὀρεῖχαλκου κατὰ
τόπους πολλοὺς τῆς νήσου, πλὴν χρυσοῦ τιμωτάτον ἐν τοῖς
τότε ὄν...». (Κριτίας 114 D.E) (Διότι ἔνεκα τῆς ἐξουσίας, τὴν
ὁποίαν εἶχον (σημ: οἱ βασιλεῖς τῆς Ἀτλαντίδος) πολλὰ πράγ-
ματα μετεφέροντο ἐκ τοῦ Ἐξωτερικοῦ, πλεῖστα δὲ ἐπρωμή-
θευεν εἰς αὐτοὺς ἡ ἰδία ἡ νῆσος, ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἐχρειά-
ζοντο διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ βίου των, πρῶτον μὲν τοὺς ἔδιδε
τὰ μέταλλα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἐξορύσσονται αὐτοῦσια καὶ στε-
ρεὰ ἀπὸ τὴν γῆν, καὶ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα σχηματίζονται διὰ τῆξεως,
καὶ τὸ μέταλλον ἐκεῖνο, τοῦ ὁποῖου σήμερον μόνον τὸ ὄνομα
τοῦ ἀκούομεν, ἐνῶ τότε ὑπῆρχε πολὺ περισσότερον τὸ μέ-
ταλλον ἀπὸ τὸ ὄνομα, δηλαδὴ τὸν ὀρεῖχαλκον, ὁποῖος ἐξω-
ρύσσετο εἰς πολλὰ μέρη τῆς νήσου, καὶ ἦτο τὸ πολυτιμότερον
μέταλλον πλὴν τοῦ χρυσοῦ διὰ τοὺς τότε ἀνθρώπους...).

Ἀλλὰ καὶ ἡ τοποθέτησις τῆς χαλκίνης ἐποχῆς εἰς τὸ χρο-
νικὸν διάστημα 3900-2100 π.Χ. ἀποδεικνύεται οὐχὶ ὀρθή κατό-
πιν τῶν ἀνασκαφῶν τῆς ἀνοίξεως 1970, τῶν γενομένων ὑπὸ
τοῦ Ἀμερικανοῦ Robert J. Braindwood, τοῦ Πανεπιστημίου
τοῦ Σικάγου καὶ τοῦ Τούρκου Hallet Cambel τοῦ Πανεπιστη-
μίου τῆς Κωνσταντινουπόλεως παρὰ τὸ χωρίον Teresli κείμε-
νον πλησίον παραποτάμου τοῦ Τίγρητος ποταμοῦ, ὅπου εὐρέ-
θησαν χάλκινα ἀντικείμενα καὶ ἐργαλεῖα χρονολογούμενα διὰ
τῶν νεωτάτων μεθόδων περὶ τὸ ἔτος 7000 π.Χ. (Scientific
American-Frankfurter Allgemeine Zeitung, Mai 1970).

Ο Κρητικὸς πολιτισμὸς, ὁ Μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς, ἡ
δημιουργία τῆς γλώσσης τῆς Ὀδυσσεΐας καὶ τῆς Ἰλιά-
δος τοῦ Ὀμήρου δὲν ἐγίναν εἰς χρονικὸν διάστημα ὀλίγων ἑκα-
τοντάδων ἐτῶν, ἀλλὰ εἰς διάστημα πολλῶν χιλιάδων ἐτῶν.
Ὅλα λοιπὸν τὰ ὑπάρχοντα στοιχεῖα συνηγοροῦν εἰς τὴν γνώ-
μην, ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Δευκαλίωνος, περὶ τὸ ἔτος 9600
π.Χ., ὁπότε ἐβυθίσθη, ἡ εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανὸν εὐρισκο-
μένη μεγάλη νῆσος Ἀτλαντὶς, ὑπῆρχεν εἰς τὴν Ἑλλάδα με-
γάλος πολιτισμὸς.

Ὁ πολιτισμὸς δὲ αὐτὸς μετεδόθη εἰς τὴν Ἑγγύς Ανατολήν
καὶ τὴν Αἴγυπτον, ὡς ἀφηγεῖται ὁ ἱερεὺς εἰς τὸν Σόλωνα (Τί-
μαιος 23-26). Ὅθεν τὸ γραφόμενον ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου, ὅτι ἡ
γεωμετρία (ἡ πρακτικὴ) εὐρεθεῖσα εἰς τὴν Αἴγυπτον εἰς πολὺ
νεωτέραν ἐποχὴν μετεφέρθη εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐλέγχεται ὡς ἀνα-
κριβές. Καίτοι ἡ σχετικὴ φράσις τοῦ Ἡροδότου θεωρεῖται ὑπὸ
τινων διφορούμενῃ, ἐν τούτοις οἱ πλεῖστοι τῶν μεταγενεστέρων
συγγραφέων, παραλαβόντες ἐξ αὐτοῦ διετήρησαν καὶ διέ-
δωσαν τὴν πληροφωρίαν αὐτήν, ὅτι δηλαδὴ ἡ γεωμετρία εὐρέ-
θη πρῶτον εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ ἐκεῖθεν μετεφέρθη εἰς τὴν
Ἑλλάδα, τῆς ὁποίας ἡ Ἡροδότειος διατύπωσις ἔχει ὡς ἑξῆς:

«Δοκεῖ δέ μοι ἐντεῦθεν γεωμετρίῃ εὐρεθεῖσα εἰς τὴν Ἑλ-
λάδα ἐπανελεῖν» (Ἡρόδοτος Β' 109). (Μοῦ φαίνεται δέ, ὅτι
ἀπὸ ἐδῶ (τὴν Αἴγυπτον) εὐρεθεῖσα ἡ γεωμετρία μετεφέρθη εἰς
τὴν Ἑλλάδα).

Ἡ ἀνωτέρω ἀνακρίβεια τοῦ Ἡροδότου δὲν εἶναι ἡ μόνη, ἡ ὁ-
ποία ἀπαντᾷ εἰς τὸ ἀξιοθαύμαστον πράγματι ἔργον τοῦ πατρός
τῆς ἱστορίας. Ὁ πατὴρ τῆς ἱστορίας δὲν ἦτο δυνατόν, κατὰ
τὴν παλαιάν ἐκείνην ἐποχὴν, νὰ ἐλέγξῃ τὴν ἀκρίβειαν ὧν
τῶν πληροφωρίων, τὰς ὁποίας ἐλάμβανεν. Ὁ Πλούταρχος ἐξ
ἄλλου θεωρεῖ πολλὰς ἀνακριβείας τῆς ἱστορίας τοῦ Ἡρο-
δότου γενομένας σκοπίμως καὶ πρὸς ἀναίρεσιν τῶν ἀνακρι-
βειῶν αὐτῶν ἔγραψε πραγματείαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Περὶ τῆς Ἡρο-
δότου κακοηθείας». Μία τῶν ἀνακριβειῶν, γράφει ὁ Πλούταρ-
χος, εἶναι καὶ ἐκείνη, καθ' ἣν ὁ ἐκ τῶν ἐπτὰ σοφῶν τῆς ἀρχαίας
Ἑλλάδος Θαλῆς ὁ Μιλήσιος, ἦτο Φοῖνιξ, δηλαδὴ Σημίτης (Α' 170).
Ἄλλη ἀνακρίβεια εἶναι, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἔλαβον τὰ ὀνόμα-
τα τῶν θεῶν τοῦ Ὀλύμπου παρὰ τῶν Αἰγυπτίων (Β' 50). Ἀλλὰ
καὶ αἱ πληροφωρίαι τοῦ Ἡροδότου περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πεσόν-
των εἰς τὰς μάχας τοῦ Μαραθῶνος καὶ τῶν Πλαταιῶν φαίνον-
ται ἀνακριβεῖς. Γράφει, παραδείγματος χάριν ὁ πατὴρ τῆς
ἱστορίας, ὅτι εἰς τὸν Μαραθῶνα ἔπεσαν 6400 Πέρσαι καὶ 192
Ἀθηναῖοι, ἐνῶ εἰς τὰς Πλαταιάς ἔπεσαν 257.000 Πέρσαι καὶ 159
Ἕλληνες (Ζ' 117, Ι 70).

Σχετικῶς πρὸς τὰς ἀνακριβείας τοῦ Ἡροδότου, ἰδίως ὅσον
ἀφορᾷ εἰς τοὺς Αἰγυπτίους γράφουν ἐκτός τοῦ Πλουτάρχου,
καὶ ἄλλοι ἀρχαῖοι συγγραφεῖς ὡς ἑξῆς:

«Ὅσα μὲν οὖν Ἡρόδοτος καὶ τινες τῶν τὰς Αἰγυπτίων
πράξεις συνταξαμένων ἐσχεδιάκασιν, ἐκουσίως προκρίναντες
τῆς ἀληθείας τὸ παραδοξολογεῖν καὶ μύθους πλάττειν ψυχα-
γωγίας ἔνεκα παρήσομεν...» (Διόδωρος Ι' 69, 7). (Ὅσα μὲν
λοιπὸν ὁ Ἡρόδοτος καὶ μερικοὶ ἐκ τῶν ἀσχολουμένων μετὰ τὴν
ἱστορίαν τῶν Αἰγυπτίων ἔγραψαν, προκρίναντες ἀπὸ τὴν ἀλή-
θειαν, νὰ γράφουν παραδοξολογίας καὶ νὰ πλάττουν μύθους
ἔνεκα ψυχαγωγίας, θὰ τὰ ἀντιπαρέλθωμεν).

«Ῥᾶον δ' ἂν τις Ἡσίοδῳ καὶ Ὀμήρῳ πιστεύσειεν ἡρωολο-
γοῦσι καὶ τοῖς τραγικοῖς ποιηταῖς ἢ Κτησίᾳ τε καὶ Ἡροδότῳ καὶ
Ἑλλανίκῳ καὶ ἄλλοις τοιούτοις». (Στράβων Γεωγραφικά XI 6,
3). (Εὐκολώτερον θὰ ἡδύνατο κανεῖς νὰ πιστεύσῃ τὸν Ἡσίοδον

καὶ τὸν Ὀμηρον, οἱ ὁποῖοι ὁμιλοῦν περὶ ἡρώων, καὶ τοὺς τραγι-
κοὺς ποιητάς, παρὰ τὸν Κτησίαν καὶ τὸν Ἡρόδοτον καὶ τὸν
Ἑλλανικὸν καὶ ἄλλους τοιούτους συγγραφεῖς).

«Πολλὰ τὸν Ἡρόδοτον ἐλέγχει τῶν Αἰγυπτιακῶν ὑπὲρ ἀγνοίας
ἐψευσμένον». (Ἰώσηπος, Κατὰ Ἀπίωνος Ι' 14). (Εἰς πολλὰ σημεία
ἐλέγχει τὸν Ἡρόδοτον (ὁ Μανέθων) διὰ τὰς πληροφορίες περὶ
Αἰγύπτου, ὡς γράφοντα ψεῦδη ἔνεκα ἀγνοίας).

«Ἐφορος μὲν Ἑλλάνικον ἐν ταῖς πλείστοις ψευδόμενον
ἐπιδείκνυσιν, Ἐφορον δὲ Τίμαιος καὶ Τίμαιον οἱ μετ' ἐκείνων
γεγονότες, Ἡρόδοτον δὲ πάντες». (Ἰώσηπος, Κατὰ Ἀπίωνος Ι'
3). (Ὁ Ἐφορος μὲν ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ Ἑλλάνικος εἰς τὰ περισ-
σότερα γράφει ψεῦδη, ὁ Τίμαιος γράφει τὸ αὐτὸ διὰ τὸν Ἐφο-
ρον, διὰ τὸν Τίμαιον γράφουν τὸ αὐτὸ οἱ μεταγενέστεροι, τὸν
Ἡρόδοτον δὲ ὅλοι ἀποδεικνύουν ψευδόμενον).

Ὡς συνάγεται λοιπὸν ἐκ τοῦ Τιμαίου τοῦ Πλάτωνος, ὁ ἀρ-
χαιότερος πολιτισμὸς ἐπὶ τῆς γῆς καὶ συνεπῶς καὶ ἡ δημιουρ-
γία τῆς γεωμετρίας ἐδημιουργήθη εἰς τὸν ἐλληνικὸν χῶρον
πολύ πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ τοῦ Δευκαλίωνος.

Αἱ φωτειναὶ ἀκτῖνες τῶν οὐρανίων σωμάτων καὶ τὸ σχῆμα
τοῦ ἡλίου καὶ τῆς πανσελήνου ἔδωσαν εἰς τὸν ἄνθρωπον εὐ-
θύς ἐμέσως ἀπὸ τῆς δημιουργίας του τὴν ἐννοιαν τῆς εὐθείας
γραμμῆς καὶ τοῦ κύκλου. Μὲ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ πολιτισμοῦ εἰς
τὸν ἐλληνικὸν χῶρον ἐδημιουργήθη ἡ ἐννοια τῶν ἀπλῶν γεω-
μετρικῶν σχημάτων καὶ τῶν ἀπλῶν γεωμετρικῶν κατα-
σκευῶν. Τοῦτο, ὑποτίθεται, ὅτι ἐγίνετο παραλλήλως πρὸς τὴν ἐξέ-
λιξιν τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης. Ἀντικείμενα τῆς καθημερινῆς
ζωῆς ἔδωσαν τὸ ὄνομα των εἰς τὰ πρῶτα γεωμετρικὰ σχήμα-
τα, ὡς λίαν προσφυῶς τονίζει ὁ σοφὸς Γάλλος καθηγητὴς
Charles Mugler εἰς τὸ περίφημον λεξικὸν του τῶν γεωμετρικῶν
ὀρων τῶν Ἑλλήνων (Charles Mugler, Dictionnaire historique de
la terminologie geometrique des Grecs, Paris 1958, σελ. 5-32).

Ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἡ
ἀπόδειξις εἰς τὰς μαθηματικὰς προτάσεις, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ
μίαν τῶν ὑψίστων ἀνακαλύψεων τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος,
ἀπὸ τότε ἤρχισεν ἡ δημιουργία τῶν ἐπιστημῶν ὑπὸ τῶν Ἑλ-
λήνων, ὑπὸ τὴν σημερινὴν ἐννοιαν τοῦ ὅρου ἐπιστήμη. Τὰ
χρονικὰ ὅρια τῆς ἐποχῆς αὐτῆς δὲν εἶναι δυνατόν νὰ καθο-
ρισθοῦν, διότι δὲν ὑπάρχουν τὰ πρὸς τοῦτο γραπτὰ στοιχεῖα.
Ὁ Πρόκλος (410-485 μ.Χ.), ὁ ὁποῖος ἀντλεῖ τὰς πληροφορίες
τοῦ παρὰ τοῦ ἱστορικοῦ τῶν Μαθηματικῶν, τοῦ μαθητοῦ τοῦ Ἀρι-
στοτέλους, Εὐδήμου τοῦ Ροδίου, τοῦ ὁποῖου τὸ ἔργον δὲν διε-
σώθη, ἀναφέρει ὡς πρῶτον χρησιμοποιοῦσαντὰ ἀπόδειξιν εἰς
μαθηματικὰς προτάσεις τὸν Θαλῆν τὸν Μιλήσιον (640-546
π.Χ.) γράφων τὰ ἑξῆς:

«Τὸ μὲν οὖν διχοτομεῖσθαι τὸν κύκλον ὑπὸ τῆς διαμέτρου
πρῶτον Θαλῆν ἐκείνον ἀποδείξαι φασιν».

«Τῷ μὲν οὖν Θαλῇ τῷ παλαιῷ πολλῶν τε ἄλλων εὐρέσεως
ἔνεκα καὶ τοῦδε τοῦ θεωρήματος χάρις. Λέγεται γὰρ δὴ πρῶ-
τος ἐκεῖνος ἐπιστῆσαι καὶ εἰπεῖν, ὡς ἄρα παντός ἰσοσκελοῦς
αἱ πρὸς τῇ βάσει γωνίαι ἴσαι εἰσίν, ἀρχαϊκώτερον δὲ τὰς "ἴσας"
ὁμοίας προσειρηκέναι».

«Τοῦτο γάρ τὸ θεώρημα δείκνυσιν, ὅτι δύο εὐθειῶν ἀλλή-
λας τεμνουσῶν αἱ κατὰ κορυφὴν γωνίαι ἴσαι εἰσίν, εὐρημένον
μὲν, ὡς φησιν, Εὐδήμος, ὑπὸ Θαλοῦ πρώτου».

«Εὐδήμος δὲ ἐν ταῖς γεωμετρικαῖς ἱστορίαις εἰς Θαλῆν
τοῦτο ἀνάγει τὸ θεώρημα» (Σημ.: τὸ θεώρημα ἐν συντομίᾳ εἶ-
ναι: Ἐάν δύο τρίγωνα ἔχουν μίαν πλευράν ἴσην καὶ τὰς εἰς αὐ-
τὴν προσκειμένας γωνίας ἴσας, εἶναι ἴσα). (Ἐκδοσις Friedlein,
157,10-250,20-299,1-352,14).

Ἐπειδὴ δὲ ὁ Θαλῆς θεωρεῖται ὁ ἀρχαιότερος τῶν σοφῶν τῆς Ἑλλάδος ὁ χρησιμοποίησας ἀπόδειξιν εἰς τὰ Μαθηματικά ἀποδίδεται εἰς αὐτόν ἡ ἀνακάλυψις τῆς ἀποδείξεως. Συναφῶς ὁ μεγαλύτερος τῶν Γερμανῶν φιλοσόφων Ἐμμανουήλ Κάντιος (Immanuel KANT, 1724-1804) ἐκθειάζει ἰδιαιτέρως τὸ μέγα τοῦτο ἐπίτευγμα τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος, λέγων, ὅτι ὅπως καὶ ἂν ὀνομάζεται ὁ ἐπινοήσας τὴν ἀπόδειξιν εἰς τὰ Μαθηματικά εἴτε Θαλῆς, εἴτε ἄλλως πως, οὗτος ἔσχε μίαν ἀναλαμπήν (Πρόλογος εἰς τὴν πραγματείαν του, Κριτική τοῦ καθαροῦ λόγου (Kant, Kritik der reinen Vernunft, Vorwort)).

Ἡ ἀπόδειξις εἰς τὰ Μαθηματικά

Καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν παλαιῶν πολιτισμένων λαῶν εἶχον ἀποκτῆσαι ἐκ τῆς μακραίωνος πείρας γνώσεις γεωμετρικὰς καὶ ἀριθμητικὰς, ὅπως π.χ. οἱ Σουμέριοι, οἱ Βαβυλώνιοι, οἱ Αἰγύπτιοι, οἱ Ἰνδοί, οἱ Κινέζοι. Αἱ ἀρχαιότεραι ἐμπειρικὰ μαθηματικά καὶ γνώσεις τῶν λαῶν αὐτῶν (ιδίως τῶν Σουμερίων) ἀνάγονται περὶ τὴν 4-3ην χιλιετηρίδα π.Χ. Οὐδεὶς ὅμως ἐκ τῶν λαῶν αὐτῶν εἶχε τὴν ἀγαθὴν τύχην τῆς ἐπινοήσεως τῆς ἀποδείξεως εἰς τὰ Μαθηματικά, πλὴν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι καὶ μόνοι ἐδημιούργησαν τὴν ἐπιστήμην τῶν Μαθηματικῶν καὶ τὴν ἐπιστήμην τῆς Λογικῆς κατορθώσαντες δι' αὐτῶν ὅτι ἀνοίξουν τοὺς ὀφθαλμούς τῶν ἀνθρώπων εἰς πᾶσαν πνευματικὴν δραστηριότητα καὶ πᾶσαν φιλοσοφικὴν καὶ θεολογικὴν ἀναζήτησιν. Ἡ ἐπιστήμη τῶν Μαθηματικῶν διὰ τοὺς Ἕλληνας δὲν εἶχε καμμίαν σχέσιν μὲ τὰς Ἐπιχειρησιακὰς Ἑρεῦνας καὶ τὸν Κερδῶν Ἑρμῆν ἀλλὰ εἶχε σκοπὸν τὴν καλλιέργειαν τοῦ νοῦ καὶ τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου, διὰ τὴν βαθυτέραν κατανόησιν τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο συνάγεται πλὴν ἄλλων, καὶ ἐκ τῶν διασωθεισῶν πληροφοριῶν περὶ τῆς λειτουργίας τῆς Σχολῆς τοῦ Πυθαγόρου (580-500 π.Χ. περίπου) καὶ ἐκ τῶν εἰς τὸν Πλάτωνα ἀποδιδόμενων ρήσεων «μηδεὶς ἀγεωμέτρητος εἰσὶτω μου τὴν στέγην». (Τζέτζης, Χιλιάδες VIII 973) καὶ «πῶς Πλάτων ἔλεγε τὸν θεὸν αἰεὶ γεωμετρεῖν» (Πλούταρχος, Συμποσιακά Προβλήματα VIII Β).

Εἰς τὸν προηγούμενον διάλογον τοῦ Πλουτάρχου ὁ μετέχων τῆς συζητήσεως Τυνδάρης προσθέτει ὅτι κατὰ τὸν Πυθαγόρειον Φιλόλαον, ἡ γεωμετρία ἀρχὴ καὶ μητρόπολις οὖσα τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν ἐπαναφέρει καὶ καθοδηγεῖ τὴν διάνοιαν ὡς ἐκκαθαριζομένην καὶ διαχωριζομένην ἡσυχῶς ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ πράγματα. «Διὸ καὶ Πλάτων αὐτὸς ἐμέμψατο τοὺς περὶ Εὐδοξον καὶ Ἀρχύταν καὶ Μέναιχμον εἰς ὀργανικὰς καὶ μηχανικὰς κατασκευὰς τὸν τοῦ στερεοῦ διπλασιασμόν ἀπάγειν ἐπιχειροῦντας, ὥσπερ πειρωμένους δι' ἀλόγου δύο μέσας ἀνάλογον ἢ παρῆκοι, λαβεῖν ἀπόλλυσθαι γάρ οὕτω καὶ διαφθεῖρεσθαι τὸ γεωμετρίας ἀγαθὸν αὐθις ἐπὶ τὰ αἰσθητὰ παλινδρομούσης καὶ μὴ φερομένης ἄνω μῆδ' ἀντιλαμβανομένης τῶν αἰδίων καὶ ἀσωμάτων εἰκόνων, πρὸς αἵσπερ ὧν ὁ θεὸς αἰεὶ θεός ἐστι». (Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν καὶ αὐτὸς ὁ Πλάτων κατηγορήσε τοὺς περὶ τὸν Εὐδοξον καὶ τὸν Ἀρχύταν καὶ τὸν Μέναιχμον, οἱ ὁποῖοι προσεπάθησαν νὰ ἀναγάγουν τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος τοῦ διπλασιασμοῦ τοῦ κύβου (τοῦ Δηλίου προβλήματος) εἰς λύσιν δι' ὀργανικῶν καὶ μηχανικῶν κατασκευῶν, προσπαθοῦντας δηλαδὴ νὰ λάβουν δι' ἀσυμμέτρου σχέσεως δύο μέσας ἀναλόγους, ὡς ἐάν τοῦτο ἦτο ἐπιτρεπτόν, διότι διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ τῆς λύσεως χάνεται καὶ καταστρέφεται τὸ

ἀγαθὸν τῆς γεωμετρίας, ἡ ὁποία παλινδρομεῖ πάλιν πρὸς τὰ αἰσθητὰ καὶ δὲν φέρεται ἄνω (πρὸς τὸν θεόν) οὔτε κατανοεῖ τὰς αἰωνίους καὶ ἀσωμάτους εἰκόνες, εἰς τὰς ὁποίας ὑπάρχουν ὁ θεὸς εἶναι πάντοτε θεός).

Ἡ ἐπινοήσις τῆς ἀποδείξεως εἰς τὰ μαθηματικά ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὑπῆρξε βέβαια μία ἀναλαμπή τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος, αὕτη, ὅμως δὲν προῆλθεν αὐτομάτως. Διὰ νὰ φθάσῃ τὸ ἐλληνικὸν πνεῦμα εἰς τὴν ἀνακάλυψιν, ὅτι διὰ τὴν βεβαίωσιν τῆς ἀληθείας μιᾶς γεωμετρικῆς προτάσεως εἶναι ἀπαραίτητος ἡ ἀπόδειξις αὐτῆς ἔπρεπε νὰ ἔχουν προηγηθῇ ἄλλαι γνώσεις ἐκ τῶν ὁποίων νὰ προκύπτῃ ὡς λογικὴ συνέπεια ἡ ἀνάγκη τῆς ἀποδείξεως. Αἱ γνώσεις αὗται εἶναι πρῶτον ὁ καθορισμὸς τοῦ γεωμετρικοῦ (καὶ γενικῶς τοῦ μαθηματικοῦ) ἀντικειμένου καὶ δεύτερον ὁ καθορισμὸς τῶν ἀξιωμάτων. Ὑπὸ τὸν ὅρον ἀξιώματα νοοῦνται ἀλήθειαι ἀφ' ἑαυτῶν φανεραί. (Σημ.: ὁ ὅρος ἀλήθεια θὰ ἀναλυθῇ εἰς τὸ κεφάλαιον Ἀριστοτέλους). Καθίσταται φανερόν, ὅτι πρὸς τούτοις πρέπει νὰ εἶναι γνωσταὶ αἱ σπουδαιότεραι ἀρχαὶ τῆς ἐπιστήμης, ἡ ὁποία ὀνομάζεται Λογική. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Θαλοῦ (ἀκμὴ 600 π.Χ.), ὁπότε μαρτυροῦνται ἀποδείξεις γεωμετρικῶν προτάσεων γενόμεναι ὑπὸ αὐτοῦ ἔπρεπε νὰ εἶναι γνωστοὶ οἱ σπουδαιότεροι νόμοι τῆς Λογικῆς καὶ τὰ κυριώτερα μαθηματικὰ ἀξιώματα, διότι ἄνευ γνώσεως αὐτῶν εἶναι ἀδύνατον νὰ ζητηθῇ καὶ νὰ γίνῃ ἀποδείξεις μαθηματικῆς προτάσεως.

Ὅθεν τὸ ὑποστηριζόμενον, ὅτι ὑπὸ τοῦ Δαβίδ Χίλμπερτ (David Hilbert, 1862-1943) ἰδρύθη περὶ τὸ 1900, ἤτοι 2500 ἔτη ἀπὸ τοῦ Θαλοῦ, ἡ ἀξιωματικὴ μέθοδος τῆς γεωμετρίας καὶ τῶν μαθηματικῶν δικαίως προκαλεῖ εἰς τοὺς ἐπαίοντας τὴν θυμηδίαν.

Διὰ τὸν ἀποδείξει ὁ Θαλῆς, ὅτι αἱ παρά τὴν βᾶσιν ἰσοσκελεοῦς τριγώνου γωνία εἶναι ἴσαι χρησιμοποιεῖ τὸ ἀξίωμα, τὸ ὁποῖον ἰσχύει καὶ διὰ τὴν ἀριθμητικὴν καὶ διὰ τὴν γεωμετρίαν, ὅτι «ἐάν ἀπὸ ἴσα ἀφαιρέσωμεν ἴσα τὰ ὑπόλοιπα εἶναι ἴσα». Θεωρεῖται λογικόν, ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Θαλοῦ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εἶχεν ἐξαντληθῇ ἡ ἔρευνα τῶν ἀρχῶν τῶν Μαθηματικῶν. Τὸυναντίον, καθ' ὅσον εἶναι γνωστόν ἐκ τῆς γραπτῆς παραδόσεως, αὕτη συνεχίσθη ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας καὶ συνεχίζεται ἀκόμη καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας. Ἀρκεῖ νὰ σημειώσωμεν, ὅτι ἡ ἔρευνα τῶν ἀρχῶν ὧν τῶν ἐπιστημῶν, ἀποδεικτικῶν καὶ μὴ, διενεργεῖται εἰς τὴν ἐποχὴν μας ὑπὸ τῶν Κέντρων Ἐπιστημονικῶν Ἑρευνῶν τῶν διαφόρων Κρατῶν. Καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα λειτουργεῖ ἀπὸ πινων ἐτῶν τὸ Ἑθνικὸν Ἰδρυμα Ἑρευνῶν καὶ τὰ Κέντρα Ἑρεύνης τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Δὲν εἶναι γνωστόν ἂν ἐν Ἑλλάδι ἐδημοσιεύθησαν ἢ πρόκειται νὰ δημοσιευθοῦν πορίσματα ἑρευνῶν καὶ ιδίως τῶν συναφῶν ἑρευνῶν πρὸς τὰς ἀρχὰς τῶν μαθηματικῶν. Ἡ ἔρευνα τῶν ἀρχῶν τῶν ἐπιστημῶν ἀπαιτεῖ μεγάλο χρονικὸν διάστημα, συμβαδίζει δὲ αὕτη πρὸς τὴν ἔρευναν τῆς θεωρίας τῆς γνώσεως.

Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη (384-322 π.Χ.), πᾶσα γνῶσις εἶναι γνῶσις, ἡ ὁποία ἀναφέρεται εἰς ἀντικείμενόν τι. Τὸ ἀντικείμενον τοῦτο καλεῖται ἐπιστητόν. Οἱ ἀριθμοὶ π.χ. εἶναι τὸ ἐπιστητόν, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενον τῆς ἀριθμητικῆς καὶ τὰ σχήματα εἶναι τὸ ἐπιστητόν, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενον τῆς γεωμετρίας. Ἡ σκέψις τοῦ ἀνθρώπου ἀναφέρεται πρωτίστως εἰς τὸ ἀντικείμενον, δευτερευόντως δὲ δύναται νὰ στραφῇ αὕτη πρὸς τὸν ἑαυτὸν τῆς. Ὅταν δὲν ὑπάρχῃ ἐπιστητόν δὲν ὑπάρχει ἐπιστήμη. Ἡ μὴ ὑπαρξὶς ἐπιστήμης δὲν ἐμποδίζει νὰ ὑπάρχῃ ἐπιστητόν, λέγει ὁ Ἀριστοτέλης. Ὁ τετραγων-

νισμὸς τοῦ κύκλου π.χ. ἀποτελεῖ ἐπιστητόν. Τοῦ ἐπιστητοῦ ὅμως τούτου δὲν ὑπάρχει γνῶσις, δὲν ὑπάρχει ἐπιστήμη. (Σημ.: Ἐννοεῖ, ὅτι δὲν ὑπάρχει γνῶσις τοῦ τετραγωνισμοῦ τοῦ κύκλου διὰ κανόνος καὶ διαβήτη).

«Ἐπιστητοῦ μὲν γάρ μὴ ὄντος οὐκ ἔστιν ἐπιστήμη (οὐδενὸς γάρ ἔσται ἐπιστήμη) ἐπιστήμης δὲ μὴ οὐσης οὐδὲν κωλύει ἐπιστητόν εἶναι, ὅσον καὶ ὁ τοῦ κύκλου τετραγωνισμὸς εἴ γε ἔστιν ἐπιστητόν, ἐπιστήμης μὲν αὐτοῦ οὐκ ἔστιν οὐδέπω, αὐτὸς δὲ ἐπιστητόν ἐστί» (Ἀριστοτέλους Κατηγορίαι 7 β' 29, εἰ γε=ἀφοῦ).

Ἡ ἐπιστήμη εἶναι ἔννοια σχετικὴ μὴ δυναμένη νὰ ὑπάρξῃ ἄνευ τοῦ ἐπιστητοῦ. Τὰ συστατικά τῶν μαθηματικῶν ὡς ἀποδεικτικῆς ἐπιστήμης εἶναι κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη τρία: 1) Οἱ ἀριθμοὶ διὰ τὴν ἀριθμητικὴν καὶ τὰ γεωμετρικὰ σχήματα διὰ τὴν γεωμετρίαν. 2) Αἱ ἀποδεικτικαὶ ἀρχαὶ τὰς ὁποίας χρησιμοποιοῦν κατὰ τὴν ἀποδεικτικὴν διαδικασίαν, δηλαδὴ τὰ ἀξιώματα καὶ 3) Αἱ πρὸς ἀπόδειξιν τιθέμεναι προτάσεις. Ἡ ἀποστολὴ τῶν μαθηματικῶν ὡς ἀποδεικτικῆς ἐπιστήμης εἶναι νὰ δείξουν μετὰ βεβαιότητος τὸν ἀποδεικτικὸν λόγον διὰ τοῦ ὁποίου θεμελιούται ἡ ἀλήθεια μιᾶς δοθείσης προτάσεως. Τοῦτο θὰ ἐπιτευχθῇ διὰ τῆς ἀναγωγῆς τῆς προτάσεως εἰς ἀρχικὰς καὶ ἀφ' ἑαυτῶν φανεράς προτάσεις, δηλαδὴ εἰς τὰ ἀξιώματα. Τὰ μαθηματικά δὲν δύναται νὰ προχωρήσουν πέρα τῶν ἀναποδείκτων ἀρχικῶν προτάσεων. Τὴν ἔρευναν τῶν προτάσεων τούτων ἐπιτελεῖ κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη ἡ πρώτη φιλοσοφία, ἡ λεγομένη ὑπὸ τῶν νεωτέρων γνωσιολογία ἢ γνωσιοθεωρία. Αἱ μαθηματικαὶ ὀντότητες ἔχουν μὲν ὑπαρξιν ὅχι ὅμως καὶ αὐθυπαρξίαν. Αὗται ὑπάρχουν ὡς σταθερὰ χαρακτηριστικά τῶν αἰσθητῶν ἀντικειμένων, ἄνευ τῶν ὁποίων θὰ ἦσαν ἀνύπαρκτοι. Ἐνταῦθα παρατηροῦμεν ἀντίθεσιν τοῦ Ἀριστοτέλους πρὸς τὴν αὐθυπαρξίαν τῶν ἰδεῶν τοῦ Πλάτωνος. Πρὸς τὴν θεωρίαν τῶν ἰδεῶν τοῦ Πλάτωνος τάσσονται νεώτεροί τινες Μαθηματικοὶ παραδεχόμενοι, ὅτι τὰ μαθηματικά ἀντικείμενα προϋπάρχουν ἀσχέτως πρὸς τὸν αἰσθητόν κόσμον.

Τὸ ἀντικείμενον ἐρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς γεωμετρίας εἶναι ἡ σπουδὴ τῶν ιδιοτήτων τοῦ τρισδιαστάτου χώρου, ὅπως οὗτος ὑποπίπτει εἰς τὰς αἰσθήσεις μας, ὅπως γίνεται ἀντιληπτός παρ' ἡμῶν. Ὁ χώρος, ὡς ἐννοοῦμεν τοῦτον σήμερον, ἐκαλεῖτο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα τόπος. Παρά τοῦ Ἀριστοτέλους πληροφοροῦμεθα πῶς ὁ Δημόκριτος ὠνόμαζε τὸν χώρον:

«Προσαγορεύει Δημόκριτος τὸν τόπον τοῖς δε τοῖς ὀνόμασι, τῷ τε κενῷ καὶ τῷ οὐθενὶ καὶ τῷ ἀπείρῳ» (Fragmenta 202 1514β 11). (Ὁ Δημόκριτος ὀνομάζει τὸν χώρον μὲ τὰ ἐξῆς ὀνόματα, καὶ μὲ τὸ ὄνομα κενόν, καὶ μὲ τὸ ὄνομα οὐδέν, καὶ μὲ τὸ ὄνομα ἀπειρον).

Ὁ ἴδιος ὁ Ἀριστοτέλης ὀρίζει τὸν χώρον ὡς ἐξῆς:

«Τὸ τοῦ περιέχοντος πέρας ἀκίνητον πρῶτον, τοῦτ' ἔστιν ὁ τόπος» (Φ δ 4. 212 α 20).

Ὁ Ζήνων ὁ Ἐλεάτης δὲν παραδέχεται τὴν ὑπαρξιν τοῦ χώρου, λέγων, ὅτι χώρος δὲν ὑπάρχει, διότι ἐάν ὑπῆρχε ἔπρεπε νὰ ἦτο εἰς κάποιον χώρον, αὐτὸς εἰς κάποιον ἄλλον, καὶ οὕτω καθ' ἐξῆς ἐπ' ἀπειρον.

Τὸ πρόβλημα τί εἶναι ὁ χώρος παραμένει καὶ σήμερον ἄλυτον, ὡς εὐστόχως παρατηρεῖ εἰς τοὺς δύο τελευταίους στίχους τοῦ βιβλίου του, *Τὸ πρόβλημα τοῦ χώρου*, ὁ καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Bar-Ilan τοῦ Ἰσραήλ, Μάξ Γιάμμερ (Max Jammer, Das Problem des Raumes, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 1960, σελίς 220, μετά-

φρασις ἐκ τοῦ ἀμερικανικοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον Concept of Space. Harvard University Press, Cambridge U.S.A.). Ὁ χώρος ὅμως ὑπάρχει, ζῶμεν ἐντὸς αὐτοῦ, ἀσχετῶς ἂν δὲν δυνάμεθα νὰ τὸν ὀρίσωμεν καὶ περὶ αὐτὸν ἀσχολεῖται ἡ ἐλληνικὴ γεωμετρία.

Ἡ Ἑλληνικὴ γεωμετρία χωρὶς νὰ κατονομάζῃ τὸν χώρον ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἔρευναν τῶν ιδιοτήτων αὐτοῦ χρησιμοποιοῦσα ὡς ἀφετηρίαν τὴν ἔννοιαν «σημεῖον» τὸ ὁποῖον καθορίζει ὡς ἐξῆς: «σημεῖον ἐστίν, οὗ μέρος οὐθέν ἐστι» (σημεῖον εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει μέρος).

Ἀμέσως γεννᾶται τὸ ἐρώτημα τί εἶναι μέρος, δηλαδὴ διάστασις, τὸ ὁποῖον μένει ἀναπάντητον. Ἡ οὕτω πως ὀριζομένη ἔννοια σημεῖον εἶναι μία ἀρχὴ πέραν τῆς ὁποίας δὲν δυνάμεθα νὰ προχωρήσωμεν. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ὁ Πλάτων σημειώνει, ὅτι ἡ γεωμετρία, ἡ ὁποία στηρίζεται ἐπὶ τῆς μὴ ικανοποιητικῶς ὀριζομένης ἐννοίας σημεῖον, εἶναι ἐπιστήμη σχετικὴ καὶ ὄχι ἀπόλυτος ὡς εἶναι ἡ φιλοσοφία, ἡ ὁποία ἐρευνᾷ χωρὶς νὰ εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ κάμῃ οὐδεμίαν ὑπόθεσιν, γράφων:

«Ὡ γὰρ μὲν ὁ μὴ αἶδε, τελευτῇ δὲ καὶ τὰ μεταξύ ἐξ οὗ μὴ αἶδε συμπέπλεκται, τίς μηχανὴ τὴν ταιαύτην ὁμολογίαν ποτὲ ἐπιστήμην γενέσθαι; Οὐδεμία ἤδ' ὅς», (Πολιτεία 533 C). (Διότι, ὅταν μία ἐπιστήμη λαμβάνῃ ὡς ἀρχὴν κάτι, τὸ ὁποῖον δὲν γνωρίζει (Σημ.: τὴν ἔννοιαν σημεῖον), τὰ τελικὰ δὲ συμπεράσματα καὶ τὰ ἐνδιάμεσα συναρμολογοῦνται ἐξ ἐκείνου, τὸ ὁποῖον δὲν γνωρίζει, ποία ἐπινοήσις εἶναι δυνατόν ποτε τὴν ταιαύτην παραδοχὴν νὰ θεωρήσῃ ὡς ἐπιστήμη; Οὐδεμία ἀπήντησεν ἐκεῖνος).

Ἡ ἔννοια σημεῖον ἐπὶ τῆς ὁποίας στηρίζεται ἡ ἐλληνικὴ γεωμετρία ὑπέστη κριτικὴν ὑπὸ τοῦ ἱατροφιλοσόφου Σέξτου τοῦ Ἐμπειρικοῦ (Ἀλεξάνδρεια 2ος αἰ. μ.Χ.), ὁ ὁποῖος λέγει, ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ διχοτομηθῇ ὁ κύκλος. Διότι τὸ κέντρον τοῦ τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται εἰς τὸ μέσον ἢ τέμνεται εἰς δύο κατὰ τὴν διχοτόμησιν παντός κύκλου ἢ περιέρχεται εἰς ἓν τῶν ἡμικυκλίων. Ἀλλὰ νὰ διχοτομηθῇ τὸ κέντρον εἶναι ἀδύνατον διότι πῶς εἶναι δυνατόν νὰ σκεφθῶμεν, ὅτι τὸ μὴ ἔχον μέρος (τὸ σημεῖον) διχοτομεῖται; ἐάν δὲ τὸ κέντρον περιέρχεται εἰς ἓν ἐκ τῶν ἡμικυκλίων, τὰ ἡμικύκλια γίνονται ἄνισα καὶ ὁ κύκλος δὲν διχοτομεῖται. (Πρόβλημά ἐστι τὸν κύκλον δίχα τεμεῖν ὅπερ ἐστὶν ἀδύνατον. Τὸ γὰρ κέντρον, ὅπερ παντός τοῦ κύκλου μεσαίτατόν ἐστιν, ἤτοι δίχα τέμνεται κατὰ τὴν τοῦ κύκλου διχοτόμησιν ἢ τῷ ἐτέρῳ προσμερίζεται τμήματι. Ἀλλὰ δίχα μὲν τμηθῆναι τῶν ἀδυνάτων πῶς γὰρ αἶδ' ὅν τε τὸ ἀμερές ἐπινοεῖν μεριζόμενον; εἰ δὲ τῷ ἐτέρῳ προσμερίζεται τμήματι, ἄνισα γίνεται τὰ τμήματα καὶ ὁ κύκλος οὐ μέσος διαιρεῖται). (Πρὸς Φυσικούς Α, adv. math. IX 284).

Ἡ προσπάθεια τοῦ Δαβίδ Χίλμπερτ, ὅπως καταργήσῃ τὴν ἐλληνικὴν γεωμετρίαν καὶ ἰδρύσῃ ἰδικὴν του γεωμετρίαν θεωρεῖται ὑπὸ πολλῶν ὡς ἀποτυχοῦσα, καίτοι μερικοὶ ἐκ τῶν μαθητῶν του διορθώνουν αὐτὴν ἐκ τῶν σφαλμάτων, ὡς λέγουν εἰς ἐκάστην ἐκδοσὶν τῆς.

Ὁ γερμανικὸς τίτλος τοῦ βιβλίου τοῦ Χίλμπερτ εἶναι Grundlagen der Geometrie (Ἀρχαὶ τῆς γεωμετρίας). Κατὰ τὸ ἔτος 1956 ἐγένινεν ἡ ὀγδόη ἐκδοσις τοῦ βιβλίου ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ τοῦ Χίλμπερτ Paul Bernays, καθηγητοῦ τοῦ Πολυτεχνείου τῆς Ζυρίχης, χωρὶς νὰ σημειοῦται πότε ἐγένινεν ἡ πρώτη ἐκδοσις. Ἐκ κριτικῆς ὅμως δημοσιευομένης τῷ 1903 τοποθετοῦμεν τὴν πρώτην ἐκδοσιν περὶ τὸ 1900. Αἱ ἐπτὰ προηγούμεναι ἐκδόσεις

έγιναν ζώντος του Χίλμπερτ, όστις επέφερεν έκάστοτε διορθώσεις τη υποδείξει των μαθητών του, ως γράφει ό ίδιος. Ο τίτλος της όγδόης έκδόσεως είναι D. Hilbert Grundlagen der Geometrie, mit Revisionen und Ergänzungen, von Paul Bernays, B. G. Teubner, Stuttgart (Δ. Χίλμπερτ, Άρχαί της γεμετρίας, μετ' αναθεωρήσεων και συμπληρώσεων υπό 1956 Paul Bernays. B. G. Τόμπνερ Στουτγάρτη 1956). Τό βιβλίό αρχίζει ως έξης:

«Τά στοιχεΐα της γεωμετρίας και αι πέντε ομάδες άξιωμάτων. Δήλωσις (=Erklärung) (Σημ.: άποφεύγει την λέξιν Definition=όρισμός, αυτήν όμως έννοει). Νοούμεν τρία διάφορα συστήματα πραγμάτων (άντικειμένων): Τά πράγματα του πρώτου συστήματος τά όνομάζομεν σημεία και τά παριστώμεν μέ Α, Β, C,... Τά πράγματα του δευτέρου συστήματος τά όνομάζομεν εύθείας και τά παριστώμεν μέ α, β, c, ... Τά πράγματα του τρίτου συστήματος τά όνομάζομεν επίπεδα και τά παριστώμεν μέ α, β, γ... Τά σημεία τά όνομάζομεν επίσης τά στοιχεΐα της γραμμικής γεωμετρίας, τά σημεία και τάς εύθείας τά όνομάζομεν τά στοιχεΐα της επιπέδου γεωμετρίας, και τά σημεία, τάς εύθείας και τά επίπεδα τά όνομάζομεν τά στοιχεΐα της γεωμετρίας του χώρου ή του χώρου».

Εΐναι φανερόν εκ των άνωτέρω, ότι ό Δαβίδ Χίλμπερτ ένώ φιλοδοξεΐ νά άντικαταστήση την ελληνικήν γεωμετρίαν διά γεωμετρίας ιδικής του κατασκευής, κατά κρυπτοφανή τρόπον κάμνει χρΐσιν και άοριστολογικήν κατάχρΐσιν των ελληνικών γεωμετρικών όρων. Προς τούτοις παρουσιάζεται, ότι έκλαμβάνει τόν χώρον ως άποτελούμενον από γράμματα του ελληνικού και του λατινικού αλφαβήτου!!

Τό πρώτον υπό του Χίλμπερτ διατυπούμενον άξίωμα έχει ως έξης: «Όταν δοθούν δύο σημεία Α, Β, (Σημ.: δέν έχει όρίσει τί εΐναι σημείον) ύπάρχει πάντοτε εύθεία τις, (Σημ.: δέν έχει όρίσει τί εΐναι εύθεία), ή όποία άνήκει εις έκαστον των δύο σημείων Α, Β».

Όταν έδημοσιεύθη ή πρώτη έκδοσις της γεωμετρίας του Χίλμπερτ, ό Γερμανός μαθηματικός Γκότλοπ Φρέγγε (1828-1926) έγραψε τά έξης εις την Έπετηρίδα των Μαθηματικών της Γερμανίας του 1903:

«Τό σύστημα άξιωμάτων του Δαβίδ Χίλμπερτ εΐναι έν σύστημα εξισώσεων μέ πολλούς άγνώστους, τό όποϊον δέν δύναται νά λύση κανείς. Εάν θελήσωμεν νά άπαντήσωμεν εις τό έρώτημα, άν έν άντικείμενον, π.χ. τό ώρολόγιόν μου, εΐναι έν σημείον προσκρούομεν άμέσως εις την δυσκολίαν του πρώτου άξιώματος, διότι εκεί γίνεται λόγος περί δύο σημείων». Άκολούθως ό Φρέγγε παρωδεί τόν Χίλμπερτ γράφων τά έξης:

«Δήλωσις. Νοούμεν άντικείμενα τά όποΐα όνομάζομεν θεούς. Άξίωμα 1. Πās θεός εΐναι παντοδύναμος. Άξίωμα 2. Υπάρχει τουλάχιστον εις θεός». (Jahresberich DMV 12, 1903. Έπετηρίς της Ένώσεως των Μαθηματικών της Γερμανίας).

Διά νά γίνη άντιληπτή ή σύγχυσις, ή όποία παρατηρείται εις την γεωμετρίαν του Δαβίδ Χίλμπερτ αναφέρομεν τά έξης:

Εις την πρώτην έκδοσιν της γεωμετρίας αυτής τίθεται υπό του Χίλμπερτ ως άξίωμα ή πρότασις.

«Δίδονται τέσσαρα τυχόντα σημεία μιās εύθείας (Σημ.: χρΐσιμοποιεί τούς ελληνικούς αυτούς όρους, χωρίς νά τούς έχη όρίσει). Τότε δυνάμεθα πάντοτε νά παριστώμεν αυτά μέ Α, Β, C, D, κατά τοιοῦτον τρόπον, ώστε τό διά του Β παριστώμενον σημείον νά κείται μεταξύ Α και C, και επίσης μεταξύ

του Α και D και ακόμη μέ τό C παριστώμενον σημείον νά κείται μεταξύ Α και D και επίσης μεταξύ Β και D».

Εις την όγδόην έκδοσιν του 1956 ή πρότασις αυτή άποδενύεται υπό του έκδότου και μαθητού του Χίλμπερτ Paul Bernays ως 5ον Θεώρημα (σελίς 6). Επίσης εις την αυτήν πρώτην έκδοσιν τίθεται υπό του Χίλμπερτ ως άξίωμα ή πρότασις: «Εάν δύο γωνΐαι α, β, εΐναι ίσαι προς τρίτην γωνΐαν γ εΐναι και μεταξύ των ίσαι». Εις την όγδόην έκδοσιν του 1956 ή πρότασις αυτή άποδεικνύεται υπό του Paul Bernays ως 19ον θεώρημα, (σελίς 21).

Ός γνωστόν, εις την ελληνικήν γεωμετρίαν ή πρότασις αυτή εΐναι τό άξίωμα «τά τῷ τρίτῳ ίσα και άλλήλοις εστίν ίσα». Τό υποστηριζόμενον ότι αι μαθηματικά θεωρία θεωροῦνται ως λογικά οικοδομήματα άνευ ουδεμιās αναγκαίας σχέσεως προς την φυσικήν έμπειρίαν δέν εὔσταθεΐ κατά τόν Άριστοτέλη, ό όποϊος λέγει:

1) Πᾶσα μάθησις διά προγιγνωσκομένων ή πάντων ή τινῶν εστίν, και ή δι' άποδείξεως και ή δι' όρισμῶν. (Μετά τά Φυσικά Α, 992 β 30). (Πᾶσα μάθησις γίνεται διά προγιγνωσκομένων ή καθ' ολοκληρίαν γνωστών ή μερικῶς, τόσον ή δι' άποδείξεως μάθησις, όσον και ή δι' όρισμῶν).

2) Πᾶσα διδασκαλία και πᾶσα μάθησις διανοητική εκ προϋπαρχούσης γίνεται γνώσεως. Φανερόν δέ τοῦτο θεωροῦσιν επί πασῶν αΐ τε γάρ μαθηματικά των έπιστημῶν διά τούτου του τρόπου παραγίνονται και των άλλων έκάστη τεχνῶν. (Αναλυτικά Υστερα α. 71 α 1-4). (Πᾶσα διδασκαλία και πᾶσα διανοητική μάθησις γίνεται εκ προϋπαρχούσης γνώσεως θεωροῦν δέ ότι τοῦτο εΐναι φανερόν επί όλων των έπιστημῶν. διότι και αι μαθηματικά έπιστήμαι διά τούτου του τρόπου έπιτυγχάνονται και έκάστη των άλλων τεχνῶν).

Δολοφονία του Άρχιμήδους (Μωσαϊκό)

Έκ της έγκυκλοπαιδείας του ΗΛΙΟΥ

Μέρος 2ον

Προθέσεις και όρια της παρούσης ιστορικής εκθέσεως

Τά άνωτέρω λεχθέντα άρκοῦν γιά νά καθορίσουν τίς προθέσεις και τά όρια της ιστορικής εκθέσεως την όποία παρουσιάζομε κατωτέρω. Δέν προτιθέμεθα δι' αυτής νά ικανοποιήσουμε μία περιέργεια ή όποία ποθεΐ νά εκτραπή σέ περασμένους καιρούς γιά νά έλευθερωθΐ από τό βάρος των άπαιτήσεων του παρόντος. Έπιχειροῦμε την ιστορική αναδρομή γιά νά φθάσουμε στίς πρώτες ρίζες της πνευματικής μας ύπάρξεως. Προσπαθοῦμε νά κάνουμε προσιτά στην πνευματική θεώρηση τά στοιχεΐα επί των όποιων οικοδομείται ή πνευματική ύπόστασις όλόκληρης της πολιτισμένης ανθρωπότητας. Στην Ελλάδα συνετελέσθη τό γεγονός της θεμελιώσεως της φιλοσοφίας, τό όποϊο εκανε δυνατόν νά οικοδομηθΐ όλόκληρο τό πολιτιστικό, έπιστημονικό και τεχνικό οικοδόμημα του ευρωπαϊκού, κατ' όνομα, στην οῦσία όμως, ελληνικού πολιτισμοῦ. Ο σκοπός μας εΐναι νά πραγματοποιήσουμε την ανασύνδεση προς την πρώτη αυτή αρχή, ή όποία άποτελεΐ και σήμερα τό θεμέλιο. Έπανερχόμαστε σέ κάτι τό όποϊο μᾶς άνήκει, σέ κάτι τό όποϊο μᾶς προκαθορίζει όντολογικῶς και ιστορικῶς, στο «τί ήν εΐναι», όπως θα έλεγε ό Άριστοτέλης, στην πρώτη δηλαδή καταβολή της ιστορικής και πνευματικής μας ύπάρξεως.

Η διαίρεση της ελληνικής φιλοσοφίας σε περιόδους

Η ελληνική φιλοσοφία άποτελεΐ εσωτερικῶς ενιαία συνέχεια, ή όποία γιά λόγους μεθοδολογικούς και διδακτικούς δύναται νά υποδιαιρεθΐ στίς ακόλουθες περιόδους:

1ον) Προσωκρατική φιλοσοφία: Η περίοδος αυτή αρχίζει μέ τόν Θαλή τόν Μιλήσιο και τερματίζεται μέχρι της έμφανίσεως του Σωκράτους (μέσα του 5ου πρὸ Χριστοῦ αΐωνος).

2ον) Αττική φιλοσοφία: Την αρχή άποτελεΐ ό Σωκράτης, έπακολουθεΐ ή εμφάνισις του Πλάτωνος και τό τέρμα έπέρχεται μέ τόν θάνατο του Άριστοτέλους (323 πρὸ Χριστοῦ).

3ον) Μεταριστοτελική συστηματική περίοδος: Κατ' αυτήν εμφανίζονται οι λεγόμενες φιλοσοφικές σχολές των Στωϊκῶν, Έπικουρείων και Σκεπτικῶν. Ός τέρμα της περιόδου αυτής δύναται νά θεωρηθΐ τό έτος 31 π.Χ., όποτε έπαυσε, διά της πτώσεως του βασιλείου της Άλεξανδρείας, νά έχη ό Έλληνισμός ίδια πολιτική όντότητα.

4ον) Νεοπλατωνική περίοδος: Αυτή αρχίζει μέ την αρχαιστική κίνηση, ή όποία φέρει στην επικαιρότητα την μελέ-

τη των συγγραμμάτων του Άριστοτέλους και του Πλάτωνος και κορυφώνεται στην νεοπλατωνική φιλοσοφία. Ός τέρμα της περιόδου αυτής δύναται νά ληφθΐ τό έτος 330 μ.Χ. κατά τό όποϊον ιδρύθη τό Άνατολικό Ρωμαϊκό Κράτος, πού κατ' οῦσίαν ήταν ελληνικό.

5ον) Περίοδος της ελληνικής χριστιανικής φιλοσοφίας από του έτους 330 μ.Χ. μέχρι του 1453, όποτε κατεστράφη ή Έλληνική Μεσαιωνική Αυτοκρατορία.

6ον) Η νεώτερη περίοδος, άρχομένη από του 1453 και φθάνουσα μέχρι των ημερῶν μας.

Κατά την πρώτη περίοδο ως αρχικό κέντρο εμφανίζονται μέν κατ' αρχάς ή Μίλητος, βραδύτερον δέ ή φιλοσοφία καλλιεργείται έξ ίσου έντόνωνς και σέ άλλες περιοχές, ιδιαιτέρως στην Κάτω Ιταλία (Μεγάλη Ελλάδα). Κατά την δεύτερη περίοδο κέντρο των φιλοσοφικών έρευνῶν καθίσταται ή Αθήνα. Κατά την τρίτη περίοδο εξαπλώνεται ή έπιρροή της αττικής φιλοσοφίας και μεταφυτεύεται και σέ άλλα κέντρα μεταξύ των όποιων εξαιρετική θέση κατέχει ή Άλεξάνδρεια. Κατά την τετάρτη περίοδο εξακολουθοῦν τά αυτά κέντρα νά άσκούν την έπιρροή τους και ιδιαιτέρως ή Άλεξάνδρεια, στην όποία εμφανίζεται υπό την όριστική της μορφή ή νεοπλατωνική φιλοσοφία. Κατά την πέμπτη περίοδο, ή πνευματική κίνηση εκπορεύεται εκ της Κωνσταντινουπόλεως, ή όποία και κατά την επομένη περίοδο εξακολουθεΐ νά άποτελεΐ μέχρι της άπελευθερώσεως του ελληνικού έθνους την κυριώτερη πνευματική κίνηση. Από της άπελευθερώσεως, ή πνευματική κίνηση του έθνους τείνει νά συγκεντρωθΐ στην Αθήνα.

Συνήθως στίς ιστορίες της φιλοσοφίας, τίς γραφόμενες υπό άλλοεθνῶν, ως τέρμα της ελληνικής φιλοσοφίας αναγράφεται τό έτος 527 μ.Χ. όποτε, κατά διαταγή του Ιουστινιανού εκκλειςαν οι των Αθηνῶν φιλοσοφικές σχολές. Η χρονολογία αυτή έχει άξία μόνον τυπική και όχι οῦσιαστική, διότι ήδη από των πρώτων χριστιανικών αιώνων τό περιεχόμενο της ελληνικής φιλοσοφίας έν πολλοίς είχε παραληφθΐ και χρΐσιμοποιηθΐ υπό των Πατέρων της Εκκλησίας.

Προσυστηματικές δοξασίες της ελληνικής αρχαϊκής εποχής

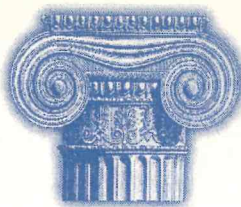
Όταν ό Θαλής έθετε τά πρώτα θεμέλια γιά νά οικοδομηθοῦν επάνω σέ αυτά ή φιλοσοφία και οι έπιστήμες, τό ελληνικό έθνος είχε μακροτάτη έμπειρία πολιτιστικής ζωής. Περισσότερο από δύο αιώνες πρὸ του Θαλοῦ είχε προηγηθΐ ή ποίηση του Όμήρου, από δέ τόν Ησίοδο τόν έχώριζε χρονικό διάστημα τουλάχιστον ενός και ήμισιους αιῶνες. Ο Αρχίλοχος προηγείται χρονολογικῶς αὔ-

του και ο Σόλων αναφέρεται ως συνομήλικός του, συναντώμενος με αυτόν στην Ίωνία. Όχι μόνον το έπος προηγείται της φιλοσοφίας, αλλά και η έλεγεία και οι ΐαμβοι. Το έλληνικό έθνος κατά τους προγενεστέρους από την έβδομη εκατονταετηρίδα αιώνες είχε επιχειρήσει μεγάλους πολέμους, αποικισμούς σε μακρινές χώρες, είχε δημιουργήσει θρησκεία, πολιτική και κοινωνική ζωή με διακεκριμένα χαρακτηριστικά έξ ολοκλήρου αντιστοιχούντα προς την φύση του πνεύματός του. Για να κατανοήσουμε συνεπώς την ελληνική φιλοσοφία στην ουσία της, χρειάζεται να γνωρίζουμε τις δοξασίες εκείνες, οι οποίες απέτέλεσαν προϋπόθεση για να εμφανισθί αυτή ως σύνολο συστηματικώς οργανωμένων αντιλήψεων.

Για να γνωρίσουμε τα προσυστηματικά αυτά στοιχεία της προφιλοσοφικής σκέψεως των Έλλήνων, θα προστρέξουμε στα έπη του Όμηρου και του Ήσιόδου καθώς και στις παραδόσεις τις αναφερόμενες στους κοσμογονικούς μύθους. Άνερευνώντας την έπική παράδοση ανακαλύπτουμε ότι εύρσκεται υπό την κυριαρχία μιās «μυθικής σκέψεως». Η σκέψη δέν δύναται να εμφανισθί ως καθαρά λογική ένέργεια, αλλά διατελεί υπό την επίδραση του μύθου. Η μυθική σκέψη εμφανίζει την υπόστασή της σε ένα ακαθόριστο μεσοδιάστημα αποκλίνουσα άλλοτε μέν προς τον λόγο, άλλοτε δέ προς τον μύθο. Στο ύλικό το οποίο θέτει στην διάθεσή μας η έπική παράδοση, διαφαίνονται δύο τάσεις: Άφ' ενός μέν η σκέψη τείνει να μείνη προσκεκολλημένη στις μυθικές διηγήσεις τις παραδιδόμενες υπό του παρελθόντος, άφ' ετέρου όμως καθίσταται φανερή η τάση να εφαρμολογούν και επ' αυτών οι κατηγορίες της λογικής σκέψεως. Η αντινομική αυτή αντιμετώπιση των αντιτιθεμένων προς άλλα λογικών και μυθικών στοιχείων όχι μόνον σημειώνει την παρουσία της στα ποιήματα του Όμηρου και του Ήσιόδου, αλλά εξακολουθεί να είναι παρούσα και καθ' όλες τις μετέπειτα εποχές της εξέλιξεως. Η καλλιέργεια των λογικών προβλημάτων από τον Πλάτωνα δέν τον έπηρεάζει τόσο ώστε να αποκόψη τις ρίζες, οι οποίες τον συνδέουν με την μυθική παράδοση. Ο Άριστοτέλης συλλέγει με εὐλάβεια και μελετᾷ τις λαϊκές και μυθικές παραδόσεις. Ο Γρηγόριος Νύσσης δέν επαναπαύεται στις λογικές δογματικές αποδείξεις, αλλά κρατεῖ ανοικτή την ψυχή του για την ένόραση του υπεραισθητοῦ.

Ήδη στα όμηρικά ποιήματα είναι εμφανής η τάση προς έρευνα της πραγματικότητας δια των λογικών κατηγοριών. Ο Όμηρος πρώτος αποτολμά να θέση πρόβλημα, αναφερόμενο στην γένεση των θεών. Οι ανατολικοί λαοί έχουν παρουσιάσει ποικίλους κοσμογονικούς μύθους. Σε αυτούς όμως γίνεται λόγος περί της γενέσεως του κόσμου και όχι περί της γενέσεως του Θεοῦ. Ο Θεός θεωρεῖται ως όν τό οποίο ἴσταιται έκτός και υπεράνω του χρόνου και των κοσμικών στοιχείων. Κατ' αντίθεση προς τις αντιλήψεις αυτές, ό Όμηρος όμιλεῖ περί γενέσεως των θεών έκ του Όκεανού, λέγοντας στην Ίλιάδα Ξ, 245 «*ρέεθρα Όκεανού, ός περ γενεσις πάντεσιν τέτυκται*» και στον στίχο 200 της ίδιας ραψωδίας «*πείρατα γαίης Όκεανόν τε θεών γενεσιν και*

μητέρα Τηθύν». Ο Όκεανός έκλαμβάνεται ως κάποιος ποταμός, ό οποίος περιβάλλει την γή, τροφοδοτεῖ δι' ύδατος όλους τους άλλους ποταμούς και αποτελεί την άφετηρία, από της οποίας ανατέλλουν ό ήλιος και οι άστέρες και τό τέρμα,

στο όποιο δύουν. Είναι φανερό ότι ό Όμηρος δέχεται ότι δύναται να γίνη λόγος περί γενέσεως των θεών, οι οποίοι έχουν, κατά την αντίληψή του, κοινή άρχή και καταγωγή μέ όλα τα όντα από τα ύδατα του Όκεανού. Αύτή η αντίληψη προδίδει νοοτροπία, η οποία τείνει να πλησιάζει προς την φυσιοκρατική φιλοσοφική σκέψη και προαναγγέλλει την δοξασία του Θαλοῦ, ό οποίος άνεγνώρισε τό ύδωρ ως την άρχή των όντων. Ο Άριστοτέλης έχει ήδη παρατηρήσει ό-τι οι πρώτοι όμιλήσαντες περί θεών «*Όκεανόν και Τηθύν έποίησαν της γενέσεως πατέρας, και τον όρκον των θεών ύδωρ, την καλουμένην ύπ' αυτών Στύγα τιμώτατον μέν γάρ τό πρεσβύτατον, όρκος δέ τό τιμώτατόν έστιν*». (Μ. τ. Φ. 983 β 32) (*Παρέστησαν ως πατέρες της γενέσεως τον Όκεανό και την Τηθύ και ως όρκο των θεών τό ύδωρ, την όνομαζόμενη ύπ' αυτών Στύγα διότι άξιον ύψίστης τιμής θεωρεῖται τό αρχαιότατον εκείνο δέ στο όποιο όρκίζεται κανείς τό θεωρεῖ ως άξιον ύψίστης τιμής*).

Ερμηνεύων τις γνώμες του Όμήρου ό Άριστοτέλης, αποδίδει σε αυτόν την δοξασία ότι θεωρεῖ τό ύδωρ ως τό αρχαιότατο των κοσμικών στοιχείων τό όποιο, ως άρχή της γενέσεως, τυγχάνει και άρχή των θεών, ισταμένων υπεράνω τούτων και χρονικώς ύφιστάμενο πρό τούτων. Η διαφορά της όμηρικής νοοτροπίας έν συγκρίσει προς την Γένεση, τυγχάνει άφ' εαυτής προφανής. Στην γένεση ό Θεός ἴσταιται έκτός του κόσμου και δια του λόγου δημιουργεῖ την κοσμική τάξη. Στα όμηρικά ποιήματα τίθεται ζήτημα περί της άρχής των θεών, και ως τέτοια άρχή θεωρεῖται τό ύγρό στοιχείο, ό Όκεανός και τό ύδωρ της Στυγός, «*και τό κατειβόμενον Στυγός ύδωρ, ός τε μέγιστος όρκος δεινότατά τε πέλει μακάρεσσι θεοῖς*» (Ίλιάς, Ο, 27).

Οι θεοί λοιπόν, κατά τον Όμηρο, όμοιάζουν προς τους ανθρώπους ως προς τό ότι έχουν και αυτοί γένεση. Την ιστορική διαδικασία της γενέσεως των θεών ήλθε να διηγηθί κατόπιν ό Ήσιόδος στην «Θεογονία» του. Εκείνο τό όποιο ύπάρχει έξ άρχής είναι κατ' αυτόν τό Χάος, έπειτα δέ έλαβαν υπόσταση η Γή και τα Τάρταρα. «*Ήτοι μέν πρώτιστα Χάος έγένετο, αύτάρ έπειτα Γαῖ εύρύστερνος πάντων έδος άσφαλές άεί. Τάρταρα δ' ήρόφοιτα μυχῶ χθονός εύρουδείης ήδ' Έρωσ, ός κάλλιστος έν αθανάτοισι θεοῖσιν*» (Ήσιόδου «Θεογονία» 116). (*Κατά την πρώτη άρχή ύπήρξε τό Χάος και έπειτα η Γή ή έχουσα εύρέα στέρνα, ή οποία είναι όλων των πραγμάτων διαρκώς άσφαλής έδρα, και τα σκοτεινά Τάρταρα στο βάθος της Γῆς, ή οποία έχει μεγάλη έκταση και ό Έρωσ, ό οποίος είναι ό ώραιότατος μεταξύ των θεών*).

Ο Άριστοτέλης στα «Φυσικά» του (208 β 32) έρμηνεύων τους στίχους αυτούς του Ήσιόδου, λέγει ότι δι' αυτών ήθελε να ειπή ότι ως πρώτη άρχή των όντων πρέπει να νοηθί ό χώρος. «*Δόξειε δ' άν και Ήσιόδος όρθῶς λέγειν ποιήσας πρώτον τό Χάος... ως δέον πρώτον ύπάρξει ταῖς οὔσι, δια τό*

νομίζειν ὥσπερ οι πολλοί, πάντα εἶναι που και έν τόπῳ». (Δύναται τις να σχηματίσει την γνώμην ότι όρθῶς λέγει ό Ήσιόδος, όστις έθεώρησεν ως πρώτον τό Χάος... έκκινῶν έκ της ιδέας ότι πρώτον πρέπει να ύπάρξη τόπος δια να χωρέση τα όντα, έπειδή ένόμιζεν, ὅπως και οι πλείστοι των ανθρώπων, ότι τα πάντα είναι κάπου και κατέχουν ένα τόπον).

Τό Ήσιόδειο Χάος αποτελεί αντίστοιχο της μυθολογικής όντότητος «Γκινούγκαπ», η οποία στίς παραδόσεις των βορείων λαών σημαίνει την άβυσσο, η οποία ύπήρχε πριν της δημιουργίας του κόσμου. Χάος δέν σημαίνει άρχικῶς την σύγχυση. Ο ταυτισμός του χάους με την σύγχυση άποτελεῖ ύστερογενή σημασία. Αποδεικνύει δέ την σταθερότητα των αντιλήψεων του αρχαίου Έλληνισμοῦ, ότι μετα τέσσερεις αιώνες ό Πλάτων στον «Τίμαιο» θεωρεῖ ως ένα έκ των στοιχείων του κόσμου την «χώρα».

Είναι άξιο πολλής προσοχής ότι στους παρατεθέντες στίχους του Ήσιόδου δυνάμεθα να αναγνωρίσουμε την παρουσία, σε ύποτυπώδη βεβαίως μορφή, τριών έννοιών τις όποιες θα χρησιμοποιήση κατόπιν η φιλοσοφία. **Τό Χάος προαναγγέλλει την έννοια του τόπου, η Γῆ την έννοια της ύλης και ό Έρωσ την έννοια της δυνάμεως, η οποία θέτει τα πάντα σε κίνηση.** Δια της τελευταίας αυτής έννοίας έμφανίζεται υπό μυθική μορφή τό δυναμικό στοιχείο, τό όποιο κινεῖ και γεννά άπαντα τα έγκόσμια. Έχουμε έδῶ την πρώτη εμφάνιση της κοσμογονικής θεότητας, η οποία κατέχει κεντρική θέση, όχι μόνον στην ελληνική μυθολογία, αλλά και την φιλοσοφία.

Ο Παρμενίδης επαναλαμβάνει την αυτή ιδέα θεωρώντας τον Έρωτα ως πρεσβύτατο πάντων των θεών. Η «δαίμων», λέγει ό Παρμενίδης, η οποία έγκαθιδρυμένη στο κέντρο του σύμπαντος κυβερνά τα πάντα, «*πρώτιστον μέν Έρωτα θεών μητίσαστο πάντων*», έδημιούργησε πρό όλων των θεών τον Έρωτα. Τό αξίωμα του «πρεσβυτάτου» μεταξυ όλων των θεών αναγνωρίζει στον Έρωτα και ό Πλάτων στο «Συμπόσιό» του, ό δέ Έμπεδοκλής τον θεωρεῖ μαζί μέ τό Νεῖκος, ως κοσμογονική δύναμη, και τον όνομάζει Φιλία. Άλλά και η άλλη κοσμογονική άρχή του Έμπεδοκλέους ύπάρχει ήδη στον Ήσιόδο, εκπροσωπούμενη δια της Έριδος. Η υπό του Ήσιόδου τό πρώτον αναφερθεῖσα άρχή του Έρωτος άποτελεῖ πηγή φιλοσοφικών θεωρημάτων και αναγγέλλει την παρουσία της στον πλατωνικό Έρωτα για να εμφανισθί έκ νέου στον Πλωτῖνο, στον Διονύσιο τον Άρεοπαγίτη, ως θεός έρωσ «*έστι δέ και έκστατικός ό θεός έρωσ, οὐκ έῶν έαυτῶν είναι τους έραστάς, αλλά των έρωμένων*», «Περί θείων όνομ.» 4, 13).

Και περαιτέρω δέ στον Δάντη, τον Χέντερλιν, τον Γκαίτε, άνυμνεῖται ως ύψίστη άρχή. Και αυτοί άκόμη οι Ύλιστές όμιλοῦν περί «έλξεως» και «συμπαθείας», η οποία άσκειται μεταξύ των μορίων της ύλης. Είναι φανερό ότι δια του Ήσιόδου πολιτογραφείται στην εύρωπαϊκή φιλοσοφία και νοοτροπία μία έννοια έκτάκτου γονιμότητος και άντοχής. **Ο Έρωσ, για την ελληνική μυθική σκέψη, κατέχει την θέση την οποία κατέχει στην γένεση ό λόγος του Θεοῦ. Η Γραφή λέγει ότι «εἶπεν ό Θεός και έγένετο». Στην ελληνική**

μυθική κοσμογονία τα πάντα γίνονται δια του έρωτος, της φιλίας και της συμπαθείας.

Και στους δύο μεγάλους ποιητές, οι όποιοι ἴστανται στο κατώφλι του ελληνικοῦ και του παγκοσμίου πολιτισμοῦ, παρατηροῦμε την παρου-

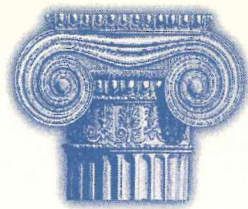
σία της τάσεως να αναχθοῦν στην πρώτη άρχή, στο «πρεσβύτατον». Για τον Όμηρο, τό «πρεσβύτατον» αυτό είναι τό ύγρό στοιχείο. Ο Όκεανός, τό ύδωρ της Στυγός. Για τον Ήσιόδο τό «πρεσβύτατον» είναι τό Χάος, η κατά χώρον έκταση, μετά την οποία ως πρώτο στοιχείο έμφανίζεται η Γῆ και ως πρώτη κοσμογονική δύναμη ό Έρωσ. Η όμηρική πρώτη άρχή θεωρεῖται ως κάτι τό άπέραντο και άτερμάτιστο. Στα όμηρικά ποιήματα συχνά η θάλασσα χαρακτηρίζεται ως άπειρος. Στην Α ραψωδία της «Ίλιάδος» (στίχ. 350) ό ποιητής προσθέτει στην λέξη πόντος τό επίθετο άπείρων («*άπείρωνα πόντον*») τό αυτό δέ παρατηροῦμε στην «Οδύσσεια» (δ, στίχ. 510, κ, στίχ. 195, ω, στίχ. 545). Αυτό αποδεικνύει ότι η ιδιότητα του άπείρου την οποία άργότερα ό Άναξίμανδρος θα ύψώση στο αξίωμα της πρώτης άρχῆς, χρησιμοποιεῖται ήδη υπό της μυθολογικής νοοτροπίας ως χαρακτηριστικό της πρώτης άρχῆς. Ο άνθρωπος της μυθικής έπικής εποχής δέν περιορίζει τό βλέμμα του άπλῶς στην δεδομένη όρατή πραγματικότητα. Ζητεῖ να αναχθί στην πρώτη της άρχή, στο «πρεσβύτατον», και πιστεύει ότι τα όριά της έκτείνονται σε άπροσμέτρητη έκταση προς την ούρανία περιοχή και προς τα Τάρταρα.

Η λάμψη όμως του ουρανίου κόσμου των θεών και η φρίκη του ύποχθονίου σκότους δέν κάνει τον άνθρωπο να ύποτιμήση την αξία της προσιτής σε αυτόν πραγματικότητας. Αποδίδει ύψιστη τιμή στο πρεσβύτατον. Πιστεύει ότι η αρχαιότερη κατάσταση ύπήρξε καλύτερη της μεταγενέστερης, αλλά συγχρόνως καταβάλλει κάθε προσπάθεια για να συγκρατήση και να περισώση εκείνο τό όποιο του έχει κληροδοτήση τό παρελθόν. Τό παρόν θεωρεῖται άξιο να συντηρηθί μέ τό παρελθόν. Αύτή η αντίληψη περί της αξίας του παρόντος τον προφυλάσσει από την άπαισιοδοξία, και τον οδηγεί σε μία θετική καταφατική στάση έναντι της δεδομένης πραγματικότητας.

Ο κόσμος είναι κάτι τό όποιο άντανακλᾷ την λάμψη της πρώτης άρχῆς, και αξίζει τον κόπο να μείνη ό άνθρωπος μέσα σε αυτόν και να άγωνισθί για να άνταποκριθί στίς απαιτήσεις τις όποιες έχει άπ' αυτόν ένα λαμπρό παρελθόν. Κατ' αυτόν τον τρόπο η παράδοση άσκει παιδευτική επίδραση, δέν είναι κάτι τό όποιο αποκοιμίζει τον μεταγενέστερο ναρκώνουσα τό βλέμμα του μέ την λάμψη του μεγαλείου της, αλλά τον αντιμετωπίζει ως έρέθισμα για δράση, ως άνταγωνιστής, προς τον όποιον παραβαλλόμενος ό μεταγενέστερος δέν πρέπει να αποδειχθί άνάξιος άπόγονος. Οί γενεές οι όποιες έρχονται κατόπιν φιλοδοξοῦν να μη ντροπιάζουν την γενεάν των πατέρων τους «*μηδὲ γένος πατέρων αἰσχυνέμεν*». Η άνάμνηση της παραδόσεως επιδρά δημιουργικῶς, η δέ πρώτη άρχή τοποθετεῖται στο μέλλον ως επιδιωκόμενος σκοπός.

Μία σπουδαιότατη έννοια, η οποία ήταν προωρισμένη να άσκήση άποφασιστική ροπή επί της φιλοσοφικής δια-

νοήσεως ήταν ή έννοια τής Δίκης. Κατά τόν 'Η-σίοδο, ό Ζεύς άφοϋ έξεθρόνισε τόν πατέρα του Κρόνο είχε πράξει έργο δικαιοσύνης και γι' αυτό κατώρθωσε νά υπερισχύση στόν κατά τών πα-λαιών θεών άγώνα του. 'Η βασιλεία τοϋ Διός ση-μαίνει γιά τήν μυθική παράδοση τήν άρχή νέας περιόδου, κατά τήν όποία εξασφαλίζεται ή επικράτηση τοϋ δικαίου. 'Η αντίληψη αυτή άποτελεί τήν πρώτη άρχή ένός βαθυτάτου ήθικοϋ επικαταλογισμού. Παραπλεύρως τοϋ Διός τοποθε-τείται ή Δίκη ως άρχή, ή όποία έποπτεύει τήν τήρηση τοϋ δικαίου όχι μόνο στήν περιοχή τοϋ ανθρώπινου, αλλά και τοϋ θείου κόσμου. 'Η αντίληψη αυτή όδηγεϊ τόν άνθρωπο τής μυθικής έποχής νά φθάση στήν συνείσθηση τής εύθύ-νης γιά τις πράξεις του. Στήν πρώτη ραψωδία τής 'Οδυσ-σείας, τίθεται ήδη τώ έρώτημα ποίος είναι ό υπεύθυνος γιά τήν δυστυχία τών ανθρώπων. 'Ο 'Όμηρος παριστάνει τόν Δία λέγοντα ότι οι άνθρωποι ύπέρ τήν «μοΐραν» τους δημιουργ-ούν γιά τόν έαυτό τους δυστυχία:

*«Ω πόποι οϊόν δή νυ θεούς βροτοί αίτιάονται
έξ ήμέων γάρ φασί κακ' έμμεναι οί δε και αύτοί
σφήσιν άτασθαλίσιν ύπέρ μόρον άλγε' έχουσιν».*

(Ω, πόσα παράπονα έχουν οι θνητοί δια τούς θεούς! Λέ-γουν δηλαδή ότι οι δυστυχίες τους προέρχονται από έμάς. Αυτοί δε και οι ίδιοι με τις άταξίες τους ύφίστανται δυ-στυχίες περισσότερες από εκείνες οι όποιες ανήκουν σέ αυτούς). 'Ο Αΐγισθος, λέγει ό Ζεύς, υπερέβη τήν μοΐρα του με τώ νά λάβη ως σύζυγο τήν γυναίκα τοϋ 'Αγαμέμνονος, άν και οι θεοί τόν είχαν άποτρέψει, και γι' αυτό επλήρωσε δια βαρείας ποινής συνολικώς όλα τα άμαρτήματά του «άθρόα πάντ' άπέτισεν». ('Ομ. 'Οδύσ. α 32 κ.έ.) Οι ύπό τοϋ 'Ο-μήρου διατυπούμενες στό χωρίο αυτό σκέψεις άποτελούν γιά πρώτη φορά θέση τοϋ προβλήματος τής Θεοδικίας.

Τίθεται τώ έρώτημα ποίος είναι υπεύθυνος γιά τις δυστυ-χίες: ό ίδιος ό άνθρωπος ή ό Θεός; 'Ο 'Όμηρος λύει τώ πρό-βλημα ύπέρ τοϋ Θεοϋ και τήν λύση του αυτή θα άποδεχθί άργότερα ό Πλάτων άποφαινόμενος στήν «Πολιτεία» του ότι ό Θεός είναι «άναΐπος», ή ανθρώπινή ψυχή δια τής έλευθε-ρας έκλογής ή όποία γίνεται πρό τής ένσωματώσεώς της, προκαθορίζει τήν μοΐρα της. Κατά τόν 'Όμηρο έκαστος άν-θρωπος έχει τήν «μοΐρα» του, δίδεται σέ αυτόν ώρισμένης έκτάσεως συμμετοχή στήν εύτυχία και δυστυχία και τίθεν-ται σαφή και εύδιάκριτα όρια ένώπιόν του, τα όποία δέν πρέ-πει νά υπερβή. 'Η υπέρβαση τών όρίων αυτών τής μοΐρας του, τώ «ύπέρ μόρον» πράττειν, επισύρει σέ αυτόν ποσότη-τα δυστυχίας περισσότερο έκτεταμένη, υπερβαίνουσα τα όρια τής μοΐρας του «ύπέρ μόρον άλγεα». 'Ο Ζεύς είναι ό επόπτης μιās παγκοσμίου ήθικής τάξεως. 'Ο 'Αρχίλογος κατά τα μέσα τοϋ 7ου αιώνας έχει εξάρει τόν ρόλο αυτό τοϋ Διός λέγοντας:

*«Ω Ζεϋ, πάτερ Ζεϋ, σόν μόν οϋρανοϋ κράτος
σύ δ' έργ' έπ' ανθρώπων όρξας
λεωργά και θεμιστά, σοί δε θηρίων
ύβρις τε και δίκη μέλει».*

(Ω Ζεϋ, πάτερ Ζεϋ, συ βεβαίως κυριαρχείς στόν οϋρανό, συ δε επιβλέπεις τα έργα τών άν-θρώπων, τα έγκληματικά και τα δίκαια, συ δε επι-βλέπεις και τών θηρίων τα έγκλήματα και τόν σωφρονισμό τους).

'Η δικαιοσύνη δέν είναι μόνον κάτι τώ όποίο έχει τήν θέ-ση του στήν ανθρώπινή κοινωνία, αλλά και κοσμογονικός θεσμός, ό όποίος επεκτείνεται στό σύμπαν όλόκληρο. 'Επί τών άρχικών τούτων αντιλήψεων οι όποιες εμφανίζονται και στα ποιήματα τοϋ Σόλωνος, θα στηριχθί άργότερα ό 'Αναξίμανδρος γιά νά άποφανθί ότι τα όντα πληρώνουν τώ ένα στό άλλο «δίκην και πίσιν» ύποκείμενα στήν μοΐρα τής φθοράς. Τίς ίδιες αντιλήψεις αναπτύσσει και ό Πλάτων, έκ-λαμβάνοντας τήν δικαιοσύνη ως χαρακτηριστικό τής όντο-λογικής κατασκευής τών όντων.

'Η ελληνική φιλοσοφία στίς έποχές τής ώριμης αναπτύ-ξεώς της διατηρεί ως βάσεις της τις άρχικές προσυστη-ματικές αντιλήψεις, παρέχουσα σέ αυτές μεγαλύτερη σαφή-νεια και βάθος. 'Εκ τούτου έξηγεΐται ή παρατηρουμένη στα-θερή συνέχεια, ή όποία εξασφαλίζει τήν εύδωση τών άλ-ληλοδιαδόχων προσπαθειών. 'Αξιοσημείωτη τυγχάνει και άλλη σπουδαιοτάτη τάση, εμφανιζομένη κατά τήν περίοδο τής όποίας τήν νοοτροπία εξετάζουμε. Είναι φανερό ότι με τήν πάροδο τοϋ χρόνου χειραφετείται ή άτομική προσωπι-κότητα.

'Ο 'Όμηρος δέν όνομάζει τόν έαυτό του πίσω όμως από τις διηγήσεις του δυνάμεθα νά αισθανθούμε τήν πνοή τής προσωπικότητός του. Τώ πολυθρύλητο όμηρικό πρόβλημα έ-γεννήθη σέ κύκλους, οι όποίοι ήσαν άνίκανοι νά ακούσουν τήν φωνή, ή όποία προερχόταν από τήν προσωπικότητα τοϋ ποιητοϋ. 'Αν όμως ό 'Όμηρος δέν μαρτυρή ό ίδιος περί τής προσωπικότητός του, ό 'Ησίοδος εμφανίζει τόν έαυτό του κατά τρόπο ό όποίος άποκλείει κάθε άμφισβήτηση. 'Όσο δε κατερχόμεθα στους ύστερωτέρους αιώνες τόσο περισσό-τερο έντόνως προβάλλουν ένώπιόν μας οι προσωπικότη-τες. Στα λείψανα έργων τέχνης, τα όποία διεσώθησαν προερ-χόμενα από τούς πολιτισμούς τών ανατολικών λαών, ου-δεμία ύπάρχει ένδειξη περί τής άτομικότητος τοϋ κατα-σκευάσαντος αυτά τεχνίτου. Στα έργα τής ελληνικής τέ-χνης από τών αρχαιοτάτων χρόνων επικρατεί ή συνήθεια νά αναγράφεται τώ όνομα τοϋ κατασκευάσαντος αυτά καλλι-τέχνου. Τα ποιήματα και τα λογοτεχνήματα οϋδέποτε παρα-δίδονται άνωνύμως αλλά συνοδεύονται με πληροφορίες περί τοϋ ποιητοϋ έκ τοϋ όποίου προέρχονται.

'Η άνωνυμία θεωρείται κατάπνιξη τής προσωπικότητος και άποφυγή εύθύνης. 'Ο λαός τών 'Ελλήνων ύπήρξε κατ' έ-ξοχήν προσωποκρατικός, άπηχθάνετο τήν κατ' άγέλας μαζοποίηση, ή όποία χαρακτηρίζει τήν ζωή τών ανατολικών λαών. Δέν τείνει στόν άπαρτισμό κολοσσιαίων πολιτειακών οργανώσεων κατά τώ πρότυπο τών αρχαίων κρατών τής 'Ανατολής, αλλά προτιμά τήν κατά μικρές κοινότητες πολι-τική όργάνωση, μέσα στήν όποία ή προσωπικότητα δέν καθί-σταται άμελητέα ποσότητα. Οι άρχαιοί 'Ελληνες πιστεύουν ότι μόνον έντός τών όρίων τής πόλεως είναι δυνατόν νά καλλιεργηθί ή ανθρώπινή προσωπικότητα. Τα σημερινά κο-

λοσσιαία κράτη, στα όποία ή δράση τών ατόμων ρυθμίζεται άθροιστικώς δια τών λεγομένων «όρθολογιστικών» μεθό-δων, είναι κάτι τώ όποίο αντίκειται στα πολιτικά ιδεώδη τοϋ αρχαίου ελληνικοϋ κόσμου.

'Εντός τών όρίων τής αρχαίας πόλεως αναπτύσσεται ή άτομική πρωτοβουλία και καταβάλλεται κάθε προσπάθεια νά παιδευθί ό άνθρωπος. Και στήν ήρωική έποχή ύπάρχει παιδευτική παράδοση. 'Ο 'Όμηρος στό Λ τής 'Ιλιάδος (στ. 831) κάνει λόγο περί τοϋ Κενταύρου Χείρωνος ως διδάξαν-τος τόν 'Αχιλλέα τήν γνώση και χρήση τών φαρμάκων «όν (δηλαδή τόν 'Αχιλλέα) Χείρων έδίδαξε, δικαιοτάτος Κενταύρων».

'Ο άκόλουθος τοϋ 'Αχιλλέως Φοΐνιξ έπέχει σχεδόν πλησίον του θέση παιδαγωγού, ό δε γηραιός Νέστωρ, ό ό-ποίος έκπροσωπεί στα όμηρικά ποιήματα τήν ιστορική πα-ράδοση, διαδραματίζει τόν ρόλο, έν σχέσει πρός τούς νεωτέρους, τοϋ συμβούλου και τοϋ παιδευτοϋ. 'Η γνώση και ή διαγωγή στα όμηρικά ποιήματα είναι κάτι τώ όποίο δέν παραμελείται. Τοϋτο άποδεικνύεται από τήν συχνή χρήση τοϋ ρήματος διδάσκω και διδάσκομαι. Στήν ραψωδία Π τής 'Ιλιάδος (στίχ. 811) ή μετοχή διδασκόμενος χρησιμοποιείται εις ένδειξιν σημασίας τήν όποία έμείς έκφράζουμε δια τής λέξεως μαθητής και άρχάριος. 'Ο Πανθοΐδης Εϋφορβος, ό όποίος γιά πρώτη φορά εισέρχεται στήν μάχη χαρακτη-ρίζεται στόν άνωτέρω μνημονευθέντα στίχο ως «διδασκό-μενος πολέμοιο», δηλαδή ως άρχάριος μαθητής τοϋ πολέ-μου.

Είναι λίαν αξιοσημείωτο ότι ό 'Όμηρος όσες φορές κάνει λόγο περί έσωτερικοϋ φρονήματος ανθρώπου ή περί τών ψυχικών χαρακτηριστικών ζώου χρησιμοποιεί τώ γνω-στικό ρήμα οΐδα (= γνωρίζω). 'Ο δίκαιος βασιλεύς χαρακτη-ρίζεται ως «αΐσιμα είδώς», ό άγριος Κύκλωψ, λέγει ό 'Όμη-ρος, «άθεμίστια ήδει», ό όργισμένος 'Αχιλλεύς παρομοιά-ζεται ως λέων ό όποίος γνωρίζει άγρια «λέων δ' ως άγρια οΐδεν». 'Η έσωτερική ψυχούσταση έκφράζεται στόν 'Ο-μηρο δια τοϋ ρήματος οΐδα. 'Επομένως δέν πρέπει νά άποροϋ-μεν άν ό Σωκράτης χαρακτηρίζη τήν άρετή ως γνώση. 'Ηδη από τής όμηρικής έποχής ή γνώση, ή τέχνη και ή σοφία θεωροϋνται άξίες συστάσεως άρετές. 'Ο 'Οδυσσεύς χαρακτηρίζεται ως άνθρωπος ό όποίος «πολλών ανθρώ-πων ίδεν άστυα και νόον έγνων».

Δέν χρειάζεται νά λεχθούν περισσότερα γιά νά γίνη φανερό ότι και στήν ήρωική έποχή ύπάρχει διακαής έπαθυμία πρός άπόκτηση έμπειρίας και γνώσεως.

Εκ τής γενομένης αναλύσεως προκύπτει ότι όταν ό Θαλής κατά τις άρχές τοϋ 6ου αιώνας έθετε άσφαλή θεμέ-λια γιά νά οικοδομηθί ή έπιστήμη και ή φιλοσοφία, έστηρί-ζετο σέ έμπειρία και βιοτική σοφία πολλών αιώνων. 'Η θε-μελίωση τής ελληνικής φιλοσοφίας δέν πρέπει νά θεωρηθί ως εκδήλωση άχαλινώτου πρωτογονισμού, αλλά ως καρ-πός μακροτάτης πνευματικής διεργασίας και ώριμάνσεως.

ΣΤΟ ΊΔΕΟ-ΘΕΑΤΡΟΝ Κύκλος Σπουδών αυτογνωσίας τής Φιλοσοφικής ψυχολογίας και ψυχοθεραπείας

'Η Φιλοσοφία ήταν πάντα μία έλιτίστικη πνευματική δραστηριότητα τοϋ ανθρώπου ή όποία έρευνούσε τήν αλήθεια πάνω στον διπλό άξονα τής λογικής και τής φυσικής.

'Από τήν άλλη μεριά ή Θρησκεία, μία άνάλογη με τήν φιλοσοφία άρχετυ-πική δραστηριότητα και άνάγκη τοϋ ανθρώπου, άπευθυνόταν πάντα στό σύνο-λο τών ανθρώπων και στηριζόταν στήν πίστη τους (στόν Θεό). Καλούνται δη-λαδή οι άνθρωποι έδω νά πιστέψουν στήν 'Αλήθεια ή όποία μεταφέρεται σ' αυ-τούς από κάποια ξεχωριστά άτομα τα όποια μεσολαβούν μεταξύ τής 'Αλήθειας (Θεοϋ) και τών ανθρώπων.

'Αντίθετα, στόν χώρο τής φιλοσοφίας οι άνθρωποι καλούνται νά έρευνή-σουν μόνοι τους, με τις δικές τους δυνάμεις, τήν αλήθεια.

Πολλές, όμως, φιλοσοφικές σχολές τής κλασσικής ελληνικής έποχής, προ-χωρούν και πιό πέρα από τις θεωρητικές ένασχολήσεις τους με στόχο πάντα τήν 'Αλήθεια πάνω στον διπλό άξονα τής λογικής και τής φυσικής και γίνονται πιό συγκεκριμένες, πιό πρακτικές. 'Ετσι συμπληρώνουν τις φιλοσοφικές ένασχ-ολήσεις τους και με ένα τρίτο σκέλος καθαρά πρακτικό: Τήν ήθική.

'Ο όρος αυτός δέν έχει καμία σχέση με τήν έννοια πού τοϋ άποδίδουν γενικά σήμερα τώ σύνολο τών ανθρώπων. 'Ηθική έδω, ή όποία εισήχθη στήν κλασσική ελληνική έποχή ούσιαστικά από τόν Σωκράτη, έχει τήν έννοια τής ύποδείξεως τοϋ τρόπου με τόν όποίο θα πρέπει νά ζή ό άνθρωπος σέ κάθε έπο-χή καθώς και τών φυσικών κανόνων και άρχων (Νομοτέλεια) στους όποιους θα πρέπει νά ύπακούη έτσι ώστε, επιτυγχάνοντας τώ Ζήν κατά Φύσιν, νά άναβαθ-μίστη ούσιαστικά τήν Αυτογνωσία του.

Κύριος εκπρόσωπος αυτού τοϋ Νέου φιλοσοφικοϋ ρεύματος, στήν μοναδι-κή στήν ιστορία τοϋ ανθρώπου κλασσική ελληνική έποχή, επί τοϋ όποιού βασιί-ζονται τόσο στό φιλοσοφικό όσο και στό πρακτικό μέρος τα έν λόγω σεμινάρια αυτογνωσίας τής Φιλοσοφικής Ψυχολογίας και Ψυχοθεραπείας, άποτελεί ή Στω-ική Φιλοσοφία. Και ιδιαίτερα δε ό κυριώτερος εκπρόσωπος αυτής, ό 'Επίκτητος.

Σύμφωνα με τήν Φιλοσοφική Ψυχολογία και Ψυχοθεραπεία, ό «πυρήνας» τοϋ ανθρώπου, τώ καθεαυτοϋ ανθρώπινου όν, είναι τώ 'Εγώ. Αυτό γεννιέται στόν κόσμο και ζώντας στήν ζωή αυτή, προσπαθεί νά αυτοσυνειδητοποιηθί και νά υπάρξη. Αυτός είναι ό αντικειμενικός σκοπός τής ζωής τοϋ ανθρώπου πάνω στήν γή. Τό 'Εγώ γιά νά πετύχη αυτόν τόν στόχο, περιβάλλεται, επενδύεται, τρεις ύποστάσεις (έπενδύματα): Τό σώμα του (ύλικό), και τήν ψυχή του και τώ πνεύμα του, (μή ύλικά έπενδύματα). Μέσω αυτών, και ζώντας σ' ένα επίσης τρι-συστάτο κόσμο (περιβάλλον), άποκτά έμπειρίες δεχόμενος συνεχώς έρε-θίσματα από αυτόν. 'Αντιδρώντας δε άνάλογα σ' αυτά, (πότε επιτυχώς και πότε λανθασμένα), προσπαθεί νά πετύχη τήν αυτοσυνειδησή του και νά υπάρξη. Νά γίνει δηλαδή συνειδητό ανθρώπινον όν, με ό,τι αυτό συνεπάγεται...

'Η φιλοσοφική ψυχολογία και ψυχοθεραπεία προσπαθεί πάνω σ' αυτόν άκριβώς τόν στόχο νά βοηθήση τόν σημερινό άνθρωπο πού επιζητεί μέσα του έντονα, άπελπισμένα, κάποια συγκεκριμένη όδήγηση και βοήθεια σ' αυτό τώ κυριολεκτικά 'Εργο ζωής πού άρχίζει με τήν γέννησή του σ' αυτόν τόν κόσμο.

Μέσα σ' αυτήν τήν διαδικασία, ή επαναφορά τής διαταραχθείσης ή εξα-σθενημένης υγείας τοϋ ανθρώπινου οργανισμού, είτε ύπάρχουν όρατά συμπτώ-ματα είτε όχι, είναι μία από τις άμεσες συνέπειες αυτού τοϋ έργου.

Πάνω σ' αυτό τώ θεωρητικό ψυχο-φιλοσοφικό υπόβαθρο πού αναφέρθηκε έδω σέ άδρές γραμμές, στηρίζονται τα μαθήματα αυτογνωσίας τής Φιλοσοφι-κής Ψυχολογίας και Ψυχοθεραπείας πού ξεκίνησαν φέτος στό Ίδεο-θέατρον και θα συνεχιστοϋν και τήν έπομένη περίοδο, από τόν 'Οκτώβριο.

Τά μαθήματα αυτά γίνονται σέ κύκλους 12 έβδομαδαίων (τρίμηνα) σέ όλιγομελεις ομάδες. Οι συμμετέχοντες όδηγούνται μέσω θεωρητικών τών μαθημάτων και συγκεκριμένων πρακτικών άσκήσεων αυτοαγωγής και αυτοελέγ-χου, νά αύξήσουν ούσιαστικά τήν αυτογνωσία τους και νά άναβαθμίσουν ποι-οτικά τήν ζωή τους. Νά άναβαθμίσουν δηλαδή τήν έσωτερική και ούσιαστική υγεία τους και, κατ' επέκταση, και τήν έξωτερική (λειτουργία τρισυστάτου οργανισμού και κοινωνικές σχέσεις).

Γιώργος Ρίζος Δρ Ψυχολογίας

Πληροφορίες: Ίδεο-θέατρον τηλ.: 52.37.543

ΟΙ ΕΟΡΤΕΣ ΤΩΝ ΗΛΙΟΣΤΑΣΙΩΝ

Ε. ΘΕΟΔΟΣΙΟΥ

Μ. ΔΑΝΕΣΗ

Ἡ μέτρηση τοῦ χρόνου καί εἰδικά ὁ ὑπολογισμός τοῦ ἔτους βασίζεται στήν ἐτήσια τροχιά τῆς Γῆς γύρω ἀπό τόν ἥλιο ἢ στήν «φαινόμενη» ἐτήσια τροχιά τοῦ ἡλίου γύρω ἀπό τήν Γῆ. Ἡ τροχιά αὐτή γύρω ἀπό τήν Γῆ, πού δημιουργεῖ τήν διαδοχική ἐναλλαγή τῶν ἐποχῶν τοῦ ἔτους, ἔχει τέσσερα καθοριστικά σημεῖα, τά ὁποῖα ἀνά δύο καθορίζουν τίς ἡμετέρας καί τά ἡλιοστάσια: τήν ἐαρινή ἡμετέρα, στίς 21 Μαρτίου, τήν φθινοπωρινή ἡμετέρα, στίς 22 Σεπτεμβρίου, τό θερινό ἡλιοστάσιο, στίς 21 Ἰουνίου, καί τό χειμερινό ἡλιοστάσιο, στίς 22 Δεκεμβρίου.

Ὅλοι οἱ ἀρχαῖοι λαοί λάτρευαν τόν φωτοδότη ἥλιο. Ἦταν ὁ Σαμάς τῶν Βαβυλωνίων, ὁ Ἑλ τῶν Φοινίκων καί Χανααίων, ὁ Μολώχ τῶν Ἀμμωνιτῶν, ὁ Χιμώχ τῶν Μωαβιτῶν, ὁ Ἀμμων-Ρά τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων, ὁ Σούρμα τῶν Ἰνδῶν, ὁ Μίθρα τῶν ἀρχαίων Περσῶν, ὁ Φοῖβος-Ἀπόλλων τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Καθέρωσαν λοιπόν πρός τιμήν του πολλές γιορτές, ἰδιαίτερα στίς τέσσερις πύθ ἡμερομηνίες, πού ὑποδήλωναν τό πέρασμα ἀπό τήν μία ἐποχή στήν ἄλλη.

Ἡ μεγάλη γιορτή τῶν Βαβυλωνίων ἦταν ἡ Ἀκτιού, γιορτή τῆς ἐαρινῆς ἡμετέρας καί ταυτόχρονα τῆς πρωτοχρονιάς τους, ἀφοῦ τό ἔτος τῶν Βαβυλωνίων ἀρχίζει μέ τήν ἐαρινή ἡμετέρα. Τότε ψαλλόταν τό *Ἐνούμα Ἐλίσ*, τό ἔπος τῆς Δημιουργίας, καί οἱ ἱερεῖς τους ἀνέπεμπαν παρακλήσεις καί ἱκεσίες στούς θεοὺς ἀπό τό περίφημο ἱερό Μπίτ-Ἀκτιού, στό ὁποῖο κατέληγε ἡ λεωφόρος τῶν τελετῶν, Ἀἰμπουρσαμπού.

Οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι γιόρταζαν μέ μεγαλοπρέπεια τόν ἐρχομό τῆς ἀνοιξῆς μέ τήν γιορτή τῆς ἐαρινῆς ἡμετέρας. Ἦταν ἡ σπουδαία γιορτή *Πισάχ* (διάβασε), κατά τήν ὁποία γιορταζόταν ἡ διάβαση τοῦ φωτοδότη ἡλίου ἀπό τόν οὐράνιο ἡμετερινό, χρονική στιγμή πού ὀριοθετοῦσε τήν ἀρχή τῆς ἀνοιξῆς καί τήν ἰσότητά μέρας καί νύχτας.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες γιόρταζαν τά *Ἰλάρια*, γιορτή χαρᾶς καί εὐθυμίας, πού ἐτελεῖτο ἀρχικά σέ χαρμόσυνες ἢ ἐπετειακές ἡμέρες. Ἀργότερα τά Ἰλάρια ταυτίστηκαν μέ τήν γιορτή τῆς ἐαρινῆς ἡμετέρας καί γιορτάζονταν μεταξύ 23-25 τοῦ σημερινοῦ μηνῆ Μαρτίου. Οἱ ἐορτάζοντες φοροῦσαν στεφάνια καί κωμικά προσωπεῖα.

Οἱ εὐρωπαϊκοί λαοί, ἀπό τοὺς ἀρχαίους χρόνους, γιόρταζαν μέ ἰδιαίτερη μεγαλοπρέπεια τά ἡλιοστάσια καί τά συνδύαζαν μέ ἔθιμα πού, ἂν καί ἔχουν σήμερα προσαρμοσθῇ στήν χριστιανική θρησκεία, ἐν τούτοις ἔχουν κοινή προέλευση τήν πανάρχαια λατρεία τοῦ ἡλίου. Βέβαια, στίς σημερινές μεγαλουπόλεις ἡ ἀστικοποιημένη καί βιομηχανοποιημένη ζωὴ ἀμβλυνε τόν ἐορτασμό. Στὴν ὑπαιθρο ὅμως οἱ γιορτές αὐτές συνεχίζονται μέχρι σήμερα. Ὅλοι ἀνεξαίρετως οἱ ἀρχαῖοι εὐρωπαϊκοί λαοὶ γιόρταζαν μέ μεγαλοπρέπεια τήν γιορτή τῆς γέννησης τοῦ ἡλίου, τήν γιορτὴ δηλαδή τοῦ χειμερινοῦ ἡλιοστασίου στίς 22 Δεκεμβρίου. Ἡ περίοδος τοῦ χειμῶνα γιὰ τήν Εὐρώπην ἦταν ἡ πιο σκληρὴ ἐποχὴ μέ τίς μικρές τῆς μέρας καί τίς ἀτέλειωτες νύχτες. Ὅσο πλησίαζε ὁ ψυχρὸς χειμῶνας καί ὁ ἥλιος τοῦ μεσημεριοῦ φαινόταν ὅλο καί πύο χαμηλὰ στὸν ὀρίζοντα, τόσο οἱ μέρες μικραῖναν καί ἡ ἔμφυτη ἀνησυχία τοῦ ἀνθρώπου αὐξάνοταν. Συναισθήματα φόβου καί μοναξιάς τόν καταλάμβαναν τίς παγωμένες νύχτες, ἀφοῦ καί περιορισμένα ἦταν τά ἀμυντικά του μέσα καί λιγοστές οἱ πηγές διατροφῆς του. Ἦταν ἡ πύο ἄγρια ἐποχὴ τοῦ ἔτους. Οἱ ἱερεῖς καί ὁ λαὸς ἀνέπεμπαν προσευχές καί παρακλήσεις πρός τόν θεὸ ἥλιο, ἀνάβοντας φωτιές καί προσφέροντάς του θυσίες, γιὰ νὰ μὴ χαθῇ ὀριστικά κάτω ἀπὸ τόν ὀρίζοντα· καί τό θαῦμα γινόταν...

Στό κατώτερο σημεῖο τῆς τροχιάς του, στὸν ἀστερισμὸ τοῦ Αἰγόκερω, στίς «Πύλες τοῦ ἡλίου», ὅπως τό ὀνόμαζαν οἱ Χαλδαῖοι ἀστρονόμοι, ὁ ἥλιος ἀλλάζε κατεύθυνση καί στρεφόταν πάλι πρός τό βόρειο ἡμισφαίριο, μέ ἄμεσο ἀποτέλεσμα τό μέγαλωμα τῆς μέρας· ἔδινε ἔτσι μέ τίς ζωγόνες ἀκτίνες του χαρὰ καί εὐφορία στοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης. Ἡ γῆ ἀνθοφοροῦσε καί πάλι χάρη σ' αὐτόν.

Οἱ ἀρχαῖοι λαοὶ γιόρταζαν μέ μεγαλοπρέπεια τό σταδιακὸ ξαναμέγαλωμα τῆς μέρας ἀπὸ τό χειμερινὸ ἡλιοστάσιο. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες γιόρταζαν τήν περίοδο αὐτὴ τὰ *Κρόνια*, ἐνῶ οἱ Ῥωμαῖοι τὰ *Σατουρνάλια* καί τὰ *Μπρομάλια* μέ ἐπίκεντρο τῆς γιορτῆς τήν 25ῃ Δεκεμβρίου «Dies Natalis Ivnicti Solis» τήν «ἡμέρα τῆς γέννησης τοῦ ἀνίκητου ἡλίου».

Σήμερα, ὅμως, στοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης, οἱ γιορτές τοῦ χειμερινοῦ ἡλιοστασίου συμπίπτουν μέ τήν μεγαλύτερη γιορτὴ τῶν Χριστιανῶν, τήν γέννηση τοῦ Χριστοῦ, καί ἐπισκιάζονται ἀπὸ αὐτήν. Τὰ Χριστούγεννα τοποθετήθηκαν σ' αὐτὴν ἀκριβῶς τήν ἡμερομηνία ἀπὸ τόν ἐκκλησιαστικὸ συγγραφέα Διονύσιο τὸν Μικρὸ (τέλος βου μ.Χ. αἰῶνος), ὥστε ἡ γιορτὴ τῶν Ἑθνικῶν, τῆς γέννησης τοῦ ἡλίου νὰ ταυπισθῇ μέ τήν γέννηση τοῦ ἰδρυτῆ τῆς νέας πίστεως.

Οἱ Εὐρωπαῖοι γιορτάζουν πλέον μέ μεγαλοπρέπεια μόνο τό θερινὸ ἡλιοστάσιο, στίς 21 Ἰουνίου, ἐπειδὴ συμπίπτει καί μέ τήν ἐποχὴ τῆς καλοκαιρίας πού πρακτικὰ ἐπιτρέπει τόν μαζικὸ ὑπαίθριο ἐορτασμό. Τήν χρονικὴ αὐτὴ περίοδο συμβαίνει ἡ μεγαλύτερη μέρα τοῦ ἔτους, καθὼς ὁ ἥλιος -στὸν ἀστερισμὸ τοῦ Καρκίνου- ἀλλάζει πορεία καί κατευθύνεται πάλι ἀπὸ τό βόρειο στὸ νότιο ἡμισφαίριο. Τήν μέρα αὐτὴ ἀνάβουν φωτιές σέ ὁλόκληρη σχεδὸν τήν Εὐρώπην, γιὰ νὰ ὑποδηλώσουν τήν πίστη τῶν λαῶν στὸν φωτοδότη καί ζωοδότη ἥλιο, ὥστε αὐτὸς νὰ συνεχίσῃ τήν φωτεινὴ πορεία του. Ἡ γιορτὴ αὐτὴ συνδυάζεται μέ τήν γιορτὴ τῆς Μουσικῆς καί τήν γιορτὴ τοῦ Πατέρα, ἐνῶ ὁ ἐορτασμός της τείνει νὰ γίνῃ πανευρωπαϊκός.

Οἱ χριστιανοί, τό θερινὸ ἡλιοστάσιο γιορτάζουν τήν γέννηση τοῦ Ἰωάννη τοῦ Βαπτιστῆ. Ἔτσι, ἡ ἀρχαία Ἑθνικὴ γιορτὴ γιορτάζεται καί σήμερα στήν Ἑλλάδα μέ τίς φωτιές τοῦ Αἰ-Γιάννη, ἀλλὰ καί μέ τό πανάρχαιο ἑλληνικὸ ἔθιμο τοῦ *Κλήδονα*. Κατὰ τό θερινό, λοιπόν, ἡλιοστάσιο καί εἰδικὰ ὅταν ἀνάβουν οἱ φωτιές τοῦ Αἰ-Γιάννη -κατάλοιπο τῆς ἀρχαίας λατρείας τοῦ ἡλίου- ζωντανεύει σέ κάποιες περιοχές τῆς πατρίδας μας τό ἔθιμο τῆς μαντικῆς ἱεροτελεστίας τοῦ *Κλήδονα*. Τότε οἱ νέες ἀνύπαντρες κοπέλες προσπαθοῦν νὰ προβλέψουν, μέσα ἀπὸ κάποια σημάδια καί ἤχους τῆς τελετῆς, τόν μελλοντικὸ τους σύζυγο. Ἡ προετοιμασία τοῦ *Κλήδονα* ἀρχίζει τήν παραμονὴ τῆς γιορτῆς τοῦ Αἰ-Γιάννη, ὅταν ἀνάβουν φωτιές στίς ὁποῖες ρίχνουν τά ξεραμένα μαγιότικα στεφάνια. Οἱ φωτιές αὐτές εἶναι κατάλοιπο τῆς πανάρχαιας παγανιστικῆς γιορτῆς τοῦ θερινοῦ ἡλιοστασίου, τοῦ ἐορτασμοῦ δηλαδή τῆς μεγαλύτερης μέρας τοῦ ἔτους. Ἡ ὀνομασία τοῦ *Κλήδονα* προέρχεται ἀπὸ τήν ἀρχαία Ἑλληνικὴ λέξη *Κληδών* (ἀπὸ τό ρῆμα κλέω=ἀγγέλω, φημιζω) πού σημαίνει τόν προφητικὸ οἰωνό, τήν προφητικὴ θεῖα φωνὴ ἢ ἡχώ, μέσω τοῦ ὁποῖοι μπορεῖ κάποιος νὰ προβλέψῃ τό μέλλον. Ἐπειδὴ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἀπέδιδαν μαντικές ικανότητες στὸν Δία καί στὸν Ἑρμῆ, ἀποκαλοῦσαν τοὺς δύο αὐτοὺς θεοὺς *Κληδόνιους*. Ἐπίσης, τίς πρώτες ἀναφορές στὸν *Κλήδονα* τίς βρίσκουμε στήν Ὀδύσσεια τοῦ Ὀμήρου, στήν τραγωδία τοῦ Αἰσχύλου *Προμηθεύς*, ἀλλὰ καί στὸ *Δευτερονόμιον* τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Στους μεσαιωνικοὺς χρόνους ἐπικρατοῦσε ἡ ἀποψη ὅτι μέ τόν *Κλήδονα* γινόταν ἐπὶ κληση πονηρῶν δαίμονων. Αὐτό προῆλθε ἀπὸ τήν τότε σημασία τοῦ ρήματος κληδονίζομαι πού σήμαινε καλῶς τοὺς νεκροὺς κατὰ τήν νεκρομαντεία. Στους νεώτερους ὅμως χρόνους ὁ *Κλήδονας* ἀπέκτησε πάλι τήν ἀρχική του σημασία, πού διατηρεῖται μέχρι σήμερα.

Ἡ γιορτὴ τοῦ θερινοῦ ἡλιοστασίου γιορτάζεται μέ μεγαλοπρέπεια καί ἀπὸ ἄλλους εὐρωπαϊκοὺς λαοὺς. Οἱ Γάλλοι γιορτάζουν τήν «Φετ ντ' Ἐτέ», τήν γιορτὴ τοῦ καλοκαιριοῦ, οἱ Γερμανοὶ τήν «Ζόννεν Βέντε», τήν τροπὴ τοῦ ἡλίου, καί οἱ Σκανδιναβοὶ τό «Μίντ Ζόμερ», τό μέσον τοῦ καλοκαιριοῦ. Τό κύριο χαρακτηριστικὸ τῆς γιορτῆς εἶναι ὅτι ἀνάβουν μεγάλες φωτιές στήν ὑπαιθρο, γεγονός ἄλλωστε πού ἀποτελεῖ, ἀπὸ τοὺς πανάρχαιους χρόνους, τό κοινὸ γνώρισμα τοῦ ἐορτασμοῦ τοῦ θερινοῦ ἡλιοστασίου σέ ὅλους τοὺς λαοὺς.

Τὸ Ἑλληνικὸ χρῶμα

Ὅπως διὰ τὴν ζήτησιν τῆς Ἑλληνικῆς Γραμμῆς ἡτις ἀποτελεῖ τὴν πρώτην Ἰδέαν μᾶς ἐκρήξεως Ἑλληνικῆς Αἰσθητικῆς, τίθεται ὡς βάση οὐκ ἴ Τέχνη τις οἰαδήποτε, οὔτε αὐτὴ ἡ Ἀρχαία μας Τέχνη, ἀλλὰ ἡ Φύσις, ἡ Γῆ, ὅπως τὴν βλέπομεν γύρωθεν ἡμῶν, οὕτω καὶ διὰ τό ΧΡΩΜΑ. Καὶ ὅπως διὰ τὴν Γραμμὴν ἐξέλεξα ὡς σημεῖον παρατηρήσεως τὸν κάτωθεν τῆς Ἀκροπόλεως ναῖσκον τοῦ Ἀγίου Δημητρίου καὶ τὴν δεξιόθεν αὐτοῦ καραχθεῖσαν μόλις ὁδὸν τὴν ἀνιούσαν πρὸς τὴν Πνύκα, διὰ τό κοντινώτατον καὶ πανοραμικώτατον, οὕτω καὶ διὰ τό Χρῶμα. Καὶ ὅπως διὰ τὴν Γραμμὴν οὕτω καὶ διὰ τό Χρῶμα ἐφιστῶ τὴν προσοκὴν ἐπὶ τῶν γραμμῶν αὐτῶν τῶν Ζωγράφων, Γλυπτῶν, Ἀρχιτεκτόνων καὶ Μουσικῶν, ὄλων τῶν Καλλιτεχνῶν, καὶ κάθε φιλοτεχνούντος, καλλιτεχνούντος ἀνθρώπου.

Ἀνέλθετε, λοιπόν, πάλιν ἐκεῖ διὰ νὰ ξεμουδιάσετε καὶ τὰ μέλη σας. Ἀφεθῆτε πάλιν εἰς τὴν θεάν τῆς Φύσεως, ζητοῦντες τώρα νὰ αἰσθανθῆτε καὶ νὰ ἐννοήσῃτε τό *Φυσικόν Χρῶμα*. Διὰ νὰ ἰδῆτε αὐτό καὶ τὴν αἰθεριότητά του, παρατηρήσατε πάλιν καὶ πρῶτον τὴν Γῆν. Εἶναι ἐλαφροτάτη. Παρατηρήσατε τό Φαληρικόν πεδῖον. Βλεπόμενον ὑψηλόθεν δίδει τὴν ἰδέαν, ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ ἔχη πάχος περισσότερον ὀλίγων δακτύλων. Κάμνει τὴν ἐντύπωσιν λεπτοφυοῦς ἀπλωμένου ὑφάσματος· ὁ φυτικός του κόσμος εἶναι μόλις μία ἰδέα· εἶναι σάν χνοῦς γυναικείου μύστακος. Διὰ νὰ ἰδῆτε ζωηρότατα τὴν λεπτότητα αὐτὴν, ὅταν εὐρεθῆτε εἰς τό Παλαιόν Φάληρον παρατηρήσατε τό σάν βαρὺ ὄνειρον κακοστομαχισμένου Καραθανασοπούλειον Ἀκταῖον, τό θεόκλειστον σάν βαρυποίνων καταδίκων φρούριον. Νομίζει κανεῖς, ὅτι θὰ τό βουλιᾷξῃ τό Φάληρον· ἀπορεῖ αἰσθητικῶς πῶς εἶναι δυνατόν τόσον λεπτὴ βάση, τόσον λεπτὴ Γῆ, νὰ βαστάξῃ τόσον ὄγκον, τόσον βάρος. Παρατηρήσατε τὰ... *Βουνά* ἐλαφρότατα, ἐλαστικώτατα, συστέλλονται, διαστέλλονται, ὑψώνονται, χαμηλώνουν, μεγαλώνουν, μικραίνουν, κινοῦνται, περπατοῦν, πηγαινοέρχονται. Τὰ Βουνά τῆς Αἰγίνης ἔρχονται ἐνίοτε εἰς τό Φάληρον.

Ὁ Ὑμνιτὸς τό πρῶτ' φεύγει μακράν· συνήθως φαίνεται ἀπέχων δύο βήματα· περὶ τὰ βασιλεύματα καταφθάνει εἰς τό Ζάππειον· τό κέρι μας ἀσυναισθῆτως σπκῶνεται νὰ τοῦ θωπεύσῃ τὴν πλάτην. Ὅλη ἡ γύρωθεν μας Φύσις, ἡ γνῖν ὕλη, χρωμάτων, πετρῶν, λόφων, βουνῶν, εἶναι τόσον λεπτόγραμμος καὶ λεπτόχρους σάν ἕαν Ἀριστοτέχνης Ζωγράφος ἐξῆγεν ἀπὸ ἕνα φυσικόν τελειότατον τοπίον τό οὐσιῶδες του γραμμικόν καὶ χροϊκόν κάλλος καὶ συνέθετεν ἕνα μουσικόγραμμα καὶ ἡδονόχρουν ἀερογράφημα. Εἶναι μία εἰκὼν Ἰδανικὴ σάν ἐτοίμη νὰ ἐξαφανισθῇ· ἕνα Ἰνδαλμα σάν τὰ ζωγραφικὰ καὶ γλυπτικὰ Ἰνδάλματα, τὰ ὁποῖα δημιουργεῖ ὁ ἐνθουσιῶν νοῦς τῶν Ποιπτῶν καὶ τὰ πετὰ ἀπέναντί των καὶ τὰ βλέπουν, τὰ ζωγραφίζουσιν, τοὺς ὁμιλοῦν καὶ τὰ ὕμνου. Ὑπάρχουν καὶ δέν ὑπάρχουν. Εἶναι καὶ δέν εἶναι. Δέν εἶναι καὶ τὰ βλέπουν.

Ἐνα τοιοῦτον φάντασμα εἶναι πικνούμενον, ἀραιούμενον, φαινόμενον ζωηρὰ ἢ ἄμυδρὰ, κινούμενον, πλησιάζον, μακρυνόμενον, κιλιετρόπως μορφοποιούμενον, ἑκατομμυριοτρόπως χρωματιζόμενον, ἐξαερούμενον, αἰσθητικῶς ἔτοιμον κάθε λεπτόν νὰ καθῇ. Ὁ θεατὴς, ὅσον συνηθισμένος καὶ ἂν εἶναι δέν χορταίνει ποτέ του, θέλει νὰ βλέπῃ ἀδιακόπως, καὶ βλέπων νομίζει κάθε στιγμὴν, φοβεῖται διαρκῶς, τρέμει κάθε φοράν καὶ ὄλην τὴν ὥραν, ὅτι ἡ ὀπτασία θὰ φύγῃ, θὰ καθῇ σάν Φαντασίας πλάσμα ἄϋλον:

Εἶναι Γῆ αἰσθητικῶς Ἀῦλος. Πετρώματα, βραχώματα, λοφώματα, βράχοι, λόφοι, βουνά - φαντασθῆτε τί κόματα, τί λίθοι τί βάρη, τί ἑκατομμύρια τόνοι ὕλης εἶναι ἕνας λόφος Φιλοπάππου, ἕνας Λυκαβηττός - εἶναι σάν μάγουλα παιδιοῦ φουσκωμένα αὐλοῦντα, σάν παιγνιώδεις πολύχρωσι φοῦσκα ἰστάμεναι εἰς τὸν ἀέρα. Ὅλα τὰ κόματα, ἀπὸ τῶν χαμηλοτάτων ὑγρῶν ἄμμων τῶν ἀκτῶν ἕως τῶν ὑψηλοτάτων ξηρῶν βράχων Ὑμνιτοῦ καὶ Πεντελικοῦ καὶ Πάρνηθος, εἶναι ἐλαφρά σάν *Σύννεφα*. Παρατηρήσατε τὸν Ὑμνιτόν· εἶναι πλησίον ὁλόκληρος· ὁλόκληρος ἐμπρὸς μας, ἐμπρὸς εἰς τὰ πόδια μας, ἐπάνω εἰς τό στήθος μας, ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια μας καὶ ὅμως αἰσθητικῶς δέν μᾶς κάμνει τὴν ἐντύπωσιν ΒΟΥΝΟΥ. Κάθε ἄλλο· τό θέλει κανεῖς· τό ζητεῖ εἶναι τό γλυκὸ βουνό τοῦ κλέφτου· τό ἀγαπᾷ· τό ἀποχωρίζεται μέ λῆπνν, εἶναι τό κλέφτικον: *ἔχετε γειὰ γλυκά βουνά*.

Ὡ! δέν μᾶς βαρύνει οὔτε τόσον ὅσον ἡ παραμικροτέρα μας στενοχωρία, ἡ ὁποία μᾶς πλάκωνει ἀμέσως τό στήθος, τοῦναντίον μάλιστα μᾶς τὴν παίρνει ἀμέσως· δέν μᾶς ἐμποδίζει διόλου εἰς τίποτε, κατὰ τίποτε· δέν παράγει τὴν ὕλικήν

αἰσθησιν ἐμποδίου, διά νά κινήσῃ τήν περιέργειαν νά ἰδῇ κανεῖς τί εἶναι ὀπισθέν του· δέν ἐπιθυμεῖ κανεῖς ποτέ νά ἀπεσύρετο διά μίαν στιγμὴν.

Εἶναι σάν ἓνα ὕφασμα ἀραχνοῦφέστατον, σάν τὰ Βυζαντινά μας ὑφάσματα τῶν Πατρῶν, πού ἓνα ὁλόκληρον γυναικεῖον φόρεμα ἐκωροῦσεν εἰς ἓνα καρύδι· κάπι ὀλιγώτερον ἀπό ἓνα ὕφασμα· δέν παράγει τήν αἰσθησιν οὔτε τοῦ φανταστικωτέρου μεταξίνου παπλώματος· δέν ἔχει οὔτε τήν ὑλικήν σύστασιν νέφους· δέν παράγει οὔτε νέφους τήν αἰσθητικὴν ἀντίστασιν.

Ἡ ὀπτική ἀκτίς δέν κτυπᾷ πονθενά, εἰσδύει εἰς τό σῶμα του ἡδονικά καί μένει. Γίνεται αἰσθητός, *φαίνεται* σάν ἀήρ ὀλίγον ὑλικώτερος τοῦ οὐρανίου ἀέρος· ἴσως μόλις ὀλίγον πυκνότερος· τό σῶμα του καί ἡ γραμμή του κόπτουν μόνον τήν μονοτονίαν τοῦ οὐρανίου ἀέρος καί τοῦ οὐρανίου χρώματος, δι' ἄλλου ἀέρος καί χρώματος ἄλλου. *Εἶναι καί εἶναι σάν νά μὴν εἶναι*. Εἶναι μόνον Ἡδονικόν Φῶς.

Ἀφήσετε, ἀφήσετε τὰς Ἑλληνικάς ἀηδίας, τὰ λωδιασμένα, τὰ σάπια αἰσθήματα πού σᾶς κάμνουν νά κλείετε σφικτά τὰ μάτια σας μόλις σᾶς εἰπῇ ὁ πлагинός σας νά κυττάξετε τίποτε, μόνον καί μόνον διότι σᾶς τό εἶπεν ἄλλος· οὔτε ὁ ἄλλος ἔκαμε τόν Ὑμντόν, οὔτε ὁ ἄλλος ἔκαμε τὰ μάτια του, καί αὐτά θά λυώσουν αὔριον καί οὔτε σημαίνει τίποτε τό ὅτι ἔτυχε νά ἓνας μας νά ἰδῇ ἢ νά εἰπῇ ὅ,τι δέν εἶδεν ἢ ὅ,τι δέν εἶπεν ὁ ἄλλος, βάλετε ὀλίγον θειάφι εἰς αὐτούς τούς ψωροπροφῆτας, πού δεικνύουν μόνον σᾶς λυπηρότατα κομπικούς, σάν ψωριασμένα κοτοπούλια σέ βρεμένον σούρωμα φθινοπωρινοῦ κοτετικοῦ. Καί πηγαίνετε, πηγαίνετε, πηγαίνετε νά τόν ἰδῇτε περί τὰ βασιλεύματα ὅταν τοῦ παίξουν Μουσικήν ἀπό τό Ζάππειον. Εἶναι αἰσθητικῶς ἀπαλότερος, ἡδονικώτερος τῆς Μουσικῆς.

Αὐτός καί ὁλόκληρος ὁ Γήινος Γραμμικός καί Χροϊκός Χορός, ὁ ὕμνων τήν Δόξαν τοῦ Παγκάλου Τρελλοθεοῦ τῆς Ἑλλάδος. Ὑψώματα, βραχώματα, κοιλώματα, λοφώματα, βουνώματα, βουνά φωτανθισμένα ὅλα, ἀνεβαίνουν, ἀνεβαίνουν ὠραιότατα καί ὅλαι των αἱ Γραμμαὶ μέ Ἀφροδίσεια νῶτα καί ὤμους καί λαιμούς σάν Νύμφαι ἐαρυντυμέ- ναι φθάνουν, θίγουν τόν οὐρανόν, ἀποτελοῦσαι τόν ἡδονικώτατον Χορόν, ἀνατείνουν τόν Χροϊκόν Στέφανον τῶν κεφαλῶν των -ἓνα ἀγλαώτατον, ἰλαρώτατον, ἐαρινώτατον, μυριώτατον, μυριοπέταλον ἀνθόχρωμα, ἓνα *θυμαρόεν*, θυματόεν πνεῦμα- πρό τῶν ποδῶν τοῦ Ὑπερτάτου ΝΑΟΥ τῆς Οἰκουμένης, ὅστις μέ τὰ λαμπρόφωτα, φλογόχρυσά φορέματά τους, λέγει, εὐγνωμόνως τό *Χαῖρε* εἰς τόν ἀποσυρόμενον Βασιλέα τοῦ Κόσμου, Βασιλέα Βασιλέων Γαιῶν καί Οὐρανῶν: ΗΛΙΟΝ.

Ἀποκαλυφθῆτε καί σταθῆτε μίαν στιγμὴν μέ ὅλα σας τὰ αἰσθητήρια εἰς προσοκὴν καί παρατηρήσετε τὰ θεῖα Φαινόμενα, ὅταν ὅλα Σεραφειμικώτατα μελωδοῦν τό ΧΑΙΡΕ. Εἶναι ὅλα ρυθμικώτερα τῶν ρυθμῶν τῆς Μουσικῆς, ἐλαφρότερα τῶν ἡχων - αὐλότερα, ἡδονικώτερα, μελωδικώτερα τῶν ἡδονικωτέρων καί μελωδικωτέρων ἡχων.

Ἡ ΑὔΛΟΤΗΣ αὐτὴ τῆς ἐπιφανείας τῆς κοσμικῆς Ὑλῆς, τοῦ Φυσικοῦ χρώματος, δέν εἶναι δυνατόν παρά νά εἶναι ἡ θεμελιώδης Ἰδέα, ἡ θεμελιώδης Βάσις, ἡ ἀναπότρεπτος ΑΝΑΓΚΗ, πρὸς τήν ὁποίαν θέλουσαι καί μὴ θέλουσαι θά συμμορφωθοῦν ὅλαι αἱ ΧΡΩΜΟΓΡΑΦΙΚΑΙ ΤΕΧΝΑΙ. Εἰς τήν Φυσικὴν αὐτὴν Βάσιν, στηριζόμενος ὁ Νοῦς θά δημιουργήσῃ τό εἶδος τοῦ τεχνητοῦ χρώματος, *τό εἶδος τῆς χροϊκῆς ἐπιφανείας*, τό εἶδος τῆς χρωματογραφίας, πρωτίστως εἰς τήν Ζωγραφικὴν, Γλυπτικὴν, Ἀρχιτεκτονικὴν καί εἰς ἀπάσας τὰς διακοσμητικὰς τέχνας ἀπὸ τῆς τοικο- γραφίας καί ἐπιπλογραφίας, μέχρις ὅλων ἀνεξαιρέτως τῶν ἀντικειμένων τῆς Ζωῆς.

Καί ἡ Ἀυλότης αὐτὴ εἶναι τό πρῶτον χαρακτηριστικόν τοῦ Ἑλληνικοῦ Χρώματος. Καί μόνον αὐτό θά ἥρκει νά ἐπιφέρῃ ὡς συνεπείας διὰ τό τεχνικόν χρῶμα ἓνα πλῆθος ἄλλων χαρακτηριστικῶν, περί τῶν ὁποίων δέν πρόκειται ἐδῶ. Ἦτοι καί ἀμυδρῶς ἐδῶ φαίνονται τὰ πάντα αὐλότητα: Ἰδού ἡ Ἀνάγκη τῆς λειοτάτης ζωγραφικῆς ἐπιφανείας. Τό φυσι- κόν Χρῶμα φαίνεται αὐλότητα: Ἰδού ἡ Ἀνάγκη τοῦ ἀραιοτάτου, αἰθεριωτάτου, αὐλοτάτου ζωγραφικοῦ χρώματος. Καί ἐδῶ ἀραιότης, ξηρότης, ἀνυπαρξία ἀέρος, δηλαδή διανυγεστάτη γραφὴ τοῦ Χρώματος, δηλαδή: *Σαφήνεια*.

Καί ἐδῶ τό Πᾶν Φῶς: Ἰδού ἡ ἀνάγκη τῆς ὑψίστης φωτεινῆς χροϊκῆς κλίμακος. Φῶς: Ἰδού ἡ Ἀνάγκη τοῦ φωτεινοτάτου Χρώματος. Φῶς: Ἰδού ἡ Ἀνάγκη τῆς ἐνότητος τοῦ Χρώματος. Φῶς: Ἰδού ἡ Ἀνάγκη τῶν ὀλίγων χρω- μάτων. Φῶς: Ἰδού ἡ Ἀνάγκη τοῦ σχεδόν ἐνός χρώματος. Φῶς: Ἰδού ἡ Ἀνάγκη τῆς ἐλαφροτάτης διαφορᾶς μεταξύ φωτός καί σκιᾶς. Φῶς: Ἰδού τό δυνατόν τῆς ἐλαφροτάτης διαφορᾶς μεταξύ δύο χρωμάτων. Φῶς: Ἰδού τό δυνατόν τῆς ἐντελοῦς *Εὐγενείας* δι' ὀλίγων, οὐρανικωτάτης, αὐλότητος καί ἡδονικότητος, χρωματισμῶν.

Καί ὅλα τὰ χῶματα πεδίων, λόφων, βουνῶν, ὅλα τὰ νερά, ὅλοι οἱ ἀέρες, εἶναι ὅλα φωτεινότητα χρωματιστά. Τό κύριον Χρῶμα, τό χαρακτηριστικόν Χρῶμα εἶναι τό Κυανοῦν. Ὁ συνθεστέρος χρωματισμός εἶναι ὁ κυανοῦς. Ἀήρ, οὐρανός, ὄρη, θάλασσα εἶναι κυανᾶ. Εἰς οἶονδήποτε ὑψηλόν σημεῖον σταθῇ κανεῖς, βλέπει εἰς τόν τελευταῖον στέφανον τῶν ὑψηλῶν ὀρέων - Ὑμντός, Πεντελικόν, Πάρνης - καί εἰς τὰς ἀπωτάτας κορυφὰς τῶν ὀπισθεν αὐτῶν φαινομένων ὀρέων, πάντοτε δεσπόζον τό Κυανοῦν.

Καί τό αἰθέριον αὐτό Κυανοῦν διέρχεται ὅλων τῶν τόνων, ὅλην τήν κλίμακα τῶν δυνάμεων καί τῶν ἀτονιῶν, ἀπὸ τῶν βαθυτάτων βρεμένων σταφιδοσωρῶν μέχρι τῶν ἀσυλληπτοτάτων γαλιανοτήτων ἡλιορρύτου ὀφθαλμικῆς κόρης γάτας, ἀπὸ τῶν πυκνοτάτων μέχρι τῶν ἀραιοτάτων· ἀπὸ τῶν τονωτικωτάτων ἀγαλλιάσεων μέχρι τῶν ἀτονωτάτων μελαγχολιῶν, ἀπὸ τὰ ἐλπιδοφόρα ροδαυγήματα καί τὰ μεσημερινὰ ἐνθουσιάζματα ἕως τὰ δειλινὰ κρυώματα τῶν μελῶν καί τὰ ἡδυπαθέστατα κλεισίματα κουρασμένων ματιῶν.

Καί τό ἓνα αὐτό κύριον χαρακτηριστικόν Χρῶμα, τό ἀπλούμενον εἰς ἀέρα, ὄρη, νερά, δέχεται τοὺς καταϊονισμούς τοῦ Ἀργύρου, ἀργυρονεφοῦται, ἀργυροσκοκνίζεται, ἀργυρανθίζεται ἀργυροβρέχεται, ἀργυροφλεβοῦται, ἡ ἀργυρορροή διακλαδοῦται εἰς συρματένια ρυάκια ἐπὶ τῶν ὀρέων, εἰς μεγάλα ἀργυρᾶ ρεύματα ἐπὶ θαλάσσης, καί τὰ μαργαρι- ταρόχρωα θωπεύματα ἀπὸ τῶν μαυροτέρων, μαῦρον μαργαριταριοῦ, μέχρι τῶν φωτεινοτάτων καί ὑελοδεστώτων ἀργυρορρευσμάτων σεληνοφωτίστων θαλασσῶν, τρέχουν ἀπαλύνοντα, βελουδίζοντα καί στιλπνόνοντα.

Καί τό ἓνα αὐτό, ἀπώτατον, ὀρεινότερον χαρακτηριστικόν Χρῶμα, δέχεται εἰς τόν *ὑπεράνω αὐτοῦ ἀέρα* καί τήν *πρό τῶν ποδῶν του γῆνιν ὕλην* τοὺς καταϊονισμούς τοῦ Χρυσοῦ, ἄνωθεν καί κάτωθεν, χρυσοφιλεῖται, χρυσο- γραμμίζεται, χρυσακτινοῦται, χρυσολούεται, χρυσανθίζει, χρυσοκαίεται, εἰς χρυσοστέμματα νεφῶν, εἰς ἐκρεπνημένα πυροτεχνήματα χρυσοβελωνωτῶν πευκώνων, εἰς χρυσόρροα ρεύματα χρυσοτυφλοῦντος ἔρωτος θαλασσῶν· καί τὰ χρυσόχρωα φιλήματα ἀπὸ τῶν βαθυτέρων χρυσοβυσινοφλόγων καί χρυσοκοκκινοπύρων μέχρι τῶν φωτεινοτάτων χρυσαναμμάτων τῶν ἀέρων, τρέχουν παντοῦ, χρυσογράφοντα, χρυσοξανθίζοντα, χρυσοεκροῦντα ἢ χρυσογυαλίζοντα. Καί βαίνοντες ἀπὸ τὰ γενικώτερα, τυπικώτερα εἰς τὰ εἰδικώτερα καί ἀραιότερα, τὰ ροδαλά καί γαλιανά ἀνοίγματα καί ἀνθίσματα, ἰλαρύνουν, ἡδονίζον τό Κυανοῦν, τὰ Ἀργυρᾶ ἐξευγενίζον, τὰ Χρυσᾶ καί κοκκινόφλογα θουριάζουν, τὰ σμαράγδινα καί φυστικίζοντα καί γαζιόχρωα καί λεμονόχρωα ἐκποικτικίζον καί τὰ φαιά, τεφρά, καφετιά περάσματα σκυθρωπάζουν τήν Κυανὴν Θέαν.

Τό ἀπώτατον αὐτό Ὀρεινόν *Κυάνεον* Κύκλωμα, τοῦ ὁποίου τὰ στήθη ἀργυρώνει καί τοὺς ὑπεράνω αὐτοῦ ἀέρας, καί τὰς ὑποκάτω αὐτοῦ ὕλας χρυσώνει, *Χρυσός* καί *Ἀργυρός* σχεδόν οὔτε ὀρισμένως οὐρανόθεν, ἀλλ' ἀοράτως ἀερόθεν καταχεόμενον, κόπτει ὁ ἐντός αὐτοῦ καί πλησιέστερον ἡμῶν σχηματιζόμενος δεύτερος Κύκλος, ἀπὸ πεδία, λόφους καί βράχους - Ὀσίου Λουκά, Λυκαβηττοῦ, Ἀρδηττοῦ, Φιλοπάππου, Ἀστεροσκοπεῖου. Καί μέ εὐρυτέραν ἀκόμη περιφέρειαν περιλαμβάνουσιν τήν Φαληρικὴν γῆν, τήν Καστέλλαν καί τὰ πρὸς ἡμᾶς φουσκώματα τῆς Κορυδαλλεῖου καὶ Σκαρραμαγγεῖου βουνογραμμῆς, Κύκλος *οὐδέποτε κυανοῦς*, μέ ἐντελῶς ἄλλα χρώματα, ὁλόκληρος πολυχρῶς, σάν νά εἶναι ἀνάγκη νά ἀποδεικνύεται καί διὰ τοῦ... *Χρώματος!* ἡ χαρακτηριστικὴ ἐνότης τοῦ συνόλου Ἑλληνισμοῦ καί Ἑλλήνων καί ἡ ἀπειρος ποικιλία τῶν μερῶν, ὅπως ἀποδεικνύεται καί χωρογραφικῶς καί χρωματικῶς καί γραμμικῶς καί ἐκ τῆς συνόλου Ἑλλάδος καί ἐκ τοῦ κάθε τμηματικοῦ σημείου.

Ὁ ποικιλόχρως αὐτός κύκλος ὁ δεσποζόμενος ἀπὸ τό Χρυσοῦν, ὁ *Ξανθός Κύκλος*, τόν ὁποῖον ἐδῶ δέν περιγράφω ἀναλυτικώτερον, διὰ νά μὴ μακρύνω, ἀφοῦ θά ἐπανέλθω ἑκατομμυριάκις λεπτομερέστατα μέχρι τελείας ἀποδείξεως καί ἐξαντλήσεως θέματος, ἐμοῦ καί *...ἡμῶν* -διότι εἶπα, ὅτι ἐννοῶ νά σᾶς τρελλάνω μέ τὰ ἑλληνικά πράγματα καί νά σᾶς κάμω νά φᾶτε ἑλληνικὴν τροφήν ὅσιν δέν φάγατε τοῦλάχιστον ἓνα αἶψα - εἶναι χρυσόχρως, κιτρινόχρως, φαιόχρως καί τὰ ταυτοειδῆ. Τὰ μακρυνὰ δέ *Κυάνεα* καί Ἀργυροκυάνεα καί βοκαμβυλεόχρωα θιγόμενα ὀπτικῶς ἀπὸ τὰ *Ξανθά*, τὰ Χρύσεια, τὰ γαζιανθῆ, ἀπὸ τὰ αἰμοχροῖζοντα λοφίδια - ὅπως τοῦ Ὀσίου Λουκά - τὰ κεραμοχροῖζοντα, τὰ κανελλίζοντα, τὰ χρυσοκίτρινα, τὰ γλυνόχρωα, τὰ σκονόχρωα, τὰ καφεόχρωα, ἀντιβάλλουν παραδοξότατα τὰς μᾶλλον ἀπροόπτους, ἀφαντάστους καί δυνατωτάτους ἀντιθέσεις καί ὅμως κατορθώνουν νά δένω- νται ἐξαισιώτατα, νά ἁρμονίζονται θαυμασιώτατα, συνθέτοντα τό ἀπαραμίλλου πρωτοτυπίας καί ὀξυτάτης καλλονῆς σύνολον, τό ὁποῖον βλέπομεν.

Καί ὅπως ὁ ἀπώτατος Κύκλος ἔχει τό χαρακτηριστικόν του γενικόν Χρῶμα καί διέρχεται ὅλων τῶν τόνων αὐτοῦ, οὕτω καί ὁ δεύτερος. Καί ὅπως εἰς τόν πρῶτον κάθε βουνόν εἶναι ὁλόκληρον ἓνας τόνος καί κάθε ἓνα εἶναι ἓνας τόνος ἄλλος, οὕτω καί εἰς τόν δεύτερον κάθε βράχωμα, λόφωμα ὁλόκληρον εἶναι ἓνα ἀπλοῦν χρῶμα ἄλλο. Καί ὅπως εἰς τόν πρῶτον αἱ ἀποκρώσεις περιστρέφονται πάντοτε ἐντός τῶν αὐτῶν ἰδιαιτέρων των ὁρίων, ἐπανερχόμεναι κατά ὠρισμένας ὥρας καί ἀτμοσφαιρικές συνθήκας, οὕτω καί εἰς τόν δεύτερον, ὥστε εὐκόλως εὐρίσκεται οὕτω καί ὀρίζεται ὁ τύπος, ὁ χαρακτήρ, τό εἶδος των, τό *Χρῶμα των*.

Καί ὅπως ἡ χρυσή λυχνία περιφέρεται εἰς τόν ἀέρα, καί ὁ ἀπώτατος Κυανοῦς Στέφανος καί ὁ πλησίον Πολύχρους Κύκλος καί τά πάντα, ἀλλάζουν ὄψιν ἀενάως. Κάθε βράχωμα, ὕψωμα, λόφος τοῦ πλησίον μας κύκλου δίδει τό φόρεμα πού ἐφόρεσε δι' ὀλίγον εἰς τό πλησίον του καί κάθε φόρεμα περνᾷ ἀπό χέρι σέ χέρι, ἀπό τό πρῶτον ὕψωμα ἕως τό τελευταῖον τοῦ κάθε κύκλου. Καί δέν ὑπάρχει στιγμή πού νά μήν ὑπάρχουν, νά μή φαίνωνται ὅλα τά συνήθη φορέματα τοῦ κάθε κύκλου. Καί δέν ὑπάρχει κυριολεκτικῶς ΣΤΙΓΜΗ σταματήματος καί δέν ὑπάρχει ΣΤΙΓΜΗ, κατά τήν ὁποίαν τό ἓνα ὕψωμα νά ὁμοιάζῃ μέ τό ἄλλο.

Καί ἀκόμη περισσότερο καί αἰθεριώτερον ἀπό τά λιθοκώματα, τά σάν τριμμένα μάρμαρα καί σάν τριμμένα πῆλινα ἀγγεῖα καί σάν πολυτίμων λίθων τρίμματα πού εἶναι τό κῶμα μας, τό κοῦφον σάν ἀήρ κῶμα, ἀπό τήν πολύχροον *Ίεράν Τέφραν* πού εἶναι ἡ Ἑλληνική Γῆ, ἡ Μητέρα μας Γῆ, ἡ Γῆ μας, σάν νά ἐξατμίζονται - ὅπως ἡ ζέστη - σάν νά σαλεύονται χρώματα καί ἀπό τήν αἰθερίαν ὕλην καί ἀπό τῶν κυριωτέρων αἰθερίων χροϊκῶν βάσεων καί αἰθερίων χρωμάτων, τῶν κάπως κάπου ἐνσαρकुμένων καί ἀπό τήν τελευταίαν μόλις ὁρατὴν ἐπιφάνειαν ὅλων τῶν Φαινομένων *περνοῦν* Χρώματα ἀκόμη ἀσυλληπτότερα, ἀκόμη ἡδονικώτερα, ἀεικίνητα, θωπευτικά καί αὔλα σάν τās εἰς τά πλάγια τῶν λόφων *Σκιάς* τῶν μικρῶν βραδυπορούντων νεφῶν τοῦ οὐρανοῦ, μετεωρούμενα σάν ἀραιός καπνός, πιανόμενα σάν καπνός ἀπό μαλλιὰ, συρόμενα ἡδυπαθῶς, σάν διαλυόμενον θυμίαμα, *Χροϊκαί Αὔραι* μεταμορφώνουσιν τήν ὅλην κοσμικήν ὕλην, εἰς σωρούς ἀπό σκόνιν πολυχρῶν χρυσαλλίδων, τά ὅρη εἰς ἀναμμένους ἀρωματικούς κώνους, τά χρώματα εἰς φλόγας γλυκυτάτας αἱ ὁποῖαι φέγγουν ἐνδοθεν ἄλλω θυμιαμάτων ἢ κατά τās ἀκροτάτας θερινάς χρυσοπυρκαϊᾶς ὕγρων, στερεῶν, οὐρανῶν καί ἀέρων, κατά τās ὥρας αὐτάς τῆς ἀοράτου ἀπορροφήσεως κάθε ἀτμίδος καί κάθε ἱκμάδος, τῆς διαστολῆς καί *ἐξαφανίσεως τοῦ ἀέρος*, ἡ κοσμική ὕλη ὅλη μεταποιεῖται εἰς κάτι τι, τό ὁποῖον δέν ἔχει καμμίαν σχέσιν μέ σταθεροειδές τι, μέ γήινόν τι, μέ ὑλοειδές τι, μέ ὑπαρκτόν τι, εἰς κάτι τι μεταλλικόν, ἀλλά *λάμψιν* μετάλλων, ἀλλά μόνον *μεταλλικόν Φῶς*, εἰς κάτι τι δακτυλιοειδές, ἀλλά *βλέμμα* πολυτίμων λίθων, ἀλλά μόνον τοιούτων λίθων Φῶς, εἰς ἓνα ὑέλινον πολυχρῶν ἀέρα, τόν ὁποῖον ὅμως περνᾷ κανεῖς ἀνέτως ὅπως ἡ ἀκτίς τό γυαλί, εἰς ἓνα *υέλινον πολυ-ἡδονον ἀερόχρωμα*, διότι μετουσιώνεται καί ἐξαεροῦται καί αὐτός ὁ θεατής, αἰσθάνεται σάν νά περιφέρεται εἰς τούς οὐρανίους ἀέρας καί νά περιπατῇ εἰς τούς οὐρανίους λίθους, μετουσιώνεται καί αὐτός εἰς *Ίδεαν*, *Ἀέρα*, *Χρῶμα*, νομίζει ὅτι εἶναι μία τεχνητή ἀνύπαρκτος ὑπόστασις, εἰκὼν ἀνθρώπου εἰς εἰκόνα φύσεως ζωγραφημένην ὑπό καλλιτέχνου πλανήτου ἄλλου· καί εἴτε αἱ οὕτως, εἴτε αἱ ἄλλως ὄψεις, ἐξαίρουν τήν *Χροϊκὴν Αἴσθησιν* τοῦ θεατοῦ εἰς τό ἀκρότατον σημεῖον τοῦ δυνατοῦ ἐξευγενισμοῦ καί λεπταισθητισμοῦ, ἀποπνέουν τήν θειοτάτην *Χροϊκὴν Ἥδονήν*, πανοραματίζοντα θέαμα *Φύσεως*, τοῦ ὁποῖου, **ΚΑΝΕΙΣ** χωρὶς νά ἰδῇ δυνατόν νά φαντασθῇ καί ἰδὼν ἀδύνατον νά φαντασθῇ τελειότερον καί ἡδυπαθέστερόν τι **ΚΑΝΕΙΣ ΠΟΤΕ**.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ ΕΟΡΤΩΝ

ΕΠΥΡΙΑΔΩΝΟΣ ΝΑΓΟΥ

Ὁ θεὸς Ὀρφεύς ἔζησε σέ προϊστορική ἐποχή καί ἡ ἱστορία ἐπομένως δέν δύναται νά μᾶς παράσχῃ πληροφορίες περὶ αὐτοῦ καί τοῦ ἔργου του. Ἐκεῖνα πού γνωρίζομε περὶ αὐτοῦ προέρχονται ἀπὸ μερικά περισωθέντα ἀποσπάσματα Ὀρφικῶν. Ὁ Ὀρφεύς ὑπῆρξε μύστης τοῦ ὁποῖου τό ὕψος τῆς διανοήσεως δέν ἐμφάνισε ἄλλη ἀνθρωπίνη ὑπαρξή. Ὑπαγόρευσε τήν λατρεία τῶν Φυσικῶν εορτῶν καί ἐδίδαξε, ὅτι τά αἶτια τῆς δημιουργίας εὐρίσκονται ἐντός τῆς Φύσεως.

Ἐτερος μεταγενέστερος μύστης, ὁ Πυθαγόρας ἐδίδασκε ὅτι οἱ ἄνθρωποι μόνον στήν θεία Φύση ὀφείλουν νά ἀποδίδουν λατρεία καί ὅχι πρὸς τίς καθέκαστα ἀτομικότητες, διότι λατρεύοντες τήν Φύση λατρεύουν τό ὅλον ἐντός τοῦ ὁποῖου ὑπάρχει τό μέρος, ἐνῶ ἀντιθέτως λατρεύοντες τίς κατὰ μέρος ἀτομικότητες, θέτουν αὐτές σέ ἀνώτερη μοῖρα τοῦ ὅλου, τό ὁποῖο πλέον δέν λατρεύουν.

Οἱ μύστες αὐτοὶ ἔδωσαν στερεές βάσεις τῶν ἀπαιτουμένων πρὸς ἐξέλιξη τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Τά ἀπὸ ἐκείνους ὁμῶς θεσπισθέντα παρενοήθησαν σὺν τῇ χρόνῳ καί ἔτσι σήμερᾳ ἡ Φύση δέν λατρεύεται ἀπὸ τούς ἀνθρώπους. Ὁ Θεὸς Ὀρφεύς ἀντιλαμβάνονταν καί ἐβλεπε τίς λειτουργίες τῆς Φύσεως καί τίς διετύπωνε σέ ἀλληγορικές εἰκόνες οἱ ὁποῖες ἐφθασαν μέχρι ἐμᾶς διὰ τῶν σωζομένων ἀποσπασμάτων τῶν Ὀρφικῶν. Διετύπωνε σέ εἰκόνες τήν **ΚΟΣΜΟΓΟΝΙΑ-ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ** καί **ΘΕΟΓΟΝΙΑ**. Τήν δημιουργία διετύπωνε ὡς ἑξῆς:

Πρὸ παντός ὑπῆρχεν ὁ Χρόνος, διότι αὐτός εἶναι τό ἐκδηλοφαινόμενο τῆς Δημιουργίας καί εἶναι αὐτός αἰδιός, ὡς ἡ πηγὴ ἐκ τῆς ὁποίας ἐκπορεύεται. Ὁ χρόνος συνετέλεσε ὅπως τό Χάος καί ἡ **ΜΟΝΑΣ** ἔλθουν σέ ἐπαφή. Ἐκ τῆς ἐπαφῆς τοῦ Χάους καί τῆς **ΜΟΝΑΔΟΣ** ἐγεννήθη τό Κοσμογονικὸ Ὄν, ἐντός τοῦ ὁποῖου ἐγκλείονται τά πάντα. Οἱ μύστες βραδύτερον τήν **ΜΟΝΑΔΑ** ὀνόμασαν *Αἰθέρα*. Ἡ **ΜΟΝΑΣ** εἶναι ἐκείνη ἡ ὁποία διωργάνωσε τήν οὐσία τοῦ Χάους καί συνετέλεσε στήν ἐμφάνιση τῶν μορφῶν. Αὕτη συνέχει τό ἄπειρον καί συντελεῖ στήν ἐπ' ἄπειρον ἐξέλιξή του. Τό Χάος εἶναι ἐκεῖνο τό ὁποῖο καλοῦμε ὕλη. Ἡ ὕλη δέν εἶναι οὐσιαστικόν τι. Ἡ ὕλη εἶναι κατάσταση τῆς οὐσίας καί ὅχι αὕτη ἡ ἴδια ἡ οὐσία. Οἱ οὐσίες εἶναι ἐκείνη τοῦ Χάους καί ἐκείνη τῆς **ΜΟΝΑΔΟΣ**.

Οἱ Ὀρφικοὶ ἔλεγαν ὅτι ἐκ τοῦ κοσμογονικοῦ ὡοῦ τό ὁποῖο προῆλθε ἐκ τῆς **ΜΟΝΑΔΟΣ** καί τοῦ Χάους ἐξεπορεύθη ὁ **ΦΑΝΗΣ** ἢ ὁ **ΧΡΥΣΟΠΤΕΡΟΣ ΕΡΩΣ** ὁ Ἔρως τῶν Ἑλευσινίων μυστῶν, ὁ ἀρχαιότερος καί νεώτερος τῶν Θεῶν. Κατόπιν ἐγεννήθη ὁ Οὐρανός καί ἡ Γῆ. Ὁ Φάνης ἔχει τήν κεφαλὴν αὐτοῦ στὸν οὐρανὸν καί τούς πόδας του στήν Γῆ, τήν μία τῶν χειρῶν του πρὸς τήν ἀνατολὴν καί τήν ἑτέρα πρὸς τήν δύση. Κατ' αὐτόν τὸν τρόπον τοποθετούμενος ὁ Φάνης σχηματίζει σταυρό. Τό σχῆμα αὐτό, σπουδαῖο σύμβολο τῶν μεμνημένων καί ἐδῶ πιθέμενο εἰκονίζει λειτουργίες οἱ ὁποῖες ἀφοροῦν στὸν Φάνητα. Ἐκ τῶν δακρύων τοῦ Φάνητος τά ὁποῖα κατέρχονται διὰ τῶν ποδῶν του στήν Γῆ, γεννᾶται τό γένος τῶν βροτῶν. Ἐκ τοῦ γέλωτος αὐτοῦ γεννᾶται τό γένος τῶν ἀθανάτων. Ἡ κεφαλὴ τοῦ Φάνητος εὐρίσκεται στὸν Οὐρανὸν καί τά δάκρυά του ἀπὸ ἐκεῖ ἔρχονται στήν Γῆ.

Τοῦτο εἶναι εἰκόνα ἡ ὁποία δηλοῖ ὅτι ἡ ἐμφάνιση τῶν ὄντων καί τοῦ ἀνθρώπου προῆλθε ἐκ τῆς ἐπιμελείας τῶν δυνάμεων τοῦ Οὐρανοῦ πρὸς τίς δυνάμεις τῆς Γῆς. Ὁ Φάνης ὡς ὀφθαλμὸς ἔχει τὸν ἥλιο καί τήν Σελήνη. Τοῦτο δηλοῖ τήν ἐπίδραση τῶν σωμάτων αὐτῶν ἐπὶ τῆς Γῆς διὰ τήν γέννηση τῶν ὄντων. Τοῦτο εἶναι γεγονός τό ὁποῖο βλέπομε διότι εἴμαστε βροτοί, ὡς βροτοὶ ὅμως δέν γνωρίζομε τούς ἀθανάτους. Πῶς ὅμως εἶναι ὁ γέλως τοῦ Φάνητος; Εἶναι κάτι πού δέν δουλῶνει, δέν πιεῖται τήν συνείδηση τῶν ὄντων. Εἶναι κάτι πού θταν ἐκδηλοῦται ἀπὸ τό ὄν ὡς εὐχαρίστηση, τό ἄγει στήν ἀθανασία. Ἡ Ἑλληνικὴ παράδοση ἔχει πρὸς τίς ἀνωτέρω ἀνάλογες εἰκόνες. Ἐκ τοῦ Οὐρανοῦ καί τῆς Γῆς, κατ' αὐτὴν ἐγεννήθησαν οἱ Τιτᾶνες. Οἱ πρῶτοι Τιτᾶνες ἦσαν ὁ Κρόνος καί ἡ Ρέα. Ἐξ αὐτῶν ἐγεννήθησαν ἄλλοι Ὀλύμπιοι Θεοὶ καί τελευταῖος ὁ Ζεὺς. Ὁ Κρόνος πρὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Διὸς εἶχε τίς ἐξουσίες τοῦ Οὐρανοῦ.

Ὁ Κρόνος διὰ τῆς ἀδαμαντίνης ἀρπῆς του ἀπέκοψε τὰ γεννητικά μέρη τοῦ πατρός του Οὐρανοῦ, τὰ ὁποῖα ἔπεσαν στήν θάλασσα καί παρέσχον τήν εὐκαιρίαν τῆς γεννήσεως τῆς Θεᾶς Ἀφροδίτης. Ἐκ τοῦ αἵματος τοῦ Οὐρανοῦ γεννήθηκαν οἱ Ἑρινύες, δηλαδή οἱ ψυχές ἐκείνες οἱ ὁποῖες δέν ἀπέκτησαν δι' ἐξελιξέως των τήν πραγματικὴν γνῶση. Ἐκείνες πού ἔχουν ἀποκτήσει τήν πραγματικὴν γνῶση εἶναι οἱ Νύμφες. Ὄταν ἐγεννήθη ὁ Ζεὺς λέγουν οἱ Ὀρφικοὶ, κατὰ τὸν Φάνητα. Τότε ἀπέκτησε τήν γνῶση καί κατέλαβε τίς ἐξουσίες (ἐγένετο κύριος τῶν Ὁρῶν τοῦ Οὐρανοῦ). Τοῦτο εἰκονίζει τήν Θεοποίησιν.

Ἡ πρώτη σκέψη τοῦ Διὸς ἦταν νά ἀποκτήσῃ τέκνο καί ἀπέκτησε μέ τήν Περσεφόνην τὸν Διόνυσο τὸν Ζαγρέα. Κατὰ τήν Ἑλληνικὴν παράδοση ὁ Ζεὺς ἀπὸ τήν Νύμφην Σεμέλην γεννᾷ τὸν Διόνυσο. Ἡ γενεαλογία ἐκ τῆς Σεμέλης εἰκονίζει τήν γέννηση τοῦ Ἰάκχου ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, ἐνῶ ἡ τῶν Ὀρφικῶν εἰκονίζει μυστηριακές ἐνέργειες, διότι ἡ Περσεφόνη εἶναι τέκνο τοῦ Θεοῦ Διὸς καί τῆς Θεᾶς Δήμητρος. Καί ἡ Σεμέλη καί ἡ Περσεφόνη εἶναι ἀγνές ψυχές τῆς Γῆς.

Ὁ Διόνυσος ὁ Ζαγρεὺς ἐφηβὸς ὢν, ἐνῶ ἐβλεπε τήν μορφήν του σέ κάτοπτρο, κατεσπαράχθη ὑπὸ ἐπτά Τιτάνων ἀφοῦ τὸν κατέτμησαν σέ 7 τεμάχια. Σπεύοντας ὅμως ἡ Θεὰ Ἀθηνᾶ, ἡ Θεὰ τῆς Σοφίας (δηλαδή τό σοφὸ πνεῦμα) ἔλαβε τήν καρδίαν του καί τήν ἔφερε στὸν Θεὸ Δία, ὁ ὁποῖος τήν κατὰ τὴν καί ἔτσι ἐγεννήθη ὁ ἀθάνατος Διόνυσος. Οἱ Τιτᾶνες ἔφαγαν τίς σάρκες τοῦ Διονύσου. Γιὰ τὸν λόγο αὐτόν οἱ ἄνθρωποι φέρουν ἐντός τους μέρος τοῦ Διονύσου, θά παύσουν δὲ νά εἶναι ἄνθρωποι θταν κατορδῶσουν διὰ τοῦ μέρους τοῦ ὁποῖο φέρουν τοῦ Διονύσου, ἐρχόμενοι σέ ἐπαφή μέ τὸν ἀθάνατον Διόνυσο, νά ὁλοκληρώσουν σέ αὐτοὺς τὸν Διόνυσο τὸν Ζαγρέα.

Ὁ Διόνυσος ὁ Ζαγρεὺς, ὁ ἀθάνατος, ἔχει ἐξουσία ἐπὶ ὅλων τῶν ἀνθρώπων. Θά εἶναι ἐλευθερωτὴς πάσης ἀνθρωπίνης ψυχῆς, θά μεταβάλλῃ κάθε ἀνθρωπίνη ψυχὴ σέ ψυχὴ Θεοῦ. Κατὰ τήν ὑπόθεσιν τῶν Ἑλευσινίων, ὁ φονευόμενος Ἰάκχος ἀναγεννᾶται σέ Διόνυσο τὸν Ἑλευθερέα, ὁ ὁποῖος φέρει τήν Περσεφόνην ἐκ τοῦ Ἀδου στὸν Ὀλύμπο. Οἱ εἰκόνες αὐτές ἀποτελοῦσαν τό ἀντικείμενο τῆς μύθσεως τῶν Ὀρφικῶν. Ἐκεῖ ἀνελύοντο οἱ ὑπ' αὐτές εἰκονιζόμενες ἔννοιες.

Μαρμάρινο ανάγλυφο (2ος αι. μ.Χ.) στην Μοδένα. Ο Όρφικός Έρως (Φάνης) με ήλιотροπικά και πανθεϊστικά έμβληματα. Ο κόσμος σαν ζώνη έλλειψοειδής (σχήμα αύγου) με τά σημεία του Ζωδιακού πάνω και κάτω τά δυό μισά του Κοσμογονικού Αύγου (βγάζοντας φλόγες) ανάμεσα ο Φάνης φτερωτός (σαν Έρως) από τό κεφάλι του δέσμες ήλιακές (ήλιотροπισμός της μορφής) πίσω από τούς ώμους μεγάλο μισοφέγγαρο με φίδι γύρω στο κορμί (σαν Χρόνος) κεφάλια τράγου, λιονταριού, κριαριού στην μέση του κορμιού με το σκήπτρο στ' άριστερό (σαν βασιλεύς του κόσμου) και τόν κεραυνό στο δεξί (σαν Ζεύς) με δίχαλα πόδια σαν Πάν (θεός παγκοσμικός) και, έξω από τόν Ζωδιακό, στίς τέσσερεις γωνίες του αναγλύφου, πού λείπουν έδω, τά κεφάλια των τεσσάρων Ανέμων (σημαντικά για την Όρφική κοσμοθεωρία). Σβησμένη μέσα έπιγραφή: ΕΥΡΗΡΟΣΥ [ΝΕ ΕΤ] FΕLIX, κι άλλη από κάτω: Ρ(ecunia) Ρ(osuit) FΕLIX ΡΑΤΕR (ήγουν: Sacrorum).

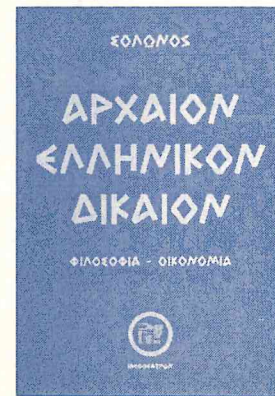

εκδόσεις * Ίδεο-θέατρον

Στουρνάρη 57 Τηλ.: 52.37.543

ΡΑΔΑΜΑΝΘΥ ΑΝΑΣΤΑΣΑΚΗ

ΤΑ ΑΠΑΝΤΑ ΤΟΥ ΞΟΛΩΝΟΣ

5.000 δρχ.

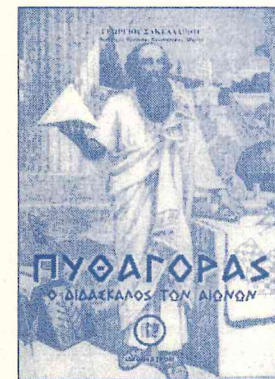
ΚΑΤΕΡΙΝΑΣ ΚΑΚΟΥΡΗ

ΔΙΟΝΥΣΙΑΚΑ

Διαδοκτική διατριβή
για τή ΑΝΑΣΤΕΝΑΡΙΑ
καί τήν σχέση τους μέ τή
Διονυσιακή Μυστήρια.

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΕΘΝΟΛΟΓΙΑΣ

5.000 δρχ.

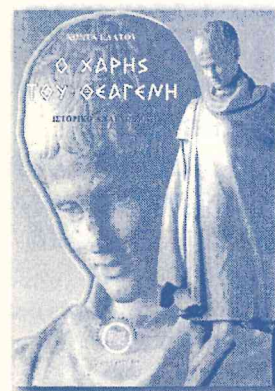

Ο καθ'ής Φιλοσοφίας του Παν/μίου 'Αθηνών
Γ. Σακελλαρίου
αναλύει όλο τό μυητικό
καί εκπαιδευτικό σύστημα του
ΠΥΘΑΓΟΡΟΥ

Πώς μπορούμε νά εφαρμόσουμε
σήμερα τό ήθικό του σύστημα.

Τό μοναδικό πρακτικόν
έγχειρίδιον αὐτογνωσίας
καί πνευματικής ανέλιξης
διά μέσου της
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΩΣ
ΕΧΕΣΕΙ ΠΥΘΑΓΟΡΙΣΜΟΥ-ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ

5.500 δρχ.

Ο ΧΑΡΗΣ ΤΟΥ ΘΕΑΓΕΝΗ

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑ

Ο Χάρης, ένα νέο αγόρι
μās ξεναγεί στην κλασική Έλλάδα
μέσα από τήν περιπετειώδη ζωή του.
ΕΝΑ ΟΛΟΖΩΝΤΑΝΟ
ΜΑΘΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
πού περιγράφει επίσης αναλυτικά
καί τόν τρόπο εκπαίδευσης των νέων
στην 'Αθήνα αλλά καί στην Σπάρτη.
Ένα πολύ εύχριστο ανάγνωσμα.
Ένα βιβλίο πού πρέπει
νά διαβάσουν όλα τά Έλληνόπουλα.

3.500 δρχ.

ΗΧΟΓΡΑΦΗΜΕΝΕΣ ΘΕΑΤΡΙΚΕΣ ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ
μέ τόν ΡΑΔΑΜΑΝΘΥ ΑΝΑΣΤΑΣΑΚΗ

Α. Ασμακόπουλου
ΚΟΣΜΟΓΟΝΙΑ
ΟΡΕΣΤΗ

Πλάτωνος
ΑΠΟΛΟΓΙΑ
ΕΞΚΡΑΤΟΥΣ

Πλάτωνος
ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ
ΦΑΙΔΡΟΣ

3.000 δρχ. έκαστη κασέτα

Η πλέον
έγκυρος
καί
έπιστημονική
μελέτη για τή
Μυστήρια.
Περιλαμβάνει όλα
τά αποσπάσματα
της αρχαίας
έλληνικής
γραμματείας
για τή

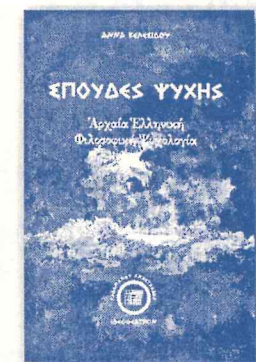
**ΟΡΦΙΚΑ
ΚΑΒΕΙΡΙΑ
ΔΙΟΝΥΣΙΑ
ΕΛΕΥΣΙΝΙΑ**

4.000 δρχ.

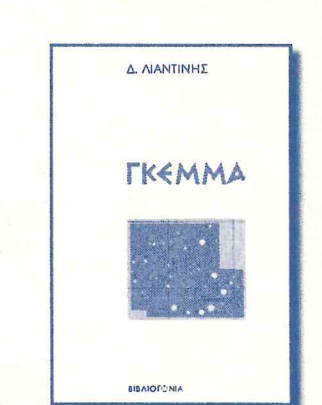
Τό Ίδεο-θέατρον
παρουσιάζει τό πρώτο
βιβλίο της ΑΛΤΑΝΗ
μέ θέμα τόν αποκαλυπτικό
συμβολισμό της Θόλου.

***

Αναλογίες, αρχιτεκτονικά
στοιχεία, γλυπτά
καί 360 σταυροί
φέρουν στο προσκήνιο
του 2.000
τήν θαμμένη
2.000+360 χρόνια
άπόρρητο Μυσταγωγία
του ΛΟΓΟΥ

**ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ
ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ**
Μία έπιστημονική μελέτη
της Δι'ντριάς του Κέντρου
Φιλοσοφίας της 'Ακαδημίας 'Αθηνών
ΑΝΝΑ ΚΕΛΕΣΙΔΟΥ

Τό έρώτημα πού τέθηκε
στον Λιαντίνη στο δρόμο:
ΚΑΘΩΣ ΚΟΙΤΑΣ ΤΟ ΜΗΔΕΝ
ΣΤΑ ΜΑΤΙΑ, ΔΥΝΕΣΑΙ
ΝΑ ΜΗΝ ΑΠΟΚΑΡΤΕΡΗΣΕΙΣ;

ΣΑΛΟΥΣΤΙΟΥ
ΠΕΡΙ ΘΕΩΝ ΚΑΙ ΚΟΣΜΟΥ
Σύνοψις τῶν βασικῶν ἀρχῶν τῆς
ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ
καί τῆς Μυστηριακῆς καί Μεταφυσικῆς
διδασκαλίας περί θεῶν καί κόσμου,
ἀνθρώπου, ψυχῆς καί εἰμαρμένῃς.
1.500 δρχ.

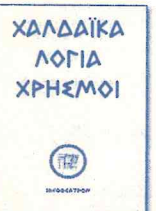
Jean Mallinger
ΤΑ ΜΥΣΤΙΚΑ
ΤΩΝ ΠΥΘΑΓΟΡΕΙΩΝ
ΤΑ ΑΠΟΡΡΗΤΑ
ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΝ
3.500 δρχ.

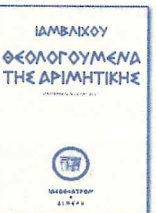
ΙΟΥΛΙΑΝΟΥ
ΕΙΣ ΜΗΤΕΡΑ ΘΕΩΝ
ΕΙΣ ΒΑΣΙΛΕΑ ΗΛΙΟΝ
3.000 δρχ.

ΠΥΘΑΓΟΡΕΙΩΝ
ΑΚΟΥΣΜΑΤΑ
ΚΑΙ ΣΥΜΒΟΛΑ
1.500 δρχ.

ΧΑΛΔΑΪΚΑ ΛΟΓΙΑ
Τὸ βιβλίο
πὺ συνεβουλευόντο ὅλοι
οἱ Ἕλληνες φιλόσοφοι
4.500 δρχ.

ΙΑΜΒΛΙΚΟΥ
ΤΑ ΘΕΟΛΟΓΟΥΜΕΝΑ
ΤΗΣ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗΣ
3.500 δρχ.

ΙΕΡΟΚΛΕΟΥΣ
ΣΧΟΛΙΑ
ΕΙΣ ΤΑ ΧΡΥΣΑ ΕΠΗ
ΤΟΥ ΠΥΘΑΓΟΡΟΥ

Π. ΓΡΑΒΙΓΓΕΡ
ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ
Η ΜΥΣΤΙΚΗ
ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ
ΠΥΘΑΓΟΡΙΣΜΟΥ
12.000 δρχ.

ΓΝΩΡΙΣΤΕ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΟΦΟΥΣ
Α. ΑΔΡΙΑΝΟΠΟΥΛΟΥ
Μία μοναδική πραγματεία
καί ἐσωτερικὴ ἀνάλυσις
τῶν διδασκάλων τῆς ἀνθρωπότητος
ΟΡΦΕΥΣ - ΘΑΛΗΣ
ΑΝΑΞΙΜΑΝΔΡΟΣ
ΑΝΑΞΙΜΕΝΗΣ - ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ
ΞΕΝΟΦΑΝΗΣ - ΠΑΡΜΕΝΙΔΗΣ
ΖΗΝΩΝ - ΕΜΠΕΔΟΚΛΗΣ
ΗΡΑΚΛΕΙΤΟΣ - ΑΝΑΞΑΓΟΡΑΣ
ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ - ΕΞΚΡΑΤΗΣ
ΠΛΑΤΩΝ - ΕΤΖΙΚΟΙ
5.500 δρχ.

Β. ΛΑΜΠΡΟΠΟΥΛΟΥ
Φιλοσοφικὴ προσέγγισις
τῆς **ΑΡΜΟΝΙΑΣ**
τοῦ **ΣΥΜΠΑΝΤΟΣ**
καί τῶν **ΟΝΤΩΝ**
μέ **ΜΟΥΣΙΚΗ**
καί **ΧΟΡΟ**
2.500 δρχ.

Μ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔῃ
ΑΡΓΟΝΑΥΤΙΚΑ
(Διήγησις Μυθολογική)
Μέ ἓνα μοναδικό ἀφηγηματικὸ τρόπο
παρουσιάζονται ὅλα τὰ μυθολογικά
στοιχεῖα πὺ ἀφοροῦν τὴν περίφημην
Ἀργοναυτικὴν ἐκστρατεία.
Ἀπὸ τὴν προετοιμασία τῶν Ἀργοναυτῶν
μέ τὸν Κένταυρον Χείρωνα ἕως τὴν ἀποθέωσίν
αὐτοῦ.
1.500 δρχ.

ΕΛΕΝῆ ΔΑΓΙΟΥ
ΟΙ ΑΡΓΟΝΑΥΤΕΣ
ΕΠΙΣΤΡΕΦΟΥΝ
Οἱ ἱπτάμενοι δίσκοι πὺ ἐμφανίζονται
στὴν Γῆ ἀφήνουν γραπτὲς μαρτυρίες
ὅτι εἶναι ἀπόγονοι τῶν Ἑλλήνων,
πὺ ζοῦν ἐντὸς ἀτράκτου. Διέφυγαν
στὸ διάστημα μετὰ τὴν Τιτανομαχία.
Τὸ πλῆρωμα τοῦ χρόνου ὅμως
ἔφθασε καί ...
ΟΙ ΑΡΓΟΝΑΥΤΕΣ
ΕΠΙΣΤΡΕΦΟΥΝ
4.500 δρχ.

Α. ΧΑΛΑ
Η ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ ΜΟΥ
ΜΕ ΤΟΝ ΠΟΙΗΤΗ ΜΑΣ
ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ
Ἕνα βιβλίο πὺ ἀποκαλύπτει
τὴς βαθύτατες ἐσωτερικὲς
γνώσεις τοῦ μεγάλου ποιητοῦ.
3.000 δρχ.

ΜΑΙΡΗ ΜΑΚΡΑ
ΓΝΩΡΙΞΕ ΤΗΝ ΨΥΧΗ ΣΟΥ
ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΑ
ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΡΧΕΤΥΠΑ
Ὁδὸς αὐτογνωσίας
ἀλλὰ καί ψυχολογικῆς
ἀναλύσεως τῆς Μυθολογίας
2.500 δρχ.

Ἕνα βιβλίο τοῦ καθηγητῆ Δημήτρη Λιαντίνῃ
ΓΚΕΜΜΑ - ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ - ΠΟΛΥΧΡΟΜΙΟ (ΕΤΕΡΑ ΚΑΙ
ΡΩΜΗ) - ΝΥΦΟΜΑΝΗΣ (ΕΞΕΦΕΡΗΣ) - ΧΑΣΜΑ ΣΕΙΣΜΟΥ
(ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΣ ΣΟΛΩΜΟΣ) - ΕΞΥΠΝΟΝ ΕΝΥΠΝΙΟΝ
(ΡΙΛΚΕ) ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ - Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

ΠΛΑΤΩΝΟΣ
ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ
Ἀρχαῖο κείμενο - μετάφραση
Ἐπὶ πλέον τὸ βιβλίο περιλαμβάνει τὴν ζωὴ καί τὸ ἔργο
τοῦ Σωκράτους, τὴν σχέση τοῦ μέ τὸν Πλάτωνα, τὸ
ιστορικὸ πλαίσιο τῆς δίκης, τοὺς λόγους πὺ καταδικάστηκε
σὲ θάνατο, ποῖό ἦταν τὸ δαιμόνιό του. Σχόλια:
Διογένης Λαερτίου, Χρ. Μαλεβίσιον, Ρ. Α. Ἀναστασάκη,
Ἀ. Ἀσημακόπουλου, F. Nietzsche.
2.500 δρχ.

ΠΟΡΦΥΡΙΟΥ
ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΝ ΟΔΥΣΣΕΙΑ
ΤΩΝ ΝΥΜΦΩΝ ΑΝΤΡΟΥ
Ἀρχαῖο κείμενο - μετάφρασις - σχόλια - ἀνάλυσις
φιλοσοφίας Πορφύριου Ἁγίου καί Παν. Μαρίνης
Κυκλοφορεῖ γιὰ πρώτη φορά τὸ κορυφαῖον φιλοσοφικόν-
θεολογικόν τοῦ Πορφύριου. Γέμει μυστηριακῶν καί ἀπορρή-
των ἀληθειῶν γιὰ τὴν πορεία τῆς ψυχῆς μετὰ θάνατον, ἀποσυμ-
βολίζοντας μέρος τῆς μυστικῆς διδασκαλίας τοῦ Ὁμήρου.
2.500 δρχ.

ΛΟΥΚΙΑΝΟΥ
ΜΙΑ ΑΛΛΟΘΙΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΟ ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΗΝ ΣΕΛΗΝΗ
ΚΑΙ Ο ΠΟΛΕΜΟΣ
ΜΕ ΤΟΥΣ ΚΑΤΟΙΚΟΥΣ ΤΟΥ ΗΛΙΟΥ
1.500 δρχ.

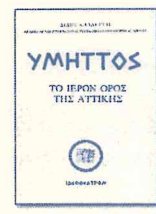
Διδῶς Καλλέργη
MEMBER OF THE INTERNATIONAL PYTHAGOREAN PHILOSOPHICAL SOCIETY
Ἡ σημαντικώτερη ἐρμηνεία γιὰ Δωδεκάθεο
ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΚΗ - ΒΙΟΛΟΓΙΚΗ - ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ
ΟΙ ΔΩΔΕΚΑ
ΟΛΥΜΠΙΟΙ ΘΕΟΙ
3.500 δρχ.

Διδῶς Καλλέργη
MEMBER OF THE INTERNATIONAL PYTHAGOREAN PHILOSOPHICAL SOCIETY
Τὸ εἶναι κατὰ τοὺς Πυθαγορείους
Ο ΝΟΥΣ, Η ΓΝΩΣΗ
Η ΨΥΧΗ ΚΑΙ ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ
1.800 δρχ.

Διδῶς Καλλέργη
MEMBER OF THE INTERNATIONAL PYTHAGOREAN PHILOSOPHICAL SOCIETY
ΤΑ ΑΡΧΑΙΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ
Ἡ πνευματικὴ κληρονομία τῆς Ἑλλάδος
ΤΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ ΡΕΑΣ-ΓΗΣ
ΤΟΥ ΙΔΑΙΟΥ ΔΙΑ-ΚΟΡΥΒΑΝΤΙΚΑ-ΛΑΒΥΡΥΝΘΙΚΑ
ΟΛΥΜΠΙΑ - ΔΕΛΦΟΙ - ΔΩΔΩΝΗ - ΑΡΓΟΣ * ΜΑΝΤΕΙΑ-ΧΡΗΣΤΗΡΙΑ
2.000 δρχ.

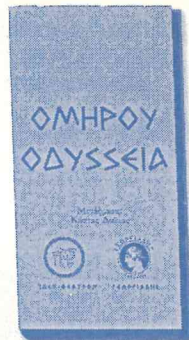
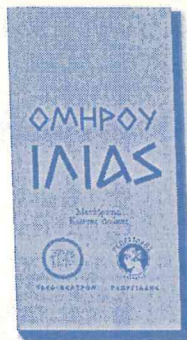

Διδῶς Καλλέργη
MEMBER OF THE INTERNATIONAL PYTHAGOREAN PHILOSOPHICAL SOCIETY
ΥΜΝΗΤΟΣ
ΤΟ ΙΕΡΟΝ ΟΡΟΣ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ
Ἡ ἱστορία τοῦ Ὑμνῆτος
ἀπὸ τὰ Πελασγικὰ χρόνια ἕως σήμερα
1.500 δρχ.

Σπύρου Πιμπλῆ
ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ
Πῶς ἐτελοῦντο - Ὁ συμβολισμός -
Ἡ διαμόρφωσις καί ὀργάνωσις τῶν
Παναθηναίων - Ἀγῶνες καί Πομπή
2.000 δρχ.

ΟΜΗΡΙΚΑ ΕΠΗ

Νέα μετάφραση με προσέγγισις
τῆς Ὀμηρικῆς διαλέκτου ἀπὸ τὸν
Κώστα Δούκα
Μία ἱστορικὴ ἔκδοσις
Μὲ τὴν συνεργασία τοῦ οἴκου "Γεωργιάδης" ἕκαστο 13.500 δρχ.

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟ ΔΟΚΙΜΙΟ
Ἀναστάσις Ἀσημακόπουλου
Ἐσωτερικὴ ἀνάλυσις,
ἀποσυμβολισμός καί συνέχεια
τοῦ
ΟΙΔΙΠΟΔΑ ΤΥΡΑΝΝΟΥ
ΟΙΔΙΠΟΔΑ ΕΠΙ ΚΟΛΩΝΩ
τοῦ Σοφοκλέους
δραματουργικὴ ἐπεξεργασία
Ραδάμανθῃ Ἀναστασάκη
2.000 δρχ.

ΟΡΦΕΩΣ
ΑΡΓΟΝΑΥΤΙΚΑ
ΛΟΙΚΑ
(Ἡ κρίσις τῶν λήθων ἀπὸ τὸν Ὁρφέα)
Ἀρχαῖο κείμενο - μετάφραση
Ἐπὶ πλέον
ἀναλυτικὴ παρουσίασις
τῆς Ἀργοναυτικῆς ἐκστρατείας
- πίνακες καί ἀποσυμβολισμός.
3.000 δρχ.

ΑΠΟΣΤΕΛΛΟΝΤΑΙ ΜΕ ΑΝΤΙΚΑΤΑΒΟΛΗ * ΤΗΛ.: 52.37.543

ΙΔΕΟΘΕΑΤΡΟΝ

Τριμηνιαίο περιοδικό γιά τήν
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ
ΚΑΙ ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ 5.000 δρχ.
ΤΗΛ. 52.37.543

Τό βιβλίο περιλαμβάνει
δύο τίς μεταφυσικές
ἀπόψεις τοῦ Πλάτωνος
καί τίς ἀναλυτικές
ἐπιστημονικές.

Ὁ γνωστός μαθηματικός
καί διαφωτιστής τῆς
Γαλλικῆς ἐπανάστασεως
Dupuis
ἐρμηνεύει τόν
ΤΟΝ ΜΥΘΟ
ΤΟΥ ΗΛΙΟΥ ΠΟΥ
ΛΑΤΡΕΥΘΗΚΕ
ΜΕ ΤΟ ΟΝΟΜΑ
ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

ΑΠΟΣΤΕΛΛΟΝΤΑΙ
ΜΕ ΑΝΤΙΚΑΤΑΒΟΛΗ

ΙΔΕΟΘΕΑΤΡΟΝ

ΕΤΟΥΡΜΑΡΗ 57 104.32 ΑΘΗΝΑΙ
ΤΗΛ.: 52.37.543 - ΦΑΞ: 52.26.694

ΙΔΕΟΘΕΑΤΡΟΝ

ΡΑΔΑΜΑΝΘΟΥ Α. ΑΝΔΕΤΑΞΑΚΗ

Όμηρου:	ΙΛΙΑΣ	13.500
	ΟΔΥΣΣΕΙΑ	13.500
Όρφως:	ΥΜΝΟΙ - FRAGMENTA	3.500
Όρφως:	ΛΙΘΙΚΑ - ΑΡΓΟΝΑΥΤΙΚΑ	3.000
Πλάτωνος:	ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ	2.500
Πλάτωνος:	ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ - ΦΑΙΔΡΟΣ (ΕΡΩΤΟΣ ΜΥΣΤΥΡΙΑ)	2.000
Πορφυρίου:	ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΝ ΟΔΥΣΣΕΙΑ ΤΩΝ ΝΥΜΦΩΝ ΑΝΤΡΟΥ	2.500
Σόλωνος:	ΑΡΧΑΙΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΔΙΚΑΙΟΝ (ΑΠΑΝΤΑ)	5.000
Λουκιανού:	ΜΙΑ ΑΛΗΘΙΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ: ΤΟ ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΗΝ ΣΕΛΗΝΗ ΚΑΙ Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΚΑΤΟΙΚΟΥΣ ΤΟΥ ΗΛΙΟΥ	1.500
Σ. Νάγου:	ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑΙ ΙΔΕΑΙ	1.500
Αδριανόπουλου:	ΑΡΧΑΙΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΦΙΛΟΣΟΦΟΙ	5.500
Γ. Σακελλαρίου:	ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ - Ο ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ	5.500
Κ. Κουρτίδου:	ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ	4.000
Δ. Καλλέργη:	ΟΙ ΔΩΔΕΚΑ ΟΛΥΜΠΙΟΙ ΘΕΟΙ	3.500
Δ. Καλλέργη:	Ο ΝΟΥΣ, Η ΓΝΩΣΗ, Η ΨΥΧΗ ΚΑΙ ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ	1.800
Δ. Καλλέργη:	ΑΡΧΑΙΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ	2.000
Δ. Καλλέργη:	ΥΜΝΤΟΣ ΤΟ ΙΕΡΟΝ ΟΡΟΣ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	1.500
Σ. Πιρπλή:	ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ	2.000
C. Dupuis:	Η ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥ ΜΥΘΟΥ ΤΟΥ ΗΛΙΟΥ ΠΟΥ ΛΑΤΡΕΥΘΗΚΕ ΜΕ ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ	2.500
Π. Βασιλειάδου:	Η ΠΛΑΤΩΝΙΚΗ ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΗ	3.000
Άσπρακίου:	ΚΟΣΜΟΓΟΝΙΑ ΟΡΕΣΤΗ	1.000
Άσπρακίου:	ΤΟ ΜΥΣΤΙΚΟ ΤΟΥ ΟΙΔΙΠΟΔΑ	2.000
Γρ. Ζώρζου:	ΑΜΒΡΟΣΙΑ - ΤΟ ΑΘΑΝΑΤΟΝ ΣΠΕΡΜΑ	1.500
Γρ. Ζώρζου:	ΝΕΚΤΑΡ - ΤΟ ΚΟΣΜΙΚΟΝ ΠΥΡ	1.500
Γρ. Ζώρζου:	ΑΠΑΡΧΑΙ - Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΣΤΟΝ ΘΕΟ	1.500
Γρ. Ζώρζου:	ΣΠΟΝΔΑΙ - Η ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ ΣΤΟΝ ΘΕΟ	1.500
Γρ. Ζώρζου:	ΘΑΓΕΤΟΙ - ΠΕΛΑΣΓΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΟΛΟΓΟΙ	1.500
Ε. Δάγιου:	ΟΙ ΑΡΓΟΝΑΥΤΕΣ ΕΠΙΣΤΡΕΦΟΥΝ	4.500
Κ. Κακούρη:	ΔΙΟΝΥΣΙΑΚΑ	5.000
Μ. Κωνσταντινίδου:	ΑΡΓΟΝΑΥΤΙΚΑ (Διήγημα)	1.500
Β. Λαμπροπούλου:	ΠΕΡΙ ΦΥΣΕΩΣ (ΧΟΡΟΣ ΚΑΙ ΑΡΜΟΝΙΑ)	2.500
Μ. Μάκρας:	ΓΝΩΡΙΣΕ ΤΗΝ ΨΥΧΗ ΣΟΥ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΡΧΕΤΥΠΑ	2.500
Μ. Μάκρας:	ΟΙ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΚΑΙ ΤΑ ΚΥΚΛΑΜΙΝΑ	2.000
Α. Χαλά:	Η ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ ΜΟΥ ΜΕ ΤΟΝ Κ. ΠΑΛΑΜΑ	3.000
Α. Γεωργιάδου:	ΠΟΡΦΥΡΙΟΥ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΩΝ ΚΑΤΑ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ	...
Α. Κελεσιδου:	ΣΠΟΥΔΕΣ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ	3.000
Ν. Ήλιου:	Ο ΧΑΡΗΣ ΤΟΥ ΘΕΑΓΕΝΗ (Ιστορικό ανάγνωσμα) . 2.500 ΧΡΟΝΙΑ ΜΕΤΑ, Η ΘΟΛΟΣ ΤΗΣ ΕΠΙΔΑΥΡΟΥ	3.500
Αλιάνη:	ΑΠΟΚΑΛΥΠΤΕΙ ΤΑ ΜΥΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΧΑΛΔΑΪΚΑ ΛΟΓΙΑ	4.500
Σαλουστίου:	ΠΕΡΙ ΘΕΩΝ ΚΑΙ ΚΟΣΜΟΥ	1.500
Ίαμβλίκου:	ΤΑ ΘΕΟΛΟΓΟΥΜΕΝΑ ΤΗΣ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗΣ	3.500
Π. Γράβινγκερ:	Ο ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ ΚΑΙ Η ΜΥΣΤΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΑ ΜΥΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΠΥΘΑΓΟΡΕΙΩΝ ΚΑΙ ΤΑ ΑΠΟΡΡΗΤΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΝ	12.000
J. Mallinger:	ΕΙΣ ΜΗΤΕΡΑ ΘΕΩΝ - ΕΙΣ ΒΑΣΙΛΕΑ ΗΛΙΟΝ	3.500
Ίουλιανού:	ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΙ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΙ ΥΜΝΟΙ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ	3.000
Π. Γράβινγκερ:	ΑΚΟΥΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΥΜΒΟΛΑ	1.500
Π. Γράβινγκερ:	Η ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΤΩΝ ΔΟΝΗΣΕΩΝ	...
Ίεροκλέους:	ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΑ ΧΡΥΣΑ ΕΠΗ ΤΟΥ ΠΥΘΑΓΟΡΟΥ	...
Γ. Οικονομίδου:	Η ΜΥΗΣΗ ΤΟΥ ΔΙΑΓΟΡΑ	...
Ί. Βασιλή:	ΤΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑΡΙΟ ΕΝΟΣ ΜΥΣΤΟΥ	...
Ή. Νικολοπούλου:	ΕΡΩΣ ΚΑΙ ΛΟΓΟΣ	...
Ή. Νικολοπούλου:	ΕΛΛΗΝΙΑΣ - Ο ΛΑΟΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ	...
Ε. Βαλλερν Ρικέρσον:	ΑΡΧΑΙΕΣ ΕΛΛΗΝΙΔΕΣ ΑΘΛΗΤΡΙΕΣ	...
Anne Reese:		...

Μαθήματα Έπιμορφώσεως

κάθε Δευτέρα 8 μ.μ.

Διάλογοι περί Ψυχῆς καί Πολιτείας Πλάτωνος: ΝΟΜΟΙ

μέ τήν Άννα Κελεσιδου

Διευθύντρια τοῦ Κέντρου Φιλοσοφίας τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

κάθε Τετάρτη 8 μ.μ.

Τά Προβλήματα τῆς Ταυτότητος τοῦ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Ἀπό τόν 18ο αἰῶνα ἕως σήμερα

μέ τόν Δημήτρη Κακάμπουρα

Ἱστορικός - Καθηγητής τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

κάθε Πέμπτη 8 μ.μ.

ΑΡΡΗΤΟΙ ΛΟΓΟΙ

μέ τήν Ἀλτάνη

κάθε Παρασκευή 8 μ.μ.

Γνώρισε τήν Ψυχή σου
μέσα ἀπό τά

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΡΧΕΤΥΠΑ

μέ τήν Μαίρη Μάκρας

Γενική εἴσοδος σέ κάθε μάθημα 1.500 δρχ. * Ὑπεύθυνη Ἐκδηλώσεων Μάρα Μαρτίνη * Τηλ.: 52.37.543

ΗΡΟΔΟΤΟΣ Ξαναγράφει ιστορία
στά... **ΕΡΤΖΙΑΝΑ**

ΕΒΔΟΜΑΣΙΑΙΟΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Δευτέρα:
6:00-7:00 "Παράθυρο στον Όμηρο" Κώστας Δούκας
7:00-8:00 "Φωνή Έλληνis" Άννα Τζιροπούλου-Ευσταθίου
8:00-9:00 "Τό θείον Έλληνικόν Άλφάβητον" Σταμάτης Καραμούζης

Τρίτη:
6:00-7:00 "Ο Αχός πού άγνοεί την Ιστορία του είναι χαμένος" Άδωνις Γεωργιάδης
7:00-8:00 "Ες Έδαφος φέρειν" Ευάγγελος Μπεζής
8:00-9:00 "Τίς άγορεύειν βούλεται" Άδωνις Γεωργιάδης-Ευάγγελος Μπεζής

Τετάρτη:
6:00-7:00 "Τό Βιβλίον" Κώστας Κούρος
7:00-8:00 "Ούδέν κρυπτόν..." Γιώργος Τσαγγρινός
8:00-9:00 "Όπερ έδει ποιήσαι" Βαγγέλης Σπανδάγος

Πέμπτη:
5:00-6:00 "Ράδιο Τέχνης κατεργάζεται" Λεωνίδας Γεωργιάδης-Κων/νος Βλαχογιάννης
6:00-7:00 "4.000 χρόνια καί δέν άλλαξε τίποτε" Έλενη Ζήτη
7:00-8:00 "Η Έλληνική Γλώσσα είναι ενιαία" Απόστολος Τσαφερόπουλος

Παρασκευή:
6:00-7:00 "Ελλήνων Όδός" Δημήτριος Σταθακόπουλος
7:00-8:00 "Κάθετί επιστημονικό είναι πρωτίτως Έλληνικό" Παύλος Δημοτάκης

Τό πρόγραμμα του Σταθμού είναι υπό διαμόρφωσιν, γιά τίς όποιες αλλαγές επικοινωνήστε μέ τόν "ΗΡΟΔΟΤΟ".

ΓΙΑ ΤΙΣ ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΙΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΗΣΤΕ ΣΤΑ ΤΗΛΕΦΩΝΑ 6003.777-6004.670.
Υπεύθυνη διαφημιστικού τμήματος: κ. Φρονιμίδου

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΥΦΑΝΤΗΣ
ΑΝΘΡΩΠΟΣ & ΕΠΙΣΤΗΜΗ
Προϊστορία καί Ιστορία του Άνθρώπου, της Επιστήμης καί του Πολιτισμού

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Η. ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗ
ΚΟΣΜΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΗΘΙΚΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΥ

ΓΕΩΡΓΙΑΣ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ
"ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ"

ΑΝΘΡΩΠΟΣ & ΕΠΙΣΤΗΜΗ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ Γ. ΑΥΦΑΝΤΗΣ
Προϊστορία καί Ιστορία του Άνθρώπου της επιστήμης καί του Πολιτισμού
"Ένα συγκλονιστικό έργο, πού αποδεικνύει την Έλληνική καταγωγή της σύγχρονης Φυσικής, ένώ αποκαλύπτει καί συγκλονιστικά στοιχεία τόσο γιά τό άπώτατό μας παρελθόν, όσο καί γιά τό παρόν του Έλληνισμού."

ΚΟΣΜΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΗΘΙΚΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΥ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Η. ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗ (ΦΥΣΙΚΟΥ)
ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ
"Ο Δημόκριτος ό τελευταίος μεγάλος Προσωκρατικός Φιλόσοφος. Στο βιβλίο αυτό αναλύεται τό έργο του σέ όλο του τό μεγαλείο."

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΛΑΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ
ΠΕΡΙ ΣΥΝΘΕΣΕΩΣ ΟΝΟΜΑΤΩΝ
Τό βιβλίο πού αποκαλύπτει όλες τίς άρετές του Έλληνικού Λόγου.
Άρχαία Κείμενα, Μετάφρασι καί Σχόλια του Άποστόλου Τσαφερόπουλου περιλαμβάνονται στην παρούσα έκδοσι.

ΗΣΙΟΔΟΥ ΑΠΑΝΤΑ
ΘΕΟΓΟΝΙΑ- ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΗΜΕΡΑΙ
ΑΣΠΗΣ ΗΡΑΚΛΕΟΥΣ
"Η πραγματική Άγία Γραφή των Έλλήνων. Σέ έναν τόμο όλόκληρα τά κείμενα του Ησίοδου σέ άρχαίο κείμενο καί μετάφρασι του Άποστόλου Τσαφερόπουλου."

Η ΤΕΤΡΑΚΤΥΣ ΤΗΣ ΙΩΝΙΑΣ ΚΑΙ Ο ΙΩΝΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ ΑΠΟΚΑΛΥΠΤΟΥΝ
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣΑΚΗΣ
Τά σημεία στα όποια εκτίζοντο οι άρχαιοι ναοί δέν ήταν τυχαία. Στο έργο του κ. Άνδρεάδακη αυτό αποδεικνύεται μέ τόν πλέον κατηγορηματικό τρόπο. Παράλληλα όμως ξεκαθαρίζονται καί άλλα ζητήματα του Πολιτισμού μας.

ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ 84 5ος ΟΡΟΦΟΣ
ΤΗΛ.: 38.36.231

ΙΔΕΟΘΕΑΤΡΟΝ

ΡΑΔΑΜΑΝΘΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΑΚΗ

ΣΤΟΥΡΝΑΡΗ 57 ΑΘΗΝΑΙ, ΤΗΛ.: 52.37.543

Στ' αλήθεια, από την νηπιακή ηλικία, τά μικρά παιδιά, πού μόλις αρχίζουν νά μαθαίνουν, έχουν γιά τροφό την διδασκαλία του Όμήρου. Σάν νά έχουμε σπαργανωθεί μέ τά έπη του, ποτίζουμε τίς ψυχές μας μέ τό γάλα των στίχων του. Στέκεται δίπλα στονκαθένα από την αρχή, αλλά καί στά χρόνια κατά τά όποια σιγά σιγά άνδρώνεται. Γνωρίζει δέ την μεγαλύτερη άκμή κατά την ηλικία της ολοκλήρωσης του καθενός καί μέχρι τά γηρατιά δέν υπάρχει ό παραμικρός κορεσμός, αλλά σταματώντας γιά λίγο, διψάμε πάλι γι' αυτόν.

Γενικά, μπορούμε νά πούμε πώς μέ τόν "Όμηρο τελειώνει κανείς, όταν τελειώνει καί μέ την ζωή του.

Ηράκλειτος 1ος μ.χ. «Όμηρικά Προβλήματα»

Τό Ίδεοθέατρον θέλοντας νά συμβάλλη στην παρουσίαση της Κλασικής Έλληνικής Παιδείας στό θέατρο, δημιούργησε την **ΟΜΗΡΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑ!**

Ένα θεατρικό έπιμορφωτικό δρώμενο
μέ στόχο την ουσιαστική γνώση
των Όμηρικων Έπων καί διά της
θεατρικής μιμήσεως την δημιουργία
ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΡΟΤΥΠΩΝ

Διδάσκονται:

ΚΙΝΗΣΙΟΛΟΓΙΑ - ΥΠΟΚΡΙΤΙΚΗ
ΚΑΛΙΕΡΓΕΙΑ ΤΗΣ ΜΝΗΜΗΣ
ΑΓΩΓΗ ΛΟΓΟΥ - ΟΡΘΟΦΩΝΙΑ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ
ΙΛΙΑΣ-ΟΔΥΣΣΕΙΑ

ΟΜΗΡΟΥ
ΠΑΙΔΕΙΑ

ΤΜΗΜΑΤΑ:

ΠΑΙΔΩΝ - ΕΦΗΒΩΝ - ΕΝΗΛΙΚΩΝ

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΕ: ΤΗΛ.: 52.37.543

ΔΙΔΑΣΚΕΙ: Ο **ΡΑΔΑΜΑΝΘΥΣ Α. ΑΝΑΣΤΑΣΑΚΗΣ**